

İKTİSAT

Dergisi

Sayı 360-361 Ekim-Kasım 1996 Fiyatı 200.000 TL.

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ: SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER

■ Kaynak Paketi ve Kriz ■ Türkiye Ekonomisinin Dengeli Büyüme Sorunları ■ Türkiye'nin Dış Politikası Değişiyor mu? ■ Yeni Sağ ve Yeni Siyaset ■ Sermayenin Bunalımından Siyasal Temsilin, Siyasetin ve Demokrasinin Bunalımına



EBANT'TAN İHRACATÇIYA BÜYÜK DESTEK

ENDÜSTRİYEL AMBALAJ MALZEMELERİ



SLING/SLING BAG

(Yükleme sapanı-Torbalı yükleme sapanı)

- Torbalanmış ürünler için
- Yükleme, boşaltma, kaldırmada tek seferlik kullanım
- Güvenli taşıma yükü:
1.000 kg'dan 2.500 kg'a kadar
- Güvenlik faktörü 5.1'den 7.1'e kadar
- Uluslararası standartlarda test sertifikalı

a member of



BIG BAG

- Polipropilen kumaş
- Güvenli taşıma yükü:
300 kg'dan 2.000 kg'a kadar
- Güvenlik faktörü: 5.1'den 8.1'e kadar
- Uluslararası standartlarda test sertifikalı



Debant, çimentodan gübreye, madencilikten tarıma, gıdadan metalurjiye kadar pek çok alanda kullanılan her türlü endüstriyel ambalaj ve taşıma malzemesi üretir, ihtiyaçlarınıza mükemmel ürünlerle cevap verir. Değişen ihtiyaçlarınız için yeni çözümler geliştirir. Debant'ın geniş ürün çeşitleri beş kıtada onlarca ülkede her gün yeniden kullanılmakta ve her gün Debant'ın endüstriyel ambalaj sanayiine getirdiği yaratıcılığı tekrar tekrar kanıtlamaktadır. Çünkü Debant'ta çözümler sonsuzdur.



POLİPROPİLEN ÇUVAL

- Ventilli ya da açık ağızlı
- Polietilen astarlı ya da astarsız
- İstenirse bir ya da iki yüzü baskılı
- Çeşitli boyut ve ağırlıkta

a member of



- 2 Sosyal Güvenlik Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**



- 38 Kaynak Paketi ve Kriz**

Mustafa Sönmez

- 40 Türkiye Ekonomisinin Kaynak Sorunu Nasıl Çözülebilir?**

Hava-İş Sendikası

- 42 Türkiye Ekonomisinin Dengeli Büyüme Sorunları**

Prof. Dr. Sadettin Özen

- 44 Kaynak Problemi: Nedenleri ve Çözüm Önerileri**

Öğuz Topak

- 47 Kaynak Sorunu ve Acil Öneriler**

Erol Yazar



- 49 Azgelişmiş Ülkelere Yönelik Kısa Vadeli Sermaye Akımları**

Doç. Dr. Erinc Yeldan

- 58 Türkiye'nin Dış Politikası Değişiyor mu?**

Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu



- 68 Yeni Sağ ve Yeni Siyaset**

Tanıl Bora

- 70 Sermayenin Bunalımından Siyasal Temsilin Bunalımına**

Nail Satlıgan



- 73 Refahyol İktidarı, Kapitalist Sömürü Sistemin Bir Parçasıdır**

Çetin Uygur

- 75 Dünya Barkası'nın TCDD'yi Yağmalama Planı**

Osman Tiftikçi



- 79 Merkez Bankası Analitik Bilançosu**

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti yayın organıdır. İktisat dergisi, aylık olarak yayımlanır.

Kurucuları: Nihat Batur, Oktay Emed, Reşat Umur. **Sahibi:** İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti adına Yönetim Kurulu Başkanı Alpay Biber **Genel Yayın Yönetmeni:** Işitan Gündüz **Yayın Koordinatörü:** Teoman Gülsever **Sorumlu Yazışmaları Müdürü:** Hikmet Akççek **Yayın Kurulu:** Işitan Gündüz, Yasemin Öztürk, Teoman Gülsever, Osman Zeki Çetinkaya, Tahir Mutlu, Atıf Evren, Gündüz Fındıkçıoğlu, Kaan Ökten, Fuat Ercan, **Kapak Düzenleme:** Semih Poroy **Grafik Düzenleme:** M. Selim Talay **Reklam ve Halkla İlişkiler Sorumlusu:** Deniz Turhan **Yönetim Yeri:** Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No: 27/6 80090 Taksim-İstanbul. **Tel:**(0212) 250 50 34-250 16 42 **Fax:**(0212) 235 73 43 **Baskı:** Melisa Matbaacılık

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin "İktisatçılar Tartışıyor" başlığı altında düzenlediği etkinliklerden biri daha 29 Eylül Pazar günü İstanbul Sanayi Odası Toplantı Salonunda yapıldı. "Sosyal Güvenlik Sistemi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlığını taşıyan bu paneli kısaltarak yayınlıyoruz.

Sosyal Güvenlik Sistemi Sorunlar ve Çözüm Önerileri

KATILIMCILAR

Tebliğ : **Prof.Dr. Ali Rıza Okur** (Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölüm Başkanı)

Oturum Başkanı: **Prof.Dr. Metin Kutsal** (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi)

Panelistler:

Refik Baydur (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı)

Dr. İlker Belek (Türk Tabipler Birliği)

Özcan Keskeç (DİSK)

Kemal Kılıçdaroğlu (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı)

Salih Kılıç (Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri)

Atilla Özsever (Gazeteci- Milliyet Gazetesi)

Hüseyin Tanrıverdi (Hak-İş)

OTURUM BAŞKANI- Değerli arkadaşlar, ülkemizin şu anda en güncel sorunu diyebileceğimiz "Sosyal Güvenlik" konusundaki toplantıyı açıyorum.

Toplantımızda işçi ve işveren kanatları ile, bu alanda bürokrasinin en üst noktasında bulunmuş olan değerli bürokratlar ve aynı zamanda bilim adamları bulunacaktır.

Önce İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti adına Sayın Başkan Alpay Biber'e söz vermek istiyorum.

ALPAY BİBER- Hoşgeldiniz sayın tartışmacılar, sayın konuklar.

İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti olarak bu ve buna benzer konuları seçmemizin bize göre çok özel anlamı var.

Bunların en önemlilerinden bir tanesi, konuların herkesi ilgilendirmiş olması. Böyle bir konunun tartışılmasının geleneğinin oluşturulması lazım diye düşünüyoruz biz.

Bizim gibi kuruluşların görevi de, böyle önemli konuları gündemde tutmaya çalışmak. Sosyal güvenlik sistemi konusunu da becerebilirsek -çünkü kürsülerde laf etmek kolay gerçekten ama, becerebilmek güç- eğer becerebilirsek sürekli gündemde tutmaya çalışacağız. Niye sürekli gündemde tutmaya çalışacağız? Çünkü, çok önemli ve çok geniş kesimi ilgilendiriyor.

Ama, şu da bir gerçek: Bu konu bizlerin tümümüzün, tüm bu konuda çaba gösteren, aktivite yapan kuruluşların da eksikliğini göstermek zorundadır. İster işçi, ister işveren sendikaları olsun, bu konuyu kendi üyeleriyle enine boyuna tartışmak zorundadırlar. Bizim gibi daha farklı kuruluşlar da bu konuyu entelektüel düzeyde, bunun felsefesini arayan şekilde tartışmaya sunmak zorundadırlar ve sürekli tartıştırmak zorundadırlar.

Eğer becerebilirsek, biz ayda bir kere, bazen iki kere bu konuyu o veya bu şekilde gündeme getirmeye çalışacağız. Bazen böyle çok değerli katılımcıların da bulunduğu toplantılar şeklinde, bazen bir katılımcıyla bir konferans şeklinde, bazen tartışma şeklinde, bazen kapalı toplantılar şeklinde bunu gündemde tutmaya çalışacağız. Ortaya çıkan ürünleri de bu işin ilgilileri ve bilgililerine sunmaya çalışacağız.

Bizim kuruluş olarak, Cemiyet olarak görevimiz farklı bir entelektüel düzeyde bu unsurları etkilemektir ve bu unsurları etkilerken de gündemi şaşırmadan, kendi tespit ettiğimiz gündemi fazla şaşırmadan ürünleri bu insanların önüne sunmaya çalışmaktır.

Tekrar katıldığınız için hepinize teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz Sayın Alpay Biber.

Toplantının olabildiğince bilimsel bir çerçevede cereyan edebilmesi için, önce konunun 30 dakikalık bir tebliğ halinde sunulması gerekiyor. Bu tebliği Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi



ve Endüstri İlişkileri Bölüm Başkanı Profesör Doktor Ali Rıza Okur arkadaşımız bize sunacaktır. Daha sonra panelist arkadaşlarımız konuyu tartışacaklardır.

Buyurun Ali Rıza bey.

PROF.DR.ALİ RIZA OKUR- Değerli arkadaşlar, Sayın Başkan; hepinizi saygı ve sevgiyle selamlarım.

Bu konuyla ilgili birkaç toplantıya katıldım ve orada savunduğum görüş şu oldu: Tebliğlerle, yazıp çizmekle sosyal güvenlik konusunun gündemde tutulması mümkün değil. Bunun için bir platform oluşturulması lazım, sosyal güvenlik platformu, aynen demokrasi platformunun olduğu gibi. Ve bu platform konuyu devamlı olarak gündemde tutacak ve gerektiğinde baskı gruplarıyla işbirliği yaparak hükümet üzerinde bir baskı oluşturacak ve gerekli değişiklikleri sağlayacak. Yoksa, istediğiniz kadar toplantı yapın, seminer yapın, yazın, çizin, somut sonuçlar elde etmek mümkün değil.

Evet, bu girişten sonra konuşmamı üç grupta toparlayacağım ben.

Bir girişten sonra Türkiye'nin genel, sayısal görünümünü vereceğim sosyal güvenlik konusunda. Sonra, sosyal güvenlik sistemimizin temel sorunları ve çözümleri üzerinde duracağım ve son olarak da tasarının değerlendirilmesini gündeme getireceğim.

Şimdi, şöyle bir baktığımız zaman, doğada belli bir dengenin oluştuğunu görüyoruz. Bu dengenin temelinde gücünün zayıfı yemesi yatıyor ve böylece denge

sağlanıyor ve kendi kendini üreterek doğa belli bir yöne doğru gidiyor. Ve hiçbir zaman doğada olağanüstü durumlar dışında belli aksaklıklar görmüyoruz.

İnsan toplumlarına baktığımızda ise, orada da belli bir dengenin kurulmak istendiğini görüyoruz, fakat orada güçlüler çok daha zalim, dengeyi hep kendilerinden yana yontuyorlar. Ve güçlüler bu dengeyi kendilerinden yana yontunca, zayıflar çaresiz kalıyor ve bu çaresizlik iki türlü kendini gösteriyor. Bir sağlık açısından, iki, parasal açıdan.

Çok acıdır, Türkiye'nin bugün doğru dürüst bir sağlık sistemi yok ve işin acı tarafı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı devamlı olarak mevcut tasarılarla ve özellikle 506 Sayılı Yasada değişiklikler yapmakla yetiniyor, fakat Bakanlık olarak sağlık konusunu bütünüyle ele alıp çözümlemeyi hiç kimse nedense düşünemiyor, başta Sağlık Bakanlığı.

Birkaç tasarı hazırlandı sağlık reformu için, fakat hayata geçirilemedi.

Şu dikkatimizi çekiyor; Sosyal Sigortalar Kurumuna bakıyoruz, kendine göre bir sağlık sistemi var; BAĞ-KUR'a bakıyoruz kendine göre bir sağlık sistemi var ve bu sistem daha çok SSK'dan veya devlet hastanelerinden hizmet satın alma yoluyla götürülüyor.

Emekli Sandığına bakıyoruz, o da kendine göre bir sağlık sistemi oluşturmuş. Fakat, Türkiye'nin tümünü kapsayacak şekilde bir sağlık sistemimiz maalesef yok.

Ve hepinizin bildiği gibi, hastanelerde parasızlıktan, borcunu ödeyememekten rehin kalan hastalar, rehin kalan cesetler. Bunlar, bir hukuk devleti için, korkunç bir yüz karası. Yani, bir an evvel Türkiye Cumhuriyetinin bundan sıyrılması lazım. Bir devletin, "ben devletim" diyebilmesi için önce vatandaşının sağlık sorunlarını çözmesi gerekiyor ve bu sağlık sorunları çözüldükten sonra diğer sosyal güvenlik konularının bunun arkasından gelmesi lazım.

Şimdi bu girişten sonra, temel noktada şunu görüyoruz: Bir sosyal güvenlik sisteminin çalışabilmesi için önce maddî durumun düzgün olması gerekiyor ve bu maddî durum da temelde şöyle çalışıyor: Paranız varken veriyorsunuz, çalışmadığınız zaman da onun karşılığını almanız gerekiyor. Ve biz bunu şöyle formülle ediyoruz: Çalışırken verdiğimiz primlerle, çalışmadığımız zamanlarda hizmet ve destek olabilesiniz. Yani çalışanların verdiği primlerle çalışmayanlara yardım yapılır.

Ve tabii bu denklemin geçerli olabilmesi için, ülkedeki çalışabilir durumdaki tüm vatandaşların iş bulabilmesi lazım, ki o da büyük bir sorununuz biliyorsunuz.

Bu durumda, sistem çalışandan aldığı primlerle çalışamayana yardım yapmağa kalkarsa ne olacak? Bu yardımlar son derece düşük kalacak. Ne olması lazım? Tam istihdama geçebilmek lazım, ki biliyoruz, tam istihdam konusunda korkunç bir açığımız var. Bunun da temelinde "kayıt dışı ekonomi" dediğimiz, ekonominin yüzde 40'ına, yüzde 50'lerine varan bir kısmı yattıyor.

Bu kayıt dışı ekonomiyi şu veya bu biçimde sağlıklı bir hale getirmek, kayıt altına almak lazım.

Bu yolda çalışmalar var; fakat bu o kadar güçlü bir kurum ki hiçbir hükümet henüz bununla başa çıkamadı. Bakalım kime kismet olacak bu kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almak? Onu kayıt altına aldığınız anda mali açıdan devlet son derece güçlü olacak.

Şunu açıkça söyleyebilirim ki, devletimiz bugün ne derse desin güçlü olmaktan uzak. Yani devlet yeterince güçlü değil ve bu güçsüzlük devletin hizmetlerine de tabii otomatik olarak yansıyor.

Devlet bu güçsüzlüğünü ortadan kaldırmak için iki yola başvurabilir. Ya devlet kendini küçültür; bu da KİT'lerden, vesairelerden kurtularak, özelleştirmeye ağırlık vererek yapılabilir veya para bulur, kendini güçlendirir ve o gücüyle hizmet götürmeye çalışır. Fakat nedense, bizde her şey tersinden işliyor. Özelleştirme diyoruz dört elle sarılıyoruz, bir de bakıyoruz, özelleştirme tam tersine çalışmış. Her iktidar kendi yandaşlarına, sosyal güvenlik kurumları başta olmak üzere -henüz ona cesaret edemediler, gerçekleştiremediler- KİT'leri peşkeş çekme durumuna gelmişiz. Bu özelleştirme değil, yandaşlarına kurumları düşük bedelle aktarmadır.

Ve dolayısıyla, buradan alacağınız gelirle kalkınmayı sağlamanız, hizmet götürmeniz mümkün değil. Çünkü, kendi yandaşlarınıza bu kurumları aktardığınıza göre, herhangi bir doyurucu gelir getirmesi de mümkün değil. Dikkat edin, bir iki örnek var özelleştirme konusunda ve bu büyük işletmelerimizden birkaçı sendikalar tarafından alındı veya çalışanlar tarafından alındı. Oralara bakıyoruz, gayet güzel hizmet götürüyorlar. Peki, hanı hantalı, çalışmıyordu bu KİT'ler. Özelleştirilip bu safradan, bu yükten kurtulmamız gerekiyor. Siz bunu sendikalara veya çalışanlara devrettiğiniz zaman gayet güzel işletmeye başlıyor.

Bir başka konuya geleceğim. O da, bu sosyal güvenlik kurumlarının özelleştirilmesi acaba mümkün olur mu, olmaz mı?

Ben bunun mümkün olduğunu zannetmiyorum. Bir küçük örnek bunun ne derece çarpıcı olduğunu size gösterecek.

Sağlık konusunda bir tez çalışması yaptım ve o zaman gördüm ki, Türkiye'deki yataklı tedavi kurumlarının yüzde 95'i kamunun, kalan yüzde 5'i ise özel sektörün elinde. Şimdi siz sosyal güvenlik hizmetlerini özelleştireceğim derken, bunun içine tabii sağlık konusu da girecek. Devlet hastanelerini, sigorta hastanelerini vesaireyi özelleştirmeye kalktığınız anda ne yapıyorsunuz? Bu yüzde 95'i yüzde 5'e devretmiş oluyorsunuz.

Bunun mantıksal herhangi bir yanı olmadığı son derece açık. Eğer bir şey yapılması gerekiyorsa tam tersine, o yüzde 5'in bu yüzde 95'e devredilmesi lazım. Ama, bir başka şeyi daha tamamlamamız lazım, bunları işler, verimli çalışır hale getirmemiz lazım, yani bir reorganizasyona girmemiz lazım. Bu da işletmeler bazında, hastaneler bazında en iyi, en verimli nasıl çalışır, bunu düşünüp bularak gerçekleştirmemiz lazım.

Öbür türlü, aynen KİT'lerde olduğu gibi devlet hastaneleri de özel sektöre peşkeş çekilmiş ve bir süre sonra hizmet veremez hale gelmiş olacak.

Hele bizde sağlık hizmetleri konusunda son derece pahalı yatırımlar ve hizmetler var. Normal olarak normal bir vatandaşın bunun altından kalkması mümkün değil. Ve devamlı olarak şunu söylüyorlar: "İşte bakın özel sektör hastanesine gittiğimiz zaman hizmetler ne kadar güzel götürülüyor ve en ideal hizmeti alıyoruz."

Lütfen şöyle bir karşılaştırma yapın: Özel hastanelere kaç kişi başvuruyor, sigorta hastanelerine kaç kişi başvuruyor? Orada belki hekim başına bir iki kişi düşüyor, öbür tarafta ise hekim başına yüzlerce hasta düşüyor ve bir hekimin hastaya ayıracak zamanı yok.

O nedenle, bu karşılaştırmının da son derece sakat olduğunu düşünüyorum.

Yapılması gereken şey, teşhisi çok iyi koyup çözü-

mü ona göre üretmek. Yoksa dış görüntüye bakarak çözüm üretmek hepimiz için aldatıcı olur ve son pişmanlık da fayda vermez.

Hele sosyal güvenlik kurumlarının özelleştirilmesi ni düşünmek son derece sakat. Şöyle sakat: Bir kere sosyal güvenlik kurumları, SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı ve onlara bağlı birimler, kuruluşlar, tedavi kurumları devlete ait değil, çalışanların ve işverenlerin verdikleri priklele oluşturulmuş kurumlar. Kimin malını kime veriyorsunuz?

Kemal bey çok iyi hatırlar ve o defalarca bunu söylemiştir, kimin malını kime veriyorsunuz?

Bunları özelleştirebilmeniz için önce devlete ait olması lazım; yani önce bunların kamulaştırılması lazım. Kamulaştırdıktan sonra belki özelleştirebilirsiniz. Ama, kamulaştırmadan doğrudan özelleştirmeye girmek hukuken de, vicdanen de mümkün değil.

Sorunlara girmeden önce, Türkiye çapında size bazı rakamlar vermek istiyorum bu üç kuruma ilişkin olarak; Emekli Sandığına, SSK'ya ve BAĞ-KUR'a ilişkin olarak.

Bunların kapsadığı sayısal nüfus şöyle, rakamları yuvarlatarak söyleyeceğim:

Emekli Sandığı 10 milyona, Sosyal Sigortalar Kurumu 22,5 milyona, BAĞ-KUR da 14 milyon küsur kişiye hizmet veriyor. Şimdi bunları topladığımız zaman 45 milyon buluyoruz. Demek ki, bu kurumların kapsamı 45 milyonu içeriyor. Bunun dışında kalan nüfusumuzu 65 milyon kabul edersek- 20 milyon henüz kapsanmamış bir nüfus var.

Yapılması gereken şeylerden biri bu, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlanmamış olan 20 milyon kapsamak.

Biraz evvel dediğim gibi, eğer devlet varsa, hele bu devlet anayasasında "ben sosyal devletim" diyor ise, kimseyi sosyal güvenliksiz bırakmaması lazım, ne yapıp yapıp o sosyal güvenliği sağlaması lazım. Kendisi bunu bizzat sağlayamıyorsa, belli bir yere kadar sağlar ve onun üstünü özel sektöre bırakır veya buna göre başka sistemler kurulabilir. Fakat, ücretsiz olarak asgari hizmeti, yardımı alacak bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması lazım Anayasa gereği. Onun üstünde hizmet almak isteyen parasını verir alır, o başka şey. Fakat normal düzeyde bir hizmeti her vatandaşın düşük bir bedelle, hatta bedelsiz olarak alabilmesi şart.

Bizde nüfusun yüzde 65'i ancak sosyal güvenlik kapsamında, diğer yüzde 35'i henüz kapsanabilmiş değil.

Bizde nüfusun yüzde 65'i ancak sosyal güvenlik kapsamında, diğer yüzde 35'i henüz kapsanabilmiş değil.
Peki, Batı ülkelerinde ne kadar bu oran? Daha 1965'lerde yüzde 100'e ulaşmış durumdalar.

Peki, Batı ülkelerinde ne kadar bu oran? Daha 1965'lerde yüzde 100'e ulaşmış durumdalar, 1965'lerde nüfuslarının tümünü sosyal güvenlik kapsamına almışlar. Tabii, sosyal güvenlik sorunu sadece Türkiye'ye özel bir sorun değil, Batıda da var bu sorun, 5-6 yıldır orada da ortaya çıktı. Orada ortaya çıkış nedeni de şu ekonomik kriz nedeniyle ve sağlık hizmetlerinin özellikle bu teknolojinin gelişmesiyle çok pahalalanması karşısında kurumlar maddi yönden aciz kalmışlar. Bir de tabii işsizlik bazı dönemlerde, zaman zaman ekonomiyi etkiliyor. Bu gibi kriz dönemlerinde sosyal güvenlik kurumları sıkıntı içinde kalıyorlar.

Bu noktada bir başka sorumuz da şu: 45 milyon kapsamda olduğunu söyledim, fakat bu 45 milyon tamamı sisteme katkıda bulunmuyor. Sisteme katkıda bulunanlar sadece aktif sigortalılar. Yani, prim vererek sisteme katkıda bulunanlar aktif sigortalılar, buna karşılık sistemden hizmet çekenler, pasif veya bağımlı sigortalı dediğimiz gruplar. Yani, aktif sigortalının eşi, çocukları ve anne babası. Onlar prim vermeksizin hizmet alanlar.

Emekli Sandığında bu 1 milyon 812 bin, Sosyal Sigortalarda 4 milyona yakın, BAĞ-KUR'da ise 2 milyon; 8 milyon ediyor. Demek ki, biz 8 milyondan aldığımız primlerle 35 milyona, 45 milyona hizmet götürmeye gayret ediyoruz ki, tabii altından kalkılır bir yük değil. Bunun şu veya bu biçimde çözülmesi, giderilmesi lazım.

Ne olacak? Onlardan da prim alınacak. Yani, bağımlı sigortalılardan da, eğer hizmete talip olmuşlarsa belli bir oranda prim alınacak, ki bunun ilk adımı hastalık sigortasında gerçekleşti. Bunlardan da ilaç bedelinin yüzde 20'si veya yüzde 10'u kadar alınmaya başlandı. Bunu daha da geliştirerek doğrudan prim olarak belli bir oranda düşünülebilir bu ekonomik krizden kurtarabilmek için.

Sorunların başında bu aktif pasif sigortalı dengesizliği yatıyor.

İkinci önemli sorun norm farklılıklarında yatıyor. Üç temel kurumdan bahsettim; Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, BAĞ-KUR; bunlar üç değişik yasaya bağlılar ve üç değişik yasa tarafından düzenleniyor ve bu yasaların da uyguladıkları normlar birbirlerinden farklı.

Buna bir küçük örnek vereyim, fazla üzerinde durmayacağım. Yaşlılık aylığı oranı bakımından Sosyal Sigortalıların uyguladığı oran yüzde 60'dan başlıyor ve bu artışlarla en fazla yüzde 85 olabiliyor, şimdi o tasarıda yüzde 100'e çıkmış durumda. Emekli Sandığında yüz-

de 75'den başlıyor, en fazla yüzde 100'e çıkabiliyor; BAĞ-KUR'da ise yüzde 70'den başlıyor, en fazla yüzde 90'a çıkabiliyor.

Üçüncüsü, kurumlar primlerini zamanında toplamıyorlar, prim toplamada güçlükleri var. Bu güçleri aşabilmek için tasarıda, kurum yetkililerine prim tahsilatı imkânı verilmek istenmiş, hatta tahsil ettikleri primden de onlara yüzde verilmesi öngörülmüş. Bu son derece sakat bir düzenleme gibime geliyor. Şu nedenle: Hukuk düzenindeki örgütlenmeyi sarsacak, yani icra dairesi yanında özel icra daireleri âdeta; Sosyal Sigortaların icra dairesi, BAĞ-KUR'un icra dairesi, Emekli Sandığının icra dairesi oluşacak. Bu bana hukuk güvenliğini sarsacak gibi geliyor. Bu nedenle, mevcut sistem içinde -ki o zaten yapıldı- Sosyal Sigortalar için özel bir icra dairesi var, onlar zaten o icra dairesi kanalıyla prim tahsilatlarını kovalıyorlar. Fakat, o kadar yoğun iş var ki ve o kadar az müfettiş var ki bunun altından kalkması mümkün değil.

Bir başka sorun, kurumların organizasyon eksiklikleri, organizasyon yetersizlikleri.

Sosyal güvenlik kurumları, maalesef asıl hizmet verdiği kişileri temsil etmekten uzak. Kurumlarda devlet temsili ağır basıyor. 11 kişilik Sosyal Sigortalar Kurumunda 6 devlet temsilcisi, 5 diğer temsilci. Dolayısıyla, Sosyal Sigortalar Kurumunun doğru dürüst hizmet vermesi zaten beklenemez. Kime çalışacak? İktidara çalışacak. Ve nitekim yıllardır bu böyle olmuş. Ve özellikle sosyal yardım kanalıyla Kurumun trilyonluk fonları sağa sola aktarılmış, daha doğrusu Hazinesinin açık verdiği dönemlerde Hazine açığını kapatmak amacıyla düşük faizli devlet tahvillerine yatırılmış.

Bu, devletin büyük bir açığözlüğü. Sosyal yardım fonlarının -ki Kurumun da bu en büyük dertlerinin başında geliyor- yardım miktarını saptayacak olan Bakanlar Kurulu. Dikkat edin, yardım miktarını Bakanlar Kurulu saptıyor, fakat kim ödüyor bunu? Sosyal Sigortalar Kurumu ödüyor. Olmaz böyle saçmalık. Ya Kurum bizzat kendisi saptar, verebileceği bir düzeyde bu sosyal yardım zammını belirler veya eğer böyle yapmıyorsanız, o zaman da bunun ödenmesini Hazineye yüklersiniz, ki tasarıda Hazineden verilmesi yolunda da bir teklif, bir düzenleme var son tasarıda.

Bir başka nokta -sistemin aksama nedenlerini sıralıyorum- devlet katkısının yetersizliği. Bizde devlet sosyal güvenliğe son derece düşük bir katkıda bulunuyor. Diğer ülkelere bakıyorsunuz, orada yüzde

20'lere, yüzde 30'lara, yüzde 40'lara varan katkılar var. Bizde devlet katkısı 5-6 oranında değişiyor; o da kurumlardaki memurlara verilen ücretler, maaşlar kadar.

Öncelikle sosyal güvenlik yasalarındaki olumsuzlukların düzenlenmesi, düzeltilmesi gerekiyor. Mevcut tasarıya baktığımız zaman, daha çok Kuruma mali destek sağlayıcı düzenlemeler yapıldığını görüyoruz. Halbuki asıl yapılması gereken Kurumun reorganize edilmesi, verimli çalışması, etkin çalışması için yapılması gereken değişiklikler.

Bir başka konu karşılıksız yardım meselesi. Bunu da sosyal yardımlar vesilesiyle söylemişim.

Yine son olarak, ulusal gelirden sosyal güvenlik hizmetlerine ayrılan payın son derece düşük oluşu önemli.

Bir örnek vereyim. Bu 1990'larda Belçika'da yüzde 25, Danimarka'da yüzde 27, Fransa'da yüzde 26 iken Türkiye'de yüzde 7 sadece; ulusal gelirden sosyal güvenliğe

ayrılan pay.

Peki çözüm olarak neler yapılabilir; kısa kısa onlara da değinip, sabrınızı fazla taşırmayacağım.

Öncelikle sosyal güvenlik yasalarındaki olumsuzlukların düzenlenmesi, düzeltilmesi gerekiyor. Mevcut tasarıya baktığımız zaman, daha çok Kuruma mali destek sağlayıcı düzenlemeler yapıldığını görüyoruz. Halbuki asıl yapılması gereken Kurumun reorganize edilmesi, verimli çalışması, etkin çalışması için yapılması gereken değişiklikler.

Yine, Sosyal Sigortalarla ilgili olarak Kurumun kapsama almaması gereken gruplar var ve bu maalesef 85'nci madde kanalıyla ve 86'ncı madde kanalıyla topluluk sigortası ve isteğe bağlı sigorta olarak sisteme girmiş. Ancak, bunun sisteme girdiği sıralarda başka sosyal güvenlik kurumumuz yoktu; BAĞ-KUR henüz ortada değildi, Emekli Sandığı da sadece memurları kapsadığı için ondan faydalanmak da mümkün değildi. O zaman hep Sosyal Sigortalara yüklenildi ve bağımsız çalışan birçok kesim Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlandı. Örnek; avukatlar, noterler, vesaire. Bunların yeri Sosyal Sigortalar Kurumu değil, bunların yeri BAĞ-KUR artık. Bunların bu sistemden çıkarılıp kendi kurumlarına bağlanması gerekir.

Sosyal Sigortalı Kurumunu düzenleyen bu 4792 Sayılı Yasanın yeniden ele alınarak düzeltilmesi, yeniden organize edilmesi gerekiyor. 400 trilyonluk bütçeye sahip bir kurumun böyle bir yasayla artık yönetilmesi ve hizmet vermesi mümkün değil.

Bir başka önemli konu; sosyal güvenlik kurumlarının devlet baskısından, siyasi iktidarın baskısından kurtarılıp özerk bir yapıya kavuşturulması lazım. Yani, aynen KİT'lerde yaşanan olaylar sosyal güvenlik kurumlarında da yaşanıyor.

Ve bu sosyal güvenlik hizmetlerinde merkezi yöne-

tim yerine, mümkün olduğu kadar çağdaş bir yöntem olan yerinden yönetime dönülmesi gerekir. Çünkü, yerinden yönetime geçtiğiniz zaman, kim gerçek yardıma muhtaç, kim değil görebiliyorsunuz. Belki bu konuda yerel yönetimlerden de yararlanmak mümkün olacak. Özellikle primsiz sistem açısından yerel yönetimlerin katkısı da büyük olabilir.

Yine, sosyal güvenlikle ilgili yasal düzenlemeler yapılırken aktüeryal hesapların da, yani gelir gider hesaplarının da 10 senelik bir perspektif içinde dikkate alınması lazım.

Şimdi, her şeyi de tabii sosyal güvenlik kurumlarından beklememek lazım. Mevcut sistemimize destek olacak özel sektöre de bu konuda iş düşmekte. Zaten özel sektör de buna istekli görünüyor. Fakat bu istek, bakıyoruz daha çok sağlık alanlarında haklı olarak; çünkü özel sektör kâr edebileceği alana girmek ister, kâr edemeceği alana niye girsin. O zaman, özel sektörün girebileceği alanlarda ona imkan vermek lazım. Fakat, onun da sınırını çok güzel belirlemek, çok iyi saptamak gerekiyor.

Son olarak şunu söyleyeceğim: Biraz evvel önemini vurguladım sağlık hizmetlerinin; sağlık hizmetleri ayrıca ve başlı başına düzenlenmesi gerekir. Yani, mevcut sosyal güvenlik kurumlarından artık sağlık hizmeti beklemeyelim. Sağlık hizmeti ayrı bir kuruma verilsin ve böylece mevcut sosyal güvenlik kurumları da sağlık hizmeti vermek yükünden kurtarılmış olsun.

OTURUM BAŞKANI- Sayın meslektaşına, Ali Rıza Okur arkadaşımıza teşekkür ediyoruz.

Efendim, şimdi hemen panelistlere geçiyoruz izninizle.

İlk sırada Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı Sayın Refik Baydur bulunuyor, kendisine sözü vereceğim. Buyurun Sayın Başkan.

REFİK BAYDUR- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben, Sayın Başkanımın ifade ettiği gibi Sayın Hocamızın fevkalade açık ve veciz ifade ettiği konuları aynı paralele yaklaşıma göstererek çok kısa hatlarıyla arz etmek istiyorum.



"İKTİ

rak etmediği gibi, bu kaynaktan yemek gibi bir yolu tercih etmiştir. Onun için de deniz bitmiştir. Denizin bittiği yerde, ben dikkat ediyorum, hâlâ devletin kendi katkısını ortaya koyma niyeti yok.

İkincisi; bir sosyal güvenlik kurumunun, hatta bir hizmet kurumunun kuruluşunun ayakta durabilmesi için istikrar ve akılcı kararlara ihtiyaç vardır. Bu kurum bu tip kararlardan da yoksun kalmıştır.

Bizim yasalarımızın bir aksak noktası daha var. Bu BAĞ-KUR'da zaten olmaz da, Emekli Sandığında da var, Sosyal Sigortalarda da var; bizim emeklimiz çalışmaya hakkına da sahip. Bir memlekette erken emekliliği verip, arkasından ona çalışma hakkı verdiğiniz zaman, sokak emekli işçiyle dolar, emekli hizmet akdiyle dolar. Biz bunu da yaptık.

Borçlanmayı getirdik. Türkiye'de ne kadar sahte evrak varsa dolduruldu, kurumun önüne konuldu, yüzbinlerce insan emekliye gitti.

Bu olaydan akıl alma yetmedi, geldik, sanatçılar için bir emekli imkânı sağladık. Ramazan davulu çalmış adamlara bile emekli olma hakkı verdik.

İsteğe bağlı sigortalılık getirdik. Sayın Hocam ifade ettiler, ne demek isteğe bağlı sigortalılık? Ben bundan bir şey anlamıyorum. Sosyal Sigortalıların bünyesine girebilecek insan iş akdi ile hizmet vermişse ve bunu belirli bir zaman dilimi içinde vermişse, belirli yaşa gelmişse -dünya

Ve bu sosyal güvenlik hizmetlerinde merkezi yönetim yerine, mümkün olduğu kadar çağdaş bir yöntem olan yerinden yönetime dönülmesi gerekir. Çünkü, yerinden yönetime geçtiğiniz zaman, kim gerçek yardıma muhtaç, kim değil görebiliyorsunuz

uygulaması böyle, yeniden aya gidip bir yerleri keşfetmeye kalkmayalım, yanlış yapıyoruz- belirli bir zaman diliminde, belirli bir yaşa kadar hizmet vermişse bir emeklilik hakkı kazanır. Biz böyle yapmamışız, demiş ki "sen avukat mısın?.." Korkuyoruz çünkü, avukatın vaveylasından korkuyor politikacı, efendim noterin vaveylasından korkuyor, doktorun tazyikinden korkuyor. Bunlar oluşmuş demokratik kuruluşlar ve baskılarını da iyi yapıyorlar, politikacıyı da istedikleri yönde yönlendiriyorlar. Zayıf olan, sesini çıkarmayan sigortalı ile işveren. Bakın zavallılığa şimdi. Ve bunlar bastırarak, bir nevi topluluk sigortası, isteğe bağlı sigortalılık gibi müesseseler ihdas ediyorlar. Ödedikleri para da, benim fukara işçinin ödedikleri paralar civarındadır, fazla bir şey de yoktur. İhtiyacı da yok buna aslında, bana göre.

Prim yüksekliği devamlı kaçakları doğuruyor. Demin de söyledim, Türkiye'de prim iki grup arasında paylaştırılmış. İşçiyle işveren ödeyecek demişiz, en yüksek prime bağlamışız. Dünya normlarını sıralayın, OECD'yi sıralayın, en yüksek primler Türkiye'de, Türk işverenin ve Türk işçisinin sırtında. Devlet buna herhangi bir katkıda bulunmaya da gerek görmüyor.

Burada da, yeni tasarıda da bunları düzeltmiş değiliz; hiçbirinde bir düzelme yok. Demek ki, yeni tasarıdan fazla ümit beklemenin de anlamı yok.

Türk Sosyal Sigortalar Kurumu formaliteleri en yüksek olan kuruluşlardan biridir. Türk işvereni Sosyal Sigortaların formalitelerinden bıkmıştır. Türk işçisi alacağı randevudan bıkmıştır, beklentiden bıkmıştır, küçük görülmekten bıkmıştır.

Sosyal güvenlik kuruluşları özelleştirilebilir mi? Bana göre özelleştirilebilir. Neden? Sosyal güvenlik kuruluşları Türkiye realitesiyle -inandığım kadarını söylüyorum, dünya örneği var mı, yok mu, ne kadar var, onu fazla üzerinde durmak istemiyorum- şöyle özelleştirilebilir: Türkiye asgari bir baz tespit eder sigortalılık için. Bu, işverenin iş akd'i ile bağlı işçisini sigortalamak zorunda olduğu tavadır. Bundan sonra işverenin gider kayıtlarını kabul etmek kaydıyla işçisini özel müesseselerde sigortalama olanağını sağlar.

Hastaneler özelleştirilebilir mi? Sayın Hocam çıkardıkları istatistikle ifade ettiler, dediler ki, "Şu anda devlet hastaneleri mevcut sağlık kurumlarının yüzde 95'i." Ben de diyorum ki, şurada bir yanlışlık var. Daha Türk hastaneciliği dün başladı. Bırakın bu imkânı, 10 sene sonra ne-reye geleceğini görelim. Ama, yine siz de ifade ettiniz; bugün özel hastaneciliğin verdiği hizmet, devlet hasta-

neciliğinin verdiği hizmetin üstünde.

Sosyal güvenlik müesseseleri, yine Hocam ifade ettiler, dünyanın her tarafında bir kriz dönemini yaşıyor. Niye yaşıyor? Çünkü sosyal devlet gelirin hızlı olduğu dönemlerde bol keseden verdi. Bu kurumlardan yararlanan insanların adedini arttırdı, hizmetin niteliğini ve niceliğini beraber arttırdı. Geldik bir yerde, yine demin söylediğim gibi deniz bitiyor. O zaman önümüze bir yeni olay çıktı, bunları yeniden tashih etmek, yeniden ele almak. Onun için bunu garipsemeyelim, Türkiye de bu olayı yeniden ele alacaktır.

Devletin tadil tasarısındaki fikri, işçi-işveren kanadından çıkan tadil tasarısı değil. Devlet istiyor ki, en akılcı şekilde bir tadil tasarısı yapsın; yani yaş haddine dayanan, hizmetlerde sayın hocamın ifade ettiği gibi nimet-külfet esasına dayanan bir kanun tadilini Meclise girdirsin ve çıkarsın.

İşçi kardeşlerimiz diyor ki, "Yok, müktesep hakları sakın elimizden almayın." Alırsanız bizi döverler işçiler. Biz de diyoruz ki, canım işçi kardeşlerimizi kıracağımıza devleti kiralım, ben onların dediğine peki diyorum ve böylece bir yaklaşım oluyor aramızda. Bir vadeye dayanan, bu vade içerisinde gide gide yaş haddine bağlanan, ki bence doğrudur, bir müktesep hakkın aniden kaybolunması insanlar üzerinde çok menfi de tesirler yapar. Bu gidişi bir yerde akuple edecek bir noktaya gelelim. Gelelim ama, bu zannedirim kademe kademe 10 yıl sürüyor. O zaman bugün hiçbir şey yapmış olmuyoruz, 10 yıl sonra, bugün bütün milletlerin uyguladığı bir sisteme ulaşmayı umuyoruz.

O zaman, evvela, bu gidiş-gelişlerin, bu hataların evvela biz taraflardan doğduğunu kabul edelim. Bunu, hükümetlere götürebilmek için, bunu Yüce Meclise götürebilmek için bir yerde bizim bu şartları memleket lehine, sigortalı lehine, gelecek lehine oturup enine uzuna düşünmemiz lazım.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

OTURUM BAŞKANI- Efendim teşekkür ediyorum.

Şimdi söz Türk Tabipler Birliği temsilcisi arkadaşımızda, Doktor İlker Bellek'te.

DR.İLKER BELLEK- Teşekkür ederim.

***Türk Sosyal Sigortalar Kurumu
formaliteleri en yüksek olan
kuruluşlardan biridir. Türk işvereni
Sosyal Sigortaların
formalitelerinden bıkmıştır. Türk
işçisi alacağı randevudan bıkmıştır,
beklentiden bıkmıştır, küçük
görülmekten bıkmıştır.***

Türk Tabipleri Birliği, bundan 7-8 ay kadar önce şu raporuyla, "SSK Raporu" adlı raporuyla özellikle SSK'nın son durumunu, içinde bulunduğu durumu ve bu duruma ilişkin çözüm önerilerini son derece ayrıntılı bir biçimde dile getirmiştir. Şu dökümanın yaklaşık yarısı, hatta yarısından fazlası önerilere ilişkindir. Son derece somut öneriler

vardır. Ben konuşmam sırasında, bu raporun sunduğu verilere hemen hemen hiç değinmeyeceğim. Burada önerilerin bulunduğunu belirterek, ayrıntılı önerilerin bulunduğunu belirterek genel bir çerçeve çizmeye çalışacağım.

Evet, şu sosyal güvenlik sistemleri ne zaman ortaya çıktı? Tabii ki tarihi taa Bismark'a kadar dayanıyor, 1883 Almanya'sına kadar. Bismark'ın, hareketlenen işçi eylemlerinden korkarak bir sosyal sigorta sistemi geliştirmeye yöneldiği de biliniyor. Ama asıl bizim sistem dediğimizde, sosyal güvenlik sistemi dediğimizde karşımıza çıkan sistemler İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme rastlıyor. Evet, iki şekilde karşımıza çıkıyorlar: Bir, bildiğimiz sigorta uygulamaları şeklinde; iki, ulusal sağlık sistemi diye tanımladığımız, sağlık hizmeti özelinde konuşursak eğer "ulusal sağlık sistemi" diye tanımladığımız sistem olarak karşımıza çıkıyor.

Sistem genişleme olanaklarını yitirmiştir, bundan böyle sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ayrılacak pay eskisi kadar olamaz, daha az olmak zorundadır. Dolayısıyla, bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, İkinci Savaş sonrasında, sınıflar arasında sosyal devlet olarak biçimlenen denge durumu, kendisini ortaya koyan altyapının alttan kayması sonucunda geçerliliğini yitirmiştir

Neydi o dönemin özellikleri? Bir, savaş sonrası genişleyen kapitalist bir ortam vardı, kapitalist bir işlerlik vardı. Bir genişleme dinamiği söz konusu olan. Savaşın yıktığı Avrupa böyle bir genişlemeyi olanaklı kılmıştı.

İkincisi, halkta artan beklentiler vardı.

Üçüncüsü, en önemlilerinden birisi, bir sistem olarak örgütlenmiş sosyalizmin ideolojik ve politik baskıları vardı.

Dördüncüsü, teknolojik gelişmelerin zorladığı, emek gücünün artan niteliği vardı; dolayısıyla daha nitelikli sosyal ve sağlık hizmetleri sunumu gerekiyordu.

Ve son olarak işçi sınıfı mücadelesi vardı.

Şimdi, halk sağlığı literatüründe bu konuya vurgu yapan pek çok yayın vardır ve sosyal güvenlik sistemlerinin gelişimiyle işçi sınıfının sendikal ve siyasal mücadelesinin tarihlerinin önemli oranda üst üste düştüğü, dolayısıyla işçi sınıfı mücadelesinin sosyal güvenlik sistemlerinin gelişimini ivmelendirdiği, zorunlu kıldığı tezi ciddi verilere dayandırılır bu araştırmalarda; bir de böyle bir şey vardı. Bu söylediklerim daha çok gelişmiş, merkez kapitalist ülkeler için geçerli olan şeyler.

Az gelişmiş ya da bağımlı ülkeler, Türkiye benzeri ülkeler bu ortamdan bir anlamda etkilendiler. İkinci sa-

vaş sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan sosyal refah devletinin bize vuran dalgalarıydı, bize yansıyan dalgalarıydı aslında sosyal sigortalar kurumu örneği. Böyle bir şey oldu sonuçta.

Bu olandı. Peki, bu nereye kadar devam etti ve sonuçlarında ne oldu?

Bütün bu gelişmeler, sağlık sektöründe arz yönlü bir piyasa genişlemesini uyardı. Sağlık hizmetlerine olan talep ciddi boyutlarda arttı. Sosyal güvenlik sistemleri kapsamına olan nüfus ciddi biçimde genişledi, yüzde 100'lere ulaştı 1960'ların ortasına gelindiğinde bütün merkez kapitalist ülkelerde. Bu, ciddi bir biçimde sağlık harcamalarını patlattı. Milli gelir içinde, İkinci Savaşın hemen sonrasında yüzde 3 olan sağlık harcaması payları, 1970'lerin ortasına gelindiğinde yüzde 8'e 10'a yükselmişti.

Bütün bunlar aslında bir sistemin, olagelen bir sürecin yansımalarıydı, tezahürü olan şeylerdi. Asıl altta yatan neydi? Kapitalizm 1950'lerin başlarından itibaren içine girdiği genişleme periyodunun bütün olanaklarını 1970'lere gelindiğinde tüketmişti. 1970'lerin ortalarından itibaren kapitalizm, bu sefer daralan ve

kendisini krizlerle ortaya koyan yeni bir döneme giriyordu. Asıl önemli olan şey budur.

Yani, sosyal güvenlik sistemlerine yönelik sıkıntıların, sağlık harcamalarının artışıyla duyulan kaygıların dile getirilmesinin altında yatan asıl neden budur. Sistem genişleme olanaklarını yitirmiştir, bundan böyle sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ayrılacak pay eskisi kadar olamaz, daha az olmak zorundadır. Dolayısıyla, bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, İkinci Savaş sonrasında, sınıflar arasında sosyal devlet olarak biçimlenen denge durumu, kendisini ortaya koyan altyapının alttan kayması sonucunda geçerliliğini yitirmiştir ve 1970'lerin ortalarından itibaren artık sınıflar arasında yeni bir denge durumunun biçimleri oluşturulmaya çalışılmaktadır ve bu yeni formasyon içerisinde olabildiğince sağlık harcamalarına ve olabildiğince sosyal hizmetlere az pay ayrılması gibi bir hedef vardır karşımızda. Olay kabaca budur, özetlemeye çalışıyorum.

Peki, şimdi önerilenler nelerdir o halde; sosyal güvenlik sistemleri bağlamında şimdi önerilenler nelerdir?

Bir kere, harcamaların azaltılması asıl olarak hedeflenen şeydir.

Bunun içinde ne hedefleniyor? Şimdi bunun içinde

hedeflenenler şunlar:

Önce önerilenler:

1- Sistemin şimdiye kadar bir bütünlük içerisinde sürdürülmüş olan finansman ve üretim yanlarının birbirinden ayrılması öneriliyor.

2- Sağlık Bakanlığı Türkiye için şunu öneriyor: Finans kurumu bir kamu kurumu olarak kalsın, ama üretici kurumlar özel sektör de olabilsin, kamu kurumları da olabilsin.

3- Üreten kurumların arasına rekabet sokulsun. Bu rekabet fiyatı düşürecek, verimliliği de arttıracaktır.

4- Cepten harcamaların olabildiğince artırılması, harcamaların özelleştirilmesi. Türkiye'de belki hastane yataklarının yüzde 90-95'i halen kamu sektörünün elinde ama, harcama olarak bakarsanız, Türkiye'deki sağlık harcamalarının yüzde 40'ı özel harcama. Yani Türkiye'de sağlık sektörü zaten son 10-15 yıl içerisinde ciddi biçimde özelleştirilmiş durumda.

5- Sonuncusu da, özellikle sağlık kurumlarına ve hekimlere yapılan ödeme sistemlerinin değiştirilmesi.

Ödeme sistemleri şöyle: Ücret tipi ödeme sisteminden, vaka başı ya da global bütçeleme denilen ödeme sistemlerine doğru geçiş.

Bunların sonuçlarını ve olası sonuçlarını, OECD'nin 1995 sonunda yayınladığı raporunda inceledim. Dünya Sağlık Örgütü de 1993 yılının ortasında bir rapor yayınladı ve orada özellikle özelleştirme ağırlıklı bir değerlendirme yaptı Dünya Sağlık Örgütü.

Bunlar ne gibi sonuçlar çıkarıyor ortaya?

Dört ana başlıklar altında değerlendirildi.

1- Makro ekonomik verimlilik.

2- Mikro ekonomik verimlilik.

3- Finans eşitliği.

4- Hizmetten yararlanma anlamındaki eşitlik.

Makro verimlilik denildiğinde, harcamaların ne derecede optimum düzeyde tutulduğu anlaşılıyor.

Mikro ekonomik verimlilik denildiğinde de hizmetin ne derecede ucuza malediği anlaşılıyor.

Finans açısından eşitlik dediğimizde, insanların hizmete ulaşmalarının önündeki finansal, yani parasal engellerin ne derecede kaldırılmış olduğu anlaşılıyor.

Hizmete ulaşmadaki eşitlik dediğimizde de, insanların, işte mesafe faktörü falan dikkate alınmaksızın hizmete ne derecede eşit ulaştıkları anlaşılıyor.

Şimdi bu dört parametre açısından, dört temel sistem; yani, özel sektör, sigorta sistemi, entegre sistem ve sözleşmeli sistem karşılaştırıldı.

Şimdi bakın, toplumsal düzeyde baktığımızda, özel sektör bir kere dört parametre açısından da sınıfta kalıyor. Yani bu çok net; hem OECD verisi, hem de Dün-

ya Bankasının verisi, hiç bizim söylediğimiz falanda bir şey değil.

Özel sektör bir kere;

1- Harcamaları artıran sektör.

2- Eşitsizliği artıran sektör.

Bütün bunlar, 1950'li yılların hemen başında benimsenmiş ve daha sonradan da çeşitli defalar üzerine basa basa yeniden yeniden vurgulanmış en temel hümaniter değerlere aykırı şeyler. Herkes için sağlık hakkı diyoruz biz ve bunu özel sektör bozuyor. Bunun aykırı tek bir örneği yoktur dünyanın hiçbir yerinde.

İkincisi sözleşmeli sistem. Şimdi bu sistemin, mikro düzeydeki verimliliği, yani hizmeti ucuza mal etme anlamındaki verimliliği artırabileceği söyleniyor ve OECD şunu belirtiyor özellikle: "Bu konu tartışmalıdır, net değildir" diyor.

Makro verimlilik anlamında ise, yani harcamalar ne kadar yüksek, ne kadar değil; o anlamda ise sözleşmeli sistemin olumsuz olduğu belirtiliyor. Ve gene eşitlik anlamında sözleşmeli sistemin birtakım olumsuzluklar yarattığı belirtiliyor.

Şimdi ben en son olarak şunu söyleyeyim: Entegre sistem. Entegre sistem şudur: Aslında bunun en tipik örneği İtaliye'dir, Thatcher reformları öncesi İngiltere. Yani devlet hizmeti üretir ve finanse eder.

Eşitlik anlamında, harcamaları sınırlamak, yani makro düzeydeki verimlilik anlamında bu sistemin en iyi sistem olduğu vurgulanıyor. Tek olumsuz olduğu nokta, mikro düzeydeki verimlilik dediğimiz şey ya da performans açısından bir geriliktir. Bunun da önemli oranda çalışanların motivasyonsuzluğundan kaynaklandığı söylenir ve kimi ödeme biçimleriyle ya da kimi destek sistemleriyle bunun da önüne geçilebileceği belirtilir.

Şimdi biz aslında Türk Tabipleri Birliği olarak, bir sağlık politikası anlamında hep bir entegre sistemi savuna geldik. Mesala SSK raporunda da bu vurgulanır: Giderek genel vergilerden finanse edilen bir sosyal güvenlik sistemi; harcamaları kısıtlamak, makro düzeydeki verimliliği artırmak ve eşitliği artırmak için.

Şimdi bütün bunlardan sonra, özel sektör tartışmalarının yürütülmesi, benim en başta ileri sürdüğüm, sınıflar arası denge durumunun, genel anlamda çalışan sınıflar aleyhine bozulmasını öngören birtakım politik yaklaşımların sonucu olduğu yönündeki tezimi destekliyor diye umuyorum.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Teşekkürler Sayın Başkan.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler.

Şimdi üçüncü paneliste sözü vermek istiyorum. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına Özcan Keskeç arkadaşımızdır söz.

Buyurun.

ÖZCAN KESKEÇ- Efendim, ben çok ana başlıklarıyla, öncelikle sosyal güvenlik sistemimizin, sosyal güvenliğimizin bugünkü sorunlarını ve sosyal güvenlik sistemimiz içerisinde en büyük yeri işgal eden Sosyal Sigortalar Kurumunun bugüne nasıl geldiğini ve nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerimi ana başlıklarıyla ifade etmeye çalışacağım.

Bize göre, ticari alana bırakılamayacak, kamu hizmeti, ortak paylaşım hizmeti niteliğinin sürdürülmesi zorunlu olan temel alanlardan birisi sosyal güvenlik alanıdır.

Bu nedenle Türkiye'de sosyal sigortanın bu anlamdaki niteliği üzerinde artık bazı arayışlardan en azından vazgeçmek gerekiyor. Bu tartışılmaz anlamında söylenmiyor tabii. Bugünkü Anayasal gereklere rağmen, bu ülkede sosyal güvenliğin kamu alanı olmaktan çıkartılıp tasfiye edileceği hükümet programı olarak okunmasa bile, Meclis kürsülerine gelebiliyor ise, gerçekten burada sosyal güvenliği nasıl iyileştireceğimiz, nasıl geliştireceğimiz konusunda çok ciddi farklılıkların ve bana göre de çok büyük tehlikelerin varlığı söz konusudur.

Sosyal güvenliğimizin bir temel sorunu, bugün sosyal güvenlik kapsamında olmayan oldukça önemli bir nüfuzumuzun varlığıdır.

Bir diğer önemli sorun, var olan sosyal güvenlik hizmetlerinin eksikliği ve yetersizliğidir. Bir çok sigorta dallarımız eksiktir. Örneğin bunlardan birisi işsizlik sigortasıdır, bakım sigortasıdır.

Şimdi bütün bunların içinde önemli bir yer tutan Sosyal Sigortalara yine ana başlıklarıyla değinmek istiyorum.

Sosyal Sigortalar Kurumumuzun serüveni, bana göre bir anlamda da Türkiye kapitaliziminin serüvenidir.

Türkiye'nin tercihi, sosyal güvenliğin sigorta esasına dayalı bir yönetimle oluşturulmasıdır.

Burada hemen akla, nasıl bir sosyal güvenlik kuruluşu ile sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirileceği sorusu gelmektedir?

1945'deki anlayış Sosyal Sigortalar Kurumunu kurarken, sosyal sigortanın bir kamu alanı olduğunu, bir sosyal alan olduğunu vurgulayan, bunu öne çıkartan, ama bu işlevi yürütecek olan kurulu-

Şimdi bütün bunlardan sonra, özel sektör tartışmalarının yürütülmesi, benim en başta ileri sürdüğüm, sınıflar arası denge durumunun, genel anlamda çalışan sınıflar aleyhine bozulmasını öngören birtakım politik yaklaşımların sonucu olduğu yönündeki tezimi destekliyor diye umuyorum.

şun sigortacılık gereklerine ve tekniklerine uygun bir yapılanmaya sahip olması gereğini de ortaya koyan bir anlayış olarak ortaya çıkmaktadır ki, bugün Sosyal Sigortalar Kurumunun reformize edilmesi, rehabilite edilmesi konusunda ileri sürülen görüşlerin önemli bir bölümü, anlayış anlamında 1945 anlayışına dönme önerilerini içermektedir ki, benim önerilerim de bu doğrultudadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu bu anlamda kurulurken, bu dediğim özellikleri içinde barındıran bir biçimde, mali ve idari bakımdan özerk, kendi kendisini yönetmeye şekillen-

dirilmiş, sosyal tarafların temsilini esas alan, yani çalışanların, prim ödeyenlerin temsilini esas alan, onların göstermelik temsilini değil, etkin katılımını, denetimini esas alan bir kurumsal yapı vücuda getirmiştir.

Ama, zaman içinde bu kurumsal yapı tümüyle bozulmuş, Sosyal Sigortalar Kurumu Maliye Bakanlığının, devletin herhangi bir Bakanlığının bağlı bir dairesi anlayışıyla, doğrudan doğruya giderek dozunu artıran bir biçimde siyasal iktidarların yönlendirmeleri ve yönetmeleriyle biçimlenir hale gelmiştir.

İşte Sosyal Sigortalar Kurumunun tarihi gelişimi bir anlamda Türkiye kapitaliziminin de serüvenidir derken anlatmak istediğim nokta burada başlamaktadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu; fonları, paraları, Türkiye'de sermaye birikiminin önemli araçlarından birisi olarak değerlendirilmiş ve Sosyal Sigortalar Kurumuna yine aynı anlayışla, sosyal güvenlik kuruluşunun görevi olmaması gereken ve olmayan görevler verilmiştir. İşlevler yaptırılmış ve Kurum kaynakları, bu anlamda bir mecraya aktırılmıştır. Bunu yapabilmek için de kurum özerkliği, giderek, yine görevli biçimde elinden alınmaya başlanmıştır. Taa ki, 1994 yılında ilk açık ip ucunu verdiği, artık Hazine'den para ister noktaya geldiği ana kadar Kurumun fonları, yapılanması bu şekilde düzenlene gelmiştir.

1994 yılından sonra, Sosyal Sigortalar Kurumunun fon anlamında, nakit anlamında aktaracağı kaynak kalmadıktan sonra, bu kez Sosyal Sigortalar Kurumunun tüm varlıklarının aktarılması talepleri gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bu, özellikle sağlık alanında kendisini ortaya koyan bir yaklaşımdır.

Sosyal Sigortalar Kurumunun, bugün, kanaatimizce, rehabilite edilebilmesinin temel koşulu, öncelikle sosyal

Bize göre, ticari alana bırakılamayacak, kamu hizmeti, ortak paylaşım hizmeti niteliğinin sürdürülmesi zorunlu olan temel alanlardan birisi sosyal güvenlik alanıdır.

güvenlik alanının kamunun ortak alanı olduğunu bilince çıkartan anlayışla, bu alana devlet katkısının, bütçe katkısının devamlı, sürekli ve belirli bir biçimde olması gereğidir.

Sosyal sigorta kuruluşları, kendi aktueryal dengesi içinde yönetilen, hizmet verebilen kuruluşlar haline gelme teknik çabalarını kuşkusuz sürdürmelidir. Ama bu hiçbir zaman sosyal sigortalar sistemine devlet katkısının yapılmayacağı, yapılmaması gerektiği biçimindeki bir yaklaşımla ilişkilendirilemez. Çünkü bu alan, tekrar etmek gerekirse, ticari bir alan değildir.

Bu bakımdan sosyal güvenlik kuruluşu açıklarını Hazineye getirdiği yük hesabıyla değerlendirmek, - tabii bunu değerlendirenler kuşkusuz olabilir- işte bu ulusal gelirin, bütçenin, vergilerin, kaynakların kısaca; nasıl, kimlere, kimlerce, kimler tarafından harcanacağına karar verme mekanizmasıyla doğrudan ilgili olan bir konu olmaktadır.

Bugün Sosyal Sigortalar Kurumu, bu çizmeye çalıştığımız çerçeve içerisinde, sosyal tarafların temsil güçleri oranında temsil edildiği, katıldığı; yönetiminde ve denetiminde gerçekten söz sahibi olduğu, risklerini omuzlayabildiği, Kurumun kendi işleyişini kendi organları eliyle yürütebildiği, yürüttüğü, yatırımlarını, aktüer dengelerini kendisinin hesapladığı, sosyal politika ve sosyal güvenlik alanı gereği bu aktüer dengeler içerisinde olacak ve olması gerekebilecek farklılıkların doğrudan doğruya bu politikayı uygulayan siyasal iktidarlarca bütçeden karşılandığı bir yapı içerisinde işlevini sürdürebilir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz Sayın Keskeç.

Sözü hemen Sayın Kılıçdaroğlu'na bırakıyorum.

KEMAL KILIÇDAROĞLU- Teşekkür ediyorum Sayın Başkan, değerli Hocam.

Önce, sosyal güvenlik kavramı çok geniş bir kavramdır. Sadece SSK veya BAĞ-KUR veya Emekli Sandığı tarafından sağlanan hizmetleri kapsamıyor, Çocuk Esirgeme Kurumundan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonuna kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsıyor.

Sosyal sigortacılık ise, primli siste-

me dayanan bir sistem. Yani karşılığında belirli bir prim ödüyorsunuz ve bir süre sonra ödemiş olduğunuz primlerin karşılığını, o primi çalıştıran kuruluşlardan istiyorsunuz.

Türkiye'de yaşanan sorunlar nedir?

Türkiye'de sosyal güvenliğin primsiz sisteme dayanan kısmında bir sorun yok. Asıl ciddi sorun, primli sisteme dayanan kuruluşların bugün içinde bulundukları finansman darboğazı.

Aslında sorun, Türkiye'nin sorunu olmaktan çıkmış durumda. Bütün gelişmiş ülkelere günde bir sorun.

Zaten sosyal güvenlik ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerin sorunudur.

Şimdi sosyal güvenliği ve sosyal sigortacılığı yine bir ağ şeklinde düşünmek lazım. Çünkü, sosyal sigortacılık bir aktüerya mantığı üzerine kurulur. Yani bir matematik hesap vardır bunda.

Ama bu finansman dengelerini sağlarken ciddi zorlamalar olur. Nedir o ciddi zorlamalar? Örneğin Türkiye'de en çok tartışılan konulardan birisi olan yaş sorunu. Düşünün, ilk Türkiye'de, 1950 yılında 506 Sayılı Yasa çıktığı zaman kadın ve erkekte emeklilik yaşı 60. Yıl 1996, kadın 38, erkek 43 yaşında emekli olabiliyor. Pekii nasıl oluyor da, 1946'da yaşam süreci acaba 1996'ya göre çok daha uzun muydu? Herhalde tam tersini düşünmemiz lazım; çünkü Türkiye gelişen bir ülke.

Demek ki, 1946'da insanlar Sosyal Sigortalar Kurumunu kurarken o zaman şunu düşünmüşler: Gerçek aktüerya mantığı üzerine kurulu ve kolay kolay çökme-



yecek, ama çalışan işçinin de sosyal güvenliğini sağlayacak, kişi emekli olduğunda da, ona insanca emekli maaşı verebilecek bir sistemi kuralım demişler ve sistem öyle kurulmuş.

Tabii bugün Türkiye'ye baktığımızda, erken emeklilik uygulamasının yanında başka sorunlar da var. Örneğin işçilerin bir iş güvencesi yok. Örneğin Türkiye'de bir işsizlik sigortası yok. Örneğin bir genel sağlık sigortası yok. Az önce sistem bir ağlar bütünü derken bunu kasediyordum. Yani emeklilik yaşının uzatılmasıyla beraber, bütün bu sorunların da bir arada tartışılması ve çözülmesi gerekiyor.

Bunun yanında daha farklı sorunlar da vardır. Bugün Türkiye'de adeta işçiyi çalıştıran, işvereni cezalandıran bir sistem var.

O zaman, bu kadar ağır bir sistemi sizin yaşatma şansınız yoktur. Nedir bunun sonucu? Bunun doğal

yon, 1997'de 400 trilyon lira. Biz 2008 yılına kadar bir hesap yapmıştık, onu hemen size vereyim dolar olarak, 1990'da 2.7 milyar dolar olan açık, 2008 yılında 5 milyar dolara çıkıyor.

Burada bir şey daha var. Kaçak işçilik Türkiye'de süratle yaygınlaşıyor, sigortasız çalışma. Bu konuda sosyal taraflar, -Kurumun 4.5 yıl Genel Müdürlüğünü yaptım- çok fazla duyarlı değiller. Bu konuda özellikle çok duyarlı olmak lazım, Türkiye'nin geleceği açısından çok ciddi bir risk taşıyor. Nedir o risk?

Kişi sigortasız çalıştığı zaman;

1- Kişinin geleceği ipotek altında kalıyor; yani kişi belli bir yaşa geldiği zaman çalışamayacak, ama emekli olma şansı da yok.

2- Sadece çalışan için değil bu, kişinin eşi ve çocukları için de bir risk var. Çünkü o insanlar da sağlık hizmeti alamayacaklar.

3- Anne ve baba için de, bakmakla yükümlü olduğu anne-baba için de aynı şekilde ciddi bir risk var, onlar da sağlık hizmetinden yararlanamayacaklar.

Genel sağlık sigortası çok ciddi bir olay Türkiye'de, çözülmesi gereken bir olay. Sa-

sonucu kaçak işçi çalıştırmaktır.

Şimdi, değerli arkadaşlar, bütün bu sorunların aslında en güzel tartışılması gereken yerlerden birisi, Türkiye'de yeni kurulan, fakat çalışmayan Ekonomik ve Sosyal Konsey vardır.

Gelişmiş ülkelerdeki Ekonomik ve Sosyal Konseyde nasıl sosyal taraflar ağırlıktaysa, o zaman burada da sosyal tarafların ağırlıkta olduğu bir Ekonomik ve Sosyal Konsey olmalı, devlet ve sosyal taraflar orada sosyal güvenlikle ilgili -o geniş perspektif içerisinde düşünmek gerekirse- bütün kararları burada görüşüp tartışmalı ve ona göre almalılar.

Tabii burada bir diğer önemli gerçek daha var. Sosyal tarafların artık olayı gerçekçi görmeleri gerekiyor. Çünkü, sosyal taraflar politikacı değil, yarın bunlar seçim meydanlarına çıkmayacaklar; ama, tabii kendi içlerinde de bir seçim mekanizmaları vardır.

Ama artık oturup gerçekçi düşünmek gerekiyor. Nedir gerçekçi düşünmek? SSK açısından düşünüyüm; eğer Sosyal Sigortalar Kurumu işçi ve işverenlerin kuruluşuysa, o zaman Sosyal Sigortalar Kurumunun maddi durumunu düzeltmek, bunun finansman darboğazını açmak için daha gerçekçi, daha radikal önlemler almaktan kaçınmamalılar. Kaçındıkları takdirde ne olacaktır, onu da söyleyim. Kaçındıkları takdirde şu olacaktır: Bu yıl SSK'nın finansman açığı 186 tril-

yon Hocam da ifade etti, yaklaşık 25 milyon kişinin şu anda sosyal güvenliği yok. Aslında bunların sağlık sigortası güvenliği var; çünkü şu veya bu şekilde SSK'dan yararlanıyorlar, şu veya bu şekilde Bağkur'dan yararlanıyorlar, yani sağlık sistemini şu veya bu şekilde bu insanlar çözüyorlar. Çünkü gerek yok; aslında insanların sigortalı olmasına da gerek yok. Eğer çok ciddi bir hastalığınız varsa, yarın sigortalı olursunuz bir yerde, ertesi gün de gidip sigortadan her türlü sağlık hizmetini alabilirsiniz. Çünkü buna izin veriliyor.

Türkiye'de aslında sağlıkta çözülmesi gereken temel bir nokta var. Bir insan eğer SSK hastanesinde çalışacaksa muayehane açmamalı, ama SSK'da o hekime insanca yaşayabileceği maaşı vermeli. Bu sistem kurulmadığı sürece, ne SSK hastanelerinde, ne üniversite hastanelerinde, ne devlet hastanelerinde sağlık sorunu çözülemez.

Primleri toplama konusunda ciddi bir sorunu olduğu söyleniyor, doğrudur. Bakın ben size bir örnek vereyim, bunu zaman zaman tekrarlarım, yine tekrarlamakta yarar görüyorum. Bir sistem düşünün; ben bir işverenim, kendi primimi götürüp Bağkur'a yatırıyorum, işçimin primini götürüp SSK'ya yatırıyorum, kesilen vergileri de götürüyorum vergi dairesine yatırıyorum. Niçin? Oysa bunların hepsini tek merkeze yatırmak mümkün. Bütün dünyanın yaptığı gibi niçin yap-

miyoruz? Ayrı ayrı bordrolar, bildirgeler, şunlar bunlar; bunun düzeltilmesi lazım. Devletin tüm gelirlerini toplayan bir birimin oluşması lazım.

SSK'da tıpkı vergi daireleri gibi bütün illerde sigorta müdürlükleri kuruyor; niçin kursun, ne gerek var buna? Bütün illerde, ilçelerde vergi daireleri var. Bütün dünyada, Kanada'da, İngiltere'de, Almanya'da nasıl toplanıyorsa Türkiye'de de öyle toplansın. Devlet muhasebe sisteminde bir madde eklenecek, sigorta primleri doğrudan SSK'nın hesabına aktarılacak. Binlerce kişiyi niçin çalıştıralım? Bizim icra memurumuz var, Adalet Bakanlığının icra memurları var, vergi dairelerinin icra memurları var; bu sistem olmaz. Bu kadar savurganca bir sistem yürütülemez.

Sosyal güvenlikte özelleştirme, Sayın Hocam dediği için ona değinmiyorum, özelleştirme söz konusu olamaz mevcut anayasal sistem içerisinde.

Sosyal Sigorta da özerkleşme çok önemli. Özerkleşmenin olmadığı bir yerde bu sistem yürümez. Siz kendi ellerinizle trilyonları götüreceksiniz, politikacılara vereceksiniz, politikacı da bunu kullanmayacak. Niçin kullanmasın efendim? Kullanacaktır, nasıl kullanacaktır? (X) bakan olduğu zaman diyelim, kendi seçim bölgesinin bütün il ve ilçelerine hastane yapacaktır. Orada sigortalı olup olmaması önemli değil, onun için seçim yatırımı önemli. Kim buna razı oluyor? İşçi ve işverenler. Razı olduktan sonra zaten kabul edecektir. O açıdan özerklik çok önemli.

Refik Bey, "Başkanlık sistemi gelirse düzelmez" dedi; tabii, başkanlık sisteminin adını başkanlık yaparsanız hiç bir anlam ifade etmez. Ama başkan olacak kişi, işçi ve işverenlerin oluşturduğu genel kurultan seçimle gelirse, yani işçi ve işverenler kendilerine bir başkan, bir genel müdür seçemiyorlar mı? Otursun seçsinler. O kişi gelsin, o zaman o kurumun bakayım kaynakları savurganca harcanıyor mu, harcanmıyor mu?

Bir diğer konu daha var, unutulmaması gereken bir şey. Enflasyonun olduğu bir ortamda sosyal güvenlik sistemi yaşayamaz. Sosyal sigorta sistemi açık vermeden ayakta duramaz. Niçin? Enflasyonun olduğu bir ortamda ücretler devamlı olarak enflasyonun altında seyreder, eşel-mobil sistemi yoktur, öyle olunca da prim gelirleri enflasyonun altında olur, ama bu kurumların harcamaları sürekli olarak enflasyonun üstünde seyreder. Siz ilaç fiyatlarını kontrol edemezsiniz, siz sağlık harcamalarını kontrol edemezsiniz; çünkü bunlar bir anlamda enflasyona endekslidir, dolayısıyla bu açık kaçınılmaz olur.

Sadece yaş çözüm mü? İlk açılışı da 50-55 veya 60-65 yaş. Erken emekliliği eleştirerek başladık. Yaş tek başına çözüm değildir. Niçin çözüm değil? Bir örnek vereyim, çok basit bir şey. Diyelim ki, kadın ve erkekte emeklilik yaşını 65 yaptık yarın sabahtan itibaren;

ama emekli maaşını bağlama yetkisini Bakanlar Kuruluna vereceksiniz, bir seçim döneminde Bakanlar Kurulu kalkacak, diyecek ki, "Efendim, ben emekli maaşlarını yüzde 500 arttırdım." Bütün aktüer hesabımız alt üst olur. O nedenledir ki, Uluslararası Çalışma Örgütü en son önerisinde şunu diyor: "Emekli maaşları artışını ortalama ulusal ücrete bağlayacaksınız, oradaki artışa bağlayacaksınız." Yani tamamen politik tercihlerin dışında bulunacak. Ortalama ulusal kazançta artış ne kadarsa emekli maaşı da o kadar artacaktır.

Erken emekliliğin getirdiği çok ciddi bir risk var. Erken emeklilikte;

1- Kişi 38 yaşını doldurunca emekli oluyor. Bunun getirdiği risk bir gelir kaybı oluyor.

2- Maaş olarak ödüyorsunuz ayrıca, aylık maaş ödüyorsunuz.

3- Ciddi bir risk daha, hastalık zaten 40'ından sonra başlıyor. Yani ağırlaşan sağlık sorunları 40'ından sonra başlıyor. Siz prim almadan giderleriniz çok büyüyor, geometrik diziyle; ama gelirlerinizdeki artış son derece düşük. Bu açıdan bununda üzerine de durulması lazım.

Ben, hazır işçi ve işveren kuruluşları buradayken biraz sitemlerimi dile getirmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, işçi ve işveren kuruluşlarının asıl bu kuruma sahip çıkması lazım. Bu kuruma sahip çıkmış mı geçmişte? Hayır. Ben örnek vereceğim.

1946'da bu kurum çok daha özerkti, 1996'da özerklik diye bir şey yok. Kâğıt üstünde özerklik. Demek ki özerklik bittiği zaman bu kuruluşlardan bir tepki yok.

Bu kuruluşlar; 11 borçlanma yasası çıkıyor 1969 yılından bu tarihe kadar, ben hiç tepki gösterildiğini duymadım.

Bu kurumun kaynakları yıllar yılı savurganca harcanmıştır, tepki gösterilmemiştir.

Bu kurumun birikimleri, cömert sigortacılık anlayışıyla yasalar değiştirilerek harcanmıştır, tepki gösterilmemiştir.

Bu kurumun müfettiş kadroları iptal edilmiştir, bir Allah'ın kulu çıkıp, "Beyler, siz bu müfettiş kadroları niye iptal ettiniz, bu kaçak işçiliği biz nasıl saptayacağız?" dememiştir.

Burada sosyal yardım zammı gibi bir ucube, karşılığında prim alınmayan bir ödeme SSK'nın birikimleri üzerine inşa edilmiştir, trilyonları harcanmıştır, ama kimse de kalkıp "Ya, şu sosyal yardım zammını benim primimle nasıl ödersin ey devlet?" dememiştir.

Gerçek anlamda bu kuruma sahip çıkılmadığı zaman, politikacılardan kurumu kurtarması bekleniyor. Kurtaramaz ki, niye kurtarsın? Zaten harcıyor gayet rahat. Tarafların objektif, ama sağlıklı, gerekiyorsa risk

olarak bunu kurtarmak için mücadele etmeleri lazım. Tasarıysa, kurumun kendi tasarısını hazırlamaları lazım. O zaman bu sistem bana göre kurtulabilir.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Şimdi sırada Türk-İş adına Sayın Salih Kılıç aramızda bulunuyor, kendilerini dinleyeceğiz. Bildiğiniz gibi, kendisi Türk-İş Genel Eğitim Sekreteridir ve aramızda bulunmaktadır; sözü kendisine bırakıyorum.

Buyurun.

SALİH KILIÇ- Teşekkür ederim Hocam.

Son zamanlarda sosyal güvenlik ve ağırlıklı sosyal sigortalar ve diğer kuruluşlarla ilgili hemen hemen kurum ve kuruluşlar 35 ve 40'a yakın rapor ve kitap yayınlayarak gereğinen fazla malzeme ve doküman ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla da, hem panel olarak, hem de toplantı olarak da gereğinden fazla tartışılma noktasına getirilmekle beraber, bunun sonra ne yapılacağı konusunda karar verme noktasına geldiği bir dönemdeyiz.

Bunun yanı sıra, bir de bu 50 yıllık dönemden bugüne gelişte tercih noktasına gelinmiştir. Sosyal güvenlik sisteminde mevcut yapıyı geliştirerek mi, yoksa kamu ağırlıklı mı, özel ağırlıklı mı olsun diye bir tercih noktasına getirilmiştir. Bunun hem doktriner manada, hem gelişen, değişen dünya şartları içerisinde izahı da yapılmakla beraber, bugün içinde bulunduğumuz sosyal güvenlik sistemiyle, ağırlık itibarıyla çalışanları ilgilendiren Sosyal Sigortalar Kurumunun içinde bulunduğu şartlara neşter vurulabilmesi için, öncelikle bu kurulun esas sahipleri; çünkü, suçların da devamlı surette bu kuruluşlarda temsil yetkisini kullanan işçi işveren temsilcilerinin ağırlık itibarıyla töhmet altında kaldığı bir noktadayız. Bunun için ben de diyorum ki, çıkış yolunun bir an evvel hem SSK Genel Kurulunun toplanarak, bu yapılanmalara cevap verebilecek, kurul kararlarını ortaya çıkarabilecek toplantının yapılması. Daha ileri seviyede, tüm kesimlerin katılımını sağlayacak Çalışma Meclisinin toplanarak bu doküman ve veri tabanlarıyla beraber yeni yapılanmayı oturturması gerekmektedir.

İkincisi de, mutlaka bu yapılanma içerisinde sosyal güvenlik sisteminin eksiklikleriyle yapılan hizmetlerin arasındaki mukayese imkânını da elde etmiş olacağız. Bugüne kadar gelmiş olan şartlarda işçilerin ve bu hizmetlerden faydalananların dahil olmadığı kanaatindeyiz.

Ne olmuştur?.. Yönetim tarzından, hizmet tarzına kadar bütün eksikliklerde çalışanların dahil oransal iti-

bariyle yüzde 1 ile yüzde 5 arasında değişmektedir. Bu nedenle, sosyal güvenlik sisteminin mutlaka Avrupa ülkelerinde olduğu gibi devlet katkısının ve bütçe gelirleri içerisinde mutlaka katılım payının artırılması gerekmektedir.

Gerçek anlamda bu kuruma sahip çıkılmadığı zaman, politikacılardan kurumu kurtarması bekleniyor. Kurtaramaz ki, niye kurtarsın? Zaten harcıyor gayet rahat. Tarafların objektif, ama sağlıklı, gerekiyorsa risk alarak bunu kurtarmak için mücadele etmeleri lazım.

Onun yanı sıra, ağırlık itibarıyla, bu kurumlar arasında bugüne kadar aynı bakanlığa bağlı olmasına rağmen, ciddi manada aralarında eşgüdüm sağlanmadığından dolayı, hizmet standartlarında dahi ve normlarda da farklılıklar arz eden birtakım çelişkilerle doludur. Bunun için eşgüdümü sağlayabilecek yapılanmaya da gidilmelidir diyoruz.

Mutlaka kurumun daha etkin ve verimli olabilmesini sağlayabilecek yönetimin özerk olması, siyasi otoritelerin baskısından ve siyasilerin elindeki bu imkânlardan kurtulmasını sağlayacak bir yönetim tarzının oluşturulması. Devamlı surette tartışılan da bu. Biz de buna aynen katılmakla beraber, yönetimin nasıl teşekkül edeceği konusunda ayrıntılı bir şekilde tartışmalar da var. 4792 Sayılı Yasanın, Kuruluş Kanununun değişmesiyle ilgili; Başkanlık Sistemi deniliyor, yönetimi daha özerk hale getirelim diye. Buna katılmakla beraber, bunun nasıl olacağı konusunda mutabakata varılamamaktadır. Biz de diyoruz ki, mutlaka 4792 ve 506'da yapılacak değişikliklerin hizmet arzını etkin ve verimli hale dönüştürebilecek bir yapıya kavuşturulması.

Ayrıca da, mutlaka sosyal güvenlik sisteminin şu andaki içinde bulunduğu açmazın ortadan kaldırılabilmesi için kaynaklarının geliştirilmesi esastır deniyor.

Kaynakların artırılmasında mutlaka prim gelirlerinin tabana yaydırılması ve yaşın yükseltilmesi olmalı ... Kurumun kendi bünyesinde bulunan 46 bin personelinin de 506 sayılı kapsama alınmasında zaruret vardır. Kurumun bütün imkânlarından yararlanılırken Emekli Sandığına prim ödemesi ve Emekli Sandığının bünyesinde kalmasının hiçbir anlamı da yok. Bu nedenle, kurumun daha rasyonel ve verimli olabilmesi için, genel kurullarında karar istihlal edebileceği ve yönetimini de o genel kurullardan seçerek, Maliye Bakanlığının, Çalışma Bakanlığının temsilcilerini ancak denetim göreviyle yetkilendirerek orada görev yaptırması; yönetimde karar alma noktasına olmamalıdır. Çalışma Bakanlığından gelen bir yönetim kurulu heyeti Çalışma Bakanlığının emir ve direktifleri doğrultusunda, Maliye'den gelen bir temsilci de Maliye ve hükümetin politikalarına göre hareket etmektedir. Bu nedenle, oranın mutlaka ve mutlaka daha özerk bir yapıda geliştirilebilecek yapılanmayla bu Sosyal Sigortalar Kurumunun yapısı değiştirilebilir.

En önemli konulardan bir tanesi; 4 milyon 200 bin sigortalıya karşılık, bugün mevcut kayıt dışında kalan 4 milyona yakın sigortalının kapsama alınmasını sağlamaktır.

Onun yanı sıra, yaşda meydana gelebilecek bir artışın Sosyal Sigortalar Kurumunu kurtarma noktasında olmadığını kurum yetkilileri ve herkes de söylemektedir.

Burada önemli olan, mevcut yapı içerisinde geçiş sürecinin sağlanarak sosyal güvenlik sistemindeki ve emeklilik yaşındaki bir yapılanmaya gidilmelidir. Ama bunu derken, kazanılmış hak kavramına devamlı suretle reaksiyon gösterdiğimizden dolayı rahatsızlık duyuluyor. 1996 yılı içerisindeki Bütçe Kanununun Maliye Bakanlığına Sosyal Sigortanın yükümlülüklerinin devredilmesi konusunda bizim göstermiş olduğumuz tepkiden dolayı gerisin geri alındı bu. Eğer o tepki olmamış olsaydı, eğer sosyal taraflardan tepki görmemiş olsaydı, şimdi Maliye Bakanının denetiminin altına girmiş olacaktı. Bu nedenle mutlaka eksikliklerimiz olmakla beraber, yönetimlerin de bugüne kadar yapmış oldukları hizmetlerde eksiklikleri vardır.

Sağlık hizmetleri konusunda ayan beyan görünen ihmaller vardır. Bunları bakan veyahut da Meclisteki alınan kararlar değil, yönetimlerin etkin ve tutarlı karar almamasından dolayı kaynaklanan hadiselerdir. Eğer bir başhekimini atıyorsanız, almasını biliyorsanız, yönetimlerin oranın sorunlarını da aşmakla yetkili ve sorumludurlar. Ben şahsen ve her zaman da her yerde söylüyorum; eğer sağlık hizmetlerinde etkin ve verimli bir hizmet isteniyorsa, başhekimlik müessesesinin kaldırılması gerekir.

Nedenine gelince; Avrupa ve gelişmiş ülkeler hastane yönetimine geçmiş de hizmetin etkinliğini artırmışsa, biz neden artırmayalım?

Şimdi Sayın Genel Müdüre soruyorum; 114 tane yataklı hastane var, ama başhekimlik sayısı ve başhekim muavinleri sayısı 1100 tane. Olacak iş değil. Hizmet standardı da yüzde 10'dur. Eğer bu hekimlerin bütün hizmete sokulması halinde daha verimli hizmetin verilebileceği kanaatini söylemeden geçemeyeceğim.

Eğer hastane yönetim sisteminde mutlaka Hıfzıssıhha Kanununda bir hüküm olması nedeniyle hijyenik hadiselerden dolayı hekimin bulunması gerekir deniyorsa, orada oluşabilecek bir yönetimi, hatta satın alınan içerisinde bir başhekimin girmesi kadar sakıncalı bir şey olamaz. Bu müessesenin mutlaka oluşturulmasında yarar vardır diyorum.

Ayrıca da, sağlık hizmetlerini verirken hastane, mua-

yenehane ve hasta ilişkisini ortadan kaldırmadan kesinlikle düzeleceğine inanmıyorum. Hekim arkadaşlarımız da alınganlık göstermesin; mutlaka ki onlar büyük hizmetler vermekle beraber, hem psikolojik yönden, hem de toplumsal açıdan bir ezikliğin ve bir hükümlülüğün yaşandığı bir ortamdan geçmekteyiz. Ve bu hadiseleri de münferit olarak yaşıyoruz. Yani, bunu kamuoyunda seslendirdiğimiz zaman kimse de bu konudan rahatsızlık duymamalıdır.

Aynı şekilde araç gereç alımından tutun da personel istihdamına kadar Devlet Planlama'nın, hükümetin yetkisinin mutlaka kaldırılarak, inisiyatifin tekrar yönetim kurullarına verilerek, kendi inisiyatiflerini kullanabilme yetkisiyle mücehhez bir duruma getirilmesinde fayda vardır diyorum.

Ayrıca da, burada çalışanların bugünkü sosyal ihtiyaçlarını, ekonomik ihtiyaçlarını giderecek ve insan unsurunun önemli olduğu bir hizmet arzında bulunan insanların insanca yaşayabileceği bugünkü hayat standartlarının üstünde ücretle desteklenerek bunlara en iyi ücretin verilmesiyle bu hizmetlerin kalitesinin yükselilebileceği kanaatini paylaşmaktayız.

Ayrıca, bugün çıkarılmak istenen 50-55 yaşla ilgili konuda biz de kamuoyuna söylediğimizi aynen burada da söylemek istiyoruz. Çünkü, işçi arkadaşlar da var. Mutlaka geçiş süreci içerisinde 10 yıllık dönemir, eski müteşep haklarıyla devam ederek emekli olması, 15 yıldan aşağıya doğru yaş kategorisine göre, 1986'da çıkan 3297 Sayılı Kanundaki geçici maddenin esasları içerisinde bunun geliştirilmesi. Toplum da bunu kabul etti, konsessüs de sağlandı, sendikalar arasında da rahatlıkla mutabakata varıldı, toplum da bunu kabullendi, çalışanlar da kabullendi.

Bu ölçüler içerisinde bu yasanın değişikliğine gidilmekle beraber, bu yasanın 10 yıl sonra tekrar elden geçirilebileceği kanaatini gene ben burada söylemekten geçemeyeceğim.

Sayın Genel Müdüremiz genç emeklilik hadisesini ortaya koydu. Biraz genç emeklilik hadisesi, Türkiye'de spekülasyon yapılan bir hadisedir. Rakamsal olarak ortaya koyacağım;

1994 yılında 1 milyon 300 bine yakın insan emeklidir. Bunun içerisinde 39 ve 44 yaştaki emekli sayısı 81 bin kişi. Bu da yüzde 5 oranındadır. Bu neden kaynaklanmıştır?.. Bunun temel nedeni; geçmişte çırak okullarında okuyan insanların okulda geçen sürelerinin si-

gortalılıktan sayılmasından dolayı bunların erken emekliliği sağlanmıştır. O kadar büyük olacak ve abartılacak bir şey değildir, Türkiye'de de normal olarak ortalama yaş 58, emeklilik de 61 olduğuna göre. Ama, bu böyle ilaniha-

En önemli konulardan bir tanesi; 4 milyon 200 bin sigortalıya karşılık, bugün mevcut kayıt dışında kalan 4 milyona yakın sigortalının kapsama alınmasını sağlamaktır.

Euromoney tarafından
iki yıl üst üste
“Türkiye’nin en iyi bankası”
seçilen Türk bankası
hangisi?

A A G İ N R T



Türkiye’nin en iyi bankası hakkındaki görüşlerinizi bildirmek için 0 800 211 04 00 no’lu
ücretsiz telefon hattını arayabilirsiniz. Teşekkürler.

ye devam etsin diye bir düşüncede de değiliz. Bunu geliştirmek için yapılacak birtakım değişikliklere de evet diyoruz.

Bunun ötesinde, mutlaka bu kurumun daha rasyonel olabilmesi için, daha etkin kararları ortaya çıkarabilmesi için Çalışma Meclisinin toplanarak ve dolayısıyla da Sosyal Sigortalar ve asli sahipleri buna karar vermelidir. Neye göre?.. Eldeki mevcut malzemeye, dokümana, argümanlara dayanarak ortaya bir düşünce çıkarılması gerekmektedir.

Bu yasal değişiklikler doğrultusunda Sosyal Sigortaların hem parasal gelirleri, hem de rantlarının değerlendirilmesi konusunda yönetimin daha muhtar ve özerk davranmasını sağlayabilecek bir yasal düzenlemeye gidilmelidir. Şu andaki Hükümet de satılmalıdır diye, örnek hem Emekli Sandığının, hem de Sosyal Sigortanın mal ve mülklerine gözlerini dikmiş vaziyetler. Bunlar hiçbir zaman için kaynak olamaz. Bunların rasyonel bir biçimde yönetimini gelir getirici şartlara dönüştürebilecek; hantal olanı, verimsiz olanı zaten kanun çıkararak yetkilendirirsin kurumların yetkililerini, onlar da onu elden çıkarabilirler. Ama şu anda kesinlikle buna evet demek mümkün değildir. Yalnız, bunların getirisini artıracak tedbirlerin alınmasında yarar vardır diyorum.

Ayrıca da, SSK yönetiminin mevcut yetkilerle yapmış olduğu eksikliklerden bir tanesini daha söyleyeyim; eksik varsa Genel Müdürlüğünü tamamlasın. 7 bin tane hekim, gerçek kadrolarının dışında devamlı surette Ankara, İstanbul, İzmir ve hatta gelişmiş bölgelerdeki ve kendi asli görev yerlerinde değil. Bir yerde 15 tane hekim var, asli görev yerinde hekim yok. Ama, irade olarak tutarlı bir kararlılıkla bu olayın üzerine gidilemiyor; hemşirede de aynı. 55'e göre mi, 58'e göre yapılan bir yönetmelik düzenlemesiyle bunu yapıyorlar.

Bunun üzerine gidemeyen yönetimleri, ben kendi temsilcimi de, işveren temsilcimi de ve yönetimi de... Kimse topu arkaya atarak, siyasi otoriteye, Parlamenta falan atmasın... Etkinliğini, kararlılığını orada göstersin.

Yeni işe girecek arkadaşlarla ilgili yaş barajı konusunda açık ve net söylüyorum; uluslararası normlara göre, Avrupa standartlarına göre bazı şeyleri isterken orayı yakalamakta da hiçbir beis görmüyorum; bu 55 olur, 60 olur, yeni işe giren birisi... Nedenine gelince; eğer biz o standartları 55 sene sonra yakalayacaksa, zaten normal olarak yeni işe girmiş olan arkadaşların bu şartlar içerisinde emekli olmasında hiçbir mahzur yok. Ama şu anda emekliliğe kendini hazırlamış insa-

nın müktesepelerini korumak da esasen sosyal güvenliğin temel felsefelerinden bir tanesidir. Onun için biz de diyoruz ki, mutlaka bu 15 yılın üstündeki 10 yıllık dönemin korunarak bu yasanın mutlaka çıkarılmasında yarar vardır. Ama problemleri aşmak için Çalışma Meclisinin toplanarak, ayrıca da -hem hekimlik açısından söylüyorum, hem de kurumlarımızla ilgili söylüyorum- özel hastane ilişkilerindeki çarpıklıkların da ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Şu anda özel hastanelere giden 10 trilyonluk 1995'teki 3 hastaneye ödenmiş para vardır; nedir? Bu da kalp ve diyaliz hastalıkları için. Eğer bunları yapabilecek bütün üniteleri mevcut olan hastanelerimizde yapamayıp da hizmet satmanın anlamı da nedir?

Hekimlerimize de buradan bir şeyi ifade etmek istiyorum. Adapazarı'ndan bir örnek vereceğim; Sosyal Sigortaların 15 hekimi, özel bir hastanede saat 17.00'den sonra hizmet veriyor. Bu olacak iş değil. Aynı hizmeti kendi kurumunun bünyesinde vermeden akşamleyin hastaların orada tedavi edildiği bir çarpıklık-

Bunun ötesinde, mutlaka bu kurumun daha rasyonel olabilmesi için, daha etkin kararları ortaya çıkarabilmesi için Çalışma Meclisinin toplanarak ve dolayısıyla da Sosyal Sigortalar ve asli sahipleri buna karar vermelidir. Neye göre?.. Eldeki mevcut malzemeye, dokümana, argümanlara dayanarak ortaya bir düşünce çıkarılması gerekmektedir.

ta. Bu hizmetlerin kalitesini mutlaka ve mutlaka hastane-hekim ilişkisi ve tam gün olarak da hekimlerin çalıştırılmasında, ücretlerinin de standartlarının yükseltilecek düzeltilmesinde yarar vardır diyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum.

Şimdi söz sırası bir basın mensubu arkadaşımızda; Atilla Özsever.

Buyurun Sayın Özsever.

ATILLA ÖZSEVER -Sayın Başkan, çok teşekkürler.

Ben de konuyu üç ana başlık altında incelemek istiyorum.

Birincisi; gerçekten bu sosyal güvenlik sorunu, sosyal güvenlik bunalımı sadece ülkemize özgü değil, dünyada ciddi bir bunalım var. İkinci olarak; Sosyal Sigortalar Kurumu niçin bu hale düştü? Üçüncü olarak da, çözüm nedir? Bu üç başlık altında görüşlerimi özetlemek istiyorum.

Efendim, özellikle 1945'lerden 1970'li yıllara kadar Avrupa basınında olmak üzere -yine dünya basını da sayılabilir- emek ve sermaye arasında bir mutabakat yapıldı. Bu mutabakat, sosyal devletin varlığı, demok-

rasi, sosyal refah devleti gibi bir mutabakattı. İşçi sınıfı da mevcut kapitalist sistemi kabul etti, üretim araçlarının mülkiyetini sorgulamak istemedi.

Fakat, Kapitalist sistemin 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren krize girmesiyle birlikte kâr hadleri düştü ve tabii sermaye her zaman olduğu gibi bu kâr hadlerinin düşüklüğünün faturasını yine işçi sınıfına, emek kesimine çıkarmak istedi ve dolayısıyla maliyet üzerindeki ücretleri ve diğer sosyal güvenlik harcamalarını düşürmek istedi.

Tabii ki işsizlik, bir taraftan da düşük ücret, ister istemez sosyal sigorta fonlarının azalmasına neden oldu. Sayın Baydur dediler ki, aslında deniz bitti, o nedenle... Yani, çok fazla haklar verilmiş, dolayısıyla Avrupa'daki sosyal güvenlik sistemleri bu nedenle krize girdi. Tabii o bir yaklaşım. Fakat, benim yaklaşımım daha farklı. Gerçekten kârlar düşünce ne yapıyor sermaye sınıfı? Kendi kârından emek kesimine bir aktarma yapmak istemiyor. Çok basit bir örnek olarak söyleyeyim; dünyadaki gelir dağılımına baktığımız zaman, 1960 yılında milli gelirden en az ücret alan yahut en az pay alan yüzde 20, yani en fakir yüzde 20 ile en zengin yüzde 20 arasındaki fark 1960 yılında 30 kat idi. 1990 yılına geldiğimizde, milli gelirden en fazla pay alan en zengin yüzde 20'lik grupta en fakir grup arasındaki fark 60 katına çıktı. Yani, demek ki 30 senede yüzde 100'lük bir artış oldu. Yani sermaye kesimi, emek kesiminden çok daha fazla kâr açısından, rant açısından, faiz açısından daha üst bir düzeye geldi. Dolayısıyla, buradan bir aktarma yapmak istemiyor sermaye kesimi, o nedenle yine emekteki maliyet kısımlarını azaltmak istiyor.

Tabii bu aşamada üç noktada kapitalist sistemin, özellikle ideolojik düzeyde bir saldırısına tanık oluyoruz. Bu saldırıya kendisi bir isim veriyor, yeni dünya düzeni altında; sosyal devletin küçültülmesi ve emek kesiminin payının giderek daraltılması ve ulusal sınırların aşılması ve küreselleşme.

Ve bu çerçevede, konumuz itibarıyla baktığımız zaman, sosyal devletin iyice küçültülerek, asgari ücret, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı

gibi emeği koruyan araçların da devre dışında tutulması, tasfiye edilmesi, özelleştirme ve sendikanın etkisinin azaltılması, eğitim ve sağlığın birey işi olması gibi felsefe ile, Dünya Bankasının bu yaklaşımıyla, yine

emek piyasalarında esneklik adı altında, yani kapitalist ve işçi arasında, emekçi arasında da bire-bir ilişki olduğu, sendikanın olmadığı bir düzeni, Yeni Dünya Düzeni arzulu-yor. Sonuçta, aslında buna başka bir ad vermek gerekirse, kapitalizm başlangıçtaki çağına, yani 19. yüzyıldaki çağına dönmek istiyor ki, bunun adı da vahşi kapitalizmdir.

Dolayısıyla, meselenin esas özü, emek ve sermaye arasındaki mücadelenin gelmiş olduğu nokta budur; sosyal devlete, sosyal haklara, sosyal güvenliklere bu yönde ciddi bir saldırı vardır.

Şimdi, meseleye bu çerçeveden baktığımız zaman; sosyal güvenliğe neden sadece Türkiye'de değil de dünyada ciddi bir saldırı var? İşte Fransızlar büyük tepki gösterdiler, Almanya'da birtakım haklar kısıtlandı; Bu çerçevede Türkiye'de de sosyal güvenlik haklarının kısıtlanması yoluna gidiliyor. Fakat, tabii Türkiye özeline baktığımız zaman, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun niçin bu hale düştüğünün cevabını da üç dört noktada verebiliriz. Özellikle 1963'lerden itibaren, 1970'li yıllarda, 1980'li yıllara kadar sosyal sigorta fonları sanayi kesimine aktarıldı.

Nasıl aktarıldı? Devlet Yatırım Bankası kanalıyla. Çünkü, yasal olarak Sosyal Sigorta fonlarının Devlet Yatırım Bankasına yatırılması ve Devlet Yatırım Bankası da KİT iştirakleri kanalıyla özel sermayeye bu fonlardan aktarma yaptı ve çok düşük faizlerle değerlendirildi Sosyal Sigorta Kurumlarının fonları.

Bir örnek olarak söyleyeyim: 1975'te enflasyon yüzde 19.8 olduğu dönemde Sosyal Sigortalar Kurumunu fonları Devlet Yatırım Bankasında yüzde 11 olarak değerlendirildi. 1980'de ise enflasyon yüzde 115.6... Peki, Devlet Yatırım Bankası ne kadar faiz verdi Sosyal Sigorta Kurumu fonlarına?.. Yüzde 20. Yani, açık olarak yüzde 115'lerde enflasyon olduğu bir dönemde siz SSK'nın fonlarını yüz-

Fakat, Kapitalist sistemin 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren krize girmesiyle birlikte kâr hadleri düştü ve tabii sermaye her zaman olduğu gibi bu kâr hadlerinin düşüklüğünün faturasını yine işçi sınıfına, emek kesimine çıkarmak istedi ve dolayısıyla maliyet üzerindeki ücretleri ve diğer sosyal güvenlik harcamalarını düşürmek istedi.

Özellikle 1963'lerden itibaren, 1970'li yıllarda, 1980'li yıllara kadar sosyal sigorta fonları sanayi kesimine aktarıldı.

Nasıl aktarıldı? Devlet Yatırım Bankası kanalıyla. Çünkü, yasal olarak Sosyal Sigorta fonlarının Devlet Yatırım Bankasına yatırılması ve Devlet Yatırım Bankası da KİT iştirakleri kanalıyla özel sermayeye bu fonlardan aktarma yaptı ve çok düşük faizlerle değerlendirildi Sosyal Sigorta Kurumlarının fonları.

EVİNİZE KOMPLE ENERJİ KAYNAĞI AYGAZ MERKEZİ ENERJİ



Evlerine Aygaz Merkezi
erji sistemi bağlatanların
sayısı binleri aştı.

Aygaz Merkezi Enerji
evinizin ısıtma, banyo ve

mutfak ihtiyaçlarını tümüyle karşılıyor.
LPG (sıvılaştırılmış petrol gazı) dolu
Aygaz Merkezi Enerji tankı,
evinizin bahçesine monte

ediliyor, evinizin enerji
ihtiyaçlarının tümüne cevap
veriyor. Ekonomik, güvenli,
konforlu. İşletimi, bakımı
çok kolay. Çevreye zarar

vermiyor. Üstelik LPG tankları ve kesintisiz
LPG ikmali Aygaz garantisinde. Siz de evinize
Aygaz Merkezi Enerji'yi bağlatın,
enerjiniz tam olsun.



Aygaz



Büyükdere Cad. No: 145/1 Aygaz Han Zincirlikuyu 80300 İstanbul
Tel: (0212) 274 30 00 Fax: (0212) 288 39 63

Cumartesi açık banka!

Tüm Türkiye'de.

Bütün Garanti Őubeleri, her Cumartesi*
13.00-17.00 arası açık.

Siz de, size haftada bir gün daha kazandıran
bir bankanız olsun istemez miydiniz?

**Resmi tatil ve bayram günleri hariç.*



GARANTİ

Başka bir arzunuz?



de 20 bir faizle değerlendirirseniz, ne oluyor? Reel olarak ciddi bir şekilde kayıp var.

İkinci kayıp, Sayın Genel Müdür de değindi, ücretlerin reel olarak düşmesi. Özellikle 1980'lerden sonra Özal döneminde uygulanan neoliberal politikalarla ücretler düşürüldü. Ona da bir örnek vereyim. 1979'u 100 aldığımız zaman, sigorta primi olarak; 1986'ya geldiğimizde bu 56.7'ye düştü. Yani, 100'den 56.7'ye sigorta primlerinin değerlendirilmesi, reel anlamda ciddi bir düşüklük var.

Ondan sonra; tabii ki emekli aylıkları düşmeye başlayınca tepkiler oldu. Devlet de bu tepkiyi doğruya doğruya Sosyal Sigortaların fonlarını kullanarak azaltmaya çalıştı. Bunun kaynağı yoktu. Devletin herhangi bir katkısı olmadığı halde, buradan da ciddi olarak Sosyal Sigortalar Kurumu darboğaza girdi. Bu arada tabii kim işverenler sosyal sigorta primlerini ödemeyerek ucuz kredi olarak kullanma yoluna gittiler.

Bu arada çıkan birtakım aflar da söz konusu, konuşmacılar da değindiler. İşte, belediyelerin prim gecikme affı, 1992 yılında çıkan prim aflarıyla da Sigorta gerçekten güç durumda kaldı.

Yine hastanelerin aslında neden iyi sağlık hizmeti vermediğine konuklarımız değindiler; ama bunun da bilinçli bir politika olduğunu zannediyorum. Özellikle 1980'lerden sonra, yani SSK'nın özelleştirilmesi maksadıyla SSK hastanelerine yeterli açıdan destek verilmedi, personel ve teknik donanım yönünden ihtiyaçları karşılanamadı.

Zaman zaman kafalarımız karışıyor. Özellikle 1992 yılında ve Demirel döneminde çıkarılan bir Emeklilik Yasası var. 1986'da Özal bir yasa çıkarmıştı, sonra o 1992 yılında, yani yaş haddiyle ilgili olan tarafı tasfiye olundu. Yani, 1992'de çıkarılan yasa da kadın 20 - şu anda olduğu gibi- erkek de 25 yıllık sigortalılık süresi içerisinde 5 bin iş gününü doldurduğu takdirde emeklilik hakkını kazandı. Peki, şimdi bu yasa çıkarıldı, SSK bu yasa yüzünden battı diyor.

Ben bir araştırma yaptım. 1992 ile 1996 yıllarında, yani Demirel döneminde, yasanın çıkarıldığı 4 yılda bu yasadaki yararlanan kişi sayısı sadece ve sadece 5074 kadın sigortalı. Yani 2 milyon emekli var, bu 2 milyon emekli içerisindeki bu 4 yıllık dönemde emekli olan bu yasadaki yararlanan, yani eğer Özal yasası çıksaydı kaç kişi yararlanacaktı mantığıyla baktığınız zaman, 5074 kişi. Neden erkekler yok?.. Çünkü, Özal yasasında zaten 15 yıllık bir muafiyet vardı, yani Özal yasasında, 1992'de, 1993'te, 1994'te, 1995'te, 1996'ta emekli olmak isteyen bir erkek sigortalı zaten muafı, zaten sadece 25 yıllık süresi içerisinde 5 bin iş gününü doldursa emekli oluyordu. Sadece bu yasa, o döneme ait olmak üzere, kadınlar açısından bir avantaj sağladı; Özal yasası yürürlükte olsaydı ancak 41 ya-

şında bir yaş haddi getiriliyordu, dolayısıyla 41 yaşının altında bu yasadaki yararlananın 5074 kişi olduğu ve bunların da bugünkü fiyatlarla SSK'ya ancak ve ancak 1,2 trilyon liralık bir maliyet getirdiğini söyleyebiliriz. Yani, demek ki çok fazla önemli bir şey değil bu. Uzun vadede ne olabilir, o tartışılabilir.

SSK'yı acaba geç emeklilik kurtarır mı? Onun da bir hesabını yaptım;

Şimdi, elimizde en son 1994 istatistiği var. Ona göre kadının yaşını 55, erkeğin yaşını da 60'a çıkaralım. Kadın 55, erkek de 60 yaşında emekli olsa, emekli olan grup sadece yılda 136 bin kişi, yani biz 136 bin kişinin emeklilik hakkından vazgeçsek, acaba SSK'ya nasıl bir katkısı olabilir? Bugünkü maaşla 15 milyon 500 bin lira ortalama maaş. 136 binle çarptığımız zaman, ayda 2.1 trilyon, yılda 25.2 trilyonluk bir kazancımız olacak.

Bu insanların aynı zamanda prim de ödeyeceklerini düşünüyoruz; çalışacaklar, emekli olmayacaklar, 5,6 trilyonluk prim ödeyecekler. Yani sonuçta SSK bu 136 bin kişiyi emekli etmezse 55-60 yaşına kadar, SSK'nın yıllık kazancı 31 trilyon. Oysa SSK sadece ayda 36 trilyon lira maaş ödüyor, yıllık 432 trilyon lira maaş ödüyor. Kıymeti harbiyesi yok bu kadar kişinin emekli yaşını yükseltmenin, onu demek istiyorum.

Peki, bu koşullarda ne yapılmalı?..

Gerçekten bu koşullarda, SSK'nın özerkliği çok önemli. SSK özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, SSK Genel Kurulu tarafından SSK yönetimi seçilmeli, SSK yönetiminde seçimle gelenler ağırlıklı olmalı ve bu arada finansman açısından da SSK'nın kurtarılması için iki temel şart var. Bir tanesi kaçak işçilerin sigortalanması, bir de devlet...

Ben yine bir hesap yaptım. 1963 yılından 1993 yılına kadar SSK'nın fonları kötü kullanıldı dedim ya, bu aşağı yukarı tam 120 milyar dolar bir rakam ediyor. Yani, eğer bu fonlar yerinde kullanılsaydı SSK 20 milyar dolar zarar etmeyecekti, yani 20 milyar dolar, amiyane tabiriyle söylüyorum, özür diliyorum, lüplülmüş, sermaye kesimine aktarılmıştır. Bu 20 milyar doların devlet tarafından SSK'ya ödenmesi lazım. Bu, tabii bir çırpıda ödenmez, ama bu 20 milyar doları SSK'ya ödemiş zaman, bugünkü fiyatlarla aşağı yukarı 1.8 katrilyon ediyor. Yani, SSK'nın yıllık 200 trilyon borcunu düşünürsek, SSK'nın önümüzdeki 9 yılını rahatlıkla karşılayacak bir rakam bu.

Bu 9 yıl içerisinde devletin bu şekilde bir katkısı gerekir. Bu 4 milyon kişinin yine sigortalanması gerekir. Kaçak işçi 4 milyon diyoruz. 4 milyon sigortalı var, 4 milyon da kaçak var. Bu 4 milyon kişi sigortalandığı takdirde; onun da hesabını yaptım, onlar da yılda 163 trilyon lira bir gelir sağlıyorlar.

Devlet katkısının da aşağı yukarı hesaplarını yap-

tım,. Avrupa ölçeğinde yüzde 34,7 oranında bir devlet katkı sağlanırsa, oradan da 290 trilyon liralık bir katkının olması lazım SSK'ya. 290 trilyon artı 163,2 trilyon, 454 trilyonluk bir SSK'nın getirisi oluyor. Sadece bu 4 milyon kaçak işçinin 9 ncu aydan sonra sigortalanması ve devlet katkısıyla. Bu da rahat rahat -sigortanın 200 trilyon açığı var diyoruz; dolar bazına çevirdiğiniz zaman tabii ki aynı rakamlar gidebilir, rahat rahat sigortanın açığını kapatıyor.

Bu arada SSK'nın yeniden yapılandırılması lazım, müfettiş sayısının artırılması lazım, birtakım diğer teknik konular var, işsizlik sigortası çıkarılsın, işgüvenlik yasası çıkarılsın, SSK ve hastanelerle ilgili mutlaka Türk Tabipler Birliğinin önerileri dikkate alınsın. Bu konularda da gerekli düzenlemeler yapılabilir diyorum ve teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Efendim, şimdi son olarak Hak-İş Konfederasyonundan Hüseyin Tanrıverdi arkadaşımıza sözü bırakıyorum.

HÜSEYİN TANRIVERDİ - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Maalesef ülkemiz bugün sosyal devlet ünvanını almış olsa da, görülüyor ki, ülkemiz sosyal devlete yaraşır, yakışır uygulamalarda bulunmamaktadır. Bu sosyal devlet gereği ve sosyal politikalar gereği uygulamaların plansız uygulamalardan kaynaklandığı, devletin planının, projesinin olmadığı, devletin el yordamıyla ve şartlar zuhur ettikten sonra bazı şeyleri takdir ve takdim etmesinden kaynaklandığını görmemiz lazım.

Şimdi oturup sonuç üzerinde Sosyal Sigortalılarla ilgili olarak konuşuyoruz. Esasen sonucu tartışmaktansa, işin kökünde ve işin başlangıcında bu konuların tartışılması gerekir. Yani, yine sosyal devlet ilkesi gereği, sosyal taraflar bu noktada iflas etmiş bir kurumun ve çıkmaza düşürülmüş bir kurumun içinde bulunduğu mefluç halden nasıl kurtarılması noktasında konuşacakları yerine, konuşmamız gerektiği yerine, işin başlangıcında, Sosyal Sigortalılar Kurumunun ne olması, ne hizmet vermesi, ne yönde faaliyette bulunması gerektiğini ortaklaşa tespit etmemiz lazım.

Esasen bu konuda yeni yeni konuşmaya başlıyoruz. İşte 506 sayılı Sosyal Sigortalılar Yasası ve 4792 Sosyal Sigortalılar Kurumu Teşkilat Yasası bu haldeyken, şimdi dönemin Bakanı, sosyal tarafları bir araya getirerek, kurumun içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarılması için bir çalışma yaptırıyor.

Ve 12'nci toplantıda sanıyorum; yine bu heyet, Sosyal Sigortalılar Kurumunun içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarılması için oturdu, çalışmalar yaptı ve henüz elimize ulaşmayan sonuç metin nedir, önerilerimiz ne derece dikkate alınmıştır, bu sosyal tarafların talep ettiği konular ne derece bu metin içerisinde yer

almıştır, doğrusu merak ediyorum. Çünkü, daha önceki dönemlerde de malumlarınız olduğu gibi, yedi sekiz tane Çalışma Bakanı değişti, her dönemde -yani ismini, sayısını da unuttuk- kişilere bağlı, parti politikalarına bağlı değil, devlet politikalarına bağlı değil; zaten devletin böyle bir politikası olmadığını baştan söylüyorum; olmuş olsaydı bu sorunları yaşamazdık. Kişilere bağlı. Ahmet bakan oluyor onun kişisel görüşleri, Mehmet bakan oluyor onun kişisel görüşleri ve benzeri kişisel görüşler getirilip takdim ediliyor ve uzunca bir çalışma yapılıyor. En son gene bu katılımcıların içinde bulunduğu bir kolegyum yapıldı bir sayın bakan döneminde ve o kolegyumda da kurumun sorunları uzun uzadıya, çok teknik elemanların da katıldıkları, hatta ILO temsilcilerinin de bulunduğu bir platformda uzun uzadıya tartışıldı ve bir rapor haline geldi ve sonucu açıklandı Sayın Bakan tarafından; "SSK'nın özerk bir yapıya kavuşturulması gerekir..." Ama o günden bu yana SSK'nın özerkleştirilmesi konuşuluyor. Bu kolegyumun raporları, öyle zannediyoruz tozlu raflara kaldırdı. Şimdi yeni baştan çalışmalar ve bu çalışmalar netice verir mi bilmiyorum; yeni baştan tekrar çalışmalar başlayabilir ve böyle devam edip gidiyor. Ama kurumun sıkıntısını kurum yönetimi biliyor, kurumun sıkıntısını kurumdan yararlanan insanlar biliyor. İşte hastane sıkıntılarında emekli maaşlarına kadar ve içinde çalışan personelin sıkıntısından hekimine, başhekimine kadar, emekli dul ve yetimlerin sıkıntılarını biliyoruz.

Tabii bu konuda sorunlar noktasında buluşuyoruz, birleşiyoruz, paylaşıyoruz; ama, çözümü noktasında bazı farklılıklarımız olsa da, yine ortak paylaştığımız özerk bir yapıya kavuşturulması konusudur; bunu gerçekleştiremiyoruz.

Neden gerçekleştiremiyoruz, niye yapılamıyor?.. Yıllardır bu konuşuluyor; SSK'nın özerkleştirilmesi. SSK kesinlikle özelleştirilemez. Çünkü, tarafları zaten özeldir. İşçi-işveren iştirakiyle bu kurum ayakta durmaktadır. Özerk bir yapıya kavuşturulması, öyle zannediyoruz, kurumun içine düştüğü çıkmazdan kurtarılmasına yeter bir çalışma olacaktır.

Çünkü, kurumun kaçakları çok. Tahsil yapılamıyor, primlerde yeterince tahsilat yapılamıyor, gerçek anlamda biriken fonlardaki paralar değerlendirilemiyor. İşte bugün sigortalı oluyorsunuz, yarın 100 milyon, 200 milyonluk ameliyata alınabiliyorsunuz falan. Ama kurumun bugün içine düştüğü bu halin tek müsebbibi; siyasi vesayetler. Siyasilerin kurum üzerindeki elleridir, kurumun imkânlarını kendi çıkarları doğrultusunda peşkeş çekmeleridir ve kendi ikballeri doğrultusunda siyasi malzeme yapmalarıdır. Eğer, seçim meydanlarında siyasiler SSK üzerinde tasarruf yapma hakkına sahip olmazlarsa, bu eller çekilirse, kurum kendi kendini inşa eder ve rahat bir ortama kavuşur.

İşte bunun için kurumun özerkleşmesi ve bu

SICAK KAHVE, BEYAZ G



Üstün viraj hakimiyeti ve sarsıntısız yolculuk konforu... Geniş bir konfor paketi... Aktif ve pasif güvenlik özellikleri... Antivibrasyon özelliği ve ses izolasyonu... Görkemli bir iç dizayn... Citroën Saxo büyük beklentilere göre tasarlandı.

1.4i SX - 75 HP, 0-100 km/h hızlanma 11,2 sn, 5 ileri vites, 3 veya 5 kapılı kaporta seçenekleri, hidrolik direksiyon, merkezi kilit, elektrikli ön camlar, renkli camlar, aktif gergili ön emniyet kemerleri, kapı içi darbe emici paneller.
1.6i VSX - 90 HP, otomatik vites, 0-100 km/h 12,5 sn, 5 kapılı, SX'tekilere ek olarak uzaktan kumandalı merkezi cilit, kodlu çalıştırma (immobilizer) ve klima standart.
1.6i 16V VTS - 120 HP, 0-100 km/h 7,7 sn, 5 ileri vites, 3 kapılı, VSX'tekilere ek olarak sürücü ve ön yolcu hava yastıkları standart.

ÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ:
İçişler OTOMOTİV A.Ş. TEL: (0212) 211 78 99 - 211 79 44 FAX: (0212) 211 24 51
İçişler Otomotiv bir H. Bayraktar Holding kuruluşudur.



CITROËN

CITROËN SAXO DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE EN YENİ CITROËN

ÖMLEK, KESKİN VİRAJ!



Saxo

BEKLENTİLERİNİZ KADAR BÜYÜK.

özerkleşme içerisinde, kurumun sağlık ve sigorta hizmetlerinin ayrılması gerekiyor. Eğer kurumu, sağlık ve sigorta hizmetlerini iç içe hâlâ götürmeye çalışırsanız gene kurtaramazsınız bu sorunlardan. Dolayısıyla, kurumun özerk bir yapı içerisinde, gördüğümüz işler ve işlevler gereği başkanlık sistemine geçersiniz, iki üç genel müdürlük organize edersiniz, iki üç bürokrat daha türetmiş olursunuz. Bu anlamda değil. Bu gördüğümüz işler ve işlevler gereği kurumun, kendi yapısına, özgün yapısına, özgün şartlarına uygun bir şekilde bir başkanlık sistemi, aktif görev yapacak bir başkanlık

sistemi. Bu başkanlık sistemi de, genel kurulun istişari nitelikten çıkarılarak, seçim, ibra yetkisine haiz yetkili bir genel kurul organı olmasından geçer.

Eğer siz, bugünkü gibi genel kurulu istişari nitelikte devam ettirelim derseniz, kurum yönetimine insan seçemezsiniz, seçtiğiniz insanları denetleyemezsiniz. Biraz önce sevgili dostum Sayın Kılıç diyor ki, "Genel kurul hemen toplanmalı, sorunlara karar vermeli." Eğer şu günkü genel kurulu toplansanız, şu günkü genel kurul, hemen SSK'nın sorunları üzerinde veya sorunlarının çözüm yolları üzerinde tartışmaya kalkacak olursa gene hiçbir şey ifade etmez. Ancak, işte bu bizim platformumuz gibi konuşulur, gene siyasilerin takdirinde, tasarrufunda konuları havale edersiniz, siz görevinizi yaptığınızı zannedersiniz. Ama böyle yapmamalı; genel kurul, hem de katılımcı, çoğulcu, demokrasi dediğimiz, demokrasinin olmazsa olmaz kurallarının da yansıtıldığı bir genel kurul olması lazım.

Bu genel kurulda, bu sosyal tarafların kendi güçleri veya sayıları oranında temsil edilmesi sağlanmalıdır. İşte biraz önce Sayın Genel Müdür diyor ki, "sosyal taraflar duyarlı değil." Şimdi sosyal taraflar olarak biz, konunun gidişatından haberdar değiliz ki. Şu güne kadar SSK'nın genel kurulları yapılır; 50 nci yılı doldurulmuştur, geçiyor. SSK genel kurulunda, 18 yıllık bir sendika genel başkanı ve 14 yıldır konfederasyon yöneticisiyim, emin olun misafir olarak dahi davet almadım. Şimdi, ben bir sosyal tarafım. Konfederasyon olarak düşündüğünüzde 300 binin üzerinde üyeli bir konfederasyon, sendika bazında düşündüğünüzde 80 bin üyeli bir sendika; ama misafir olarak dahi davet edilmiyor.

Böyle bir genel kurul yapılıyor, bizim haberimiz yok. Yasalar değişiyor, yine eski Genel Müdürümüz, yeni Müsteşar Yardımcımız diyor ki, daha önceki dönemlerde yönetim kuruluna siyasiler baskı yapmış, -İsmi de verdi- direnmiş, başedemeyince istifa etmiş.

Şimdi, işte 12 yıldır bu işin içindeyim. İşveren tarafı da bu işin içinde. En fazla üyeye sahip işçi kuruluştur, en fazla üyeye sahip işveren kuruluştur ünvanlarıyla, kanunun korumacılığında yönetim kurulu üyeliği yapıyor.

Şimdi, bu yönetim kurulu üyeliği yapılıyor, bu tür baskılar geliyor, bu tür baskıların ne olduğunu biz sosyal taraflar olarak bilmiyoruz. Bu ünvanlarla iki taraf biliyor. Sağolsunlar şu güne kadar kurum 75'ten bu yana kan kaybediyor, büyük oranda kan kaybediyor. Altıda birlik oran dörde bire, işte üçte ikiye falan, işte şimdi 1,7'ye, aktif-pasif dengesi bozuluyor, çok

süratli bir şekilde bozuluyor, ama maalesef bizim bunlardan haberimiz yok. Haberimizin olmaması bir suç bizim için. Elbette ki bizim de araştırmamız lazım ama, bir acı feryadın ön sesini duyamıyoruz, sezintimiz yok, "kurum rahatlıkla yürüyor" diyoruz biz.

Bizim tek sorunumuz, dışarıdan bir vatandaş olarak hastaneye gittiğimizde, doktorun muayenehaneye çağırması, kuyruklarda beklememiz, efendim, yeterli hizmeti veya anında hizmeti bulamamamızdır. Şimdi bu noktada bizim şikâyetlerimiz var, bunları iletiyoruz. Ama, kurumun esas içten içe ateş aldığı, kurumun adım adım ve hızlı bir koşuyla bu noktaya gittiğini gören mevcut yönetimin, bu konuda, biraz önce Sayın Genel Müdürün belirttiği gibi siyasilere karşı yürekli bir tavır koyması gerekirdi. İşte 60'taki istifa eden o Yönetim Kurulu üyesi kimse, aynı tavrı bu Yönetim Kurulunun da göstermesi lazım. Eğer, Yönetim Kurulu bu yürekliliği gösterememişse, şimdi bize omuz verip bunu kaldırmak düşünüyor. Elbette sorun bizim sorunumuzdur, birlikte kaldıracaktır.

Bu özerkliği, siyasilerin artık elinin kesilmesi sağlanırsa, kayıt dışı ekonomide çalışanların kayıt içine alınması sağlanırsa, elbette aktüaryal denge dediğimiz olay kurulur. Ama şunu kesinlikle tüm dostlarımız bilmelisiniz ki, 506 Sayılı Yasada, Sosyal Sigortalar Kurumu Yasasında ne yaparsanız yapın, ne değişiklikler yaparsanız yapın, yaşları yükseltin, prim gün sayısını yükseltin, işte staj denemesini uzun süreli koyun, normal hizmetleri parayla satın veya belli oranlarda tahsil edin, ne yaparsanız yapın, eğer 4792 Teşkilat Yasasında ciddi anlamda bir değişiklik yapamazsanız, o zaman kurumu içinde bulunduğu çıkmazdan kurtaramazsınız.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Efendim şimdi sorular kısmına geçiyoruz.

Buyurun efendim.

BEKİR ARDA- Benim sorum Sayın Refik Baydur'a olacak.

Bütün konuşmacıların da bahsettiği gibi, şu gün sayıları 4 milyon kusuru aşmış kaçak işçilerin sigortalı yapılması için bir çalışma düşünüyorlar mı? Yahut böyle bir çalışma varsa buna öncülük etmeyi de düşünüyorlar mı? Çünkü bu olay, Sosyal Sigortaların menfaati kadar namuslu, yurtsever ve yasalara saygılı işverenlerimiz için de bir hizmet olacaktır. Çünkü, aynı iş kolunda iki ayrı maliyet var. Biri namusuyla primini veriyor, vergisini veriyor; biri kaçak işçi çalıştırıyor ve daha az maliyetle rekabet gücünü elinde tutuyor.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ederim. Buyurun efendim ikinci sıradaki arkadaşımız.

TALAT ER- Ben Evrensel Gazetesinden Talat Er. Ben sırayla konuşmacılara birer soru soracağım.

Şimdi Atilla arkadaşımıza şöyle bir sorum var: Yaş ve primin artırılması, SSK'nın finansman sorununu çözmediğine göre sermayenin bu dayatmasının anlamı nedir sizce?

Sayın Refik Baydur'a da bir soru soracağım.

Afı eleştirdiniz; sermaye af çıkarmak için bastırdı, af çıkardı. Çıkarılan aflar işçinin prim borçları değil, sermayenin prim borçlarıydı; bu konuda şikâyetçi olmanız bir çelişki değil mi?

Sayın İlker Belek'e soruyorum.

Genelde konuşmacılar SSK'nın özleştirilmesi konusunda hemfikir. Devletin sınıfsal niteliğini de göz önüne aldığımızda, bu yönetimde işverenlerle beraber devletin de olması doğru mudur?

Sayın Salih Kılıç'a bir sorum var.

Kurumun yıllardan beri bu hale getirilmesinde, siz yönetimde olarak neden göz yumdunuz?

Sayın Kılıçdaroğlu'na bir sorum var.

Sağlık ve sigortanın birbirinden ayrılması, finansmanın devletin eline teslim edilmesi özelleştirmeye karşı aralamaz mı?

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim efendim. Efendim, buyurunuz söz sırası sizde.

HÜSEYİN AKDUMAN- DİSK'e bağlı Tekstil İşçileri Sendikasının çalışanlarından Hüseyin Akduman. 34 yıllık işçiyim, 15 yıldır da emekliyim.

Şimdi, bana hepiniz cevap verebilirsiniz.

Biz neyi tartışıyoruz? Sosyal Sigortalar Kurumunu. Ve konuşurken de bir kısmımız, sosyal güvenlik sistemleri dedik tuttuk. Halbuki tartıştığımız konu, 1946'da kurulmuş İşçi Sigortalarıdır. Ve 1965'de İşçi Sigortaları ismini değiştirdiler. Değiştirme devresinde de, 27 Mayıs sonrakı o akım içerisinde bir ben vardım kendi sendikamda karşı çıkan. Niye bunun ismini değiştiriyorlar? Yarın aleyhimize olacaktır bu demiştim.

Şimdi, yeni başa dönmek mecburiyetindeyiz. Yani, bu kurumun İşçi Sigortaları Kurumu olduğunu işçiler bilmelidir, biz de bilmeliyiz. Biz bilmiyoruz, arkadaşlarımızın büyük çoğunluğu bilmiyor İşçi Sigortaları Kurumu olduğunu.

Ben zannediyorum ki Özcan bey cevap verecektir bu soruya, ama, bunu söylediğim zaman DİSK yoktu. Şimdi ise DİSK var ve DİSK elinden geldiği kadar, çok açıkça Sosyal Sigortalar Kurumunun durumunu gündeme getiriyor, ama bu getirme yetmiyor.

Derdimiz bizim eğer Sosyal Sigortalar Kurumu ise, ben söylediklerimin hiçbirisini söylememiş oluyorum. Çünkü, bizim derdimiz işçilerin verdiği para, cebimizden çıkan paradır. İşverenlerimiz lütfediyorlar, bizim adımıza prim yatırıyorlar. Ama onların o primi masraflarına koyma hakları var. Piyasa ekonomisi içerisinde ne kadarını koyabilirler ayrı mesele, ama veriyorlar paralarını. Biz cebimizden veriyoruz, hak ettiğimiz paradan veriyoruz, ama bunun sahibi biz değiliz. Ne zaman olacağız? Niye elimizden aldılar? Bunları konuşmak istiyorum. Bunları konuşmalıyız. Ben bugün buraya gelirken bunu söylemek için geldim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

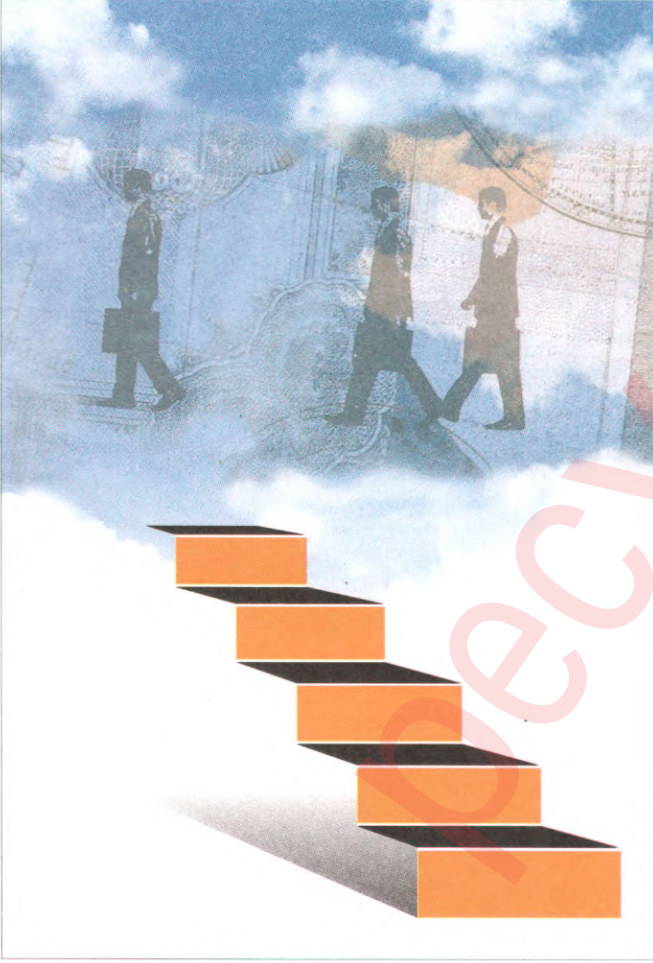
Efendim, Sayın Refik Baydur'a yöneltilen soru var, lütfen cevaplasın.

REFİK BAYDUR- Efendim, Sayın Bekir Arda, "Kaçak işçi çalıştıran işyerleri için ne düşünüyorsunuz ve ne yapıyorsunuz?" dedi.

Evvela bir noktayı tavzih edelim; görev benim değil. Bu görev işveren sendikalarının görevi değil, hatta işçi sendikalarının da görevi değil; ama, aramızda defalarca tartışılmış bir olaydır.

Tabii, kaçak işçi çalıştıran işyerleri maliyet yönünden, rekabet yönünden, çalışan namuslu işyerleri için de bir handikaptır, çalışan işçi için de bir handikaptır. Zaman zaman bu kanun tasarısı görüşülürken, acaba sendikaların kontrolünü de sağlayabilir miyiz diye düşündük, kısmen müspet görüş alınabildi, kısmen alınamadı.

Ancak ben şöyle düşünüyorum: Türkiye'de konfederasyonlar seviyesinde ana hatları belirleyen toplu sözleşmeler yapma imkânı gelirse ve katılım maddesi kapısı açılırsa, birçok işyerlerine sendikaların girmesi imkânı vardır ve sendikaların girdiği yerlerde de olayın düzelmesi olanağı vardır. Ama bir şartla, işçi sendikalarının işyerine girdiği yerlerde, yıkmak yerine yapma yolunu aramaları şartına bağlıdır bu. İşçi sendikaları işvereni yıldırıcı davranışlara devam ederlerse, sendika ilişkilerini elinden geldiği kadar işveren bir yerde kesmeye ve yok etmeye de gayret edecektir. Onu kestiği zaman da, arkasından sigortasız işçi çalıştırmaya başlayabilir.



En güçlü'yu seçin

T.Halk Bankası ve OYAK öncülüğünde

1991 yılında kurulan Halk Leasing ,

5. yılında 2 trilyon liraya yükseltilen sermayesi ile

Leasing firmaları arasında

en güçlü sermayeye sahiptir.

HL **HALK LEASING**
FİNANSAL KİRALAMA A.Ş.

19 Mayıs Cad. No.1 Golden Plaza Kat.2 80220 Şişli - İstanbul

Tel. (212) 230 92 48-234 48 79 Fax. 230 46 69

Ankara Temsilciliği: Tel. (312) 440 55 82-440 71 96-440 50 06 Fax.440 65 37



pakmaya



Pak Gıda Üretim ve Pazarlama A.Ş.
Pak İş Merkezi, Prof. Dr. Baki Tarean Sok. No 5
80290 Gayrettepe İSTANBUL
Tel: (0.212) 274 07 51 (10 Hat) - Faks: (0.212) 211 68 98

İkinci olay, hizmeti götürmeliyiz; bunu çok konuştuk. Mesela bir kaportacıyı alın, iki tane işçi çalıştırıyor. Siz bunun ayağına bir hizmet götürmemişseniz, sizin Sosyal Sigortalarınız evraklarını dolduracak imkânına da sahip değildir, dolduracak adamı istihdam etmeye de kudreti yetmez. Ama bunun küçük sanayi sitesindeki yerine Sigorta sağlam bir büro açar da, sadece parasının yatırılması adamın mükellefiyetinde kalırsa, zannediyorum ki kaçağın tamamı diyemeyiz, yüksek ekseriyeti diyemeyiz ama bir kısmının azalacağı aşikârdır.

Teftiş olayı mutlaka lazım, ama bizim yaptığımız gibi değil. Yani, müfettişlerin tümünü merkeze alacaksın, şubeyi yetkisiz hale getireceksin, şube bir teftişi merkeze yazacak, oradan adam verilecek, adama bildiri yapılacak, müfettiş de teftişe gidecek; yok böyle bir şey. Eski gibi, teftiş heyeti Şube Müdürünün -veya Bölge Müdürü diyoruz şimdi- Bölge Müdürünün emrinde olmalıdır. Şube müfettişliği merkez müfettişliği gibi rüchaniyeti olan müfettişlik değildir; sadece kontrollük göreviyle mücehhestir ve onu yapmalıdır.

Kurumlar arası ilişki kurulmalıdır. Mesala dün bir televizyonda tartışıyorduk. Bir milletvekilimiz dedi ki, "Efendim, gecekonduyla başa çıkamıyoruz ki." Neden?.. Ha, o arada da elektriğimiz neredeyse bitmek üzere. E peki, gecekondunun tapusu yok, belediyeden aldığı müsaade yok. Sen buna su, elektrik, yolu nasıl veriyorsun? Bunda da da aynı şey var. İşyeri açmanın birtakım şartları var. Bu şartları kurum ikmal etmek zorunda değil; bütün müesseseler bu şartları kurumun şartlarına göre, verginin şartlarına göre, birbiriyle koordinasyon sağlayarak yapmak zorundadır.

Ve son olarak 80 tane yere bildirge vermek, para yatırmak yerine, Sayın Kılıçdaroğlu'nun söylediği gibi bu müesseseler birleştirilip tek elden yönetilmelidir diyorum.

Evrensel Gazetesinin Sayın Yöneticisi, "af için işverenler bastırdı" dediniz, çok yanlış bir deyim. Af için işverenler hiçbir siyasi partinin kapısına gitmedi. Biz hiç gitmedik. Af için oportünizmi sırtında taşıyan siyasetçiler meydanlarda bağırıyorlar, sonra da geldiler yerine getirdiler. Bunlar içinde sosyal demokratlar da vardı, sağcı da vardı, solcu da vardı. Demek ki, hiçbir birinden ayrı değil, hep aynı yolun yolcusu.

Efendim, Sayın Hüseyin Akduman çok enteresan bir ifadede bulundular, dediler ki, "Bu kuruluş, başlangıçta işçi sigortalardı, sonra genelleşti; genelleşince insiyatif bizim elimizden kaçtı." Dikkat ederseniz ben

de başında aynı şeyi söyledim konuşurken. Dedim ki, sigorta üyeliği iş aktine bağlıdır. İş aktinin olmadığı yerde sigorta üyeliği de yoktur. Onun için ben katılım sayın Akduman'a, belki o isme dönük her şeyi iş akti ile bağlayıp burayı işçinin müessesesi haline getirmek, devletin hizmetlerini bizim görmemizi intaç edecek olayları bu müessesenin sırtından kaldırmalıdır.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

İkinci sırada İlker beye de soru vardı, buyurun.

İLKER BELLEK- Doğru mu anladım diye okuyorum: Yönetimde işverenlerle birlik-

te devletin de olması, devletin bugünkü yapısı gözetilirse doğru mudur?..

Evet, mesela diğer konuşmacılar şöyle şeyleri dile getirdiler. Ben bunların altının, bu soru bağlamında çizilmesinin doğru olduğunu düşünüyorum. "Sosyal devlet yok" dendi. "Böyle devam edip gidiyor" dedi Hak-İş temsilcisi. Yani konuşuyoruz falan, değişen bir şey yok. Kemal Bey dedi ki, "Enflasyon olduğu sürece bu sorunlar çözülmez" dedi. "Gelirle gider arasındaki şeyi kuramıyoruz çünkü, o dengeyi kuramıyoruz" dedi ve aslında bilmiyorum farkında mı, ama, son derece anti-kapitalist bir şey söyledi.

Atilla bey, benim konuşmamın aslında bütününde çizmeye çalıştığım çerçeveyi konuşmasının başında kurarak, işte bunun bir genel süreç ve genel eğilim olduğunu belirtti.

Şimdi ben yinelemek istiyorum, hakikaten öyledir. Ortada çok yönlü, sınırları yalnızca tartıştığımız konuyla belirli olmayan, çok daha geniş çaplı ve çok daha derinlere doğru uzanan ciddi bir şey var, kriz var. Ben şöyle diyorum: Bütün dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin krizi, bugün kapitalizmin krizidir. Sosyal devlet denilen, kapitalist devlet formasyonunun krizidir, sosyal devlet krizdedir. Şimdi bu kriz nasıl çözülecek, mesele bu. Eğer sosyal devlet, Atilla beyin ve benim ifade ettiğim gibi bir denge formu idiyse sınıflar arasında, şimdi sınıflar bu denge formunu bozmaya yöneliyorlar ve aslında burada insiyatifi kullanan, genel anlamda çalışanlar ve sınıfı falan değil, genel anlamda sermaye dengeye kendisinden tarafa müdahalede bulunmaya çalışıyor. Böyle bir şey var ortada. İşte yeni dünya düzeni, özelleştirmeler falan bunlar.

Şimdi, biz burada aslında şöyle afaki ve sıradan bir konumdayız: Bu çelişkinin farkında mıyız, değil miyiz? Bu çelişkinin aslında biz bir tarafındayız da, ne tarafında olduğumuzun farkında olup da taraf tutacak

miyiz, tutmayacak mıyız? Mesele bu kadar basittir ve bizim konumumuz bu kadar sıradandır aslında, bu kadar fanidir. Meseleye genel olarak böyle bakıyorum, onun için bunun farkına varmakta yarar var.

Şimdi bu çerçevede sizin sorunuza gelince, Türk Tabipleri Birliği; bakın yineliyorum, lütfen şu raporu alınız okuyunuz, yaşamımda ilk defa önerilere, bütünü içerisinde önerilerin bu kadar geniş oranda yer tuttuğu bir rapor görüyorum. Son derece somut bir rapordur ve bu dediğim nokta da çok önemlidir, öneriler geniştir. Şimdi, burada birtakım yapılar öneriliyor. Mesela Türk-İş temsilcisi konuşmacının belirttiği bir sürü şey var burada; SSK Genel Kurulu, SSK Genel Yönetim Kurulu, SSK Genel Müdür, başhekimler ve hastane

SSK şu sorunu çözemez: Kemal beyin dile getirdiği gelir-gider dengesizliğini çözemez. Gerçekten Türkiye'de ücret düşüyor. Bu ne demek? Prim tabanı düşüyor, buna karşılık giderler sürekli artıyor. Niçin? Çünkü, Kemal Bey söyledi, ilaç ve teknoloji, tıbbi teknoloji tekelleşmiş durumda ve siz bu tekelleşmeyi Türkiye'nin şu anki sosyal, ekonomik yapısı içerisinde çözemezsiniz.

müdürleri, ayrılmış yapılar, görevleri tanımlanmış yapılar şeklinde.

Şimdi Türk Tabipleri Birliği burada bir öneri getiriyor, o öneri içerisinde Hükümetin de temsiliyeti var. Yani Hükümetin temsiliyeti var, işveren denilen sermaye kesiminin temsiliyeti var, işçilerin ve işçi emekçilerinin ve SSK çalışanlarının, yani sağlık emekçilerinin temsiliyeti var. Şimdi lütfen bunu kimse unutmasın, sağlık emekçileri bu işin çok önemli taraflarından birisi, onun temsiliyeti var ve temsiliyet, emekçi kesim lehine bir temsiliyet.

Burada hükümet bulunur mu? Şöyle bir mekanizmayla ve düşünceyle bulunur, ben o nokta da katılıyorum: Sorun sadece SSK'yla sınırlı bir sorun değil. İşte bir sürü kişi diyor ki, genel bütçeden buraya finansman aktarımı olması lazım. Şimdi bunu nasıl ileteceksiniz? Yani bunu bir biçimde iletmek lazım. Bu mekanizmayı kurmak anlamında, bu aktarmaları oluşturabilmek anlamında hükümet temsiliyetini düşünmek gerekir.

Ama size şunu söyleyeyim, bu benim kendi düşüncem; SSK'nın özertleştirilmesi bu sorunu çözmez. SSK özertleştirildiğinde, özert dediğiniz o yapı, ertesi gün burnunun dibinde şu sorunla karşı karşıya kalır: SSK bugün Türkiye'deki hastaların yüzde 50'sini muayene ediyor, ama doktorların yüzde 15'i SSK'da çalışıyor. Bu, sorunlardan birisi. Şimdi siz bu sorunu özertleşerek çözemezsiniz. Ya SSK'nın kapsamındaki 22.5 milyon, 23.5 milyon insanın 15 milyonunu atacaksınız,

nereye atacaksınız? Böyle çözeceksiniz ya da çözemeyeceksiniz.

SSK şu sorunu çözemez: Kemal beyin dile getirdiği gelir-gider dengesizliğini çözemez. Gerçekten Türkiye'de ücret düşüyor. Bu ne demek? Prim tabanı düşüyor, buna karşılık giderler sürekli artıyor. Niçin? Çünkü, Kemal Bey söyledi, ilaç ve teknoloji, tıbbi teknoloji tekelleşmiş durumda ve siz bu tekelleşmeyi Türkiye'nin şu anki sosyal, ekonomik yapısı içerisinde çözemezsiniz. Şüphesiz, bunlar birtakım reformlara yönelik önerilerin yapılmayacağı anlamına gelmez, onları biz burada yapmaya çalışıyoruz, ama sorunun nerede yattığını, asıl nedenin nerede yattığını ve güçlerin hangi noktada yoğunlaştırılması gerektiğini iyi bilmek gerekir ve güç dayanışmasını ona göre oluşturmak gerekir diye düşünüyorum ben.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Efendim, Özcan Keskeç'e de bazı sorular geldi.

ÖZCAN KESKEÇ- Bazı temel sorunları bir başka sistem içinde çözmeye olanağının olmayacağı kanaatindeyim.

Örneğin, Türkiye'nin sağlık sorununu, bir kesimin sosyal sigorta sistemi içinde çözemezsiniz. Sosyal Sigortalar Kurumu hastaneleri son derece iyi işleyen hastaneler olsa dahi Türkiye'nin sağlık sorununu çözmüş olmazsınız; o sigortalının sağlık sorununu çözmüş olursunuz.

Sosyal Sigortaların, sigorta anlamında bir sağlık sigortası uygulayan kurum olduğunu unutmamak lazım. Onun için, Sosyal Sigortaların sigorta kollarını en iyi işler hale getirme yolu ile ülkenin genel sorununu çözmeye konusunu birbirinden ayırmak lazım. Bu zaman zaman Sosyal Sigortalar Kurumunda büyük hatalara yol açtı.

İşte bir dönem Sosyal Sigortalar Kurumu, işçilere konut kredisi verdi. Hepimiz alkışladık, bunun sonucunda çok önemli sayıda işçi ev sahibi de oldu. Ama bu aslında Sosyal Sigortalar Kurumunun değil, devletin bir başka alanda yapması gereken mücadelesiydi. O onun sırtından alında, kolaycı bir biçimde, biz sendikalar da gerçekten buna çanak tuttuk. Mücadele verilmesi gereken bir alanda talepkâr olmaktan vazgeçtik, daha kolay bir alanı seçtik; ama bu yolla kendi sosyal güvenlik kuruluşumuzun birçok şeyini riske ettik.

Aynı biçimde, sözümün başında da belirtmeye çalıştığım gibi, işte kurum fonlarının Türkiye'de sermaye birikimine aracı olması yolundaki politikaları gözümüz kapalı geçtik. Bu şimdi kurumun Kuruluş Yasasında da aynen de duruyor.



LPG'de bir dünya

standartı...

LPG' de tüm "ilk"leri Türk
insanına sunan **iPRAGAZ**'ın temel
ilkesi, kalite...

Tamamı sektörel norm ve
standartlardaki **iPRAGAZ**
tesislerinin birçoğu teknolojik
olarak Avrupa'daki benzerlerinden
bile ileride...

LPG ile birlikte sevgisini
doldurduğu ve tüketiciye ulaşana
kadar sayısız güvenlik testlerinden
geçen **iPRAGAZ** tüpleri ve
tanklarının tümü Dünya Kalite
Standartlarında*...
Sizlere sunduğu hizmet tutkusunu
ise dünyalar kadar...



* İpragaz tüpleri TS-55 ve ISO 9002 normlarına uygun olarak imal ettirilmektedir. Size ulaşana kadar sayısız güvenlik testlerinden geçen İpragaz tüpleri, tam dolun garantili ve sigortalıdır.



iPRAGAZ

PRIMAGAZ ENERJİ

Şimdi, kurumun özerk olması, arkadaşımız, "işte doktorların yüzde 15'ini istihdam ediyor, doktor sorunu çözülemez" dedi, doğrusu anlamadım.

Bugün kurum, bir odacıyı tayin etme yetkisine sahip değil. Devlet Planlama-
dan isteyecek, Devlet Personel Dairesinden geçecek, Başbakanın onayından geçecek, kadro verilecek. Oysa, çok uzağa gitemeye lüzum yok, 78 yılına kadar Sosyal Sigortalar Kurumu, yine bir siyaset makamının onayına tabi olmak üzere, ama büyük ölçüde sorun çıkmazdı, kendi kadrolarını kendisi tespit eder ve o kadroları göreve alır veya bırakırdı. Şimdi bugün Sosyal Sigortalar Kurumu doktor istihdam edemiyor. Bu istihdam etme yeteneğinin olmayışından değil, hareket alanının olmayışından. Milyarlarca liralık yatırımla hastane açıyorsunuz, oraya işte laborantı alamıyorsunuz, hemşireyi alamıyorsunuz, kapatamıyorsunuz. Neden? Size kadro vermiyorlar, siz kadronuzu devlet mekanizması içerisinde alıyorsunuz. Sosyal Sigortalar Kurumu, özel hukuk hükümlerine tabii, o çerçevede içinde özerk bir kuruluş olarak kendi kendini yöneten bir kuruluş haline gelmek zorunda. Özerkliğin temelinde yatan da bu. Bir sosyal güvenlik kuruluşu düşünün, kendi çalışanlarının sosyal güvenliğini bir başka sosyal güvenlik kuruluşunda arıyor. Sosyal Sigortalar Kurumunda çalışan 65 bin kişi Emekli Sandığına tabi. Yani basit sigorta tekniğiyle baksanız bile, her ay kendi kasasından milyarlarca lirayı çıkartıyor, Emekli Sandığına prim olarak yatırıyor. Ve tabii, motive olma bakımından burada çalışan insanın, kendi kurumuyla kendi kurumuyla da ne kadar bütünleşebileceğini çok ciddi düşünmek lazım. Dilediğiniz ücreti veremiyorsunuz, olanaklarınız var. Bütün bunlar neden yapıyordu? 506'ya tabi olurlarsa sendikalı olurlar, işçi olurlar, aman ha... Yani örgütlenme dengeli olsun. Şimdi sosyal güvenlik konusunda tabii kavramlar giderek genişliyor. Örneğin bugün bazı sosyal güvenlik düşünürleri, çalışma hakkını sosyal güvenliğin içinde görüyorlar. Çalışma hakkı da iş bulma hakkı değil, yani köle gibi çalışma hakkı değil, örgütlenerek, özgürce, diğer unsurlarıyla birlikte çalışma hakkı. Zaten sosyal güvenliği sadece çalışanların, yani hizmet akdiyle bağlı olanların konumuna indirdiğiniz zaman bu eksik kalıyor. Hele bizim gibi işsizliği milyonlara varan ülkelerde, sosyal güvenlik daha geniş bir alanı kapsamak zorunda oluyor. Ama, oluşturulmuş alanlardaki sosyal güvenlik kuruluşlarını da, oluşturdukları alanların kurallarına uygun olarak işletmeye çalışmak lazım. Yani 4792'yle oluşturmuş, 506'yı uygulayan Sosyal Sigortalar Kurumunda işte kuyumcuları ta-

rimcı gösterip sigortalı yapma mekanizmalarını tıkamanız lazım; ama kuyumcunun sosyal güvenliğini de sağlamanız lazım, nasıl sağlayacaksınız.

Bir ikincisi, kaçak işçi sorunu.

Yani bakın şimdi, o milyonlarca şanlı şöhretli ilan verilen dersanelere, öğretmenlerin, oranın kadrolu, ücretli öğretmenlerinin bordrolarında asgari ücretin üstünde rakam göremezsiniz. Ve tabii, buralara sendikaları da sokmazsınız, var olanları da tasfiye edersiniz.

Hep sigortalı olmayan, sosyal sigorta açısından hep sigortalı olmayanlar açısından konuşulur, öyle konuşuyoruz. Oysa bir de sigorta primleri açısından çok önemli boyutu, sigortalı olup gerçek ücreti bordroda görünmeyenler kısmı vardır. Bu, önemli ölçüde Sosyal Sigorta primlerinin kaybına yol açtığı gibi, yine diğer unsurlarıyla haksız rekabete de yol açar. Bunun en yaygın olduğu alan, çalışan sayısı 94 Devlet İstatistik Enstitüsü rakamlarına göre 100 binleri bulan, 625 Sayılı Yasaya tabii Özel Öğretim Kurumları müessesesidir.

Yani bakın şimdi, o milyonlarca şanlı şöhretli ilan verilen dersanelere, öğretmenlerin, oranın kadrolu, ücretli öğretmenlerinin bordrolarında asgari ücretin üstünde rakam göremezsiniz. Ve tabii, buralara sendikaları da sokmazsınız, var olanları da tasfiye edersiniz. 2821 Sayılı Yasada, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumlarına tabii işçi öğretmenlerin sendika üyesi olma yasağını kaldırırınız, "Kaldırdık, normlarımızı uygunlaştırdık" diye ILO'ya da Hükümet olarak, yazı olarak bildirirsiniz, ama o yasanın kendisinde, 625'de aynı yasağı tutarsınız.

Bir uzlaşmaya ve ortak harekete ihtiyaç var kanaatimce.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, teşekkür ediyoruz.

Sayın Kemal Kılıçdaroğlu'na da bazı sorular yöneltilmişti. Eğer, özellikle sorulara ağırlık vererek cevabınızı vererseniz memnun olurum.

KEMAL KILIÇDAROĞLU- Tabii Sayın Hocam.

Bana bir soru yöneltildi, "Sağlık ve sigorta hizmetlerinin birbirinden ayrılması özelleştirmeye bir adım sayılamaz mı" diye.

Bugün Merkez Bankası Başkanlığının içinde 16 tane genel müdürlük vardır, ama kimse bunu bilmez. Ama, Merkez Bankası son derece sağlıklı çalışan bir örgüttür. Son derece az bir kadroyla, 16 genel müdürlükle, Türkiye genelinde de, yanlış hatırlamıyorsam, 7 veya 8 bölge müdürlüğüyle çalışır. SSK'nın 60 bin personeli var, 419 trilyon bütçesi var, bir genel müdürlük var ve devletteki bütün kadroları, unvanları kendi bünyesine taşıyan bir kuruluş. Yani, imamından tutun, işte genel müdürüne kadar hepsi aşağı yukarı var; mühendisi var, doktoru var, sağlık personeli var, teknisyenleri

var. Şimdi, bu sistem içerisinde 40 bini bunun sağlık çalışanı. 40 bin sağlık çalışanını sadece Sağlık Daire Başkanıyla götürüyor. Türkiye Cumhuriyetinde de bu işi Sağlık Bakanlığı bir Bakanlık olarak götürüyor.

Şunu da söyleyeyim: SSK şu anda dünyada en çok, en büyük sağlık zincirine sahip olan bir sosyal güvenlik kuruluşu. Başka hiçbir örneği yok bu kadar sağlık tesisi olan başka bir kuruluş.

Öyle olunca, sizin çok sağlıklı bir örgütlenme modeli kurmanız lazım. Bu sağlıklı örgütlenme modeli, "Sağlık hizmetleriyle sigorta hizmetlerinin birbirinden ayrılması özelleştirmeye bir adım sayılır." Hayır, kesinlikle. Zaten, mevcut Anayasa değişmediği sürece SSK'nın mal varlığı özelleştirilemez. Çünkü, Anayasa Mahkemesinin verilmiş çok sayıda kararı var. Bu mallar özel hukuk hükümlerine tabi, işçi ve işverenin oluşturduğu bir mal varlığı. Özel hukuk hükümlerine tabi olduğu için de zaten özelleştirilmesi söz konusu değil. Hocamın dediği gibi, eğer özelleştirilecekse, önce kamulaştırılır, yani Hazineye maledilir, ondan sonra Hazine bunu satabilir.

Hastaneler için de aynı şey geçerli. İşletme hakkının devredilmesi diye bir şey yok. Sağlık işletmelerinin -Sayın Kılıç da ifade etti hastanelerin iyi çalışmadığını- bir model geliştirmiştik, hastanelerin sağlık işletmesine dönüşmesi. Her hastanenin başında bir sağlık ve işletme müdürü olacak, işletme müdürü hastaneyi yönetecek. Yine başhekim olacak, ama başhekimin sorumluluk alanı sadece ve sadece sağlıkla sınırlı olacaktı. Ama, bu da maalesef yasalaşma şansına hiçbir zaman kavuşmadı.

Sayın Tanrıverdi'nin kullandığı bir ifade vardı, "SSK iflas etmiş" diye. Buna tabii katılmıyorum, SSK'nın iflası diye bir şey söz konusu değil, SSK, olması gereken doğal süreci biraz erkene taşıdığı için böyle adlandırılıyor. Yani, devlet katkısı şu veya bu şekilde, işte diyelim ki 1994'te olmayacaktı da, 2004'te olacaktı. Çünkü, dünyanın bütün gelişmiş ülkelerinde devlet sosyal güvenliğe katkıda bulunmak zorunda. Bugüne kadar niye katkıda bulunmamış? Çünkü kurumun parası var, devlet öyle bir şeye ihtiyaç duymamış. Hatta Sayın Özsever'in dediği gibi, büyük bir kısmı da harcanmış, savurganca harcanmış. Şimdi devlet normal kendi akışı içerisinde sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunacak. Bunu iflas olarak gördüğümüz zaman, o zaman bütün gelişmiş ülkelerin sosyal güvenlik sistemi iflas etmiştir dememiz gerekiyor.

Yine, burada bir şeyin daha altını çizerek özellikle ifade etmek istiyorum.

Hekim dağılımı sadece SSK'da değil, devlet hastanelerinde de öyle; büyük merkezlerde yığılma var, ama taşraya hekim maalesef gönderemiyoruz. Bunun tabii politik baskıları var, başka baskılar var, hekimin özel durumu var, aile durumu var, yani çok değişkenli bir parametre ile karşı karşıyasınız.

Hekim dağılımının yanlışlığını ve özel hastanelere sevk konusunda; bu sık sık söylenir. İşte, bütün hastalara hep kendimiz bakalım, dışarıya hiç hasta sevk etmeyelim şeklinde bir düşünce vardır. Bu düşünce temelden yanlış ve kurumun aleyhine bir düşüncedir. Örneğin, sizin kalkıp Şırnak'da hastane kurmanız; belki 10 tane veya 100 tane sigortalı var, ama 100 sigortalı için çok büyük yatırım yapmanıza gerek yok. Eğer kurum verimli çalışacaksa, aynı hizmeti devlet hastanesinden satın alabilirsiniz. Yani, dışarıya hasta sevk etmek zorundasınız. 25 milyonluk bir kitleyi, tamamına ben bakacağım demek şu anlama gelir: Ben bir F-16 uçağı yapacağım ama, uçağın bütün parçalarını kendim üreteceğim. Mümkün değil. Bunun parçalarını mutlaka satın almak zorunda.

Ama önemli olan şu, ilke olarak karar vermeniz gereken ilke şu: Hizmeti dışarıdan, bazen kendi ürettiğinizden daha ucuza satın alabiliyorsunuz. Onu yapıyor-sanız zaten mesele yok.

Bakın örnek vereceğim size. İlaç giderleri, bizim toplam ilaç harcamalarımız içinde, 1991 yılında biz ilacın yüzde 25.3'ünü dışarıdan satın alıyoruz, 1995'te yüzde 13.1'ini dışarıdan satın alıyoruz. Demek ki, bayağı ciddi bir tasarrufumuz var burada.

Sağlık harcamalarına yine bir örnek vereyim.

Sağlık harcamaları içindeki ilaç payı 1990 yılında yüzde 35.9'u ilaç gideri oluştururken tüm sağlık harcamalarının içinde, 1995'te bu rakam yüzde 30.5'e düşüyor. Demek ki, toplam sağlık harcamaları içinde ilaç harcamaları payı da düşüyor. Normalde bunun daha da düşmesi lazım, çünkü Batıda çok daha düşük bu.

İlaç giderleri içinde de yine aynı şekilde bizim bu eşdeğer ilaç uygulaması dolayısıyla ciddi bir tasarruf yapıldı. Bu şu anlama geliyor, yani tedavi edilmiyor anlamında değil, insanlar tedavide ama, savurgan harcamaları kısılabiliyorsunuz, belli bir noktaya gelebiliyorsunuz.

Hekim dağılımında yine ciddi bir riskimiz var; Sayın Salih Kılıç ifade etti, kendisine aynen katılıyorum.

Hekim dağılımı sadece SSK'da değil, devlet hastanelerinde de öyle; büyük merkezlerde yığılma var, ama taşraya hekim maalesef gönderemiyoruz. Bunun

tabii politik baskıları var, başka baskılar var, hekimin özel durumu var, aile durumu var, yani çok değişkenli bir parametre ile karşı karşıyasınız. Ancak hemen bunu söyleyeyim: 14 bin kişiye bu şekilde çalışan, yani başka yerin kadrosuyla olup da başka yerde çalışan kişi sayısı 14 bin kişiye, benim Genel

Müdürlüğü bıraktığım dönemde bu 7 bine düştü. Yani yüzde 50'lik bir dağılımda denge sağladık.

Temel nedeni de şu: Yönetmelik çıkardık ve kura esası getirdik. Kurayı çeken oraya gidecek. Bunu yaptığımız zaman da büyük ölçüde politik baskılardan kurtulmuş oldu. Yani bu da bizim için önemli bir avantaj oldu diyebilirim.

Benim özet olarak sunacağım bunlar Sayın Hocam.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler efendim.

Efendim, Salih Kılıç arkadaşımızdan da kendisine yöneltilen sorularla ilgili açıklamasını bekliyoruz.

SALİH KILIÇ- Bana sorulan soruların bir tanesi, "Yıllarca kurumun bu duruma gelmesine niye göz yumdunuz?"

Sosyal Sigortalar Kurumunun 1989 yılına kadar, ki baktığımız zaman devamlı surette artı veren, gerek hizmet arzı konusunda olsun, gerek emekliye vermiş olduğu maaş açısından olsun bütün hizmetlerinde olumlu gelişmeler vardır. O zaman da geriye doğru TÜRK-İŞ burada var. Ayrıca Refik bey de, Özcan bey de o kurumda yönetimde, o verimli dönemlerde görev yapmışlardır.

1989 sonrasındaki gelişen hadiseler ise, 1980 sonrası gelişen Türkiye şartları içerisindeki 10 yıllık periyodun sonucunda meydana gelen bir tıkanmadır. Bu tıkanmayı yalnız ve yalnız TÜRK-İŞ'in oradaki bir yöneticisiyle bu işin kökünden halledilebileceği kanaatinde değilim.

Yine, genel kurulun toplanması konusundaki söylediğim söze Sayın HAK-İŞ temsilcisi katılmıyor. Ben de diyorum ki, o genel kurullarda istikbale dönük mas-tır planları tartışılsın ve burada karar istih-sal edilerek bu kararlar baskı unsuru olarak kullanılsın. Ama, HAK-İŞ, DİSK, temsil edilsin, edilmesin; yani "ben-merkezci" toplumcu yapıdan kurtulmanın gerektiği kanaatindeyim ben. Esas olan, orada düşüncelerin daha rasyonel bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Sayın Atilla Özsever, size bir soru vardı, cevap niteliğinde lütfen.

ATILLA ÖZSEVER- Şimdi, gazeteci arkadaşımız Talat bey dediler ki, sizin söylediğiniz hesaplara göre yaşı yükseltmenin çok fazla bir kazancı olmuyor, acaba sermaye neden bu yaş meselesi üzerinde, emekli yaşını yükseltme üzerinde duruyor, dayatıyor diye.

Şimdi efendim, öncelikle meseleyi sadece yaş üzerinde odaklaştırmak suretiyle, SSK'nın yahut sosyal güvenliğin kurtarılmasıyla ilgili diğer faktörlerin biraz gözardı edilmesini sağlamaya çalışıyor diyebiliriz. Çünkü, SSK meselesi aynı zamanda, işte işsizlik sigortası, iş güvencesi, kaçak işçiliğin sigortalanması,

özerklik gibi konular var. O konular yerine, meseleyi yaş probleminde odaklaştırmaya çalışıyorlar.

Aynı zamanda, işverenler bu şekilde bir düşünceyle giderek, yani işçi çok uzun süre prim ödesin ödeye-bildiği kadar, işverenin katkısı bu şekilde dolaylı olarak azalsın ve uzun vadede, belki işçi emekli olmayabilir, ya işten çıkarılır, işsizlik sigortası olmadığı için primi eksik kalır; dolayısıyla, eğer emeklilik normal koşullarda olursa, devletin bir katkısı var, yani şu anda Hazi-neden de bir katkı yapılıyor açık verildiği için. Dolayısıyla, işverenler, sermaye sınıfı bu katkının, eğer emeklilik yaşı uzarsa, daha az insan emekli olursa, dolayısıyla devletten, Hazine-den yapılacak bu katkının emek kesimine değil de sermaye kesimine aktarılması yönünde bir düşünceleri olabilir diye düşünüyorum.

Diğer bir konuda, önemli olan şu: Sendikalar bu işin peşini bırakmasınlar. Eğer, sendikalar işi olurluna bırakırlarsa, yarın öbürgün öyle bir noktaya gelinir ki... İşte, sayın Genel Müdür diyor ki, "seneye 400 trilyon açık var, ondan sonra bilmem ne, 2008'de bu kadar." Yani ister istemez sonuçta ne olur? Zorla SSK'nın özelleştirilmesine doğru gidilir ve gerçekten bunda sendikaların da büyük günahı olur.

Onun için sendikalar mutlak surette alternatiflerini ortaya koymak durumundalar. Fransa'da sendikalar mücadele ediyor. Bakın Fransa'da sosyal güvenlik sistemi krizde, Juppe, işte bir sürü hakların ortadan kaldırılmasını istiyor. Ona karşı Fransız sendikaları diyorlar ki, matematik olarak, Fransa'da 1994 yılında 12 milyar dolar açık var Fransız sosyal güvenlik Kurumunun. Ona karşı diyor ki sendikalar, rant gelirlerinin vergilendirilmesi bile tek başına devlet bütçesine 16 milyar dolarlık bir ek gelir sağlar. İki, iş saatlerinin azaltılması yoluyla yaratılacak 100 bin kişilik ek istihdam bile sosyal sigortaya 1.2 milyar dolarlık ek sağlar. Ücretlerin yüzde 1 oranında artırılması bile Sosyal sigortanın kassasına 2.4 milyar dolarlık ek kaynak sağlar. İşte, patronların vergi muafiyeti kaldırılırsa şu olur, bu olur diye de çok somut olarak da sendikalar önerilerde bulunuyorlar.

Bizim sendikalarımızın da bu tarafına dikkat etmesi gerekiyor.

Bu arada Sayın Kılıç dediler ki, Sayın Kılıçdaroğlu bahsettiler, bütçeye Maliye Bakanlığı bir madde koyuyordu, yani Sosyal Sigortayla ilgili bütün hesapların Maliye Bakanlığınca denetlenmesinde; biz işin farkına vardık, tepki gösterdik dediler.

Şimdi efendim olay şöyle oldu, bizzat ben işin içinde olduğum için: Sayın Kılıçdaroğlu dedi ki bana, "böyle bir şeyden haberin var mı, bütçeye böyle bir madde koyuyorlar." Hayır yok dedim, nedir falan araştırdık, ondan sonra bunu basın olarak ortaya koyduk ve hat-ta arkadaşlarımız hatırlayacaklar, sendikacının hiç haberi yok bu işten.

6 Nisan 1994 tarihinde Ankara'da yapılan SSK Kurultayında bizzat ben önerdim bu şeyi toplantıyı düzenleyenlere, dikkat edin, böyle böyle bir şey var. Onun üzerine sendikacıların büyük kısmı orada olayın farkına vardılar ve kuruluş bildirgesinde madde olarak geçti ki, "Ey, sendikacılar dikkat edin, işte böyle böyle, SSK'nın mali hesapları da kontrol altına alınmak isteniyor.

Şimdi, onun dışında Sayın Kılıçdaroğlu diyorlar ki 1950 senesinde 60 yaş vardı, ondan sonra bu yaş 38, 43'e indi.

Şimdi efendim, tabii SSK İşçi Sigortaları olarak kurulduğu zaman o zaman çok fazla önemli değildi. Ama giderek, tabii bu emek ve sermaye arası bir mücadeledir, yani bir sosyal haktır emekli yaşının düşürülmesi. Dolayısıyla sendikalar da belki çok fazla mücadele etmediler ama, siyasilerin bu şekilde sendikalara bu hakkı, emekli yaşının düşürülmesi yönünde, onun mücadele süreci içerisinde olay düşmüştür diye söylemek istiyorum.

"Ekonomik ve Sosyal Konsey olayı çözer mi" diyor, bu da tartışılmalıdır diyor Sayın Kılıçdaroğlu. Şimdi, Ekonomik Sosyal Konsey aslında, kendisi de söylediler, yapısı itibarıyla çok bürokrat ve işveren ağırlıklı oluyor. Bir kere o yapının değiştirilmesi lazım. Ben yine de bu konuda biraz çekimserim, burada acaba bir tuzak var mı, yok mu diye hep endişe duyuyorum. Onun için Salih Kılıç'ın önerdiği gibi, Çalışma Meclisinde öncelikle bu sosyal güvenlik sorunlarının tartışılması taraflar açısından daha uygun olacak diye düşünüyorum.

Yalnız bu arada emek kesimi de birbirine düşünüyor. Şimdi, Sayın Genel Müdür de ifade ettiler, Sayın Tanrıverdi de ifade etti, aslında toplantımızın ana konusu da SSK tasarısı ile ilgili en son gelinen nokta, tartışmakta; şu anda maalesef 506 Sayılı Yasadaki değişiklikler gündeme geliyor, özellikle sendikalar SSK'nın özerkliği konusunda bir mutabakata varmadılar. Neydi bu mutabakat? İşte, SSK Genel Kurulu oluşsun. Efendim SSK Genel Kurulu oluşurken, işte 400 kişiden oluşsun, tabii ki her işçi konfederasyonunun ağırlığı oranında. Yani diyelim ki 200 kişi TÜRK-İŞ'den, 100 kişi HAK-İŞ'ten, 100 kişi DISK'ten olsun yahut 20 olsun, neyse; yani ağırlık oranında. Fakat öğrendiğimize göre TÜRK-İŞ buna karşı çıkıyor.

Şimdi, TÜRK-İŞ diyor ki, acaba diyor... Şimdi tabii buradan seçilecek, işçi temsilcisi SSK Genel Kurulundan seçilecek bu anlaşma yapılırsa. Acaba diyor, TÜRK-İŞ'deki muhalif kanatla -yani TÜRK-İŞ'te kimi önerdilerse- ona muhalif kanatla TÜRK-İŞ içerisinde, DISK ve HAK-İŞ işbirliği yapar da, TÜRK-İŞ temsilcisi SSK Yönetim Kuruluna girmezse biz ne yaparız diye onun endişesi içerisinde.

Dolayısıyla ben diyorum ki, ey sendikacılar, bir kere öncelikle bu konuda bir mutabakata varmak gere-

kir. Yani meseleyi "senden gitti, benden gitti"den ziyade, bunun da belki ilkesi olabilir. O çerçevede bakmak gerekir diyorum.

OTURUM BAŞKANI- Efendim teşekkürler.

Sayın Tanrıverdi'de söz; buyurun Tanrıverdi.

HÜSEYİN TANRIVERDİ- Ben biraz önceki konuşmamda işçi ve işveren tarafı ve işte Sayın Yönetim Kurulu Başkanı, Genel Müdür niye bu şartlara göz yumdu? Yani, siyasiler baskı yapıyor. Geçtiğimiz dönemlerde bir sayın bakan, oturduğu günün ertesi günü 94 kişinin iş değişikliğini, kadrolardan alınmasını liste halinde veriyor, ona göre işlem yapılıyor. Ve Kurum Yönetim Kurulu bunu onaylıyor. Şimdi, Kurum Yönetim Kurulunun talebi olmadığı halde bir bakan geliyor, bu tür talepte bulunarak Kurum Yönetim Kuruluna onaylatıp geçiyor.

Şimdi, şu anda 94 rakamı yok ama, şartlar bu. Yani, işte bizim söylemek istediğimiz nokta da bu. Kurum özerk bir hale kavuşsun dediğimiz, altını çizdiğimiz konu bu. Dün 94 kişinin listesini onaylayan Yönetim Kurulu, şimdi bir kişinin kararını onaylamıyor. Şimdi burada bizim söylemek istediğimiz nokta budur HAK-İŞ olarak. Kurumu özerkleştirelim derken, siyasilerin elini kesmek, onların kurum üzerindeki vesayetlerini ortadan kaldırmaktır. Sadece kurum için mi söyleyeceğiz bunu? İşte, yerel yönetimler için de aynı şeyi söylüyoruz. Yani, Türkiye'nin, ülkenin bir sorunu bu. Bu merkezi idarenin vesayeti baskısı, uygulaması, dayatmacı politikalarından kurtarmak durumdayız kurum ve kuruluşlarımızı. Yoksa, bu şekilde devam edecek olursa, merkezîyetçi bir anlayışla devam edecek ve bütün kurumlarımız buna göre idare edilecek olursa, işte Hakkâri'deki hastanenin bir mikroskobunu alamazsınız ve hizmet veremezsiniz, dolayısıyla dışarıdan hizmet satın alırsınız.

Dışkapı Hastanesine ödenek yok diye, bu istikrar paketleri açılınca ödenek yok diye 100 milyon lirayı vermediler, mikroskop aletinin tamiri giderilemedi ve o zaman zarfında, yaklaşık 1,5 yıl sürdü; 1,5 yıllık zaman zarfında 1 milyar 600 milyonluk dışarıdan hizmet satın alındı, ameliyat yaptırıldı. 100 milyondan kaçıldı, 1.6 milyarlık hizmet satın alındı. Bu kurumun zararı değil mi?

Yani geminin deliklerini sayarken, hepsini birden saymamız dökmemiz bu dar vakitte çok kolay oluyor. Ama konuştukça, ama düşündükçe, ama gördükçe ne kadar deliğin fazla olduğunu ve bu delik fazlalığını da şimdi, ki Hükümet de işte çıkarıyor. Biraz önce kaynak paketi önümüzdeydi, 425 trilyonluk kurumun gayrimenkullerinden gelir elde etmeyi düşünüyor. Şimdi, kimin malını nasıl satıyorsunuz ve kime sordunuz, satıyorsunuz.

Bu bugünkü Hükümetin sorunu değil, bundan önceki Hükümet de aynı şeyi yapıyordu. Yani, hükümet-

lerin koalisyon olması, tek başına olması veya rakamlarının 51 olması, 52 olması, 54 olması hiçbir şey değiştirmiyor, görüyoruz, şartlar bu.

Sorunlarımızın şekillendirdiği gibi değil, insan olarak, insan hakkı olarak beklediğimiz bir sosyal güvenliğe birlikte kavuşalım ümidiyle teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyoruz efendim.

Bugün saatler süren bu Panelde acaba ne gibi noktalarda bir uzlaşma sağlandı, ne gibi sonuçlar ortaya çıktı; bunları kısaca belirtmek istiyorum.

Birinci nokta şu: Son yıllarda sosyal güvenlik tüm dünyada daha çok sorgulanan bir alan haline gelmiştir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Ekonomi politikalarındaki değişikliklerden emek sermaye ilişkilerindeki son yeniliklere kadar, son teknolojik gelişmelere kadar bu tablonun değişiminde rol oynadığını sanıyoruz.

İkinci nokta; sosyal güvenlik bir ülkenin ekonomik koşullarından ve o ülkede izlenen ekonomi politikasından da çok büyük ölçüde etkilenmektedir. Hiç şüphesiz bunların başında enflasyon gelmektedir.

Üçüncü nokta; Türkiye'de sosyal güvenlik hiçbir zaman tutarlı bir politikaya bağlanamamıştır. 1970'lerde finansman sıkıntısı ilk defa kendini gösterdiğinde, Uluslararası Çalışma Örgütünden gelen bir uzmanın hazırladığı rapor işçi ve işveren kanatlarınca, şüphesiz hükümet kanadınca da yeterince değerlendirilmemiştir, hatta biraz da alaya alınmıştır. Halbuki çanlar 1970 yılının başlarında çalmaya başlamıştı.

Dördüncü nokta; sorunlar sadece sigortalının yaş sınırına tabi tutulması değildir. Bu, sosyal güvenlik gibi devasa bir sorunun çok basit bir çözüme indirilmesi anlamına gelir. Bu itibarla, sosyal güvenlik sistemini bir bütün halinde, tüm kurumlarıyla ve tüm sorunlarıyla birlikte masaya yatırmak ve konuyu büyük düşünmekte zorunluluk vardır.

Beşincisi; sigortalı sayısının kapsamını genişletmeye acilen ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için kayıt dışı alanın kayıt içine çekilmesi zorunludur. Tabii bunun doğal bir sonucu olarak aktif pasif sigorta oranının objektif esaslara bağlanması, biraz sonra değineceğim, hiç şüphesiz yaş sınırının da bu arada dikkatli bir biçimde uluslararası standartlara göre düzenlenmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Yedinci nokta; sistem bir sigorta sistemidir, sosyal sigortadır. Dolayısıyla, burada esas olan prim, primin karşılığında sigortalıya sağlanan birtakım yardımlardır. Sistem bu iken, Sosyal Sigortalar Kurumunu prim karşılığı olmayan birtakım hizmetlere zorlamak, hiç şüphesiz tutarlı bir politika değildir, sosyal yardım zammı bunun tipik bir örneğidir. Prim almıyorsunuz, fakat sigortayı, bu parayı ödemeye mecbur tutuyorsunuz. Bu, sistemin esasına ters düşmektedir.

Sekizinci nokta, kurumun özleştirilmesinde

kesin bir zorunluluk vardır. Hemen hemen bütün konuşmacılar bu konuya işaret ettiler. Bunun siyasal etkilerden kurtarılması açısından sayısız yararları vardır. Siyasal etkilerin ise, Sosyal Sigortaların bugünkü geldiği noktada sorumluluğu olduğu kuşkusuzdur.

Dokuzuncu nokta; devlet kesinlikle Sosyal Sigortalar Kurumuna ve tabiatıyla sosyal güvenlik kurumlarına maddi desdeste bulunmak mecburiyetindedir. Bütün dünyada bu böyledir ve ülkeler, devletin sosyal güvenliğe yaptığı harcamalarla övünürler; sosyal devlet ilkesine ulaşma da bunu gerektirmektedir.

Onuncu nokta; yapılacak olan reform, geniş, demokratik bir konsensusa dayanmalıdır. Bu konsensus için bir araç, Sayın Kılıç'ın sözünü ettiği Çalışma Meclisi olabilir veya Ekonomik ve Sosyal Konsey olabilir. Fakat Ekonomik ve Sosyal Konsey maalesef Türkiye'de çok kötü bir başlangıçla devreye girdiği için herkesin bu kuruma karşı maalesef biraz güveni sarsılmış bulunmaktadır.

Ne olursa olsun, prensip, bu reform sırasında geniş kütlelere dayalı, bunların konsensusuna dayalı bir reform olmalıdır.

Primleri artırmak kesinlikle bir çözüm değildir. Çünkü, Türkiye'de primlerin zaten çıkabileceği azami noktaya yıllar önce varılmıştır.

Öte yandan sosyal güvenlik ülkemizde hem yetersiz, hem de fevkalade dağınık, birbirinden kopuk kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Halbuki, gerek 1961, gerek 1982 Anayasasında sosyal güvenliğin bir insanlık hakkı olduğu, kişinin bir hakkı olduğu ve devletin de bunu yerine getirmekle yükümlü bir kurum olduğu açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla, bu dağınıklığın önlenmesi bütün sosyal güvenlik kurumlarının bir arada dikkate alınmak suretiyle politikalarını oluşturmada çeşitli ve sayısız yararlar vardır. Bunun için de daha köklü, sadece Sosyal Sigortalar Yasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesiyle ilgili bir yasa taslağı değil, ama bütün sosyal güvenlik kurumlarını kapsayacak temel bir sosyal güvenlik yasasına zannediyorum ki ihtiyaç bulunmaktadır.

İşte, bu noktalar, sanırım toplantıda varılan, çok yararlı olduğuna inandığım sonuçlardır. Bize bu fırsatı verdiği için İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetine, değerli Başkanına teşekkür ediyorum ve bu toplantıların devam edeceği biçiminde de açık konuşmasında bir ibare vardı, onu tekrar hatırlatıyorum. Konunun başka bir toplantıda değişik yönleriyle irdelenmesi ümidiyle hepimize iyi akşamlar diliyorum.



Kaynak Paketi ve Kriz

MUSTAFA SÖNMEZ

Evet, Türkiye'nin mali sistemi tam bir batağın içinde. Kamu harcamaları hızla artmaya devam ederken kamu gelirleri harcamaları karşılamaya yetmiyor ve sürekli olarak, "beş kara delik" diye adlandırılan bütçe açığı, KİT açığı, sosyal güvenlik kurumu açıkları, yerel yönetim açıkları ile üretici birliklerin açıkları büyüyor.

Refahiyol iktidarının ekonomi ile ilgili icraatları sözkonusu olduğunda dile getirilen en önemli şey "kaynak paketleri". Birbiri ardına açıklanan "kaynak paketleri", Refahiyol iktidarının yaptığı ve yapacağı kamu harcamalarının kaynağının nereden bulunacağı sorusuna cevap teşkil ettiği iddiasında.

Bilindiği gibi, Refahiyol iktidar olur olmaz, memur maaşlarını yüzde 50'lik zamlar, asgari ücrette artışlar yapıp bazı tarım ürünlerine alışıldık popülist destekler sağlayınca, hep bir ağızdan "İyi, hoş da, kaynağın nerede?" sorusu sorulmaya başlandı. Soru haklı olmasına haklıydı ama, aynı soru bütçenin neredeyse yarısı rantiyelere faiz olarak harcandığında nedense sorulmamış, "borçlanıyosun, ama faiz için kaynağın nerede?" sorusunu pek soran -nedense- olmamıştı.

1994 krizinin altında kalan kamu çalışanlarına, asgari ücretlilere, enflasyondan kayıplarını telafiye yetmese de bazı zamların yapılması, 1996 kamu açığı milli gelirin yüzde 8'ine yaklaşan iktidarı elbette ki, yeni kaynaklar bulmaya yöneltecekti. O kaynaklara, hem mevcut harcamaları karşılamak hem de birikmiş olanları azaltmak için ihtiyaç vardı.

Evet, Türkiye'nin mali sistemi tam bir batağın içinde. Kamu harcamaları hızla artmaya devam ederken kamu gelirleri harcamaları karşılamaya yetmiyor ve sürekli olarak, "beş kara delik" diye adlandırılan bütçe açığı, KİT açığı, sosyal güvenlik kurumu açıkları, yerel yönetim açıkları ile üretici birliklerin açıkları büyüyor. Bu beş kara delik içinde de özellikle bütçe açıkları başrolü oynuyor ve esas açılma bu kalemde yaşanıyor. Bazı sayılarla açığın boyutlarını ifade edelim.

● Kamu kesiminin boçlanma gereği, kriz yılı 1994'e göre, 1995'te önce düştü, ancak bu yıl yeniden 1994 rakamına yaklaşıyor. Kamu kesiminin 1994 yılı borçlanma gereği GSMH'nın yüzde 8.1'i idi. Ücret, maaş ve tarım gelirlerinin baskı altına alınması, yatırımların durdurulması ve negatif büyüme biçimindeki bir fatura ile 1995'te bu oran ancak yüzde 6.5'a düşürüldü. Ancak 1996'da yeniden yüzde 7.5'a çıkması planlandı. Yine de gerçekleşme, bu oranın oldukça üstünde, hatta 1993'te olduğu gibi yüzde 12'ye yakın olacağına benzer.

● Milli gelirin yüzde 10-12'sine yaklaşan borçlanma gereği "beş kara delik" in toplamından oluşuyor, ama ana kalemi bütçe açığı oluşturuyor. 1996'daki açığın üçte iki-

sinden bütçe açığı sorumlu. Dilden düşürülmeyen KİT açıkları, SSK, Emekli Sandığı açıkları, belediye açıkları, taban fiyatlarından kaynaklanan açıkların ağırlığı ise üçte birden ibaret. Gerçekten de KİT'lerin borçlanma gereği, milli gelirin binde 6'sından, sosyal güvenlik kurumlarının binde 2'den, belediyelerin ve fonlarının yüzde 1'den, tarımla ilgili üretici birliklerinin ise yüzde 1'den ibaret. Oysa konsolide bütçenin, milli gelirin yüzde 6.4'ü, yani tüm açıkların üçte ikisi büyüklüğünde.

● Özelleştirmeye ana gerekçe olarak sunulan KİT açıkları, diğer kara deliklerin yanında en masumu olarak kalırken zararların da demiryolları, taş kömürü, demirçelik ve destekleme alımlarından sorumlu Toprak Mahsulleri Ofisi ile Tekel'den kaynaklandığı dikkati çekmektedir. Bu KİT'lerin zararlarının da bilinen işletmecilik zaafılarından değil, devletin sosyal görevlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bazı bölgesel sorunların derinleşmemesi ve tarımın vahşi kapitalizmin eline teslim edilerek dengelerin iyice içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmaması için bazı toplumsal maliyetleri yüklenmede KİT'ler görevli kılınmaktadır.

● Bu nedenle, beş kara delik arasında öncelikle, projektörleri konsolide bütçe üzerine tutmak gerekli. Bu yapıldığında, konsolide bütçedeki en büyük zaafın, giderin, ya da kanamanın -ne dersiniz deyin- faiz giderlerinde olduğu dikkati çekiyor. Konsolide bütçe faiz yükünün milli gelire oranı 1993'te yüzde 5.8'di. Bu oran üç yıl gibi kısa bir sürede çığ gibi büyüdü. 1993'te yüzde 5.8 olan oranı 1994'te yüzde 7.7'ye, 1995'te yüzde 7.5'e ulaştıktan sonra bu yıl da yüzde 10 olması bekleniyor. Bir anlamda bir avuç rantiyeye akan bu fon, memura maaş, topluma dönük kamu yatırımı ve diğer kamusal harcamalarla eşit düzeye gelecek kadar azmış durumda. Evet, 1996'ya gelindiğinde bütçenin faiz yükünün milli gelirin yüzde 10'u, konsolide bütçe reel hizmet payının ise yüzde 11.8'i olması planlanmıştır.

● Konsolide bütçede artan faiz yükü nedeniyle rantiyeler milli gelirin dağılımında yeni mevziler kazanırken kamu personeli sürekli bir kayıp içindedir. 1992'de konsolide bütçe içinde yüzde 9.5'luk pay alan kamu çalışanları bu paylarını 1993'te korumuş, ancak 1994'te payları yüzde 7.6'ya, 1995'te ise yüzde 6.6'ya düşmüştür. 1996 sonunda bu payın çıkacağı düzey en fazla yüzde 6.7 olacaktır.

● Konsolide bütçenin giderler hanesinden faizin hege-

monyası bariz bir biçimde görülürken gelirler hanesinde de vergi zaafiyeti kendisini hissettirmektedir. Konsolide bütçe vergi payının milli gelire oranı 1994'te yüzde 14.2 iken bu oran 1996'da ancak yüzde 15.4 olabilecektir. Rant ve faiz gelirlerinin vergi dışı olduğu bir ekonomiye, bir de sürekli vergi muafiyetleri, vergi afları, vergi kaçırımları ve kaçaklarından oluşan zaafaların eklenmesiyle kamunun gelir kalesi iyice zayıf düşmektedir. Dolayısıyla kamu açığının odağında iki önemli unsur ön plana çıkmaktadır: **Ağır faiz yükü ve vergi zaafiyeti.**

Dengeye giden çözüm, bu iki unsuru ilk sıraya koymak zorundadır.

Vergi zaafiyeti ve ağır faiz yükü sorunları ortada dururken Refahiyol hükümetinin bu sorunların etrafında dolaşıp bazı kamu mallarının satışı ve yeni tür borçlanmalara dayanan kaynak masallarına sarılması birer oyalamaca ve vakit kaybindan başka bir şey değildir. Bazı kamu binalarının, mülklerinin satılması, Manavgat suyu gibi kaynakların satılması niyeti, kuyumculara stok affı sağlanması ile gelir artırmayı ummak, ya da bandrol ile bazı vergi gelirlerine önceden kavuşmak, yurt dışındaki tasarruflara bedelsiz ithalat rüşvetleri vererek günü kurtarmaya çalışmak yolları, sorunun özüne inmeyen, palyatif, oyala-yıcı düzenlemelerdir. Bunlar, mali krizin kaynağı olan ağır faiz yükünü ve vergi zaafiyeti sorunlarını açıcı değil, tersine azdırıcı düzenlemelerdir.

Yapılması gereken nedir?

Faiz yükünün ağırlığını yavaş yavaş hafifletmek için öncelikle iç borçların vade ve faiz yapısının düzeltilmesi gerekiyor. İç borç stoğunun büyük kısmı ekonomide ağırlığı olan birkaç bankaya ait. Bankacılık kesimi ile hükümetin bir masa etrafında anlaşması gerekiyor. Devletin borç-ları ödeyemez duruma düşmesinden, iç borç stoğunun faiz yükünü ödenebilir bir orana indirmek ve zamana yaymak konusunda bankacılık kesimi ile bir pazarlığa oturul-

malıdır. Böylesi bir anlaşmanın yükünü tüm alacaklı bankalara aynı oranda yansıtmaya da gerek yoktur. Yük, her bankaya gücü oranında paylaştırılabilir. Bunun için de banka kaynaklarından oluşturulmuş bir fon devreye sokulabilir. İç borçlarla ilgili bu yeniden yapılanma, politik ve teknik kadrolara kamu açığını belli bir orana çekme ve bütçe dengesini yeniden kurma yolunda önemli bir katkı sağlayabilir. Ancak bu operasyonu bir dizi yapısal önlemin izlemesi gereklidir. Bunun da ilk adımını vergi reformu oluşturur. Vergi gelirlerinin milli gelir içindeki payını artırmaya yönelik ve vergi yükü dışında kalan kesimleri sistem içine çekecek reformlar, ilk yapısal düzenlemeler olmalıdır.

Satır başlarıyla vergi reformu şu unsurları içerebilir:

-Devlet kağıtlarının reel faizleri gelir vergisi beyannamesine dahil edilerek vergilendirilebilir. Bu rantiyeleri, rant gelirlerini vergilendirmek.

- İmar planlarına bağlı ortaya çıkan kentsel rantlar vergilendirilebilir.

- Gelir vergisi tarifesini yeniden düzenlenmeli, oranlar yüzde 10'dan başlamalı. Asgari ücret vergi dışı bırakılmalı.

- Gayrimenkul alımsatımlarındaki kaçağın önüne geçmeli.

- Servet beyanı esaslı yeniden getirilmeli ve düşük oranlı da olsa bir servet vergisi getirilmeli.

- Yasalar, kayıtdışılığı özendiren hükümlerden arındırılmalı.

- Vergi usul yasasında yer alan cezalandırma sistemi caydırıcı olmalı, vergi yargısı etkin kılınmalı

Etkin bir vergi reformu için kollar sıvanırken eşzamanlı olarak kamu harcamalarında, personel reformunu da içerecek düzenlemeler, Güneydoğu'daki savaş harcamalarını azaltacak politik ve diplomatik adımların atılması, olmazsa olmaz şartlardandır.

Siyasal İstikrar ve Kaynak Sorunu

ECZACIBAŞI HOLDİNG

Türkiye gibi hızlı kalkınmak ihtiyacı içinde olan ülkelerin, iç ve dış kaynakları en kısa sürede harekete geçirmesi gerekiyor. Burada, ülke içindeki birikimin sınırlılığı nedeniyle, sabit sermaye oluşturmaya ve doğrudan yatırıma yönelik uluslararası sermayenin harekete geçirilmesi öncelik taşıyor.

Parasal anlamda sermaye, bugün kit kaynak olmaktan çıkmaktadır. Bir yandan hızla artan birikim, bir yandan da finans alanında gelişen yeni yöntemler, uluslararası sermayenin, dünyanın neresinde olursa olsun verimli yatırım olanağı bulunan ülkelere yönelmesini sağlamaktadır. Yalnız 1989-1994 yılları arasında sanayi ülkeleri ve Çin dışında kalan, gelişmekte olan 32 ülkeye yönelen doğrudan yabancı sermaye yatırımın tutarı 298 milyar dolar.

Aynı durum, yerli birikimlerin sermayeye dönüşmesi açısından da geçerlidir. Sanayi yatırımlarının rant sağlamaya yönelik ya da kayıt dışı alanlardaki yatırımlara göre daha verimli olduğu ortamda, yerli birikimler de öncelikle sanayiye yönel-

mektedir.

Kaynakların sanayi alanındaki yatırımlara yönelmesinin temel koşulu, politik ve ekonomik istikrarın sağlanması, enflasyonun düşürülmesidir. Ancak böyle bir ortamda yatırım ve işletme sermayesi maliyetleri, yatırımların verimli olmasını sağlayacak ve girişimcileri uluslararası rekabette avantajlı kılabilecektir. Türkiye'de böyle bir ortamın bulunduğu söylemek ise mümkün değildir. Nitekim, 1989-1994 yılları arasında Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yönelen uluslararası sermayeden aldığı pay, 4.7 milyar dolarla, %1.6 olmuştur. Öte yandan, yabancı sermayeli yatırımlar içinde yeni yatırımların payı 1993 yılında %43 iken, 1995'te %6.5'e düşmüştür. Bu rakamlara bakarak, Türkiye'ye yabancı sermaye gelişimin aslında durduğunu söylemek yanlış olmaz. Demek ki, öteki gelişmekte olan ülkelere, gidebilen yabancı sermaye, ortamın uygun olmaması nedeniyle Türkiye'ye gelmemektedir. Ortamı uygunsuz hale getiren atken de, yüksek enflasyondur.

Türkiye Ekonomisinin Kaynak Sorunu Nasıl Çözülebilir?

HAVA-İŞ SENDİKASI

Kaynak sorunun yaşanmakta olan krizle son derece organik bağları bulunduğunu bir kez daha vurgulamak gereklidir.

Diğer yandan medyanın ve koalisyon Partilerinin yetkililerinin ortaya koymaya çalıştığı şekliyle "soyut bir kaynak sorunu" mevcut değildir.

Türkiye, dünya kapitalist sistemi içinde daha çok "gelişmekte olan" sıfatıyla nitelendirilen, sistemin bütünselliğine görece olarak geç eklemlenmiş bir ülkedir. Bu bir tarihsel doğrudur ve coğrafyamızdaki etkileri hala devam etmektedir. Bununla birlikte, günümüzde Türkiye'nin ekonomik-siyasal-ideolojik süreçlerde, genel işleyiş yasaları bakımından kapitalist sistemle bütünleşmesini tamamlamış olduğu da açıktır. Bu nedenle, ülkemizin sorunlarını değerlendiren içinde bulunduğumuz sistemin bütünsel penceresinden yaklaşmak doğru olacaktır. Bu anlamda biz sorduğunuz soruyu "Dünyada hangi ülkeler kaynak sorunu içindedir? Dünyada kaynak sorunu nasıl ele alınmaktadır? Türkiye Ekonomisinin Kaynak Sorunu ne demektir? Kaynak Sorunu Kimin İçin, Nasıl Çözülebilir?" şeklinde algılayıp değerlendirmek istiyoruz...

Dünyada bağımlılık ilişkilerinin gelişiminde en kaba hatlarıyla bir kuzey-güney ayrışması ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, 90'lardan bu yana yapılanması hızlanan bölgesel bloklaşmaların kuzey-güney ayrışmasını derinleştiren ve bloklar dışı olan ülkeleri tecrit eden (yalnıılaştırıran) bir işlevi bulunmaktadır. Türkiye, özellikle ekonomik ve ideolojik mecralarda, mutlak bir biçimde olmasa da AB'nin oluşturduğu bloklaşmaya dahil olmaya çalışmaktadır. Kaynak sorunu bir süreç olarak AB'de yer alma arayışı devam etmekte iken "patlak veren" kapitalizme içkin kriz olgusunun ortaya çıkardığı bir sorundur. Türkiye'de altüst olan iktisadi göstergelerle eşzamanlı biçimde global spekülâtif sermaye ülkeyi terk etmiş ve ortaya büyük bir likidite boşluğu çıkmıştır. Döviz fiatlarında aşırı artışlar, dalgalanmalar yaşanmış. Bu durumun emekçi sınıflar üzerindeki ağır etkileri, hepimizin bildiği 5 Nisan İstikrar Paketi'nin dönemin siyasal iktidarı tarafından açıklanması suretiyle hissedilmeye başlanmıştır. Son derece çarpıtılmış biçimde ortaya konulan "devletin küçültülmesi projesi"nin sahiplenicilerin sesleri de bu dönemde daha

yüksek çıkmaya başlamıştır.

Kaynak sorunun yaşanmakta olan krizle son derece organik bağları bulunduğunu bir kez daha vurgulamak gereklidir. Diğer yandan medyanın ve koalisyon Partilerinin yetkililerinin ortaya koymaya çalıştığı şekliyle "soyut bir kaynak sorunu" mevcut değildir. Kaynak, tanım itibarıyla, genel olarak toplumsal üretimin eski düzeyini yakalamak yada daha üst düzeye geçirebilmek amacıyla yani devlet tarafından üretimi arttıracak yatırımlara dönük gereklilikleriyle aranmak ve bulunmak durumundadır. Türkiye'de sürmekte olan "rant" tartışmaları bir yana, bizzat '90' sonrası ivme kazanan özelleştirme dalgası siyasal iktidarların bu konuda tuttıkları safı ve "kaynak sorunun" üretime dönük biçimde çözülmeceğini somutlamıştır.

Kaynak sorunun temelinde iki "çözüm"ü bulunmaktadı. İlki şu an yürürlükte olan ve kamusal alanın, işçi sınıfının örgütlü gücünün ve düzenli çalışma koşullarının tasfiyesini vaaz eden çözüm yoludur. Burada asal eksen özelleştirme. Özelleştirme süreci, tüm iktisadi ve ideolojik uzanımlarının olumsuzluğuyla toplumsal yapıyı etkilemektedir. Özelleştirmenin "istendiği gibi gitmemesi, yavaş ilerlemesi" olgusunu hesaba katarak (özelleştirmede bu "yavaşlık" Türkiye toplumunun maddi ve sınıfsal dengelerine ilişkindir, bu konu bizce ayrı bir tartışmaya aittir) özelleştirme ideolojisinin toplumumuzun genel dokusuna emdirildiğini görmek gereklidir. Bu bağlamda kaynak sorunu, kapitalist sınıfın yalnızca "fedakarlık edebiyatı"nı sahneye sürerek aşabildiği bir sorun da değildir. Kriz öncesi kâr oranlarına ulaşmanın sermaye sınıfı adına sağlam ve zorunlu iktisadi rasyonelleri bulunmaktadır. Bu gerçekler de, en net ifadeyle, işçi sınıfının lehine, sermaye sınıfının lehinedir. Bizim sektörümüzden aydınlatıcı bir örnek verilebilir: Yüksek Hakem Kurulu'nun bağıtladığı 14. dönem toplu iş sözleşmemizin ikinci senesinde (1995'te) örgütlü bulunduğumuz Kamu İktisadi Teşekkülü, THY A.Ş. resmi kar rakamını altıyüz milyara (600.000.000.000.)TL. olarak açıklamıştır. Bu kârın havayollarındaki işçilerin reel ücretlerinde ortalama %100-150 indirimin bir sonucu olduğu ise açık bir gerçek olarak karşımızdadır. Keza başka bir kaynak bulma örneği, Zorunlu Tasarrufu Teşvik Fonlarının ödenmemesi ile ilgilidir. Bu konu, kapitalist sınıfın kaynak bulmak adı altında emekçilerin birikmiş paralarını gasbetmesinden başka bir şey değildir. Aynı biçimde, SSK'nın tasfiye edilmek istenmesi de "kaynak ve ve-

rimlilik sorunları"yla bağdaştırılmaya çalışılmaktadır. SSK, devleti 50 yıldır fonlarıyla beslemekte: Dolaylı biçimde kredi yatırım aracı olarak ülkemizin patronlarına kaynak olmaktadır. SSK'nın şu anki "kaynak tüketiciliği" siyasal iktidarın kamusal alana dönük idari ve mali tasfiyesinin bir sonucudur ve gözden kaçırılmaması gerekir.

Kriz ve "kaynak sorunu" yaşamış bir ülke olan Meksika'nın "kaynak" bağlamında Türkiye'nin bir parça önünde yürüyen bir örnek olarak değerlendirilmesi mümkündür. Net olarak şu söylenebilir: Meksika'nın girdiği krizden çıkabilmesi için esas kabul edilen "kaynak sorunu"nu aşabilmesinde, IMF ve Dünya Bankası'nın büyük faydaları olmuştur. Yapısal uyum (Structural Adjustment) programları gereğince, Meksika krizden çıkmak için ilk yılda IMF'ye 25 milyar dolar, Dünya Bankası'na ise yine 20 milyar dolar borçlandırılmıştır. Bu borçlar Meksika işçi sınıfının sırtına yıkılmış, devasa bir sefaleti beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda, borçlar, tek tek ulus-devletler tarafından asla öden(e)mekte ve bir sonraki krizde daha da keskin bir kıskacın temelleri olmaktadır.

İlk çözümün bir takım destekleyici öğeleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri, kayıt dışı ekonomi sorudur, "Kaynağın önemli bir kısmını yutan bir canavar" olarak tahayyül ettirilmeye çalışılan kayıtdışı ekonomi aslında kayıtlı ekonominin vergiden kurtarılmış serbest uzantısı olarak önemli bir işlev görmektedir. Kayıtdışı ekonomi, kendiliğinden teşekkül eden bir alan olmadığı gibi, kâr ve rant kategorileri bakımından büyük bir pasta olmaktadır. Dolayısıyla kayıtdışı ekonomiyi bir canavar olarak kaynak sorunun karşısında göstermeye çalışan yaklaşım, düzensizleştirmeyi, sendikasılaşmayı, özelleştirmeyi genel olarak örgüt-

süzleşmeyi somut olarak desteklediği için, kendi içinde tutarsız ve asılsız bir çerçeve oluşturmaktadır. Destekleyici öğelerin ikincisi, Kürt sorununu baz alarak özellikle belli bölgelere yatırımın gitmesi perspektifini va'zetmektedir. Son günlerde gündeme giren Doğu Holding böylesi bir yaklaşımın ürünüdür. Türkiye'nin bölgeye dönük politikaları düşünüldüğünde, silah alımları ile büyüyen kaynak sorunun, askeri harcamaları yatırıma çevirmek suretiyle çözülmeceği açıktır; ancak bu yaklaşım sermaye sınıfı tarafından bir vitrin olarak kullanılmaya devam edecektir.

İkinci çözüm, sermayenin vergilendirilmesi olmaktadır. Bizim benimsediğimiz bu yaklaşımın özünde halihazırdaki vergi açığının kapatılması ve sermayeye uygulanan vergi oranlarının artırılması vardır. Bu yaklaşımın detaylandırılması mümkündür; fakat yürürlükteki politikalar, böylesi bir beklentinin gerçekçi olmadığını gözler önüne sermektedir. Emekçilerin reel ücretlerindeki düşüş, gelir grupları arasında ilk %20 ile son %20 arasındaki büyük uçurum, büyük bir işsizler ordusu vb... Bütün bunlar, siyasal iktidarın yukarıda bahsettiğimiz eşitlikçi bir yönelim içine girmeyeceğini, girmek istemediğini somutlamaktadır.

Sonuç olarak, "kaynak sorunu" belli bir çerçevenin, belli bir ideolojinin yansıması olarak şu anda toplumsal hayatımızda kendini göstermektedir. İşçi sınıfının böyle bir çerçeve kabullenmesi, kaynak sorunun kendi sırtından çözülmesine ön ayak olması mümkün değildir. Yapılması gereken, kaynak sorunu adı altında emeğin, işçi sınıfının toplumsal gücünün örgütlük ve düzenliliğinin tasfiye edilmesine karşı durmaktır. Hava-iş olarak böyle bir mücadele hattının örülmesi için çalışıyoruz, çalışacağız...

Türkiye Ekonomisinin Kaynak Sorunu Nasıl Çözülebilir?

EMİN CANKURTARAN

Bir ülkenin kaynak sorununun çözümü, her şeyden önce mevcut ve potansiyel kaynakların optimum değerlendirilmesini gerektirir. Uluslararası boyutları olan bir platformda yaşadığımız göz önüne alındığında, bu dengenin hem iç, hem de dış dünya itibarıyla sağlanmasının önemi ön plana çıkar.

İç dengemizi "denk bütçe", dış dengemizi ise genelde "ödemeler bilançosu" ile sağlıyoruz. İç dengenin var olmadığı durum ilk planda enflasyona, dış dengenin var olmadığı durum ise devalüasyona neden olmaktadır. Karşılıklı etkileşimle oluşan bu durumda, paramızın hem kendi içindeki, hem de yabancı paralar karşısındaki değeri düşmektedir.

Bütçe denkleminin sağlanması için öncelikle bütçe üzerindeki faiz yükünün gerek vade uzatımı, gerekse faiz indirimi ve geri ödeme yoluyla azaltılması, yani sıra harcamalarda savurganlığın önlenmesi ve tasarrufa da riayet edilmesi gerekmektedir. Bütçeye ağır yük olan kamu işletmeleri ve sosyal güvenlik kurumları açıklarının özelleştirme ve özleştirme yollarıyla ortadan kaldırılması veya kârlanabilir hale getirilmesi büyük önem arz etmektedir. Verginin yaygınlaştırılması ve bütçenin gelir hanesinin yükseltilmesi de aynı bir değer taşımaktadır.

Dış dengenin sağlanmasına gelince; gereksiz ithalat yüklerinin dengelenmesi, gerçekçi kur uygulamalarıyla ihracattaki kan kaybının önlenmesi, yabancı sermaye ve işçi döviz girişlerinin yanlış politikalarla kesintiye uğratılmaması, ulaşım ve tesislere dönük all yapı çalışmalarının hızlandırılarak turizm gelirlerinin üst düzeylere çekilmesinin sağlanması ilk akla gelen noktalar oluyor.

Bunların yanı sıra yer altı ve yer üstü kaynaklarımızın değerlendirilerek ülke hizmetine sunulması ek güç kazandıracak bir yol.

Ama tüm bunların gerçekleştirilmesi için sanırım en gerekli olan şey, bu dengelerin sağlanmasının gerekliliğine olan inanç ve bunun uzantısı olan irade ve tavizsiz eylem olacaktır.

Türkiye Ekonomisinin Dengeli Büyüme Sorunları

Prof.Dr. SADETTİN ÖZEN

İ.Ü. Mühendislik Fakültesi

Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölümü

Dalgalanarak büyümekte olan mali ve ekonomik darboğaz ve sıkıntılar, son yıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. Bu darboğaz ve sıkıntıların daha da ağırlaşmaması için sistem yaklaşımı içerisinde sosyo-ekonomik bir dizi önlemin alınması gerekmektedir.

Bu mali, sosyo-ekonomik darboğaz ve sıkıntıların temelinde, ekonomi ve sosyal bilimlerin temel yasalarına uygun olmayan kamu yönetimi ve bütçesi destekli kolaycı özelleştirme, özel işletme, normalin üzerinde ücret arttırma; bu yönde ithalat kaynaklı üretim ve tüketim politikalarının önemli bir payı bulunmaktadır. Bu sıkıntılar ekonomi ve sosyal bilimlere, yürürlükteki mali ve ekonomik mevzuat hükümlerine aykırı, kayıt ve denetim dışı, ekonomik etkinlikler ile yaygınlaşmaktadır. Bu mali ve ekonomik darboğaz ve sıkıntılar, belirli zaman perspektiflerine göre sosyo-ekonomik değişim ve dönüşüm yapıları ile bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. Bu mali ve ekonomik darboğaz ve sıkıntıların ana nedenleri daha ayrıntı olarak şöyle özetlenebilir:

- Kamu ve yabancı kredi ve finansman destekli, ithalat ağırlıklı ekonomik politikalar.
- Kamu destekli ve kaynaklı kolaycı özelleştirme, özel işletme; ücret ve sermaye arttırma uygulamaları.
- Yetersiz, eksik vergilendirme, vergi tahsili uygulamaları.
- Artmasına giderek göz yumulan dış ticaret, iç ödeme, dış ödeme, kamu ve bütçe açıkları.
- Kayıt, denetim ve vergilendirme dışı kalan ekonomik etkinlikler ve sektörler.
- Denetim, büyüme ve gelişme modellerini geliştiremeyen özel işletme, özelleştirme uygulamaları.
- Ekonomikliği ve verimliliği düşük şirket ve banka kurtarma uygulamaları.
- Yatırıma, üretime dönüşemeyen rantı dayalı verimsiz sermaye hareketleri.

Bu etkenlerin doğal sonucu olan son ekonomik darboğaz ve sıkıntılar, özel işletmeciliğin kendi modeli içerisinde üretim, bölüşüm, yatırım-tüketim oranı denge sorunları sistem yaklaşımı, bilimsel esaslara uygun çözümler ve önlemler ile giderilebilir. Bu sorunlar yine

devlet öncülüğünde yeni platformlarda kamu ve özel işletmeciliğin uygun, değişen dengeleri ve işbirliği ile çözümlenebilir. Yine belirtilen model ve sistem içerisinde denge esasları çerçevesinde uzun, orta ve kısa dönemli planlama ve yönlendirme yaklaşımları dorultusunda çözümlenmeye çalışılmalıdır. Sosyo-ekonomik kararlar ile uygulamalarda gerçekçiliğe, tutumluluğa, bilimselliğe, verimliliğe

yönelik önlemlere öncelik verilmelidir. Ekonomik etkinliklerde ulusal ve somut öz kaynaklara; üretim, bölüşüm, tüketim ve yatırım yapılarının verimli dinamik dengelerin oluşturulmasına önem verilmelidir. Bu esaslara önem veren yapıcı, ilerici devletin işlevselliğine öncelik verilmelidir.

Bu yönde yapılması gereken uzun planlama, yönlendirme ve uygulama çalışmaları şöyle sıralanabilir.

- Ekonominin tüm kesimlerinde uzun dönemli planlama, yönlendirme ve verimliliğe önem verilmelidir.
- İyileştirme, üretim, yatırım ve kalkınma modeli kararları bilimsel, en iyiyi araştırma ve inceleme sonuçlarına dayandırılmalıdır.
- Ulusal somut kaynaklara dayalı olarak toplumsal verimliliğin artırılmasına yönelik önlemlere, eğitim etkinliklerine hız verilmelidir.
- Özel işletmelerin devlet güvenceli dış kredileri ve borçları denetim altına alınmalıdır.
- İşletmelerin vergilerini, borçlarını ve sigorta primlerini düzenli ödeme sistemleri geliştirilmelidir.
- Gelişmekte olan bölgelerde biriken sermayenin biriktirdiği bölgelerde yatırıma dönüşmesi teşvik edilmelidir.
- Gelişmekte olan ülkelerde bilimsel bilgi sistemlerine dayalı devlet ve kamu girişimciliğinin ilerici, atılma, yeni teknoloji ve işletme modelleri getirme karakterine ve işlevine önem verilmelidir.
- Dış ve iç ödeme açıkları belirli bir zaman içinde kısılarak iç ve dış borçları ödeme planları geliştirilmelidir.
- Kayıt ve vergilendirme dışı ekonomik etkinlikler, kamu ve usul vicdanı, mali güvenlik açılarından denetim altına alınmalıdır.
- Kamu ve özel işletmeciliğin, iş bölümüne ve dinamik dengelerine önem verilmelidir.
- Dünya ekonomisi ile uyumlu, uysal verimliliğe yönelik işlevsel globalleşme modelleri geliştirilmeli.

Yine bu uzun dönemli planlama ve yönlendirme uygulamaları ile uyumlu olarak yapılması gereken kısa

dönemli planlama ve yönlendirme uygulamaları ise aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Bütçe, iç ve dış ödeme açıkları kısımlıdır.
- İhracat geri dönüş verimi düşük olan ithalat uygulamaları kısımlıdır.
- Ulusal kaynaklara dayalı üretim, tüketim ve ihracat uygulamalarına ağırlık verilmelidir.
- Kamu kaynaklı özelleştirme, özel işletme, rant ve normalin üstünde ücret arttırma uygulamaları azaltılmalıdır.
- Rant ekonomisi ile reel ekonomi ayırt edilmeli ve bu yönde dengeli olarak faizler denetim altına alınmalıdır.

Karlı borçların yükselmesiyle borçlar ödeme uygulamalarından çok, bu borçların uygun faizler ile uzatılarak veya karlı işletmelerden pay verilerek ödenmesi yoluna gidilmelidir.

- Verimliliği sistem içerisinde somut, net ve yüksek olmayan etkinliklere ilişkin teşvik ve harcamalar kısımlıdır.
- Ekonomi, hukuk ve sosyal bilimlerin esaslarına aykırı olarak zararlı gelişme durumunda olan etkinliklere karşı acilen mali ve güvenlik önlemleri uygulanmalıdır.
- Özel işletmelerin vergilerini, borçlarını ve sigorta primlerini ödemeleri sağlanmalıdır.

Belirtilen bu düşünceler yönünde bilimsel, uzun ve kısa dönemli planlama ve uygulama önlemleri zamanında alınıp uygulanmalıdır; aksi halde durum bugünkü durumdan daha ağır olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik sıkıntılar ve

darboğazlar dünya ekonomik sistemi içerisinde amaçlı, sistem yaklaşımı ile kamu ve özel girişimciliğin dengeli iş bölümü ve işbirliği ile aşılabilecektir. Başka bir anlatımla bu ekonomik sorunlar, Atatürk'ün geliştirdiği genel esaslar ve modeller yönünde Türkiye Cumhuriyeti'nin işlevselliği ve verimliliği ile aşılabilecektir. Bu ise bilim ve devlet öncülüğünde serbest

rekabet sistemi içerisinde planlama, yönlendirme ve denetim modelleri; ulusal özgüven, özveri ve içten paylaşma duyguları ve çalışmaları ile gerçekleştirilebilir.

Ülkemizde bu yönde öncelikle giderek artan talep, iç borç, dış ticaret ve bütçe açığı sorunlarının; bu sorunları besleyen alt sosyo-ekonomik sorunların çözümlenebilmesi için kararlı partilerüstü politikalar, bilimsel sosyo-ekonomik önlemler, isabetli kültür hareketleri, çöşkulu basın-yayın desteği gerekli görülmektedir.

Türkiye Ekonomisi ve Kaynak Sorunu

UZEYİR GARİH

Alarko Holding A.Ş.

Türkiye ekonomisi müzmin ve yüksek bir enflasyon baskısı altındadır. Enflasyonun yarattığı gelir dağılımındaki dengesizlik kanımızca önümüzdeki yıllarda ülkemizin en önemli problemlerinden biri olacaktır.

Enflasyonun altında yatan psikolojik değerlerin ötesinde Devlet bütçesindeki açıklardır.

Basit bir anlayışla bütçe açıklarını kapatabilme Türkiye ekonomisini büyük oranda düze çıkarabilecektir.

1) Bütçemizin Girdileri:

1.1- Vergiler

2) Bütçemizin Çıktıları ise:

2.1- İç ve dış borçların ana paralarının ödenmesi

2.2- Borç faizleri

2.3- Personel maaşları

2.4- Cari masraflar

2.5- Kıt zararları ve sübvansiyonları ile

2.6- Yatırımlardır

3) Girdilerde:

Vergi maddesi değerini bir vergi reformu ile arttırma gereği vardır.

Modern ve demokratik ekonomilerde vergi servetten, varlıktan ve hatta gelirden değil tüketimden alınır. Tüketim vergisi en adil yaygın ve etkili vergi şeklidir.

Zannedildiğinin aksine vergi oranlarını düşürmek yaygın vergi kavramını geliştirir. Etkili ve müeyyideli bir vergi kontrolü, yaygınlaşan verginin mutlak tutarının artmasını sağlar.

4) Çıktılarda:

4.1- İç ve dış borçların ana paralarını erteleme sermayeyi korkutur, kaçırır. Kredibilitemizi yok eder borçlanma imkanını sıfırlar. Konsolidasyon türü tedbirlerin düşünülmesi gerekir.

4.2- Aynı durum borç faizleri için geçerlidir.

4.3- Personel bir süre içinde nicelik itibarıyla azaltılıp nitelik itibarıyla geliştirilmeli. Ancak parasal bir avantajın sağlanması çok zordur.

4.4- Cari masrafları azaltmak prodüktiviteyi azaltacak ve Devlet işlerini ağırlaştıracaktır.

4.5- KİT'lerin her ne pahasına olursa olsun özelleştirilmesi ve hazine arazisi tabir edilen arazilerin Milletin yararına olacak şekilde salımları, gelirlerin bir kısmının açığa çıkacak işsiz insanlarımızı bir tazminat niteliğinde sarfedileceği düşünülürse bile, kanamayı durdurması bakımından bütçeyi bir oranda dengeliyecektir.

4.6- Devlet yatırımları yerine, İşlet-Sahibol veya Yap-İşlet-Devret yatırımlarını karnam eilmek ve bu nedenle YİD yasasını günün icaplarına göre tadil etmek.

5) Yukarıda saydığımız ve her Türk valandaşı tarafından bilinen hususları yapabildiğimiz takdirde Türkiye'nin dış itibarı artar kredibilitesi artar.

Bu durumda iç borçları uzun vadeli normal faizli bir dış borçla kompanse edip rahat bir nefes alma imkanı olur.

Hüner bu ameliyeleri yapabilmek ve gelebilecek dış krediyle iyi kullanabilmek.

Bilmek başka, yapabilmek başkadır.

Ümidimiz ülkeyi yönetenlerin bunları yapabilmeleridir.

Kaynak Problemi: Nedenleri ve Çözüm Önerileri

OĞUZ TOPAK

Türk Harb-İş Sendikası Genel Merkezi

Peki kaynak probleminin kökeninde ne yatıyor? Bizce, kamu açıkları toplumun emekçilere değil, özel sektöre kaynak aktarmasından kaynaklanıyor. Özel sektörde verimsizliğe ise işçilerin işverenleri mağdur etmesi değil, aksine devletçe beslenen işverenin üretimden uzaklaşması ve rantileşmesi neden oluyor. Bizce parazitik olan işçiler değil başkalarıdır.

Çeşitli çevrelere göre, Türkiye ekonomisinin son yıllardaki temel problemi kamu açıklarıdır. Kamu açıkları büyük bir problem olmakla birlikte, bizce temel problem değil, temel problemlerin, bunları çözemeyecek olan politika tercihlerinin neticesidir. Bu bir yana, kamu açıkları problemi, bir başka tanımlamayla bir kaynak problemidir. Böyle olunca, tartışmalar kamu açıklarının (kaynak yetersizliğinin) nedenleri ile, nasıl kaynak yaratılacağı konularında yoğunlaşıyor.

Emek karşıtı çevrelerin savunduğu ve başarıyla

ce kamu kesimindeki değil, aynı zamanda özel sektördeki krizin de mesulüdür. Kamu kesiminin krizi çeşitli yollarla özel sektöre de yansır. Toplumun (devletin) kamu kesiminde çalışan işçi ve memurları beslemesi, devletin özel sektördeki krizi çözmesine mani olur.

İşte bu noktada, kamu kesiminde çalışan işçiler ile memurlar ve her ikisiyle de özel sektörde çalışan işçiler arasında çıkar ilişkilerinin bulunduğu savunulur. Birinin isteklerinde "aşırıya kaçması" ötekileri mağdur etmesine neden olur. Ancak özel sektörde çalışan iş-

veydiği bir görüşe göre, kamu açıklarını yaratanlar emekçilerdir. Kamu kesiminde çalışan işçi ve memurlar, üretmedikleri, az ürettikleri halde, "aşırı" yüksek ücretleriyle, kamu maliyesi dengelerini bozarlar. Anlaşılabileceği gibi bu görüş, gelirler cephesinde KİT'leri (ve KİT işçi ve memurlarını), harcamalar cephesinde ise, personel giderlerini (kamu kesiminde çalışan işçi ve memurları) hedef alıyor.

Emek karşıtı görüş özetle, kaynak problemine, toplumun kamu kesiminde çalışan işçi ve memurlara yaptığı bir gelir transferi şeklinde yaklaşıyor. Buna göre emekçiler değeri yaratan değil, aksine yaratılan değer transfer edildiği parazitlik varlıklardır. Dolayısıyla aynı görüşe göre kamu açıkları, sade-

Türkiye İçin Aranan Kaynak, Kaynaklarımızın Optimum Kullanılmasında Gizlidir...

MURAT BEKDİK

Türkiye Genç İşadamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı

Türkiye'de kaynak israfını aşağıdaki bazı ana başlıklarda toplamak mümkündür:

NÜFUS: Türkiye'de üreten kesim daha fazla kişiyi geçindirmek zorunda kalırken, üretime katılım sonucu elde edilen gelir daha fazla kişi arasında paylaşılmaktadır. Bu gelişme kişi başına gelir düzeyini düşürmekte ve toplumun büyük kesiminin kendilerini geliştirmek için kullanabilecekleri kaynakları kısıtlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde üreten kişi başına bir üretken olmayan kişi düşerken, Türkiye'de bu oran üretken kişi başına iki üretken olmayan kişidir. Bu olgu, yaratılan katma değerli kişi başına paylaşımındaki dengesizliği açıkça ortaya koymakta.

EĞİTİM: Eğitim sistemi işgücü talebinin niteliğine uygun yönlendirici yapıda değildir.

İSTİHDAM: Gelişmekte olan bir ülkede istihdamda sağlıklı ve verimli bir yapıdan söz edilebilmesi için, istihdamda tarım kesiminin payı azalırken, sanayi ve hizmet kesiminin payında artış olmalıdır.

SOSYAL GÜVENLİK: Kamunun çeşitli müdahaleleri sonucu sosyal güvenlik kurumlarının gelirleri azalmış, giderleri artmıştır. Dolayısıyla, bu kurumların mali yapısı daha da kötüleşmiştir.

SAGLIK: SSK kayıtlarına göre sağlık nedeniyle işgünü kaybı kişi başına 4 gündür. Günlük kişi başı katma değer ile işgünü kaybının çarpımı sonucu ortaya çıkan rakamın GSMH'ya oranı %1'in üzerindedir. Bu da ciddi boyutlarda üretim kaybına sebep olmaktadır.

ADALET: Bir yıl içinde açılan yeni dava sayısı, o yıl sonuçlandırılan dava adedinin çok üzerindedir. Davaların

çiler de mağdur etme suçlamasından nasiplerini alırlar. Onlar da, verimlilik artışının üzerinde ücret artışları talep ederek, işverenlerini mağdur ederler. Bu senaryodaki mağdur genç kız işverenler, kötü adam ise işçi ve memurlardır. Dünya tersine çevrilmiştir, nasıl oluyorsa sefalet içinde yaşayanlar, sefalet içinde yaşayanlar gasbendenler olarak gösterilirler.

Çözüm, gelirler cephesindeki KİT'leri satmak, harcamalar cephesinde ise, personel giderlerini düşürmektir. Bu nedenle kamu kesiminde örgütlü işçi sendikalarını susturmalı, uyumlaştırmalı, memur sendikalarına ise toplu pazarlık hakkı verilmemelidir. Öte yandan özel sektörde de ücretleri kontrol altına almak gerekecektir. Sendikasıylaştırma, esnekleştirme politikalarının amacı ve aracıdır. Esnekleştirme ile sendikalar yok edilecek, sendikaların yok edilmesi daha fazla esneklik getirecektir. Esneklik mucize bir çözümdür, verimliliği (mesela çalışma temposuna artırma yoluyla) artırarak, emek gelirlerini düşürerek, kaynak yaratacak, bu kaynaklarla kamu açıkları kapatılacak, kamu kaynakları özel sektöre yönelebilecek, özel sektör ayrıca kendi kaynaklarını da artırarak yatırımlar hızlandıracaktır.

İşte bu noktada da dünya yine tersine çevrilmiştir. Kaynak problemini emekçiler yarattığı gibi, bu problem giderildiği, yani işsizlik artırıldığı, ücretler düşürüldüğü takdirde yatırımlar artacak, kazançlı çıkan işçiler olacaktır. Yeter ki sendikalar katılığı bıraksınlar (işgücü piyasasında katılık kaldırılmalı, esnek yaklaşılsınlar (işgücü piyasası esnekleştirilsin).

Yukarıdaki görüş, emekçileri suçladığı için emek karşıtı, gerçekleri saptırdığı için de çarpıktır. Kaynak problemine emekçiler neden olmaz, kaynak problemi

emekçilere yüklenerek çözülmez. Bu yolun tercih edilmesi, milli gelirinin paylaşımıyla ilgili araştırmaların işaret ettiği gibi sınıflar arasındaki eşitsizliği büyütmüş, işsiz kalarak veya ücretleri düşürülerek yoksullaşan, sendikasıylaştırarak işyerinde baskı gören işçilerin dramını yaratmıştır. Krizin etkisi altında pratik olarak veya bilinçli politikalar aracılığıyla işgücü piyasalarını esnekleştirilmesi, ne Batı'da ne de Türkiye'de krizi çözememiş, ama faturayı yoksullara yüklemiştir.

Peki kaynak probleminin kökeninde ne yatıyor? Bizce, kamu açıkları toplumun emekçilere değil, özel sektöre kaynak aktarmasından kaynaklanıyor. Özel sektörde verimsizliğe ise işçilerin işverenleri mağdur etmesi değil, aksine devletçe beslenen işverenin üretime uzaklaşması ve rantileşmesi neden oluyor. Bizce parazitik olan işçiler değil başkalarıdır.

Bilindiği gibi kamuya kaynak yaratmanın iki yolu vardır. a) Kamu harcamalarını kısma; b) Kamu gelirlerini artırma. Hükümetlerin uyguladığı neoliberal ekonomi politikaları kamu açıklarını kapatacak kaynağı kamu harcamalarını, özellikle personel giderlerini ve yatırım harcamalarını kısma yoluyla yaratmayı hedefliyor.

Oysa Prof. Dr. İzzettin Önder'in T. Harb-İş Sendikası'nın "Alternatif Ekonomi Politikaları Geliştirme" projesi kapsamında yürütmüş olduğu "Kamu Açıkları ve Kamu Borçları" adlı çalışmasına göre Türkiye'de kamu açıklarının nedeni kamu harcamalarının yüksekliği değil kamu gelirlerinin azlığıdır. Türkiye'deki kamu harcamaları Avrupa ülkelerindeki kamu harcamalarına kıyasla hayli düşüktür. Çekoslovakya, Kuveyt ve Şili gibi farklı iktisadi geçmişlere sahip ülkelere kıyasla da hayli düşüktür.

Prof. Dr. Özhan Uluatam'ın aynı proje kapsamında

neticelenmesi uzun sürmektedir. Dolayısıyla, mahkemelerin iş yükünün artması, mahkemelerin kalitede taviz vermeden verimli çalışmasını engellemektedir.

VERGİ: Gelir idaresinin insan kaynakları ve fiziki alt yapıdan oluşan vergi sistem girdisi ile, toplanan vergi olarak sayısal vergi sistem çıktısı arasında olumsuz yönde büyük bir fark vardır.

TARIM: Eski teknoloji ve iklim koşullarına bağımlılık tarımda ciddi kayıplara yol açmaktadır.

KİT'ler: Ülkenin kaynaklarını KİT'ler vasıtasıyla yatırıma dönüştüren kamu, bu işlemleri verimli çalıştıramamakta ve ekonomiye önemli boyutta yük olmaktadır.

ÖZELLEŞTİRME: Kamuoyunun yeterince aydınlatılmaması, satış sonrası önlemlerin eksikliği, KİT yöneticilerinin özelleştirmeye sıcak bakmaması, özelleştirmede ilgili kamu birimlerinin eşgüdümündeki olumsuzluk ve eksiklikler, süreci, özelleştirme çabalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

ENERJİ: Türkiye, tükettiği elektriğin daha fazlasını üretecek güce sahiptir. Ancak, enerji iletim ve dağıtım altyapısındaki eksiklikler, etkin enerji politikalarının üretilmemesi yüksek şebeke kayıpları Türkiye için yeni bir enerji darboğazını oluşturmaktadır.

ÖNERİLER:

- 1- Yetersiz kaynakların savurgan bir şekilde kullanılmasına yol açan hantal devlet mekanizması yeniden düzenlenmelidir.
- 2- Devlet, ekonomik, ticari ve üretici faaliyetlerden mümkün olduğu ölçüde uzak durmalı, kamu kaynakları devletin asli fonksiyonları olan adalet, güvenlik ve altyapı alanlarına tahsis edilmelidir.
- 3- Devlet hizmetlerinin yerine getirilmesinde kaynak ve zaman israfına yol açan bürokrasi önlenmelidir.
- 4- Yerel yönetimler reformu derhal gündeme alınmalı ve Türkiye'de yerinden yönetim esası benimsenmelidir.

yürütmüş olduğu "Türk Vergi Sisteminin Temel Sorunları ve Bir Reform Önerisi" adlı çalışması da Türkiye'de vergi kapasitesinin tam anlamıyla kullanılmadığı görüşünü doğruluyor. Türkiye'de vergi yükü sadece OECD ve AT ortalamalarının hayli gerisinde kalmayıp aynı zamanda Yunanistan, İtalya, Japonya, Portekiz ve İspanya gibi düşük performanslı yükselme trendini de izleyemiyor.

Hükümetin VII. 5 Yıllık Kalkınma Planı Taslağı'nda açıkladığı verilere göre ise 1993 yılı itibarıyla efektif vergi yükü tarım gelirlerinde yüzde 2.7, maaş ve ücretlerde yüzde 16.9, kira gelirlerinde yüzde 0.4, faiz gelirlerinde yüzde 5.9, diğer gelirlerde ise yüzde 11.3 düzeyinde bulunuyordu.

Dolayısıyla vergi kapasitesini tam anlamıyla kullanmama (maaş ve ücretler dışındaki) bazı grupları vergilendirmeme anlamını taşıyor. Türkiye'deki ekonomi politikalarının önemli bir ögesinin üretken olmayan faaliyetlerin desteklenmesi olduğu biliniyor. Bu nedenle kira ve faiz gelirleri de büyük ölçüde vergi dışıdır. Faiz gelirleri son yıllarda milli gelir içerisinde ciddi bir ağırlığa sahip olmaya başladı. 1990 yılı itibarıyla faiz gelirlerinin milli gelir içerisinde payı yüzde 8.46 iken bu gelirler üzerinden alınan vergilerin toplam vergiler içerisindeki payı sadece yüzde 2.7 idi.

Türkiye'de ayrıca, çoğunluğunu kârların oluşturduğu diğer gelirler de yeterince vergilendirilmiyor. Bunun ardındaki nedenler arasında 1980'li yıllarda vergi sistemini mali amaçlar dışındaki amaçlara alet etme eğilimi de bulunuyor. Bu yıllarda sermaye sınıfını destekleme amacıyla çeşitli vergi kanunlarına çok sayıda istisna, muafiyet ve indirim kurumu sokuldu.

Sonuç itibarıyla Türkiye'de gerek kamu açıklarının kapatılması ve gerekse emek yanlısı bir kamu harcamaları politikasının izlenebilmesi için gerekli kaynak

potansiyel anlamda mevcuttur. Bunun yolu özellikle faiz ve kâr gelirlerinin daha fazla vergilendirilmesidir. Buradan elde edilecek kaynak insan onuruna yakışır bir personel giderleri ve istihdamı genişletici kamu yatırımları politikasını finanse etmeye yeterli olacaktır.

Nitekim Doç. Dr. Erinc Yeldan'ın, yine T. Harb-İş Sendikası'nın "Alternatif Ekonomi Politikaları Geliştirme" projesi kapsamında yürütmüş olduğu "Türk Ekonomisinde Krizin Oluşumu" adlı çalışması da hükümetlerin neoliberal, emek karşıtı ekonomi politikasının seçenezsiz olmadığı ve alternatif ekonomi politikalarının olduğunu savunuyordu. Buna göre kamu kesiminde ücret ve maaş artışlarının kamu açıklarını artırması önlenmelidir. Çünkü 1980'li yıllar boyunca ödemediği dolaysız vergileri aşan boyutlarda teşvik elde eden örgütlü sermaye kesimi ile vergi yükü sifıra yakın olan rantiyeye kesimi olağanüstü bir vergi potansiyeli taşıyorlar.

Ayrıca kanun dışı işlemlere, kayıt dışı istihdama ve eksik ya da yanlış belge kullanımına bağlı vergi kaçırma da en muhafazakâr tahminle dahi GSMH'nin yüzde 10 ile 15'ini buluyor. Dolayısıyla bu tür vergi kaybının önüne geçilmesi de mevcut vergi gelirlerini ve vergi yükünü yüzde 50 ile yüzde 100 arasında artıracaktır. Ancak hükümetlerin yarattığı vergi kaçakları ve neden olduğu düşük ücretli kaçak işçi istihdamı ile gizli bir teşvik işlevi gören vergi kaçırmaya karşı da etkili bir politika izlemeye niyetli olmadığı anlaşıyor.

Bugün gelinen noktada, RP-DYP Koalisyon Hükümeti'nin de topluma mucize kaynak paketleri sunarak, kaynak probleminin kaynağını görmezden gelerek geçmişteki politikaları tamamıyla sahiplendiğini gösteriyor.

5- Vergilendirilmemiş alan ve sektörleri de içine alan ciddi vergi reformu yürürlüğe konmalıdır.

6- Hazinesin mali piyasalar üzerindeki baskısı azaltılmalı ve bu bağlamda iç borçların vadesi uzatılarak, faizlerin makul seviyelere gerilemesi sağlanmalıdır.

7- Güneydoğu'ya, GAP çerçevesinde ekonomik katkı sağlanmasına devam edilmesi en önde gelen hedef olmalıdır.

8- Özelleştirilmesinin zaman alacağı anlaşılan KİT'lerin serbest piyasa ilkelerine uygun çalıştırılması sağlanmalıdır.

9- İnsanların herhangi bir yoldan edindikleri bilgi, beceri ve davranışları yaşam içinde nasıl kullanacaklarını gösterebilen bir eğitim sisteminin oluşturulması sağlanmalıdır.

10- Türk ekonomisinin yapısal problemleri ancak sanayileşme ve ihracatın artırılması ile çözülebilir. Dolayısıyla, süratle sanayi ve ihracatı teşvik edici önlemler alınmalıdır.

11- 2000'li yıllarda, dünyada, ülkeler sadece iki kategoriye ayrılacaklardır: 1) Gelişmiş- 2) Gelişmemiş ülkeler. Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasında yer alabilmesinin yolu; 2000'li yıllara doğru hedeflerini, kalkınma hızı için %9-12, fert başına milli gelir için \$10.000, ihracat için ise 100 milyar dolar olarak koymasından geçmektedir.

12- Tüm bu noktaların ışığı altında, dünyanın en hızlı değişiminin yaşandığı, en dinamik ülkelerinden biri olan Türkiye'nin kaynaklarını optimum kullanabilmesinin en önde gelen şartı, başkalarının göremediğini gören, sorunlara cesaretle yaklaşan, kendini bugünün şartlarından soyutlayan, geleceği bugünden tasarlayan ve yaşayan, değişikliği algılayıp, yakalayan siyasi liderlere sahip olabilmesidir. Türkiye'nin "devamlı değişim" düsturunu hedef alan siyasi kadroları ve beyinleri vardır. Türkiye süratle bu potansiyeli değerlendirme yoluna gitmelidir.

Kaynak Sorunu ve Acil Öneriler

EROL YARAR

MÜSİAD BAŞKANI

Ülkemizin ekonomisi ağırlaşan ve kronikleşen sorunlar nedeniyle giderek bir kriz ortamına sürüklenmektedir. Makro ekonomik göstergeler tıpkı 1994 krizi öncesi şartları andırırken, bu defa göstergeler daha olumsuz bir tablo ortaya koymakta, ayrıca 1996 yılı başında tamamlanan Gümrük Birliği'nin getirdiği yükler de buna eklenmektedir.

Türk ekonomisinin, esasında ülkenin temel sorunu, kısa, orta ve uzun vadeli hedefsizliktir. Dünya genelinde rekabet yarışı, teknolojik yarış devam ederken, rakiplerimiz 2010-2020 yılını hedefleyerek rekabet gücü yüksek sektörleri kurmaya geliştirmeye çalışırken; ülkemiz ve ekonomimiz stratejik hedefleri olmadan, haftalık hatta günlük taktiklerle yönetilmektedir.

Ekonomik istikrar 1990'lı yıllarda hiç sağlanamadı. Son bir yıldır siyasi istikrar da yoktur. Ekonomik kararlar yaz-boz uygulamaları şeklindedir. Belirsizlik fiyatlarında durgunluğa yol açmakta, yatırım kararları dondurulurken, satışlar yavaşlamaktadır. Bu şartlar altında başarı da beklenemezdi.

Ülke ekonomisinde 20 yıldır kronikleşen ve % 80-90 bandına yerleşen enflasyonla mücadelede bugüne kadar başarılı olunamadı. Yüksek enflasyon dar gelirli ve ücretli vatandaşları ezerken, rantierleri daha da zenginleştirdi. Üretim ve yatırım artık unutulmuş kavramlar oldu. Türk ekonomisi son 8 yıldır yüksek faiz-düşük döviz kuru politikasının beslediği sıcak para politikası ve yüksek faizle devlet tahvil ve bono borçlanmasına dayanan rant ekonomisinin hakimiyeti altındadır. Kamudaki ölçsüz ve hesapsız harcamaların yolaçtığı bütçe açıklarını finanse eden iç borçlanma mekanizması adeta bir kısır döngü şeklinde rantçılığı ve repoculuğu teşvik etmektedir. 2,1 katrilyon TL'ye ulaşan iç borçlar ve 75 milyar dolar civarındaki dış borçların faiz ödemeleri bile vergi gelirlerinin % 80'ini, bütçe gelirlerinin % 65'ini karşılamaktadır. Bu tablo karşısında devletin yatırımları durma noktasına gelmiş, Sosyal Güvenlik Kuruluşları 275 trilyon TL'ye ulaşması beklenen açıkları ile batmak üzere. Gerek AB'nin zorlayıcı yasakları gerekse devletin bütçe kaynakları yatırım ve üretim yerine repo ve tahvil-bono alım satımları ile ayakta durur hale gelmişlerdir.

Çok genç ve artan nüfusa yeni istihdam imkanları

bulunamazken, işsizlik öncelikle kırsal bölgelerde çığ gibi büyümektedir. 1985 yılından bu yana konuşulup, uygulanmaya çalışılan özelleştirmede hedefler gerçekleştirilemezken, özelleştirilen sınırlı sayıdaki kuruluş için de şaibeli uygulamalardan söz edilmektedir.

1995 yılında ve özellikle 1996 yılının ilk çeyreğinde görülen hızlı büyüme olumlu gibi görünse de, tüketim ve ithalat patlamasına dayanması ürkütücü olmaktadır.

Dış ekonomik ilişkilerde, 1996 başında tamamlanan Gümrük Birliği'nin ilk uygulama sonuçları çok ciddi olumsuzluklar meydana getirmiş, resmi dış ticaret rakamları dahi açıklanamamıştır. Ama ilk geçici verilere göre ithalat % 40'lar civarında patlama yaşanırken, ihracat artışı düşük kalmış (% 14 civarında), en büyük ihracat döviz ve istihdam kaynağı olan hazır giyim-konfeksiyon sektörünün ihracatında ilk 6 ayda ciddi gerilemeler (% 7,1) meydana gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin başta mali yardım konusundaki blokajı ve anti dumping uygulamaları olmak üzere taahhütlerine uymaması sebebiyle gümrükbirliği adeta AB lehine çalışan bir mekanizmaya dönüşmüştür.

Ekonomimizin içinde bulunduğu böylesine kritik şartlar altında 54. koalisyon hükümetine önemli görevler düşmektedir.

Her şeyden önce koalisyon ortakları, birbirleriyle didişme yerine, koalisyon protokolü ve hükümet programındaki uzlaşma temelinde 2000 yılını hedefleyerek, bir "icraat hükümeti" olmalıdır.

Hükümet, ülkemizin 2000'li yıllardaki kaderini belirleyecek çok önemli bir tercihi yapmak zorundadır; "rant ekonomisi yerine yatırım ve üretim ekonomisinin hakim olması" ve bunun gerektirdiği kararların cesurca ve kararlı bir şekilde alınması. Bunun için acilen orta ve uzun vadeli bir yeniden yapılanma programı uygulanmaya başlanmalıdır. Bu programda enflasyonla mücadele toplam üretimi artırıcı tedbirler üzerine kurulmalı, üretim esaslı reel ekonomik dengenin sağlanması amaçlanmalıdır.

Ülkemiz çok ağır sorunlarla karşı karşıyadır, ama bunlar çözülemez değildir. Ülkemizin zengin beşeri ve materyal kaynakları ve insanımızın yüksek teşebbüs kabiliyeti hızlı bir ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanması için bizi ümitvar kılmaktadır.

ACIL KAYNAK ÖNERİLERİMİZ

1) Özelleştirmenin hızlandırılarak, ilk planda THY, Petkim ve Erdemir gibi kârlı kuruluşların satılması: An-

cak bunların yerli ve yabancı tröstlere değil, halka satışını sağlamak gerekir. En önemlisi de yurtdışına çalışan işçilerin 60 - 70 milyar dolar tutarındaki birikmiş ve yılda 10 milyar dolar tutarındaki tasarrufların ülkeye kanallı edebilmeleri için "permî karşılığı otomobil, dayanıklı tüketim" eşyası yerine "permî karşılığı hisse senedi" uygulaması başlatılmalıdır.

2) Hazine arazilerinin satışı.Ülkemizdeki Hazine arsalarının toplamının 66,5 milyon dönüm olduğu ve ortalama dönümünün 1000 dolar ettiği varsayılırsa, bu satıştan yaklaşık 66,5 milyar dolar gelir elde etmek mümkündür. İlk yıl bunun % 10'u, hatta % 5' tahsil edilse, yine büyük bir gelir meblağı tutacaktır.

3) Ayda 500 milyon dolar tutarında (40 trilyon TL.) para basmak (toplam emisyonun % 8'i) ekonomik dengeleri sarsmaz, mali piyasanın para ihtiyacını biraz olsun dindirir ve hareketlilik getirir.

4) Kısa vadeli repo yasaklanmalı, en az 15 günde bir vadeli hale getirilmeli. Çünkü piyasada ticari ahlak, borcunu ödeme ahlakı bozulmuştur. Borçlu borcunu 2 - 3 - 5 gün zorla erteletip, ödemesi gereken borç parasını repoda değerlendirmektedir. aldığı faiz kendine kâr saymaktadır.

5) Tahvil, bono ve repo faiz gelirleri üzerine stopaj vergisi getirilmeli. Rant ekonomisinin belini kırmada kararlı ve cesur adımlar atılmalı. Hükümetin çekindiği, ya da hep geri adım atmaya meyilli olduğu hissine kapılırsa, rantçıların taleplerin engellemek mümkün olmaz.

6) Döviz, altına endeksli Hazine bonoları ve tahvil ihraç etme, ve bunların kamu bankaları aracılığıyla halkın eline ulaşmasını sağlama. Genelde cazip mali araçları bankalar hem kendilerine hem de büyük müşterilerine bloke ediyorlar. Bu durum engellenmeli.

7) Gelir ortaklığına dayalı mali araçlar ihraç etme.

8) Yatırımcıya güven aşılacak ve bir yatırım patlaması için de; teşviği alınmış ve kredifesi açılmış yatırımlarda, kullanılan döviz kredileri için "enflasyon oranı üstüne kur garantisi" verilmelidir.

9) Kuyumcular, fiktif kâr vergilendirildiği için altın stoklarının 1/4'ünü, 1/5'ini gösteriyorlar. Bir defaya mahsus olarak, kg. başına sabit ama düşük bir bedeli Maliye Bakanlığı charge ederse, kuyumcuların kayıtdışındaki altın stoklarını kayıt altına almaları imkanı olacaktır.

10) Özel finans kurumlarının bankalar karşısındaki dezavantajlı konumları iyileştirilmelidir. Bu amaçla;

- ÖFK Katılma hesaplarına uygulanan % 10'luk blokeaj tamamen kaldırılmalıdır.

- ÖFK'larda açtırılan Türk Lirası katılma hesapları kâr paylarına uygulanan % 10'luk vergi stopajı, banka mevduat faiz gelirlerine uygulanan % 5'lik orana indirilmeli ya da % 10'a yükseltilmeli.

- Devlet İhale Kanunu'nda değişiklik yapılarak, ÖFK'lara teminat mektuplarının kabulü sağlanmalıdır.

11) Ormanların mülkiyetinin veya kullanma hakkının Orman köylülerine ve özel işletmelere bırakılması; 1945 yılında çıkarılan Ormanların Devletleştirilmesine Dair 4785 sayılı Kanun; çok büyük bölümü bedelsiz olarak orman köylülerinin ellerinde bulunan ormanların ve ağaçlık yeşil alanların kamulaştırılmasına ve köylülerin mülkiyetini kurtarmak için orman alanlarını kesmelerine, yakmalarına sebep olmuştur. Sonuçta, Türkiye yüzölçümünün % 26'sını oluşturan orman alanları % 11'e düşerken, yüzlerce orman köylüsü işsiz kalmış, köyden kente göç ederek sorunları ağırlaştırmıştır.

Çözüm; ormanların mülkiyetinin veya kullanma hakkının orman köylülerine ve özel işletmelere bırakılmasıdır.

Ancak ormanlar üzerinde toplumun hakkı olması sebebiyle bu düzenlemede orman kazancından, vergiden ayrı olarak, bir bölümün alınması gerekmektedir. Bunu maden işletmelerinden üretim karşılığı alınan rü-davansa benzetebiliriz. Bu miktar % 10 nisbetinde olabilir.

Öncelikle bu mülkiyet düzenlemesine en büyük muhalefeti şüphesiz orman bürokrasisi gösterecektir. Çünkü yetki ve iktidarlarının alınması sebebiyle orman mühendisleri ve orman bürokrasisine gereksinim azalacaktır. Devletin orman teşkilatına yapacağı harcamalar belki on misli azalacaktır. Bu sebeple orman bürokrasisine ve orman mühendislerine bu düzenlemede amenejman planlarını tasdik ve ormanlar üzerinde özel denetçi olma hakkı ve yetkisi verilmelidir. Yine orman teşkilatından eksiltilecek veya yeni mezun olacak orman mühendislerine bir iş sahası yaratılmış olacaktır. Bu "inşaat yapmak için mimarlara proje hazırlamak" gibidir. Yine ormanların bilimsel esaslara ve amenejman planlarına uygun işletilip işletilmediği bu büroların denetiminde ve sorumluluğunda olmalıdır. Bu sebeple bu bürolarda çalışacak orman mühendislerine yetkiye paralel olarak sorumluluk da yüklenmelidir.

Örnek Uygulama

Bugün İzmir'e bağlı Bergama Kozak yaylasında Orman Müdürlüğü'nün ormanların özelleştirilmesinde istifade edecek örnek bir uygulaması vardır. Bu uygulamada orman köylüleri, fıstık çamı ormanlarını kendileri işletmekte. Fıstıklarını toplamakta, ağaçları kesmektedir. Yine ağaç dikimini, fidan yetiştirilmesini köylüler yapmaktadır. Bu faaliyetler neticesinde elde edilen % 90'ını kendileri almakta, % 10'unu orman idaresine vermektedirler.

Az gelişmiş Ülkelere Yönelik Kısa Vadeli Sermaye Akımlarının Makroekonomik Etkileri Üzerine Gözlemler

Doç.Dr. ERİNÇ YELDAN

Bilkent Üniversitesi, Ankara

Bu sürecin ana unsurunu, ulusal piyasalarda faiz ve döviz kuru arasındaki dengesizliklerden kaynaklanan arbitraj ögesine dayanan kısa vadeli sermaye -sıcak para- akımları oluşturmaktadır. "Sıcak paranın" iktisat yazınında genel kabul gören kesin bir tanımı olmamasına rağmen, "spekülatif," "kısa-dönemci" ve "aşırı dalgalanma ve akışkanlık" gibi unsurlar içerdiği; ve yol açtığı iktisadi istikrarsızlıkların da özü itibariyle bu öğelerden kaynaklandığı bilinmektedir.

1990'lar dünya ölçeğinde az gelişmiş ülkelere yönelik yepyeni bir sermaye akımı sürecine **tanık** oldu. Bu ülkelerin ödemeler dengesi sermaye kalemlerinde gözlenen **net fazla**¹ 1987'de sadece 48.7 milyar dolar iken, 1993'te 169.2 milyar dolara ulaşmış, 1994'te de 142.2 milyar dolar civarında seyretmiştir. 1990-94 döneminin toplamı düşünülecek olursa, az gelişmiş ülkelerin finans pazarlarına akan uluslararası sermaye girişi toplamı 700 milyar dolara yakındır (Corbo&Hernandez,1996).

Bu rakamlar, az gelişmiş dünya için, 1980'lerin "borç krizi" ve kuruyan uluslararası finansman olanakları ile karşılaştırıldığında gerçekten son derece çarpıcı bir yapısal değişimi sergilemektedir. Örneğin, dünya finans piyasalarının bu "karanlık" ortamında söz konusu ülkelere 1985-90 arasındaki toplam sermaye girişlerinin sadece 130 milyar dolar olduğu hesaplanmaktadır. (Calvo, Leiderman & Reinhart, 1996). Burada ilginç olan husus, sermaye akımlarının sadece "doğru" makro iktisadi politikaları uygulayan bir kaç "gözde" ülkeye değil, yapıları ve iktisadi politikalarında son derece farklılık gösteren bir çok ekonomiye aynı kararlılık ve hızla ilgi göstermesidir. Bu yönüyle, 1990'ların uluslararası sermaye hareketlerinin bir iki coğrafi bölgeyle sınırlı kalmadığını; bunun aksine, dünya kapitalizminin küresel ölçekte yeni bir aşamasını oluşturduğunu görmekteyiz. Bir yandan uluslararası finans ka-

pitalin yatırım kararlarında sergilediği küreselleşmenin boyutlarını, bir yandan da dünya finans piyasalarının eklemlenmesini içeren bu süreç, iletişim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeleri de arkasına alarak, ulusal piyasaları birer birer spekülatif çıkar alanına çekmektedir.

Bu sürecin ana unsuru, ulusal piyasalarda faiz ve döviz kuru arasındaki dengesizliklerden kaynaklanan arbitraj ögesine dayanan kısa vadeli sermaye -sıcak para- akımları oluşturmaktadır. "Sıcak paranın" iktisat yazınında genel kabul gören kesin bir tanımı olmamasına rağmen, "spekülatif," "kısa-dönemci" ve "aşırı dalgalanma ve akışkanlık" gibi unsurlar içerdiği; ve yol açtığı iktisadi istikrarsızlıkların da özü itibariyle bu öğelerden kaynaklandığı bilinmektedir. Söz konusu istikrarsızlıkların odak noktası, kısa dönemli yabancı sermaye bolluğunun neden olduğu döviz kurunda ulusal paranın aşırı değerlenmesi olgusudur. Sıcak para akımları, ulusal piyasalardeki görece yüksek reel faize yönelirken, kısa dönemli bir döviz birikimi sağlamakta, bu da ulusal paranın yabancı dövizler karşısında aşırı değer kazanmasına yol açmaktadır. Böylece ithalat malları ucuzlarken, ihracatçı sektörler gerilemekte, cari işlemler açığı da büyümektedir. Bu koşullarda sağlanan iktisadi büyüme ise dışa bağımlı ve yapay bir nitelik göstermekte ve reel faiz ile döviz kuru arasındaki hassas dengelerin bozulmasıyla ani bir çöküntüye uğrayabilmektedir.

Dolayısıyla, bir yandan ticarete açık üretken sektörlerin gerilemesine, bir yandan da aşırı rezerv birikimine ve ulusal tasarruf hacminin daraltılmasına yol açan bu süreç, ulusal kaynakların verimli dağıtılmasını distorsiyona uğratarak, çarpık ve istikrarsız bir büyüme trendi yaratmaktadır. Reel üretim sektörlerinde ya-

ratılan bu çarpıklaşmaya ek olarak, merkez bankalarının para otoritesi işlevi giderek kısıtlanmakta, ulusal ekonominin para piyasaları da dışsal öğelerin spekülâtif dalgalanmaları altında kontrolden çıkmaktadır. Bu süreç altında ulusal borsalar giderek kısa vadeli sermaye akımlarının denetimi altına girmekte ve bu akımların yönüne bağlı olarak yapay bir şişme-daralma göstermektedir. Böylece ulusal ekonominin reel üretim sektörleri ve finans kesimi birbirinden giderek uzaklaşmakta ve aynı zamanda da rantiyer/spekülatif kazançları besleyerek gelir dağılımında bozulmaya yol açmaktadır.

İlginçtir ki, 1980'lerin ilk yarısında az gelişmiş ülkelerde "kararan dış ekonomik ilişkilerden" ve "yabancı döviz kıtlığından" kaynaklanan bir dizi iktisadi kriz, 1990'larda, dünya kapitalizminin gelişme aşamasındaki yapısal değişimler uyarınca, kısa dönemli spekülâtif döviz bolluğuna dayalı dalgalanmalardan kaynaklanır hale gelmiştir. Bu çalışma da, uluslararası iktisat yazınında "hysteresis" (örneğin, Baldwin & Lyons 1994) başlığı altında incelenen bu paradoksal gözlemin daha yakından analizine ve bir dizi Asya ve Latin Amerika ülkelerinin deneyimlerinden çıkarılabilirlik derslerin incelenmesi amaçlarına yöneliktir. Yazının geri kalan sayfaları dört bölüme ayrılmıştır: Bundan sonraki bölümde uluslararası sermaye hareketlerinin makroekonomik etkileri iktisat öğretisi açısından kuramsal olarak irdelenmektedir. İkinci bölüm, çeşitli Asya ve Latin Amerika ülkelerinin deneyimlerini ele almaktadır. Kısa vadeli sermaye hareketleri karşısında Asya ve Latin Amerika ülkelerinin yaşadıkları makroekonomik etkilerin nitelik olarak önemli farklılıklar içerdiği bilinmektedir (örneğin, Frenkel, 1996). Genel olarak, Asya ülkelerinin sermaye akımları karşısındaki tavırlarının çok daha aktif denetleme/müdahale unsurları içerdiği ve Latin Amerika ülkelerine görece daha istikrarlı bir büyüme yolağı izledikleri görülmektedir. Söz konusu ülkelerin geçirdiği yapısal farklılıklar ikinci bölümde karşılaştırmalı olarak incelenmekte; Türkiye deneyimi ise üçüncü bölümde ele alınmaktadır. Yazının dördüncü bölümü, sermaye hareketlerinin ulusal finans piyasaları üzerindeki etkilerinin denetlenmesi ve sterilizasyonuna yönelik politikaların tartışılması konularına ayrılmıştır.

I.Sermaye Akımlarının Makroekonomik Etkileri

Sermaye akımlarının dışa-açık bir ekonomiye olan etkileri, *açık-ekonomi makroekonomi* modeli altında

iktisat yazınında kuramsal olarak etraflıca incelenmiştir. "Standart" nitelikli bir kurgu düşünürsek, modelimizde, intertemporal fayda optimizasyonu yapan bireyin tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarının dağılımı

problemini çözmemiz gerekecektir. "Ramsey"-tipi tüketici diye de anılan bu birey, nesilden nesile uzanan bir zaman diliminde, rekabetçi fiyatlar ve bütçe kısıtı altında, uzun dönemde tanımlanmış fayda fonksiyonunu maksimize etmektedir. Bu problemin analitik çözümü, nesilden nesile aktarılan bir tüketim programını vermektedir. İktisat yazını

nda "durağan hal dinamiği" (steady state dynamics) diye adlandırılan bu program, bireylerin optimal tüketim-tasarruf-yatırım süreçlerinin uzun dönemli bir profilini sergilemektedir.

Bu tür bir kurgu altında, dünya finans piyasalarında görece daha düşük bir faiz haddi ile karşılaşan dışa-açık bir ekonomide, sermaye akımlarının iki türlü etkiye yol açtığını görmekteyiz: (1) cari tüketimin artmasına ve dolayısıyla cari işlemler açığının büyümesine yol açan bir *ikame etkisi* (substitution effect); ve (2) dünya faiz haddinin görece düşük olmasından kaynaklanan ve ulusal dış borç servisini dünya fiyatları cinsinden (geçici olarak) azaltan bir *gelir etkisi* (income effect). İkame etkisi, sermaye girişlerine uğrayan bir ulusal ekonomide, bugünün tüketim harcamalarının, gelecekte planlanan tüketim harcamalarına görece ucuzlamasından kaynaklanmakta; ve cari tasarrufları azaltıp, harcamaların artırılmasına yol açmaktadır. Bu süreçte eğer yatırım harcamalarının faize olan duyarlılığı yüksekse, cari yatırım harcamaları da yükselecek, oluşan tasarruf-yatırım açığı da doğrudan doğruya dış sermaye girişleri ile karşılanacaktır. Toplam cari harcamaların bu şekilde artması bir yandan da para talebinin artmasına neden olacak; dış sermaye akımlarının döviz piyasasına olan etkileri ise döviz piyasasının niteliğine bağlı kalacaktır. Eğer serbest dalgalı bir döviz kuru rejimi söz konusu ise, sermaye girişleri döviz kurunda ulusal paranın nominal olarak değer kazanmasına (appreciation) yol açacak; sabit kurlu bir rejim uygulanması halinde de, sermaye akımları doğrudan doğruya uluslararası rezervlerin artmasıyla sonuçlanacaktır.

Dolayısıyla iktisat kuramı, sermaye akımları altındaki dışa-açık bir ekonomide, cari tüketim ve yatırım harcamalarının artacağını; ulusal tasarrufların azalacağını; cari işlemler açığının büyüyeceğini; ve döviz kurunda ulusal paranın değer kazanacağını (rezervlerin artacağını) beklememiz gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu sürece girmiş bir ekonomide, eğer kamu harcamalarının artırılması yoluyla genişleyici mali politikalar uygulanırsa ne tür bir makroekonomik dengeden söz etmemiz gerekir? Bu türden genişleyici bir kamu harcama politikası ulusal ekonomide kalıcı bir büyüme sağlayabilir mi? Bu soruların cevabının, Türkiye ekonomisinin 1990-sonrası geçirdiği dalgalı büyüme-daralma trendinin anlaşılabilmesi açısından son derece önemli olduğu açıktır. Gerçekten Türkiye, 1990-sonrasında, kamu tasarruf yatırım açığını reel fiyatlarla %30 artırmış, buna karşın ekonomik büyüme hızlarında istikrarsız bir trend izlemiştir (Balkan & Yeldan, 1996). Bu bölümün geri kalan satırlarında, sermaye girişleri altında genişleyici mali politikalar izleyen bir ülkenin makroekonomik uyum sürecini inceleyeceğiz. Söz konusu "ülkenin", 1990-sonrası Türkiye ekonomisinin sergilediği deneyimi yansıtmaya mümkün olduğu kadar özen göstereceğiz.

Bu olguyu tartışmak için standart bir IS-LM analizi- ne dayanan 1 No'lu Şekil'den yararlanacağız. Bilindiği gibi "IS", bir ekonomide faiz haddi ile milli gelir üzerine yapılan harcamalar arasındaki ilişkiyi ürün piyasala-

mu harcamalarındaki artış doğrudan doğruya toplam harcamalara yansıyacak, bu da yurt-İçi geliri uyuracağından, ulusal büyüme hızı kısa dönemde artacaktır. Bu süreç bir yandan da enflasyonist baskıları körükleyeceğinden, talep artışına bağlı olarak ulusal fiyatların düzeyi yükselecektir. Bu ortamda, eğer toplam para arzı -örneğin, sıkı para politikasını gerektiren bir "para programı" altında- sınırlandırılıyorsa, para arzı reel olarak daralacaktır. Böylece ulusal faiz haddi dünya piyasalarına görece yükselecektir. Bu gelişmeler, Şekil'de IS eğrisinin sağa doğru kayması, yeni makroekonomik dengenin geçici olarak B-noktasında oluşması yoluyla belirtilmiştir. B-noktasındaki dengede hem ulusal faiz, hem de (nominal) milli gelir yükselmiş durumdadır..

Söz konusu ülkenin kambiyo rejiminde sermaye hareketleri üzerine herhangi bir kısıtlama uygulanmaması durumunda, yükselen faiz arbitrajı uluslararası sermayenin ulusal para, yabancı paralar karşısında değer kazanacaktır. Döviz kurunun değerlendirilmesi sonucunda ihracat talebinin gerilerken, ithalat talebinin artması; dolayısıyla da, ürün piyasalarında ulusal mallar toplamına olan nihai talebin düşmesi beklenir.. Bu gelişme altında ise milli gelir toplamına olan harcamalar azalır ve ulusal ekonomi daralır. Şekil'de bu daralma, ulusal dengenin B noktasından tekrardan A noktasına geriye dönüş süreci olarak belirtilmiştir.

Dolayısıyla, kamu harcamalarının genişlemesi geçici olarak büyüme hızını yükseltmiş, ancak dış sermaye girişlerinin döviz kurunu değerlendirmesi sonucu ticarete-açık sektörler gerileyerek milli geliri tekrardan eski düzeyine çekmiştir. Böylece ulusal ekonomide geçici bir büyüme ve daralma sürecinin yaşandığı gözükmemektedir. Ancak bu gelişimin başlangıcındaki denge durumunu veren A-noktası ile, makroekonomik uyumun ve geriye dönüşün tamamlandığı yeni A-dengesi arasında önemli bir nitelik farkı vardır: Yeni dengede, ulusal ürün piyasalarında nihai talebin bileşiminde artık ticarete-açık malların (ihracat ve ithalat, payı) azalmış, bunun yerine kamu talebinin yapı büyümüştür. Kamu talebindeki bu şişkinlik de artan cari açık yoluyla finanse edilmiştir. Türkiye ekonomisinin 1990-sonrası gelişim özelliklerini kuramsal düzeyde yansıtan bu süreç, yazının III No'lu bölümünde daha detaylı olarak ele alınacaktır..

Şimdi, elimizdeki kuramsal bulgular ışığında, bazı dış-açık ülkelerin 1990-sonrasında yaşadıkları deneyimleri gözden geçirelim.

Dolayısıyla iktisat kuramı, sermaye akımları altındaki dış-açık bir ekonomide, cari tüketim ve yatırım harcamalarının artacağını; ulusal tasarrufların azalacağını; cari işlemler açığının büyüyeceğini; ve döviz kurunda ulusal paranın değer kazanacağını (rezervlerin artacağını) beklememiz gerektiğini vurgulamaktadır.

Şekil 1. Dış Açık Bir Ekonomide Kamu Harcamalarının Artması ve Makroekonomik Denge



rında dengeyi sağlamak üzere kurgulayan ve negatif eğime sahip bir eğridir. "LM" eğrisi ise, aynı ilişkiyi para piyasasındaki denge koşulu açısından sergilemektedir; ve pozitif eğimlidir. IS ve LM eğrilerinin kesişme noktası, gerek ürün piyasalarının, gerekse para piyasasının eş anlı olarak dengeye kavuştuğu ulusal ekonominin makro-düzeyde genel dengesini vermektedir (Şekil 1'de A noktası). 1 No'lu Şekil'den hareketle, dış-açık ve serbest dalgalı döviz kuru rejimi uygulayan bir ekonomide, cari kamu tüketiminin, kamu gelirlerini aşacak düzeyde artırıldığını varsayalım. Böylece, ka-

II. Sermaye Akımları Karşısında Asya ve Latin Amerika Ekonomileri Üzerine Gözlemler

Bu bölümde çeşitli az gelişmiş ülke deneyimlerini ele almaktayız. Tablo 1, 1990-sonrasında dört Asya ve dört Latin Amerika ülkesinin uluslararası sermaye hareketleri karşısında yaşadıkları büyüme patikasının önemli makroekonomik göstergelerini özetlemektedir. Bu dönemde, söz konusu ülkelerin uyguladıkları ulusal nitelikli politikalar arasında önemli farklılıklar bulunmasına karşın, Tablo'daki verilerden birçok genellenimin rahatlıkla yapılabileceği görülmektedir.

İki ülke grubu arasındaki en önemli farklılığın döviz kurunda, ulusal paranın değerlenmesinin boyutlarına ilişkin olduğu söylenbilir. Latin Amerika ülkelerinde sermaye girişlerinin, ulusal paranın değer kazanmasına yol açtığı görülmektedir. 1990-93 arasında reel döviz kuru, kümülatif olarak, Arjantin'de %83; Meksika'da %39; Kolombiya'da da %18 değer kazanmıştır. Asya ülkelerinde ise, Filipinler'de yaşanan %25'lik de-

ğerlenme hariç tutulursa, reel döviz kurunun oldukça istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir.

Döviz kurunun değerlenmesindeki bu farklılığa karşın, cari işlemler dengesi açıklarının her iki ülke grubunda da oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Reel döviz kuru ve cari işlemler dengesinde gözlenen söz konusu farklılıkları besleyen en önemli faktörün, toplam nihai talep unsurları arasında yattığı söylenebilir. Örneğin, Asya ülkelerinde sermaye akımlarının daha çok "doğrudan sabit sermaye yatırımı" şeklinde geliştiği ve ulusal yatırım harcamalarının GSYİH içindeki payını yükselmesiyle sonuçlandığı bilinmektedir. Buna karşın, Latin Amerika'da sermaye girişleri doğrudan doğruya ulusal tasarruf oranının düşmesi ve buna koşut olarak toplam tüketim harcamalarının artması şeklinde özümsemiştir (Frenkel, 1995; Yeldan, 1995).

Bu süreçte, kamu tüketim harcamalarının rolünün de önemli olduğu gözükmemektedir. Bir genelleme yapacak olursak, sermaye girişleri karşısında, kamu tüketim harcamalarında kısıntıya giden Şili, Endonezya, Malezya, ve Tayland gibi ülkelerde döviz kurunda yaşanan değerlenmenin görece daha az olduğu görülmektedir. Sermaye akımlarını, kamu harcamalarının GSYİH içindeki paylarını koruyarak karşılayan Arjantin, Meksika ve Filipinler'de ise, döviz kurundaki değerlenme çok daha güçlü olmuştur.

Elimizdeki veriler, incelediğimiz sekiz ülkede de sermaye akımlarının (geniş tanımlıya) ulusal para arzını gerek nominal, gerekse reel olarak artırdığını göstermektedir. Ulusal ekonominin reel olarak "parasallaşması" Arjantin (%16.6) için bu dönemde başlı başına bir politika amacıdır. Ancak, bu olgu, Şili (%12.7), Tayland (%14.3) ve Malezya (%13.5) gibi ülkelerde doğrudan doğruya fiyat enflasyonunun aşağıya çekilebilmiş olmasına ve, dolayısıyla, ulusal paranın fırsat maliyetinin düşürülmesine bağlıdır. Dördüncü bölümde daha etraflıca tartışılacağı üzere, reel para arzının genişlemesi karşısında merkez bankalarının aktif olarak sürdürülen sterilizasyon politikalarının görece önemi, gerek döviz kurundaki değerlenmelerin, gerekse döviz rezervleri ve ulusal kredi hacminin boyutlarının açıklanmasında önemli bir paya sahiptir.

Gerçekten, 1990-sonrası dönemde söz konusu ülkelerde sermaye girişlerinin ulusal döviz rezervlerinde yüksek bir birikime yol açtığı görülmektedir. 1990-94 arasında, bu iki bölgede toplam döviz rezervi artışının 205 milyar dolara ulaştığı; bunun yaklaşık %60'ının da Asya'da biriktiği hesaplanmaktadır (Calvo v.d. 1996).

Son olarak, parasal gelişmelerde gözlenen bu gelişmelerin söz konusu ülkelerin tahvil ve hisse senedi piyasalarında doğrudan etkileri olduğu görmekteyiz. Bir sonraki bölümde, Türkiye özelinde daha ayrıntılı olarak ele alacağımız bu süreçte, finans piyasalarında el değiştiren hisse senetleri fiyatları, sermaye girişleri-

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerde Kuru Vadeli Sermaye Hareketleri ve Makroekonomik Göstergeler

	1990	1991	1992	1993
Asya				
<i>Endonezya</i>				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	5.3	5.1	7.0	2.5
Cari İşlemler Dengesi	-1.4	-3.8	-2.1	-1.9
Kamu Tüketimi	-0.0	9.1	9.3	0.0
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	7.8	9.9	5.0	10.2
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	86.4	89.7	90.6	97.0
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				14.1
<i>Filipinler</i>				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	3.9	-7.2	3.0	7.6
Cari İşlemler Dengesi	-3.1	-2.1	-1.9	-6.0
Kamu Tüketimi	10.1	9.9	9.7	10.1
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	14.1	18.7	8.9	7.6
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	111.5	117.1	124.4	139.0
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				9.1
<i>Malezya</i>				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	6.8	11.4	14.8	18.0
Cari İşlemler Dengesi	-2.1	-8.9	-2.8	-3.8
Kamu Tüketimi	14.0	14.7	11.1	12.6
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	2.6	3.1	4.8	3.5
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	100.0	103.0	116.3	119.4
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				13.3
Tayland				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	12.2	12.2	7.9	11.4
Cari İşlemler Dengesi	-8.3	-7.5	-3.3	-5.5
Kamu Tüketimi	9.4	9.3	10.0	10.1
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	5.9	5.7	4.1	3.6
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	128.4	136.1	142.4	147.9
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				14.1
Latin Amerika				
<i>Arjantin</i>				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	-1.1	1.0	4.6	4.4
Cari İşlemler Dengesi	3.4	-0.2	-2.5	-2.9
Kamu Tüketimi	3.4	8.8	9.1	9.2
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	2314.0	174.7	23.9	10.6
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	184.5	236.4	308.2	338.1
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				16.6
<i>Kolombiya</i>				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	0.2	-1.0	1.0	4.4
Cari İşlemler Dengesi	1.1	1.1	1.3	-4.1
Kamu Tüketimi	10.8	10.2	10.7	11.9
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	29.1	10.4	27.0	12.6
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	86.5	89.1	94.7	102.2
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				7.7
<i>Meksika</i>				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	4.5	7.8	7.8	8.1
Cari İşlemler Dengesi	-1.1	-3.1	-2.1	-6.1
Kamu Tüketimi	8.5	8.9	9.9	10.1
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	26.7	12.7	13.5	8.7
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	128.4	136.7	165.5	178.1
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				10.1
Şili				
<i>GSYİH'den %'sine göre</i>				
Sermaye Hareketleri Dengesi	9.0	3.0	6.8	5.3
Cari İşlemler Dengesi	-1.8	0.3	-1.6	-4.6
Kamu Tüketimi	9.8	9.1	9.4	9.3
Ortalama Fiyat Enflasyonu (%)	25.0	21.8	14.1	12.7
Reel Döviz Kuru Endeksi (t)	127.9	135.0	151.1	157.9
Reel Para Arzı Yıllık Artışı (s)				12.7

Notlar:

(1) 1990-1993: Ortalama fiyat enflasyonu değeri kolombiya yılına göre.

(2) 1990-1993: Ortalama fiyat enflasyonu değeri kolombiya yılına göre.

nin şiddetine bağlı olarak yapay bir şişme göstermekte ve ulusal mali piyasaları reel üretici sektörlerden uzaklaştırarak özgün gelişmelerini çarpıklaştırmaktadır.

III. Kısa vadeli sermaye Akımlarının Türk Finans Piyasalarına Olan Etkileri Üzerine Gözlemler²

Türkiye ödemeler dengesinde sermaye hareketlerini 1989 yılında bütünüyle serbestleştirmiş durumdadır. Bu adım ile dış sermaye hareketleri üzerindeki bütün kontroller ve denetim kaldırılmış ve Türk finans piyasaları kısa vadeli sıcak paranın spekülasyonuna açılmıştır. Böylece ulusal piyasalarda döviz ve faiz kuru birbirine bağlanarak Merkez Bankası'nın kontrolünden çıkmış durumdadır. Artık bu yapı altında makro-finansal dengelerin sağlanmasının gerekli koşulu, yurt-ici faiz getirisinin, dövizle bağlı spekülatif getiriden yüksek olması; yani reel faiz haddinin aşırı yüksek tutulmasıdır. Böylece uyarılan kısa vadeli (spekülatif) yabancı sermaye, bir yandan kamu açıklarını "dış tasarruflar" biçimiyle finanse ederken, bir yandan da ulusal ekonominin ithalat ve tüketim hacmini genişletmektedir.

Bu sürecin ana unsurları 2 No'lu Tablo'da sergilenmektedir. Sıcak paranın ulusal piyasalardaki net getirisi ilk sütundaki verilmektedir. Bu getiri, ulusal mali piyasalarda en yüksek getiriyi veren finansal yatırım aracı ile döviz kurundaki aşınmanın (depreciation) oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu oran, dönem başında TL'sına dönüştürülen yabancı finansal sermaye yatırımının, TL bazında faiz geliri elde ettikten sonra, tekrardan yabancı dövizle dönerek yurt-dışına çıkartılması sonucu elde ettiği kazancı formüle etmektedir. Bu işlem boyunca TL bazında reel faiz getirisi, yabancı para-TL alım satımını veren döviz kurundaki aşınmayı karşılıyorsa, net bir spekülatif kazanç söz konusudur.

Tablo'da ikinci ve üçüncü sütunlar, sırasıyla, Türk ekonomisine giren ve çıkan kısa vadeli sermaye hareketi *brüt hacim* miktarlarını vermektedir. Burada "kısa vadeli spekülatif sermaye" kapsamı içerisinde ödemeler dengesi bilançosunun: (i) portföy yatırımları; ile kısa vadeli sermaye hareketleri alt-kalemlerinden(ii) yerleşik olmayanlar döviz tediat hesapları; ve

(iii) bankacılık kesimini sağladığı dış krediler işlem hacmi miktarlarını almaktayız. tablo'nun dördüncü sütunu bu rakama -kayıt dışı ekonominin uluslararası işlem hacminin bir göstergesi olarak- ödemeler dengesi net hata ve noksan miktarlarını ilave etmektedir.

Sıcak paranın özü itibarıyla son derece akışkan ve çok kısa dönemli spekülatif arbitraja dayalı bir finansal işlem olduğundan, nesnel bir tanımının yapılamayacağı ortadadır. Dolayısıyla, iktisat yazınında *sıcak para* olgusu henüz tam aydınlatılmış değildir. Konuya öncülük eden çalışmalardan, örneğin V.Corbo ve L.Hernandez (1996, az gelişmiş ülkelere olan toplam sermaye akışını inceleme yoluna gitmekte ve sermaye akımlarını bir bütün olarak ele alıp, cari işlemler dengesi artı rezerv değişimleri kalemi olarak değerlendirmektedir. M. Spiegel (1996) tarafından *S.F. Reserve Bank Economic Review*'de yayınlanan bir çalışmada ise, sermaye akımları sadece dış yükümlülükler bazında incelenmektedir. Bu çalışmada ulaştığımız tanım, biri çok geniş, diğeri çok dar olan bu iki yaklaşım arasında kalmakta; ve kanımızca, Türkiye ekonomisi açısından en geçerli formülasyonu vermektedir.

Tablo'daki veriler, kısa vadeli spekülatif sermaye giriş-çıkışlarının -1991 yılı tek istisna olarak- genelde yurt-ici getirinin değerine görece bağlı hareket ettiğini göstermektedir. Toplam net hareket miktarı özellikle 1993 sonrasında büyük dalgalanmalar göstermektedir. 1994'te ise *net giriş* 5.7 milyar dolara ulaşarak, gerek ithalat hacminin, gerekse kamu tasarruf-yatırım açığının finansmanını olası kılmıştır.

Ancak, kanımızca uluslararası kısa vadeli sermaye hareketlerinin ulusal ekonomiye olan etkileri, söz konusu net miktarlarda değil, döngüsel olarak *brüt giriş* ve *çıkış* işlem hacimlerinde yatmaktadır. Merkez Bankası kaynaklarından elde ettiğimiz verilere göre, yukarıda tanımlandığı biçimde kısa vadeli sermaye *brüt giriş* hacmi ayda ortalama 10 milyar dolar civarında sey-

Tablo 2. Spekülatif Kısa Vadeli Yabancı Sermaye (Sıcak Para) Hareketleri ve Seçilmiş Finansal Göstergeler (Milyon USS)

	Sıcak Para Yurt-ici Getirisi (a)	Sıcak Para Hareketleri (b)		(3) ÖDB Net Hata & Noksan	(1-3-2) Toplam Net Giriş	TL Yıllık Reel Değer Kazancı (\$, %)	Cari İşlemler Dengesi
		(1) Giriş	(2) Çıkış				
1991	0.438	57116	56633	948	1431	7.0	250
1992	0.877	81389	76885	-1190	3314	1.2	-974
1993	0.569	142501	134282	-2222	5997	6.5	-6433
1994	1.309	97892	103505	1769	-3844	-19.9	2631
1995	0.619	101190	97766	2275	5699	13.9	-2339

Kaynaklar: Boratav, Türel & Yeldan (1995) TCMB Ödemeler Dengesi Bilançosu İstatistikleri.

a. $[(1+R)/(1+E)-1]$. R: Yurt-ici mali piyasalardaki en yüksek faiz oranı (Boratav, Türel & Yeldan 1995); E: TL Aşınma Oranı.

b. Portföy yatırımları - DTI + Bankacılık sistemi dış kredileri.

retmektedir. Spekülatif olarak sürekli devinim içinde gelişen bu tür işlemlerin yıllık bazda hacminin 1995'te 100 milyar doları aştığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, ulusal piyasalarda reel faiz-kur aşınması arbitrajına dayanarak "döndürülen" sıcak para işlem hacmi,

tarım ve sanayi sektörlerinde sağlanan yıllık reel (hizmetler-dışı) mal üretiminin toplamına ulaşmaktadır. Böylesi bir işlem hacmini nitelenebileceğimiz tek sözcük, ulusal ekonominin spekülatif bir saldırı altında kaldığı; ve reel üretim ve yatırım kararlarında son derece

büyük bir belirsizlik ve istikrarsızlık tehdidi oluşturduğudur. Kısa vadeli sermaye giriş ve çıkış işlem hacminin büyüklüğü karşısında ulusal mali piyasaların göstergeleri bağımsızlığını yitirmekte ve özgün gelişim olanakları ortadan kalkmaktadır. Nitekim, İMKB endeksinin aylık gelişimi incelenirse, İstanbul Borsası'ndaki dalgalanmalar ile spekülatif kısa vadeli sermaye giriş işlem hacmi arasındaki bağımlılık kolayca görülecektir. Şekil 2'de betimlenen bu bağımlılık, borsa işlem hacminde ve menkul kıymet fiyatlarında görülen sabun köpüğü (bubble) türü şişmelerin, doğrudan doğruya bu tür yabancı sermaye giriş çıkışlarınınca belirleniyor izlenimini vermektedir.

Kısa vadeli sermaye girişleri, gerek cari işlem hacimlerinin büyüklüğü, gerekse devinimlerinin hızı itibarıyla ulusal finans piyasalarındaki mali araçların özgün gelişimini engellemektedir. Örneğin, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda 1995 yılı işlem hacminin sadece \$52.3 milyar olduğu görülmektedir. Daha önceki

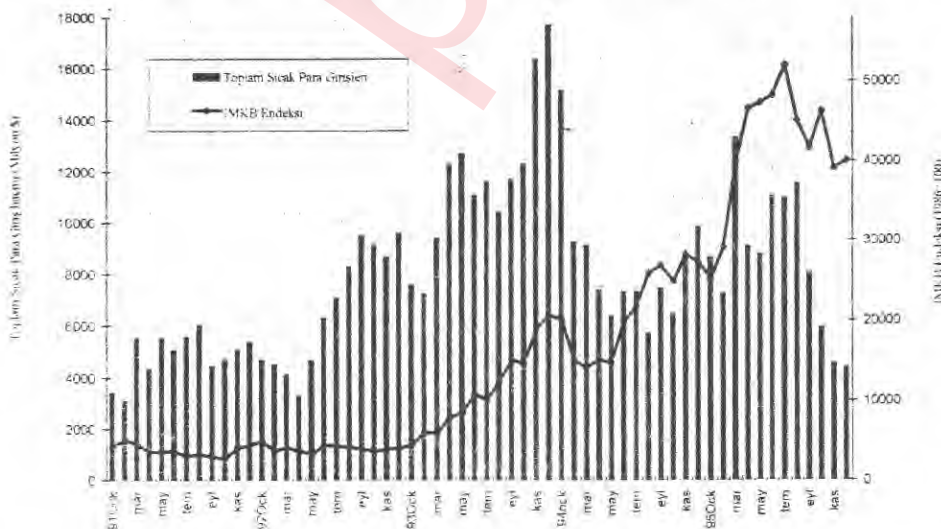
hesaplamalarımıza dayanarak, kısa vadeli sermaye brüt giriş işlem hacminin \$101 milyar olduğu düşünülürse, İstanbul borsasının bu tür işlemler karşısında ne kadar sığ kaldığı kolayca anlaşılabilir. Borsada işlem

gören menkul kıymetlerin hacim değeri uluslararasından gelen bu tür sermaye girişlerini özümseyebilmekten çok uzaktır. Spekülatif arbitraj ögesiyle hareket eden uluslararası sermaye, ulusal menkul kıymet havuzunu doğrudan etkisi altına almış gözükmektedir.

Bu anlamda, Türkiye'nin 1989-1995 deneyimi, mali

piyasaların henüz çok genç ve sığ olduğu kalkınmakta olan bir ülkede, uluslararası para piyasalarının spekülasyonuna erken ve denetimsiz bir biçimde eklenmenin acı maliyetini sergilemektedir. Sermaye kaçışı ve ulusal paranın ikamesi (dolarizasyon) tehditleri doğrudan reel faizlerin yükselmesine yol açmakta; bir yandan da yabancı dövizin ucuz tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bu süreçte artık yüksek reel faiz, düşük kur sarmalı uluslararası piyasalarca dışsal (egzojen) olarak yönlendirilen bir mali değişken haline dönüşmüştür.. Bu olgu karşısında, ulusal Merkez Bankası para politikasını sürdürebileceği mali araçlar üzerindeki denetimini kaybederek, döviz rezervlerini idare eden bir "döviz kuruluşu" konumuna indirgenmiş haldedir. Ulusal mali piyasalara aktif olarak müdahale etme olanağını kaybeden Merkez Bankası'nın gerçekçi bir reel kur ve ulusal kaynakları yatırım ve büyüme önceliklerine göre yönlendirebilecek bir bağımsız faiz politikası izlem olanağı artık kalmamıştır. 2 No'lu tablo'dan görüleceği üzere, sermaye hareketlerinin yarattığı baskı sonucunda döviz kurunun (TL/\$) aşınma oranı, yurt içi fiyat enflasyonunun gerisinde kalarak satın alma paritesine göre reel olarak aşırı değerlendirilmekte; sonuç olarak da ödemeler dengesi cari işlemler açığı büyümektedir. Nitekim 1993'te söz konusu açık \$6.4 milyara ulaşmıştır. Bu gelişimin uluslararası piyasalarda yarattığı güvensizlik ile birlikte sı-

Şekil 2. Toplam Spekülatif Kısa Vadeli Sermaye (Sıcak Para) Giriş hacmi ve İMKB Endeksi



cak paranın getirisinin sürdürülememesinden kaynaklanan 1994 krizi, bir anda ithalat hacmini düşürmüş ve cari işlemler dengesini fazlaya (\$2.6 milyar) dönüştürmüştür. Ancak bunun reel ekonomiye olan maliyeti, GSMH'nin %6.1 gerilemesi, enflasyonun %125'e çıkması ve reel ücretlerde %30'a varan erozyon şeklinde gelişen iktisadi kriz olmuştur.

1995'in reel üretim büyümesinin ardında da gene kısa vadeli sermaye girişlerinin sağladığı ithalat genişlemesi vardır. Ancak bu mekanizma artık sıcak para hareketlerinin çok daha yüksek getiri elde etmesiyle (tablo 2'deki hesaplamalarımıza göre %19.9) işlemektedir. Ulusal ekonominin uluslararası finans piyasalarına eklenmesiyle birlikte artık reel üretim faaliyetleri, mali piyasalardaki son derece kırılgan ve düzensiz hareketlerin denetimine girmiş durumdadır. Böylece reel ekonominin dalgalanmaları daha sık ve daha derin olarak yaşanmaktadır.

Bu gözlemler, kısa vadeli spekülasyon sermaye giriş-çıkışlarının, ulusal mali piyasalarda sürekli bir dalgalanma ve istikrarsızlık unsuru yarattığını ortaya koymaktadır. Tamamıyla rastlantısal ve ulusal sistem-dışı öğelerce belirlenen bu tür dalgalanmalar, mali piyasalarda belirsizlik ve kaos yaratmakta; ve bu anlamda, finansal sistemin etkin kaynak dağılımı işlevini sınırlamaktadır.

IV. Sermaye akımlarının Denetlenmesinde Çeşitli Ülkelerin Deneyimleri

Sermaye girişleri karşısında ülkeler bazında oldukça çeşitli müdahale ve denetleme yöntemleri kullanıldığını görmekteyiz. Bir genelleme yapmak gerekirse, sermaye akımlarına karşı Latin Amerika ülkelerinin daha çok piyasa mekanizması içinde, fiyat sisteminin serbestisiyle ve döviz kurunda ulusal paranın değerlendirilmesi yoluyla uyum sağladığını; Asya ülkelerinin ise, daha aktif müdahalelerle sermaye girişlerini düzenleme yoluna gittiğini söyleyebiliriz.

Sermaye girişlerinin denetlenmesinde iki temel amaç söz konusudur: (1) ulusal piyasalardaki reel faizlerin uluslararası düzeye çekilmesi; (2) sıcak para

akımının yarattığı parasal şişkinliğin ve enflasyonist baskıların hafifletilmesi. Bu süreçte kontrol edilmesi gereken ana politika aracının da, reel faize görece, döviz kurunun reel değerinin korunması olduğu açıktır.

Bu anlamda, Türkiye'nin 1989-1995 deneyimi, mali piyasaların henüz çok genç ve sığ olduğu kalkınmakta olan bir ülkede, uluslararası para piyasalarının spekülasyonuna erken ve denetimsiz bir biçimde eklenmenin acı maliyetini sergilemektedir. Sermaye kaçışı ve ulusal paranın ikamesi (dolarizasyon) tehditleri doğrudan reel faizlerin yükselmesine yol açmakta; bir yandan da yabancı dövizin ucuz tutulmasını gerekli kılmaktadır.

açık piyasa işlemleri dışındaki aletlerle de yürütülmesi olasıdır. Örneğin, bankacılık kesiminde *munzam/rezerv karşılık oranlarının* yükseltilmesi veya toplam *kredi stoku üzerine sınır* getirilmesi gibi yöntemler de sıcak paranın ulusal finans piyasalarındaki etkilerinin *sterilize edilmesine* yöneliktir.

Bütün bu araçlar doğrudan doğruya (geniş anlamıyla) para arzının kontrolünü sağlamaya çalışmaktadır. Doğaldır ki, para arzının ulusal unsurları ile yabancı döviz değerleri arasında ikame olanakları yüksek ise bu tür sterilizasyon politikalarının gücü de sınırlanmış olacaktır. Ulusal paranın yabancı paralarla ikamesinin, genelde ödemeler dengesi bilançosunda sermaye hareketlerinin serbestlik derecesi ile doğru orantılı olduğu bilinmektedir. Bu olgu, özü itibarıyla, yabancı sermaye akımlarına açılan bir ülkede merkez bankasının para arzı üzerindeki kontrolünü yitirmesi anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, sıcak para girişlerinin ulusal finans kesimine olan etkilerinin sterilizasyonunu amaçlayan politika araçlarının mutlaka *sterilizasyon-dışı*, "talep daraltıcı" politikalarla desteklenmesi gerekir. Söz konusu talep daraltıcı politikaların en etkili olanı, kamu tüketim harcamalarının kısılarak enflasyonist

baskıların hafifletilmesidir. Kamu tüketim talebinin genel olarak ticarete açık olmayan mallarda (home-goods) yoğunlaştığı düşünülürse, bu tür mallara olan toplam talebin azalması, bir yandan da reel döviz kurundaki aşırı değerlenmenin sınırlandırılmasını sağlayacaktır.³

1995'in reel üretim büyümesinin ardında da gene kısa vadeli sermaye girişlerinin sağladığı ithalat genişlemesi vardır. Ancak bu mekanizma artık sıcak para hareketlerinin çok daha yüksek getiri elde etmesiyle işlemektedir.

Bu önermelerin ışığında Türkiye'nin 1990-sonrasında uyguladığı gerek parasal, gerekse kamu harcama politikalarının, sıcak para akımlarını denetlemekten çok uzak kaldığını, hatta büyük hatalar içerdiğini görmek olasıdır. Örneğin Merkez Bankası'nın 22 Temmuz tebliğiyle getirilen %6'lık Kaynak Kullanım Destek Fonu kesintisi ve bankaların döviz mevduatları için Merkez Bankası nezdinde yine döviz cinsinden munzam karşılık tutma zorunluluğu gibi politikalar

dolaylı bir sterilizasyon amacı taşımaktadır. Ancak, bir önceki bölümde -2 No'lu Tablo'da- işlendiği üzere, ulusal reel faizlerin %30; sıcak para getirisinin %20 civarında olduğu bir konjonktürde, söz konusu tedbirlerin yeterli dercede caydırıcılık ve denetim unsurları içermediği açıktır.

Asya ve Latin Amerika ülkelerinin deneyimini yakından inceleyen çalışmalar (örneğin, Corbo & Hernandez, 1995; Spiegel, 1995; Frankel, 1994) söz konusu ülkelerde sermaye akımlarını denetlemeye yönelik politikaların 8 ana grupta toplanabileceğini vurgulamaktadır: (1) döviz kurunda serbesti sağlayarak uyum; (2) kamu harcamalarının daraltılması; (3) sterilizasyona yönelik açık piyasa işlemleri; (4) para arzının dolaylı sterilizasyon yoluyla kısıtlanması; (5) sermaye girişlerine doğrudan kısıtlamalar getirilmesi; (6) cari işlemlerin serbestleştirilerek ithalatın artırılması; (7) sermaye hareketlerinde çıkışların "özendirilmesi"; ve (8) ulusal finansal sistemin güçlendirilmesi yoluyla reel faizlerin dünya piyasaları düzeyine çekilmesi.

Çeşitli Asya ülkelerinin uyguladığı politika araçları 3 No'lu Tablo'da daha detaylı olarak özetlenmektedir. Asya Ülkelerinin deneyimi, II. Bölümde değinildiği üzere, genelde döviz kurunun reel değerinin korunması (ulusal paranın aşırı değerlenmesinin önüne geçilmesi) yönünde geliştirilen politikalara dayanmaktadır. Latin Amerika ülkelerinden sadece Şili ve Kolombiya'da bu yönde atılmış bilinçli bir sterilizasyon politikasından söz etmek olasıdır (Frenkel, 1995).

Kolombiya, Malezya ve Filipinler munzam karşılık oranlarını aktif olarak yüksek tutmuşlar ve para arzındaki genişlemeleri sınırlamayı amaçlamışlardır. Bu üç ülke arasında sterilizasyon uygulamasını başka enstrümanlar ile çeşitlendirme yoluna giden Malez-

ya, merkez bankası kağıtlarının satışı aracılığıyla sermaye girişlerini denetlemeye çalışmıştır. Ancak, bu politika sonucunda kamunun borçlanması hızla yükselmiş ve kamu mevduat senetlerinde %73 oranında

artış görülmüştür (Spiegel, 1995). Malezya'da finansal sistem de çok yoğun bir iç denetim altına alınmış; 1993'te bankaların yabancı yükümlülükleri üzerine sınırlar getirilmiş; 1994'te de yerleşik hanehalkalarının, yabancılara kısa vadeli menkul ihraçlarda bulunma-

sı birkaç aylığına yasaklanmıştır.

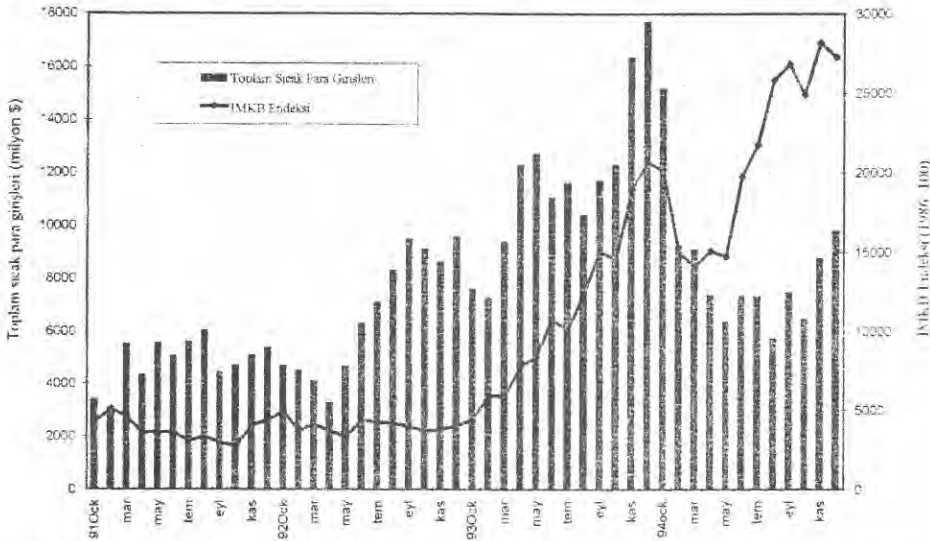
Kolombiya'da ise bankacılık kesimi doğrudan doğruya dolar-bazlı finansal araçlara yatırım yapmaya zorunlu kılınmıştır. Endonezya'da da kamu şirketleri elleindeki ticari mevduat sertifikalarını, merkez bankası sertifikalarıyla değiştirmeye zorunlu tutulmuştur. Her iki örnek de dolaylı-sterilizasyon politika demetine yönelik birer uygulamayı sergilemektedir.

Bunların ötesinde, örneklemeye çalıştığımız ülkelere çoğunun sermaye girişlerine doğrudan kısıtlar ile müdahale etmeyi amaçladığı görülmektedir. Örneğin Şili, doğrudan yatırımı amaçlayan projelerde merkez bankasında bir sene müddetle zorunlu mevduat tutma uygulaması getirmiştir. Üstelik bu tür mevduata faiz ödenmemektedir. Kolombiya 1993'te, işletmelerin elde ettikleri kısa dönemli (18 aydan daha az) yabancı kredilere %47 munzam karşılığı koymuştur. Meksika, bankaların döviz yükümlülüklerini, toplam yükümlülüklerinin %10'u ile sınırlamış, ve bütün yabancı kaynaklı borçlanma üzerine %15 oranında munzam karşılığı getirmiştir.

Tablo 3. Kısa Vadeli Sermaye Akımlarının Denetlenmesine Yönelik Deneyimler

Ülke	Sermaye Akımı	Bankacılık-Dış Sterilizasyon	Bankacılık Sektörüne Yönelik Sterilizasyon	Reel Döviz Kurumu Faizler
Endonezya	1986-1987; 1990-1991		Sektörün regülasyonuna yönelik politikalar, kamu sektörü kağıtlarının azaltılması	Ulusal paranın makul düzeyde değer kazanması
Filipinler	1988-1993	Dış borç servisinin huzurlandırılması	Munzam karşılık oranlarının yükseltilmesi	Ulusal paranın yüksek düzeyde değer kazanması
Malezya	1991-1993	Kamu ve emeklilik fonlarının açık piyasa işlemlerinde kullanılması	Sektörün regülasyonunun artırılması; Munzam karşılık oranlarının yükseltilmesi	Ulusal paranın makul düzeyde değer kazanması
Tayland	1988-1992	Dış borç servisinin huzurlandırılması, sermaye çıkışlarının özendirilmesi		Ulusal paranın makul düzeyde değer kazanması
Tayvan	1986-1987		Bankaların Hazine tahvil ve diğer kağıtların almaya zorunlu tutulması; Kamu sektörü kağıtlarının azaltılması	Ulusal paranın makul düzeyde değer kazanması

Kaynak: Spiegel (1995).



Sıcak para akımlarının istikrarsızlık yaratan etkilerini sterilize etmeye yönelik politika uygulamalarında başarı kazanan ülkelerin -Şili, Kolombiya, Malezya gibi- ortak özelliği, söz konusu politikalarını sadece tek bir araca dayandırmayıp, gerek kapsamı, gerekse uygulama süresi bakımından çeşitlendirmeye özen göstermeleridir. Bu ülkeler, sermaye akımlarının ilk aşamasında öncelikle para arzının genişlemesini engellemek amacıyla, açık piyasa işlemlerine başvurarak doğrudan sterilizasyona gitmişler; sermaye girişlerinin

süreklilik göstermesi sonucunda döviz kurunda ulusal paralarının aşırı değerlendirilmesi karşısında da, kamu tüketim harcamalarının daraltılması aracılığıyla dolaylı sterilizasyona yönelmişlerdir. Bu adımla birlikte finans kesimlerinde düzenleme getiren kısıtların adedini artırarak sermaye girişlerinin vadesini uzatmayı amaçlamışlardır.

Asya ve Latin Amerika ülke dene-

yimlerinden çıkardığımız ana sonuç, kısa vadeli sıcak para akımlarını düzenlemeye yönelik politika araçları kümesinin özü itibarıyla aktif ve çeşitlilik gösteren bir bileşime sahip olması gerektiğidir. Uluslararası sermaye akımlarının istikrarsızlık kaynağı olan etkileri doğrudan doğruya spekülatif/kısa dönemci unsurlardan kaynaklandığına göre, bu tür etkileri en aza indirmeyi amaçlayan politika araçlarının da kısa dönemli fakat geniş kapsamlı olması ve çeşitlilik kazanması gerektiği açıktır.

Kaynaklar

- Baldwin, R. & R.Lyons (1994) "Exchange Rate Hysterisis? Large versus Small Policy Misalignment," *European Economic Review* 38, January: 1-22.
- Boratav, K.O. Türel & E.Yeiden (1995) "The Turkish Economy Towards the Next Millennium: A Balance Sheet, Problems and Prospect" *ODTÜ Gelişme Dergisi* 22(1):1-36.
- Calvo, G., L.Leiderman & C. Reinhart (1996) "Inflows of Capital to Developing Countries in the 1990's" *The Journal of Economic Perspectives* 10(2):123-140.
- Corbo, V. & L. Hernandez (1996) "Macroeconomic Adjustment to Capital Inflows: Lessons from Recent Latin American and East Asian Experience" *The World Bank Research Observer* 11(1):61-85.
- Frankel, J. (1994) "Sterilization of Money Inflows: Difficult (Calvo) or Easy (Reisen)? *IMF Working Paper* WP/94/159. International Monetary Fund Washington, D.C. mimeo.
- Frenkel, R. (1996) "Hot Money Inflows and the Latin American Experience" Financial Liberalization in Developing Countries, Bilkent Hotel, Haziran toplantısına sunulan tebliğ. Ayrıca *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*'nde yapılan söyleşi (baskıda).
- , (1995) "Macroeconomic Sustainability and

Development Prospects: The Latin American Experience in the Nineties" CEDES, Buenos Aires, Arjantin, mimeo.

Spiegel, M. (1995) "Sterilization of Capital Inflows through the Banking Sector: Evidence from Asia" *Federal Reserve Bank of San Francisco, Economic Review* No 3:17-34,

Yeldan, E. (1995) "Meksika Krizinin Öğrettikleri Ya Da Hades Cehenneminde Azgelişmişlik" *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Aralık.

Yeldan, E&E.Balkan (1996) "Sıcak Para ve Türkiye" *Cumhuriyet* 30 Temmuz-2 Ağustos.

Notlar

1. Sermaye hareketleri net fazlası artı ödemeler dengesi net hata ve noksan kalemleri toplamı. İkinci değer kayıt dışı iktisadi faaliyetlerin bir göstergesi olarak, bu tür hesaplarda çoğunlukla kullanılmaktadır.
2. Bu bölüm büyük ölçüde Yeldan & Balkan, "Sıcak Para ve Türkiye", *Cumhuriyet*, 30 Temmuz - 2 Ağustos 1996 çalışmasından alınmıştır.
3. Analitik yazında "reel döviz kuru", ticarete açık olamayan mallar fiyat endeksinin, ticaret-dışı malların fiyat endeksinin oranı olarak hesaplanmaktadır. Ticaret-dışı mallara olan talebin kısılması, fiyat endekslerini de aşağı doğru çekeceğinden, bu tür bir adımın reel döviz kurunu aşındırması (depreciation) beklenir.

Türkiye'nin Dış Politikası Değişiyor mu?

Prof. Dr. FARUK SÖNMEZOĞLU

İ.Ü. İktisat Fakültesi

Kanımca Refahiyol hükümeti ve bu hükümetin Refah kanadı, temel dış politika tercihlerinde rasyonelite limitleri içerisinde davranmakta (koalisyon döneminde) bu limitler içerisinde kalacak gibi de gözükmektedir. Bir başka ifade ile mevcut hükümetin şu ana kadar dış politikaya ilişkin olarak ortaya koyduğu tutumlarda (detay sayılabilecek bazı noktalar dışında), daha önceki cumhuriyet hükümetlerinden herhangi birinin uygulamadığı veya uygulayamayacağı belirgin bir örnek yoktur. En önemli farklılık kullanılan söylemedir.

biçimde, bu türden bir otoritenin bulunmadığı uluslararası sistemde yarışması felaketlere neden olabilir. Ülkelerin çok büyük bir bölümü için geçerli olan bu durum Türkiye için de geçerlidir. Ülkede söz konusu olan iktidar değişikliklerinin ardından, dış politikada genellikle düşünüldüğünden daha az değişikliğin gerçekleşmesinin başlıca nedeni budur. Kanımca bu olguyu, "devletin örgütlenişi içerisinde mevcut

Dış politika nasıl oluşuyor, nasıl oluşmalı?

Bir ülkenin dış politikasını etkileyen faktörler çeşitlidir. Duruma göre bunların bazıları diğerlerine göre daha fazla önem kazanabilirler. Bununla birlikte, kanımca devletlerin dış politikaları, genel trendler olarak ele alındıklarında, doğrudan kendi yapılarını yansıtan iç etkenlerden çok dış etkenlerce belirlenmekte ve yönlendirilmektedirler. Bu durum, özellikle, sayıları son derece sınırlı olan ve etki kapasiteleri açısından uluslararası sistem içerisinde önem arzeden birkaç ülke dışındaki örneklerde daha da belirgindir. Ayrıca, uluslararası politika alanında minimum çatışma ve maksimum istikrar gibi hedefler önemsendiğinde de, bu saptamanın aynı zamanda bir "gerekli koşul" olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, esas olarak iç politika şartlarını dikkate alan, o olay ve olguların baskısıyla oluşturulan dış politikaların, çoğunlukla çatışma riski taşıyan, uluslararası sistemde (mevcut olandan daha fazla bir) istikrarsızlığa neden olabilecek örnekler oldukları görülmektedir. Düzenleyici meşru otoritenin mevcut olduğu ülkesel siyasal sistemlerde ortaya çıkan maksimalist/popülist dış politika eğilimlerinin denetimsiz bir

bazı güç odaklarının siyasal iktidarlardan bağımsız olarak dayattığı genel davranış kalıpları" sorunsalı içerisinde aramaktan çok veya ona ilaveten, iktidar olanların kısa süre sonra, yukarıda yapmış olduğumuz saptama çerçevesinde dış faktörlerin öneminin farkına vararak (veya zaten farkında oldukları bu durumu açıkça kabul etmek zorunda kalarak) iç etkenleri (görüldüğüde olmasa da fiilen) ikinci plana atmalarında aramak daha yararlı olacaktır. Bu değerlendirme, temelde, yani kalın çizgileriyle günümüzdeki Refah Partisi ağırlıklı Refahiyol hükümetinin şu ana kadarki uygulamaları açısından da geçerlidir.





Doğal olarak bu tür bir yorumun bazı sınırları vardır. Ülkelerin dış politikalarının iç yapılarındaki gelişmelerin, tamamen dışında, onlardan tamamen bağımsız bir biçimde olabileceğini söylemek şüphesiz mümkün değildir. Diğer bir deyişle, mevcut Refahiyol hükümetinin Refah kanadının dış politika konusunda getirebileceği değişiklikler mutlaka vardır. Özellikle Türk dış politikasına ilişkin gelenekselleşmiş bazı "genel davranış kalıpları" baskısından kurtulmuş ve/veya tek başına iktidar olmuş bir Refah Partisi hükümetinin bu yolda önemli bazı adımlar atması beklenebilir. Burada belirtilmek istenen, böyle bir durumda olabileceklerin limitlerini parti programları yerine, ondan daha çok, uluslararası yapıda, genel ve bölgesel düzeydeki gelişmelerde aramak gerektiğidir. Doğal olarak, bu söylenenler, dış politikası rasyonalite temeline dayalı bir ülkenin, elindeki mevcut imkanları maksimum etkiye dönüştürmek, kapasite ile hedef arasındaki uyumu sağlamak amacıyla uluslararası sistemin genelinde ve kendi coğrafyasında izlemesi gerekli tutumlar temelinde anlaşılmıştır. Tarih, bu temele dayalı limitlerin dışına çıktığının çeşitli örnekleriyle doludur. Sayısal olarak çok küçük bir azınlığı oluşturdukları söylenebilecek bu örneklerin etkileyici görünüşleri, acı dolu ve çarpıcı sonuçları, onları gerçekte olduklarından fazla görmemize neden olmaktadır. Bu türden girişimlerin istenen hedefe ulaşma başarısından tamamen uzak olduklarını söylemek zordur. Düşük bir yüzde ile de temsil edilse, bu türden girişimlerde istenen amaca ulaşıldığı söylenebilecek bazı örneklerden söz etmek mümkündür. Burada altı çizilmesi gereken nokta, bu gibi "başarılar"ın çok büyük insani ve sosyal maliyetler adına ve muhtemelen ancak bir baskı rejimi çerçevesinde gerçekleştirilebildiği, toplumun içerisinde feda edilen bireyin bu "başarı"nın farkında bile olmadığıdır. Kanımca Refahiyol hükümeti ve bu hükümetin Refah kanadı temel dış politika tercihlerinde sözünü ettiğim rasyonalite limitleri içerisinde davranmakta (koalisyon döneminde) bu limitler içerisinde kalacak gibi de gözükmektedir. Bir başka ifade ile mevcut hükümetin şu ana kadar dış politikaya ilişkin olarak ortaya koyduğu tutumlarda (detay sayılabilecek bazı noktalar dışında), daha önceki cumhuriyet hükümetlerinden herhangi birinin uygulamadığı veya uygulayamayacağı belirgin

bir örnek yoktur. En önemli farklılık kullanılan söylemdir. İşte hükümetin Refah kanadı da, dış politikanın oluşturulmasındaki iç/dış etkenler dengesini bu yolla sağlamaya çalışmaktadır. Dış etkenlerin belirleyiciliğine teslim olduğu örneklerde topu koalisyonun diğer ortağına atma imkanına sahip olduğu bu koalisyon döneminde, bu konuda kendine özgü bir denge oluşturma imkanına da sahip gözükmektedir. Bu durumun en belirgin göstergesi Başbakan'ın dış ilişkilerde yüzünü daha çok Doğu'ya, İslam ülkelerine dönmeye karşılık, Başbakan Yardımcısı'nın genellikle ABD ve Avrupa, Batı dünyası ile ilgilenmesidir. Bu türden bir durum, Türk dış politikasının yönetilmesi açısından bıçak sırtı bir dengeyi göstermektedir. Bir başka deyişle, bu durumun Türk dış politikası açısından bir avantaj olarak kullanılması, Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkan'ın Kongre ile arasında olan bazı sorunlardan dış politika uygulamalarında bir elastikiyet unsuru olarak yararlanması (örneğin bir ülkeye verilen yardımın kısılması gerektiğinde, kendisi yüksek bir rakam önererek kesintiyi Kongre tarafından yapılmış göstermesi) gibi, bağdaştırılması güç (ABD, İran ve Irak ile aynı anda iyi ilişkiler) politikaları izleyebilmede bir araç olarak değerlendirilmesi mümkün olabilir. Doğal olarak bu, son derece ustaca uygulanması gereken bir strateji niteliğindedir. Otto von Bismarck, Almanya adına bu türden bir politikayı Rusya ve Avusturya'yı I. ve II. Üç İmparator Ligi çerçevesinde bir araya getirerek yaklaşık yirmi yıl başarıyla uygulamıştır. Fakat bunun kolay olmadığı, Bismarck'ın bu politikalarıyla tarihe mal olmasından anlaşılabilir. Aksi takdirde sonuç, yakın ilişkileri bağdaştırılmak istenen bütün tarafların birden kaybı anlamında bir noktaya gelinebileceğinden, böyle bir politikanın denenmediği durumdan daha da kötü olabilir. Sanırım Refahiyol hükümetinin dış politikasının başarı ya da başarısızlığını belirleyecek olan nokta budur.

Konuyu daha detaylı bir biçimde ele almadan önce belirtilmesi gereken noktalardan birisi, bütün bu söylenenler arasında, son dönem Türk dış politikasına mümkün olduğunca dıştan bakmaya çalışarak bazı değerlendirmeler olduğu gibi, konuya ilişkin subjektif bazı görüş ve gözlemler de yer alacaktır. Özellikle dış politika alanında ileriye dönük olarak yapılan analizlerde bu ikilem çok sık kendini göstermektedir. Diğer taraftan mevcut hükümet, şu ana kadar uyguladığı dış politikayı tamamen önceden kararlaştırdığı bir programa, beraberce saptanmış strateji ve taktiklere göre değil, birbirlerinin kabul ettiklerini aramaktan çok kabul etmeyeceklerini kestirmeye çalışan uyum çabalarıyla oluşturarak sürdürmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla, izlenen politikanın zaman zaman belirgin çelişkiler taşıması bazı gecikme ve koordinasyonsuzlukların ortaya çıkması (diğer şartlar veri iken) diğer dönemlere göre

biraz daha fazla beklenebilir. Öte yandan, burada Türk dış politikasına ilişkin olarak ifade edilen ve edilecek olanların ileriye yönelik limiti Refahiyol koalisyon hükümeti dönemi olacaktır. Bu noktada, uluslararası veya ülke içi ortamda ortaya çıkacak bir değişikliğin, dış politikanın içinde olduğu limitler arasında önemli ya da önemsiz bazı kaymaları da beraberinde getirebileceği, hatta (örneğin Refah Partisi'nin tek başına iktidar olması gibi bir durumda) bu limitleri de zorlayabileceği ortadadır.

Türkiye' nin dış politikası nasıl bir uluslararası ortamda oluşuyor?

Eğer yukarıda sözü edilen değerlendirmeler doğruysa, bir ülkenin dış politikası açısından özellikle de rasyonelite temelli minimum çatışma, minimum maliyete karşılık maksimum istikrar, maksimum etkinin hedef olarak kabul edilmeleri halinde, ülkenin içerisinde faaliyet gösterdiği genel uluslararası sistem ve yakınında ve/veya ilişki içerisinde bulunan alt-sistemlerin iyi tanınması, özelliklerinin (ihtiyaç ve hassasiyetlerinin) iyi belirlenmesi büyük önem kazanmaktadır. Benzer hedeflere yönelmiş olduğunu (ya da yönelmesi gerektiğini) söyleyebileceğimiz Türk dış politikası açısından da böyle bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir. İki kutuplu sistem ayrımlarından birisi içerisinde yer alan bir ülke için (az sayıda görülen durum ve örnek dışında), bu genel ayrımların gerektirdiğinden farklı bir bölgesel politika izlenmesi pek sık rastlanılan bir durum değildir. Bir başka deyişle 1950'lerde Türkiye'nin Ortadoğu politikasının Doğu ve Batı blokları arasındaki rekabet ikileminden farklı bir temele oturması son derece güçtü. Günümüzde ise durum oldukça değişmiştir. Bu konuda ortaya çıkan en önemli değişiklik, genel uluslararası sistemden bağımsız değil ama özerk bazı bölgesel alt-sistemlerin ortaya çıkmaları, daha doğrusu belirginleşmeleridir. Türkiye gibi, bu türden 3-4 ayrı alt-sisteme teget bir noktada bulunan bir ülke açısından, bu bölgelerin iç dinamiklerinin ve genel uluslararası sistemden özerklik derecelerinin doğru saptanması, genel uluslararası sistemin yapısal ve davranışsal özelliklerinin iyi kavranması kadar önem taşımaya başlamıştır. Bu yeni durum, ülke dış politikasına inisiyatif ve esneklik kazandırdığı kadar, gerek kapasite yeterliliği gerekse formüle edilen çeşitli amaçların bağdaştırılabilmesi açısından bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Buna bir de son dönemde oluşan Refahiyol hükümetinin yukarıda değerlendirilen özellikleri eklediğinde, günümüzde ve

yakın gelecekte Türk dış politikasının formülasyon ve uygulamalarında ortaya çıkan, çıkabilecek sorunların karmaşıklığı daha da belirginleşmektedir.

Uluslararası sistem

Bilindiği gibi, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve federasyonun dağılması sonucunda iki kutuplu sistemin ortadan kalkmasıyla, nasıl bir uluslararası sistemin ortaya çıktığı ya da çıkmakta olduğu tartışması başlamıştır. Bu tartışma sadece bir akademik merak ile ilgili değildir. Eğer yukarıdaki paragraflarda sözü edilen "bir ülkenin dış politikasının belirlenmesinde dışsal faktörlerin çok önemli olduğu"na ilişkin varsayımdan hareket edilirse, bu tartışma diğer ülkeler açısından olduğu gibi, Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır. Böyle bir konuda isabetli teşhis ve tahminlerde bulunabilmek açısından uluslararası sisteme ilişkin iki temel noktayı irdelemek gerekir: Sistemde yer alan ülke ve ülke gruplarının güç dağılımı açısından gösterdikleri özellikler bu ülkeler arasındaki ilişkiler açısından önem taşıyan katalizör belirleyiciler.

Günümüzde oluşmakta olan uluslararası sistemin bünyesinde yer alan ülkeler arasındaki güç dağılımına ilişkin özelliklerin değerlendirmesi öncesinde bir noktaya dikkat çekmek gerekir. Bu açıdan yapılacak bir analiz tek düzeyde değil, siyasi/askeri ve ekonomik/teknolojik olmak üzere başlıca iki düzeyde gerçekleştirilmelidir. Aslında gerçek uluslararası sistemde bu düzeylerin ayrı ayrı değil bir arada bulunmalarına ve devletlerin dış politikaları üzerinde çoğu zaman birlikte etki uygulamalarına rağmen, böyle bir soyutlama sistemin bazı özelliklerini daha yakından tanımamıza imkan vermektedir. Günümüz uluslararası sistemi siyasi/askeri açıdan, ABD'nin lideri olduğu "yumuşak bir piramidal hiyerarşi" varsayımı çerçevesinde analiz edilmelidir. Bu konuda, özellikle de ABD'nin liderliği açısından bazı tartışmalar varsa da, kanımca ABD'nin bu konumu hâlâ sürmektedir. Bu açıdan kullandığım temel kriter, bu ülkenin, günümüz dünyasının herhangi bir yerinde, Körfez Krizi sırasındakine benzer bir hareketi gerçekleştirebilmek açısından sahip olduğu imkanlardır. Uluslararası sistemde yer alan ülkeler arasındaki güç dağılımını belirleyen ikinci düzeyde öne çıkan kriter, ülkelerin ekonomik/teknolojik kapasiteleri ve bunları harekete geçirebilme yetenekleridir. Günümüzün uluslararası sisteminin yapısında, bu konuda başlıca iki genel trend gözlenmektedir. Birçok merkeziliğe yönelik ve gruplaşma Avrupa Birliği (EU), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) gibi örgütlenme-

Günümüz uluslararası sistemi siyasi/askeri açıdan ABD'nin lideri olduğu "yumuşak bir piramidal hiyerarşi" varsayımı çerçevesinde analiz edilmelidir. Bu konuda, özellikle de ABD'nin liderliği açısından bazı tartışmalar varsa da, kanımca ABD'nin bu konumu hâlâ sürmektedir.

ler ve Japonya'nın büyük etkisinin bulunduğu Uzak Doğu ve Pasifik bölgelerinde ortaya çıkan gruplaşma, bu eğilimin en somut göstergeleridir. İşte bu iki düzey birlikte düşünüldüğünde, günümüzün uluslararası sisteminin, ABD'nin "yönlendirici liderliği" altındaki bir güçlü devlet oligarşisi tarafından belirlendiği, en azından denetlediği söylenebilir. Bu oligarşinin içinde yer alan ülkelerin güçleri ve/veya güçlerinin birleşimleri birbirleriyle aynı olmakla beraber, hepsi de aynı klubün üyesi durumundadır.

Günümüz uluslararası sistemini anlamak açısından katalizör belirleyicilerin saptanması da önemlidir. Bu açıdan yapılabilecek ilk gözlem, yeni uluslararası ortamdaki devletlerarası ilişkilerde ideolojik faktörlerin öneminde nispi bir azalmanın, jeopolitik faktörlerin öneminde ise nispi bir artmanın var olduğudur. Bunun yanında ülkelerin maddi kapasitelerini oluşturan gücün ekonomik/teknolojik öğelerinin önemi, gücün siyasi/askeri öğelerinin yanındaki yerini iyice sağlamlaştırmıştır. Özellikle, uluslararası ilişkilerde giderek kendisini hissettiren karşılıklı bağımlılık olgusu bu gelişmeye zemin hazırlamaktadır.

Türkiye'nin çevresindeki alt-sistemler

Günümüz dünyasında bir ülkenin dış politikasında etkili olan dışsal faktörlerden birisi de bölgesel alt-sistemlerdir. Türkiye için, bir alt-sistem niteliği taşıyan başlıca üç bölge önem taşımaktadır: Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya. Bu bölgelerin birer alt sistem niteliği taşımalarından kastedilen, bir bölgenin, uluslararası sistemin genel etkenlerinin etkilerine açık olmakla beraber, belirli ölçüde de bir özerkliğe sahip olmasıdır. Bir başka deyişle, bu bölgenin kendisine özgü çeşitli özellikleri de, bu bölgeyle ilgili uluslararası politikayı anlamak açısından önem taşımaktadır. Bölgeselliğin kendisine özgü özelliklerinden kastedilen ise, bölgeden bölgeye bazı farklılıklar göstermekle beraber, genellikle güç dengesinin görünümüdür. Bu açıdan bakıldığında, petrol gibi, uluslararası sistemin ABD liderliğindeki oligarşik birimleri açısından önem taşıyan bir hammaddenin deposu durumundaki Orta Doğu, Türkiye'nin dış politikası açısından, en az bu bölgedeki güç dengesinin özellikleri kadar, başta ABD olmak üzere uluslararası sistemdeki oligarşinin üyesi ülkelere de dikkatle izlenmesi gereken bir bölgedir. Dolayısıyla, bölgedeki güç dengesi sadece yalın haliyle, yani sadece bölge ülkelerini içeren bir biçimde ele alınma-

malıdır. Oysa Kafkasya bölgesinde durum farklıdır. Bu bölgedeki uluslararası ilişkileri anlamakta bölgesel güç dengesini bilmek büyük önem taşır. Bölgenin merkezindeki devletlerin yanında Türkiye, Rusya ve İran da

bu dengenin birincil aktörleri durumundadırlar. Uluslararası sistemin diğer unsurlarının bölgede hiçbir etkilerinin bulunmadığı söylenemezse de, birincil bir öneme sahip olmadıkları ortadadır. Balkanlar'daki durum ise Orta Doğu ile Kafkasya arasında bir yeredir. Bir başka deyişle, bölgede gelişmekte olan olay ve olguları an-

layabilmekte, uluslararası sisteme ilişkin değişkenler kadar bölgesel güç dengesi ilişkileri de önem taşımaktadır. Bosna-Hersek sorunundaki karmaşık ittifak ilişkileri bu konuda bir fikir vermektedir.

Türkiye'nin dış politikasının öğeleri

Genel öğeler

Bu türden bir analizde, global ya da bölgesel düzeydeki uluslararası sistemin tanımlanması ve bu yolla Türk dış politikasının oluşumunda önemli ölçüde etkili bulunan etkenlerin belirlenmesi ve incelenmesi, sonuçta da bazı önerilerin getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, Türk dış politikasının olan ya da olması gereken bazı temel özelliklerinden söz edilebilir.

Türkiye'nin etkili bir dış politika izleyebilmesi, diğer ülkeleri kendi istediği yönde yönlendirebilmesi, her şeyden önce, ülkenin kapasitesi ve bu kapasitenin ulusal güç biçiminde kullanılabilmesi ile ilgilidir. Ülkenin gücünü oluşturan öğeler arasında ise ekonomik/teknolojik öğelerin önemi siyasi/askeri olanlara göre daha hızlı artmaktadır. Son tahlilde siyasi/askeri kapasite hâlâ büyük önem taşımakla beraber, ekonomik/teknolojik kapasiteye olan bağımlılığı her geçen gün biraz daha belir-



ginleşmektedir. Buna paralel olarak günümüzde, ülke dış politikasının ülkenin büyümesini, gelişmesini sağlaması demek, onun topraksal alanını genişletmekten çok diğer ülkeleri etkileme imkanlarını, gücünü artırması demektir.

Öte yandan, Türkiye artık dış politikasının temel öğelerini, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ideolojik veya geçmişte ve günümüzde bazı çevrelerin savunduğu gibi dini, etnik kriterlere göre değil uluslararası sistem ve içinde bulunulan bölge düzeyindeki güç dengesinin gereklerine, yani kısaca çıkar motivasyonuna

göre değerlendirmelidir. Bu, Türkiye'nin keşfetmesi gereken bir durum olmayıp, özellikle yakın çevresinde Yunanistan'dan İran'a, Rusya'dan Barzani'ye kadar çeşitli odaklarca çok belirgin bir biçimde uygulanmaktadır. Dış politikanın böyle bir temelde yürütülmesi, Türkiye'nin siyasi/ekonomik rejim benzerliği dolayısıyla Batı dünyası, dini ortaklık aracılığıyla İslam ülkeleri, etno-kültürel akrabalık sayesinde Orta Asya cumhuriyetleri ile özel yakınlık ve işbirliği noktaları yakalamasına engel değildir. Fakat, burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu türden kriterlerin hiçbirisinin, yukarıda sözü edilen güç dengesi sisteminin gerekleri, diğer bir deyişle Türk dış politikasının çıkarları ile ters düşen politikalar izlenmesini meşru kılmayacağıdır. Türkiye'nin Batı dünyası ile olan yakınlığı, bu ülkelerin AB üyeliği yolu ile Kıbrıs'da Yunan tarafının arzularını yerine getirmesinin kabul edilmesini mümkün kılmaz. Yine Türkiye'nin İran, Suriye gibi ülkelerle aynı inanç kültürünün üyeleri olması, bu ülkelerin açıkça Türkiye'ye yönelik zarar verici politikalar izlemelerinin kabul edilmez olduğu gerçeğini değiştirmez. Nihayet, sadece "kardeşlik, akrabalık" temalarının, Türkiye'nin yeni Türk cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini bir anda çok yüksek seviyelere çıkardığını, çıkaracağını söylemek zordur.

Bilindiği gibi, özellikle Soğuk Savaş döneminin yarattığı, aslında bu sistemin son dönemlerinde zaten aşınmış olan ideolojik şalın kalkması ile bu, kendini özellikle bölgesel politikalar düzeyinde hissettiren çıkara dayalı güç dengesi anlayışı iyice belirginleşmiştir. Bu defa da devletlerin dış politikalarında dini ve etnik faktörlerin birincil öneme sahip olduğuna, olacağına dair değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Samuel P. Huntington'ın ortaya attığı "Uygurliklar Çatışması" tezi buna en belirgin örnektir. Bu tez belki, adlandırılmasında da vurgulandığı gibi, çok uzun tarihsel dönemlerde belirli uygarlıklar arasında yüzyıllar süren, ama ancak çok genel düzeyde bir anlam ifade eden rekabetleri açıklamakta bir anlam ifade edebilir. Fakat, ile-

ride Türk dış politikası çerçevesindeki bazı örneklerle göstermeye çalışacağım gibi, devletlerin ve hatta devlet gruplarının birbirleriyle sürdürdükleri ilişkileri açıklamakta önemli ölçüde yetersizdir. Kanımca, dış politika-

da bu türden faktörler, çıkar maksimizasyonu açısından bir yarar sağlayacakları, en azından negatif bir etkiye bulunmayacakları durumlarda öne çıkartılabilmekte, fakat ülke çıkarlarına uymadığında da kolayca bir kenara bırakılabilmektedir. Nitekim, Türkiye'yi çerçeveleyen bölgelerde olup bitenlere, ülkelerin dış politikalarına yakından bakıldığında bu

durum belirgin bir biçimde gözlenmektedir.

Türkiye'nin dış politika formülasyonu açısından uluslararası sistem düzeyinde yapılması gerekenleri belirtmek, bölgesel düzeylere oranla daha kolaydır. Türkiye, genel siyasi ve ekonomik ilişkiler açısından, Batı dünyasının iki temel odağı olan ABD ile Avrupa Birliği grubu üyelerini aynı anda karşısına almaya özen göstermek, mümkünse uluslararası sistemdeki "güçlü devletler oligarşisi"nin üyeleri sayılan her iki odakla da iyi ilişkileri sürdürmek, en azından bir kanadın desteğini almak durumundadır. Bunlar arasında bir tercih gerektiğinde en sık karşılaşılan durum bu grubun lideri ABD'nin desteğinin daha sürekli oluşudur. Nitekim, tüm dış politika söylemini anti-Batı temalar üzerine oturmuş olan Refah Partisi de, çok belirgin bir şekilde ifade etmese de, ABD'yi Avrupa Birliği'ne tercih etmektedir. Bunun en önemli nedeni, ABD'nin doğrudan belirleyemediği mevcut durumlara adapte olma yeteneğinin Batı Avrupa ülkelerine göre daha ileri oluşudur. Ayrıca, uzaktaki bir devlet olan ABD ile ilişkiler açısından AB türünden bir entegrasyon sorunu da yoktur. İşte, Refah Yol hükümetinin Refah kanadı açısından kritik olan nokta buradadır. Eğer, hükümetin Refah kanadı bu odaklardan her ikisini de karşısına alma gibi bir noktaya yönelmezse (ki şu ana kadarki dönemde yukarıda çizdiğim limitler içerisinde davranmaktadır), konuya ilişkin olarak gündelik politikalarda ortaya koyduğu veya koyacağı tüm anti-Batı söylem ve tutumlar, Türk dış politikasında radikal ve rasyonel olmayan bir yönelme anlamını taşımayacaktır. Fakat burada kritik olan nokta, Refahyol hükümetinin bu türden tutumlarına karşı Batı'nın göstereceği esnekliğin limitleridir. Kanımca, bu hükümet döneminde Türkiye'nin Batı dünyasının tüm üyeleriyle olan ilişkilerinde bir kopuşa gidilmesi, Refahyol hükümetinin muhtemel bir girişimden çok Batılılar'ın limitlerinin daralmasından kaynaklanabilir.

Türkiye'nin askeri/siyasi düzeyde Batı Avrupa ülkelerinden çok ABD ile daha yakın olmasına karşılık,

ekonomik/ticari düzeyde Avrupa Birliği ile daha yoğun ilişki içerisinde olması, uluslararası sistemin gereklerine uygun bir tercihtir. Çünkü, günümüzün uluslararası sisteminin ekonomi bazlı ilişkilerinde, gerek üretim gerekse pazar açısından çeşitli ülkelerin bir araya gelerek bazı gruplaşmalar (AB, NAFTA...) oluşturmaları belirgin bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, uluslararası ekonomik oluşumlar ile oluşan bağlarını korumak, geliştirmek isteyen bir Türkiye'nin de bu gruplaşmaların dışında kalmaması gerekmektedir. Konu bu açıdan değerlendirildiğinde Avrupa Birliği dışında ciddi bir alternatifin bulunmadığı görülmektedir. Mevcut hükümetin Doğru Yol kanadının görüşünün de bu yönde olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, AB'nin Türkiye'nin üyeliğine genel olarak soğuk bakışı, Yunanistan faktörü ve Türkiye'nin AB ile olan siyasi ilişkilerinde ortaya çıkan sorunların, taraflar arası ilişkilerde çeşitli tikanmalara yol açması kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla, bu örgütle kurumsal ilişkilerin gelişmesi konusunda olumsuz görüşleri bilinen hükümetin Refah kanadının, hükümet olduktan sonra bu konuda nasıl bir tutum izleyebileceğinin pek fazla bir önemi yoktur. Bu nedenle, gelecek günlerde hükümetin Refah kanadında muhtemelen hiçbir zaman somutlaştırılmayacak olan "İslam Ortak Pazarı" önerileri sık sık ortaya açılacaktır. Zira bu türden önerilerin önemi dış politikaya ilişkin olmaksızın çok iç politikaya ilişkindir.

Türkiye'nin dış politikasının genel özelliklerine ilişkin olarak yapılması gereken bir diğer saptama da eski Sovyetler Birliği'nin mirasçısı Rusya'nın önemidir. Sovyetler Birliği'nin yıkılarak, federasyonun dağılması üzerine Türkiye, kısa bir süre için "kuzeydeki büyük komşu" sorunun artık ortadan kalktığı gibi bir duyguya kapıldıysa da bu yanılsama uzun sürmedi. Dağılmanın hemen ardından eski Sovyet bölgelerinde egemenliğini değilse de etkisini yeniden kuran Rusya kendini yeniden belirgin bir biçimde hissettirmeye başladı. Hem de bu defa eskiden olduğu gibi büyük Batı tarafından topyekun bir denetime tabi olmadan. Bu durum, Kafkasya ve Orta Asya'da Rusya'nın bıraktığı düşünülen boşluğu doldurmaya çalışan Türkiye'nin işinin pek kolay olmadığını, taraflar arasında kıyasıya bir rekabetin yaşanacağını gösteriyordu. En somut örneği petrol boru hatları güzergahı sonunda ortaya çıkan bu rekabetin Türkiye açısından zorlu olacağı açıktır. Kanımca Türkiye Kafkasya ve Orta Asya konularında, özellikle de ekonomik alanda Rusya işbirliğini geliştirmenin yollarını aramalı, bu açıdan elinden gelen tüm gayreti göstermelidir. Bu bölgelerde Rusya'yı tamamen dışla-

yan projeler geliştirmesinin hiç de gerçekçi olmadığını anlamak için mutlaka sinama-yanılma yöntemini kullanmaya gerek yoktur. Bu konuda mevcut Refahyol hükümetinin herhangi bir somut politikası görülmektedir.

Hükümetin, özellikle de Refah kanadının, Rusya hakkındaki düşüncelerini, bu siyasi kadronun genel görüşleri çerçevesinde tahmin etmek mümkünse de, henüz dış politikada bu odağa karşı izlenen, izlenecek olan tutum konusunda ortaya çıkan belirgin bir gösterge yoktur.

Hükümetin, özellikle de Refah kanadının, Rusya hakkındaki düşüncelerini, bu siyasi kadronun genel görüşleri çerçevesinde tahmin etmek mümkünse de, henüz dış politikada bu odağa karşı izlenen, izlenecek olan tutum konusunda ortaya çıkan belirgin bir gösterge yoktur. Görünen odur ki, Refahyol hükümeti döneminde Türkiye'nin dış politikasında belki de en az tartışılan

ve/veya değişen konu Rusya politikası olacaktır.

Türkiye coğrafi konumu itibarıyla belirli ölçüde içerisinde yer aldığı bölgesel alt-sistemlerde bu genel görünümün şu veya bu oranda etkisi altında politikalar oluşturmak durumundadır. Daha çok güç dengesi mantığının geçerli olduğu bu ilişkilerde Türkiye'nin bazı "pazarlık noktaları" yakalamaya ihtiyacı vardır. Bu, Türkiye'nin komşularının kendisine yönelik politikalarıyla belirlenen bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç çeşitli yollarla deneyerek karşılanmak durumundadır. Gerçekten de, eğer Türkiye'nin amacı bölgedeki çeşitli sorunları çatışma değil de görüşmeler yoluyla çözmek ise bu gereklidir. Zira, hiçbir ülke (genellikle) bir şey almadan bir şey vermemektedir. Dolayısıyla, sizi rahatsız eden bir komşunuzla masaya oturduğunuzda, bu konuda onun desteğini (en azından karşı tutumunun ortadan kaldırılmasını) arzuluyorsanız, sizin de ona vereceğiniz (yani onun sizden isteyebileceği) bir şey olmalıdır. Bugüne kadar Türk dış politikası böyle bir ihtiyacı pek hissetmemiştir. Gerek Türk dış politikasının geleneksel ağırbaşlı ve ihtiyatlı tutumu gerekse Soğuk Savaş döneminde bu türden sorunların blok politikaları çerçevesinde çözülüyor olması bu ihtiyacı azaltan etkenlerdi. Oysa, artık günümüzde durum farklıdır. Bugün Türkiye, gerek Orta Doğu gerek Kafkasya gerekse Balkanlar'daki rakip komşuları ile masaya oturduğunda, bu ülkelerin hemen hepsinin Türkiye'ye karşı kullanabilecekleri bazı kozlar söz konusudur. Oysa Türkiye, tekil ve çoğu kendi inisiyatifine dayanmayan bazı konular dışında, bu türden imkanlara pek sahip gözükmemektedir. Dolayısıyla yeni bölgesellik bağlamında bu konu önem kazanmaktadır.

Nihayet, Türkiye'nin dikkat etmesi gereken bir diğer nokta da, rakip komşuların bölgelerarası ittifaklar oluşturmalarını önlemek olmalıdır. Bir başka deyişle, Türkiye, bölgelere yönelik olarak uyguladığı politikaları o bölgeyle sınırlı tutmaya çalışmalıdır. Rakiplerin bölgelerarası ittifaklar oluşturmalarını önlemek, Türkiye gi-

bi en azından üç farklı bölgeye teğet olan bir ülke için jeopolitik bir gerekliliktir. Örneğin, bir Yunanistan + Suriye + Ermenistan ittifakı bu türden bir duruma işaret etmektedir. Bu durumda Türkiye, üç bölgede aynı anda maruz kalacağı bir baskı karşısında zorlanabilir.

Bölgesel öğeler

Orta Doğu, Türkiye'nin bölgesel dış politika gündeminde çoğu zaman birinci sıradadır. Petrol dolayısıyla uluslararası sisteme ilişkin etkilere oldukça açık olan bu bölgede Türkiye de bu durumu dikkate almak, bu açıdan söz konusu olan gereklilikleri bölgesel güç dengesi ilişkileri ile bağdaştırmak durumundadır. Bunun ne kadar zor, ne kadar karmaşık bir şey olduğu, Körfez Savaşı sonrasındaki olayların değişiminden kolayca çıkarsanabilir. Türkiye'nin bu yöreye ilişkin politikasının bölgesel ve sistemik öğelerinin bağlaştırılabilmesi açısından Arap-İsrail uyuşmazlığının sona ermesi ve Irak'ın yeniden sistem-içi bir ülke haline gelmesi büyük önem taşımaktadır. Zira ancak bu durumda Türkiye bölge politikasının gereği olan güç dengesi mantığının uygulanmasında kendisini daha rahat hissedecek, böylece kendisine fazla sorun çıkaran Suriye'ye karşı İsrail ile yakınlaşabilecek, Kuzey Irak'ta kendisini rahatsız eden gelişmeleri denetleme konusunda daha avantajlı bir zeminde hareket edebilecektir. Mevcut yapı ve ilişkiler çerçevesinde birbiriyle bağdaştırılması son derece güç olan bu durumların birlikte gerçekleşmesi, Türkiye'nin Orta Doğu jeopolitiği açısından ideal durumdur. Daha gerçekçi sayılabilecek bir hedef, bunların ikisinden birisinin (ABD faktörü hatırlandığında doğal olarak birincisinin) gerçekleştirilebilmesidir. Türkiye'nin İsrail ile işbirliğine yönelmesi, hem iki ülkenin uluslararası sisteme ilişkin genel tercihlerine hem de jeopolitiği çevresinde iki ülkenin çıkarlarına uygundur. Bölgede Türkiye için bir diğer önemli odak da Irak'tır. Aslında, Bağdat'ta kimin oturduğundan bağımsız jeopolitik bir analizde Türkiye ve Irak doğal müttefiklerdir. Nitekim, geçmiş on yıllardaki ilişkiler bu analizi destekler niteliktedir. Özellikle Kuzey Irak'ta ortaya çıkan gelişmeler bu gerekliliği daha da belirginleştirmektedir. İran ile Suriye arasındaki Irak için de, Türkiye benzer bir konuma sahiptir. Bütün bu jeopolitik rasyonel, Saddam Hüseyin tarafından bozulmuştur. Bu nedenle Türkiye, Irak'ın yeniden sistem-içi bir ülke olabilmesi için elinden geleni gayreti göstermelidir. Bundan sağlayacağı yarar, sadece petrol boru hattından sağlayacağı gelir ile ölçülmeyecek kadar yüksektir. 1990 sonrasında göreve gelen hükümetler, ABD faktörünü de dikkate alarak, esas olarak İsrail ile olan yakınlaşmaya önem vermişlerdir. Refahiyol hükümetinde ise Doğru Yol kanadı yine bu yönde bir eğilim içerisinde olmakla beraber ABD'nin Kuzey Irak politikasına uymaya (Bağdat'ın desteklediği Barzani güçle-

rinin Kuzey Irak'ta nispi bir istikrar sağlaması türünden) bazı girişimlere de esneklik göstermekte, Refah kanadı ise Irak ile yakınlaşmayı öne çıkartan ikinci alternatifini belirgin olarak desteklemektedir. İşin ilginç yanı koalisyonun bu konuda ortaya koyduğu farklı tutum, iki tarafı da birden kaybetme gibi bir tehlike taşımakla beraber, bu bağdaştırılması zor ittifakları (bilinçli olarak böyle bir amaç taşımamakla beraber) bağdaştırma gibi bir konuda (başarı ihtimali düşük de olsa) bir şansa sahip gözükmemektedir. Ayrıca, koalisyon hükümetinin Refah kanadı bölgeye ilişkin olarak ABD'yi doğrudan karşıya almak yerine araya mesafe koymaya çalışmaktadır. Koalisyon hükümeti döneminde de bu politikanın devam etmesi beklenebilir.

Koalisyon hükümetinin Refah kanadının din kardeşliğini Suriye ile olan sorunların halinde de bir araç olarak görmesinin bir sonuç vermesi (diğer şartlar sabit iken) çok zordur. Zira Suriye'nin başında, güç dengesi mantığını dış politikasında en değişmez düstur edinmiş ve bunu uygulamakta da bir hayli beceri ve deneyime sahip Hafız Esad yönetimi vardır. Dolayısıyla, Esad'a onun ihtiyacı olan bir şeyi vermeden hiçbir şey alamazsınız. Su konusunda istediğini almadan PKK'ya verdiği desteği sona erdirmeyecektir. Bu, ülkelerin büyük çoğunluğu arasındaki ilişkilerde geçerli bir kural olmakla beraber Suriye'ye yönelik olarak tam anlamıyla söz konusudur. Bu nedenle, Türkiye, Suriye'yi rahatsız eden bir şeye sahip olmalı, Suriye yönetiminin yapılmamasını istediği bir şeyler yapıyor, yapabiliyor olmalıdır. Türkiye'nin İsrail ile iyi ilişkiler içerisinde olması bu nedenle önemlidir. Bu nedenle, eğer koalisyon hükümeti elindeki İsrail kartını bu ülke ile masaya oturmadan, ondan bir şey almadan, "İslamın düşmanı İsrail" mantığı ile terkederse büyük bir hata yapmış olur. Zira, Suriye, herhalde "İslam'ın dostu" olduğu söylenemeyecek olan Yunanistan, Ermenistan veya Rusya kartlarını hiçbir zaman bu gibi bir nedenle terkermeyecektir. Bu ülke ile ancak bu noktalar akıld tutularak masaya oturulduğunda bir sonuç alınabilir. Bunun dışında, "kardeşlik, dostlu" uğruna ya bir şey vermeyecek ya da bunu çok kısa bir süre için verecektir. Koalisyon hükümeti bu noktaları test ettiğinde böyle olduğunu görecektir. Hükümetin Refah kanadı bu durumu anlamış gözükmemekte veya iç politika nedeni ile anlamak istememektedir.

İran ile ilişkiler de, doğal olarak bazı farklılıklarla, Suriye ile söz konusu olanlara benzemektedir. Genel düzeyde, iki ülkenin belirgin bir rekabet içerisinde oldukları söylenebilir. Her şeyden önce, iki ülkenin rejimlerinin farklılığı bu rekabetin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye, ülkesindeki İslamcı terör örgütlerinin İran bağlantısı ile ilişkili bazı sıkıntılar yaşamaktadır. İran da ülkesinde yaşayan İran rejimi karşıtlarına Türkiye'nin hareket imkanı vermesinden şikayetçidir. Ayrıca, son zamanlarda PKK'lıların Türkiye'ye

İran'dan sızdıklarına dair örneklerin sayısı bir hayli artmakta, İran ise bu konuda sürekli yalanlamada bulunmaktadır. Başbakan Erbakan'ın Tahran ziyareti sırasında yapılan temaslar, verilen sözler de bu durumda herhangi bir değişiklik yaratmamıştır. İran, kendi ülkesinde de bir Kürt azınlığı bulunması dolayısıyla, bölgede bir Kürt devleti kurulmasına çok sıcak değildir. Fakat bu durum, Türkiye'ye karşı PKK kartını kolayca bırakacağı anlamına gelmez. PKK'yı doğrudan desteklemese de ona barınma imkanı vermektedir. Türkiye, komşularının bazı zayıf noktalarını de-

Türkiye, komşularının bazı zayıf noktalarını değerlendirme konusunda geleneksel olarak "ihtiyatlı ve ağırbaşlı" bir politika izlediğinden, elde bulunan kozlar konusunda, genellikle komşuları kadar geniş imkanlara sahip bulunmamaktadır.

ğerlendirme konusunda geleneksel olarak "ihtiyatlı ve ağırbaşlı" bir politika izlediğinden, elde bulunan kozlar konusunda, genellikle komşuları kadar geniş imkanlara sahip bulunmamaktadır. Örneğin, Azerbaycan'ın devrik lideri Ebulfez Elçibey (kendü ülkesi açısından kötü bir zamanlama yaparak), Azeri-Ermeni savaşının en yoğun günlerinde "İran'daki Azeriler'den söz ettiğinde. Türkiye'deki ağırbaşlı kamuoyu bunun bir hata olduğu yolunda değerlendirmeler yapmış, İran'ın bu konudaki "yumuşak karnı" üzerine politika yapılması düşüncesi ortaya çıkmamıştır. Oysa, aralarında İran'ın da bulunduğu Türkiye'nin hemen hemen bütün komşuları bu türden zayıf noktaları değerlendirme konusunda hem niyetli hem de beceriklidirler.

İran ile söz konusu olan rekabetin önemli bir ayağı da Kafkasya ve Orta Asya konularındadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda ortaya çıkan devletlerden dini İslam olanlar üzerinde etki oluşturmak isteyen ülkeler arasında Türkiye ve İran da vardır. Rusya'nın birisi hariç Türk kökenli olan bu ülkeler nezdindeki etkisini yeniden kurmuş olduğunu söylemek mümkünse de, bu konuda rekabetin sürdüğü bir gerçektir. Bölgede Rusya'nın etkisini veri kabul eden İran, bu konuda en büyük rekabetini Türkiye'ye karşı sürdürmektedir. Bu İran'ın çıkarları açısından oldukça da doğrudur. Çünkü, bölgede eskiyi temsil eden Rusya'ya karşı yeniye temsil edenler Türkiye ve İran'dır. Rus etkisinde yetişmiş nesiller değişikçe bölge halklarının yeniye yöneleceği düşünülebilir. Bu açıdan, Türkiye Batı'ya yakın siyasi, ekonomik ve kültürel öğeleriyle, bu ülkeler açısından ciddi bir model örneği oluşturmaktadır. İşte bu nedenle, kendisi de bu ülkelere bir İslam devleti modeli öneren İran için Türkiye birinci rakiptir.

Kafkasya'daki durumun belirlenmesinde bölgesel faktörlerin ağırlığının daha fazla olduğundan söz etmiştik. Azeri-Ermeni çatışması Türkiye için, akraba bir ulusla dayanışmanın ötesinde bir bölgesel denge sorunudur. Bölgede etkin olmaya çalışan İran güç den-

gesi mantığına oldukça uygun bir tutum sergilemekte. Rusya'nın tartışmasız olarak var olan etki ve baskısına karşı oluşacak tepkiyi değerlendirmekte kendisine rakip olarak Türkiye'yi görmektedir. Bu nedenle, dö-

min Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in, Azerbaycan'a ait olan Laçın koridorunun tamamen Ermenilere bırakılmasına karşılık Nahçıvan'ın İran sınırı boyunca uzanan Ermeni topraklarında oluşacak bir şeritle Azerbaycan'a doğrudan bağlanması önerisine, Ermenistan veya Rusya'dan önce İran itiraz etmişti. Çünkü bu durumda en birincil rakibi Tür-

kiye, Azerbaycan ile doğrudan karayolu ile sınırdaş oluyor, böylece Orta Asya yolunu güvence altına alıyordu. İran bununla da kalmamış, Azeri yönetiminin çok belirgin bir biçimde Türkiye'ye yakınlaştığı dönemde Tahran'ın, din kardeşi, hattâ mezhep kardeşi olan Azeriler'e karşı Ermenistan'ı desteklemesiyle doğrudan devlet çıkarına dayalı bir güç dengesi politikası izlediğini gözler önüne sermiştir. Nitekim, Azerbaycan'da Rusya'nın etkisiyle gerçekleşen bir iktidar değişikliği sonucunda, bu ülkenin eskiye oranla Türkiye'den uzaklaşarak Rusya'ya yakınlaşmasının ardından, İran'ın Azerbaycan'a yönelik tutumu da olumlu bir noktaya gelmiştir.

Refahiyol koalisyon hükümeti döneminde Tahran'ın Türkiye politikası, bir devlet olarak ülkesel, jeopolitik çıkarlarına dayalı tercihlerle, daha uzun dönemli, bölgede kendi devlet yapısına yakın birimlerin yaygınlaşarak kendisinin meşruiyetini pekiştirmesi eğilimi arasındaki gel-gitlerde aranmalıdır. Bu nedenle Tahran yönetimi PKK konusunda zaman zaman farklı tutumlar içerisinde olmakta, öte yandan bölgede bir "İslam-Kürt hareketi" oluşması için de çaba harcamaktadır. Bu arada İran yönetimi, Türkiye'deki hükümetin Refah kanadının kendisinden çok Suudi türü bir anlayışa sahip olduğunu bilmektedir. Gerçekten de, muhalefetteyken İran-tipi bir anti-ABD'cilik sergileyen Refah Partisi, iktidara geldikten sonra, en azından hükümette yer alan kadroları açısından bu söylemi bir kenara bırakarak (petrol gibi bir ürün çerçevesinde temel bir çıkarla bu ülkeye bağlı olmadığından biraz daha özerk bir biçimde) Suudi Arabistan'ın ABD'ye bakışına yaklaşmıştır. Bu nedenle, koalisyon döneminde Tahran'ın temel amacı, Türkiye'nin ABD ve İsrail ile olan iyi ilişkilerini bozmaktadır. Hükümetin Refah kanadı ise, muhtemelen, söyleminde bu yönde davranmakla beraber fiilen böyle bir yola yönelmeyecek, en azından buna sebep olan taraf olarak görünmek istemeyecektir.

Türkiye'nin bölge politikasında Gürcistan'ın yeri önemlidir. Bu bağlamda Türkiye'nin, belirli bir ölçüde

Rusya'nın etkisinde olmasına rağmen, Gürcistan ile ilişkilerini geliştirmesinde, Gürcistan'ın dış dünya ile ilişkilerini Türkiye üzerinden geliştirmesinin sağlanmasında yarar vardır. Zira, bölgede Ermenistan'ın etkisini genişletmesini dengelemek açısından bu önemlidir. Bu nedenle, Türkiye'nin, duygusallığa kapılmayarak, Rusya tarafından desteklenen ayrılıkçı Abhazlar'ın Gürcistan merkezli hükümetine karşı giriştikleri harekete pek sıcak bakmaması, Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir politika olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan, bölgedeki Azeri-Ermeni çatışmasında Türkiye'nin yeri, hem ulusal çıkar hem de moral değerler açısından Azerbaycan'ın yanındır. Türkiye bu çatışmada Azerbaycan'ın en az zarar göreceği bir kalıcı çözüme ulaşabilmesi için elinden geleni yapmalıdır. Fakat bunu yaparken bölgede Ermenistan'ı iyice sıkıştırarak ta-

hesaplarını esas olarak kendi başına yapmak durumundadır. Çok benzer bir durum Orta Asya Türk cumhuriyetleri için de geçerlidir. Uzun bir Çarlık ve Sovyet yönetim döneminin bu ülkelerdeki etkisinin bir anda ortadan kalkacağını ve bu ülkelerdeki Rusya ile bu dönemlerde oluşan tüm bağlarını hemen koparacağını, koparabileceğini ummak gerçekçi bir değerlendirme değildir. Bu nedenle Türkiye, bulabildiği tüm işbirliği noktalarını değerlendirerek Rusya ile ilişkileri iyileştirmeye çalışmalı, özellikle ekonomik konularda Rusya'yı da devreye sokan projeler geliştirmelidir. Bu uzun vadeli bir politika olmalıdır. Türkiye enerjisini "hantal ama kocaman" bu komşu ile uğraşmaya ayıramaz, ayırmamalıdır. Yapabileceğimiz genel nitelikli bazı değerlendirmeler dışında, mevcut koalisyon hükümetinin Refah kanadının konuya ilişkin ne türden değişiklikler düşündüğünün ipuçları henüz belirgin değildir.

Bu arada İran yönetimi, Türkiye'deki hükümetin Refah kanadının kendisinden çok Suudi türü bir anlayışa sahip olduğunu bilmektedir. Gerçekten de, muhalefetteyken İran-tipi bir anti-ABD'cilik sergileyen Refah Partisi, iktidara geldikten sonra, en azından hükümette yer alan kadroları açısından bu söylemi bir kenara bırakarak (petrol gibi bir ürün çerçevesinde temel bir çıkarla bu ülkeye bağlı olmadığından biraz daha özerk bir biçimde) Suudi Arabistan'ın ABD'ye bakışına yaklaşmıştır.

mamen Rusya'nın etkisine itmemeli, özellikle bu ülkenin dünyaya açılmasına aracılık ederek (ki bu Ermenistan'ın Karabağ sorununda olumlu bir adım atmasına bağlanabilir), Erivan'ın bölgedeki Türk unsuruna karşı kendisine diğer bölgelerde ekonomik ya da siyasi ortaklıklar aramasını özendirmeye gayret etmelidir. Bilindiği gibi, Erivan'daki mevcut yönetim, Azeri sorununa ve Türkiye'ye karşı nispeten ılımlı, aşırı-milliyetçi Taşnaklar'a karşı sert bir tutum sergilemektedir. Oysa, ABD ile güçlü bağları bulunan diaspora grupları iktidara geldikleri takdirde, bölgedeki istikrarı iyice karıştıracak, Batılı büyük güçleri Türk tarafı aleyhine bölge politikasına dahil etmeye çalışacaklardır.

Türkiye'nin dış politikasını belirleyen genel öğeler arasında yer verdiğimiz Rusya faktörünün bu bölgeye ilişkin politika açısından taşıdığı önemi belirtmeye dahi gerek yoktur. Türkiye ve Rusya'nın bölgeye ilişkin çıkarlarının, en çarpıcı örneği petrol ve doğalgaz nakil hatları projelerinde görüldüğü gibi, birçok konuda bu iki ülkeyi birbirinin başlıca rakibi haline getirdiği ortadadır. Ayrıca şu bilinmelidir ki, Kafkasya henüz uluslararası sistem ile bütünleşmiş bir bölge değildir. Bir başka deyişle, bölge bugünkü haliyle, Rusya dışındaki önemli güç merkezlerince de, açık ya da örtük olarak, "Rusya'nın etki alanı içindeki bir coğrafya" olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye, bölgeye ilişkin

Özellikle eski Yugoslavya'nın dağılması ile önem kazanan Türkiye'nin Balkan politikası, dikkate alınması gereken faktörler açısından son derece karmaşıktır. Bu karmaşıklığın hem uluslararası sistemden hem de bölgesel özelliklerden kaynaklanan yönleri vardır. Her şeyden önce,

uluslararası oligarşinin üyeleri Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa ve istemeye istemeye ABD bölge ile ilgilenmektedirler. Öte yandan, eski Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan yeni devletler ile ortaya çıkan durumun, istikrarlı bir denge için gerekli olan tarafları ve dengenin dengeleyicilerini ürettiğini söylemek henüz mümkün olamamıştır. Bölgede, temelde Yeni Yugoslavya- Yunanistan işbirliğine dayanan ve Rusya tarafından desteklenen "Ortodoks ittifakı" Makedonya konusunda farklı bir tutum izleyen bir başka Ortodoks ülke olan Bulgaristan tarafından çıkarı gereği delinmektedir. Nitekim aynı Ortodoks ülke, temelde Yugoslavya-Yunanistan ittifakına karşı ortaya atılan ve yine çoğunluğu Ortodoks olan Makedonya ile birlikte, Türkiye ve Arnavutluk gibi halkı Müslüman olan iki ülkeyi de kapsayan "Karadeniz'den Adriyatik'e Otoyolu Projesi'nin içerisinde yer almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken, bölgedeki Yunanistan-Yugoslavya ittifakında "Ortodoksuluk"un sadece bir ambalaj oluşudur. Bu ittifakta esas olan, iki ülkenin Kosova/Arnavutluk ve Makedonya politikalarındaki çıkar benzerliğidir. Bu zemin ortadan kalktığında, mezhep birliğinin tek başına iki ülke arasındaki işbirliğini sürdürmeye (bu benzerliğin Bulgaristan ile Yunanistan veya Yugoslavya arasındaki bir ittifaka yetmediği) yetmeyeceği söylenebilir. Öte yandan, bölgede Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Türkiye arasındaki Müslüman

dayanışması da, Makedonya'daki ayrılıkçı Arnavut miliyetçiliğine karşı takınılacak tavır konusunda zorlanabilir. İçeride Kürt Sorunu ile uğraşan Türkiye'nin, Yugoslavya'dan ayrılarak Arnavutluk'a ilhak isteyecek bir Kosova veya Makedonya'dan ayrılarak Arnavutluk'a ilhak isteyecek bir Makedonya Arnavutları hareketine yakın bir politika oluşturması kolay değildir. Hatta eski Yugoslavya'dan ayrılarak sınırları BM tarafından tanınan ve bu sınırların ülkede yaşayan etnik gruplar paralelinde bölünemeyeceğini savunan Bosna yönetimini destekleyen Türkiye'nin, bu tutumuyla kendi Kıbrıs politikası açısından bazı bağdaştırılabilirlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı söylenebilir.

Nihayet, Bosna-Hersek'te Müslüman ve Hırvatlar'ın ABD'nin inisiyatifi ile bir araya gelerek bir konfederasyona yönelmeleri, Sırp'lar'a karşı birlikte mücadele vermeleri, Balkanlar'daki saflaşmanın esas olarak ve sadece bir Hristiyanlık-Müslümanlık çatışması şeklinde algılanmaması gerektiğini göstermektedir. Henüz bu bölgeye ilişkin Türk dış politikasında belirgin bir adım atmamış olan Refahyol hükümetinin, özellikle bu hükümetin Refah kanadının da, bölgeye ilişkin olarak bu durumu dikkate alan bir politika izlemesi gerekmektedir. Hükümetin Refah kanadının, Bosna-Hersek'teki son gelişmelerin esas olarak sınırları ABD tarafından çizilen limitler dahilinde gelişmesi nedeniyle, konu ile çok aktif bir biçimde ilgilenmemesi, Bosna'daki Müslümanlar'ın yönetimine klasik destek mesajlarının ötesinde bir inisiyatif almaması beklenebilir.

Nihayet, Türkiye'nin, gerek bu bölgeye ilişkin gerekse Avrupa'ya ilişkin politika oluşturma çabalarında en önemli faktör şüphesiz Yunanistan'dır. Bu ülke yaklaşık 170 yıldır topraklarını Türkiye aleyhine genişletmesine rağmen sürekli olarak "Türk tehdidi"nden bahsederek Batı'yı kendisini bu "Osmanlı mirasçısı"na karşı desteklemeye çağırmaktadır. Son yıllarda AB'ye üye olduktan sonra bu stratejisi açısından bir de kurumsal bir platform sağlayan Yunanistan, Kıbrıs konusu aracılığıyla Türkiye'nin Batı'ya ilişkilerini kilitlemeye çalışmaktadır. Türkiye'nin önemli sorunlar olarak gördüğü Ege ve Batı Trakya sorunlarını görüşmeye yanaşmayan Yunanistan, en son olarak da Kıbrıs Rum Yönetimi'ni bütün Kıbrıs adına AB'ye aldırarak bu sorunu kendi lehine sonuçlandırmaya gayret etmektedir. Türkiye ve Türkiye ile ilgili sorunlarla uğraşmak Yunanlı için bir yaşam tarzı, bir alışkanlıktır. Bu ülke için Türkiye adeta yabancı bir devlet değil de, ülkenin iç politikasında da yer alan ve herkesin alt etme konu-

sunda birbiriyle yarıştığı, ülke siyasetinin üzerinde cereyan ettiği bir "Kötülükler Odağı"dır. Refahyol hükümetinin göreve gelmesinin, Yunanistan'ın Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin gelişmesini engelleyerek Avrupa'dan soyutlamak, yalnız bırakmak politikası açısından bir avantaj oluşturduğu söylenebilir. Doğal olarak, bu açıdan ne derecede başarılı olacağı biraz da Refahyol hükümetinin politikaları ile ilgili olacaktır.

Türkiye, yaklaşık son elli yıldır, Yunanistan ile ilişkilerde oldukça sıkıntı çekmiş, dış politikasında çok büyük bir enerjiyi, başta Kıbrıs olmak üzere bu ülke ile ilgili sorunları çözme yolunda harcamıştır, harcamaktadır ve ne yazık ki harcayacak gibi de gözükmemektedir. Bugüne kadar Türkiye, Yunanistan ile olan ilişkilerde hep Atina'nın belirlediği gündemleri takip etmek durumunda kalmıştır. Artık, bu ülke ile olan ilişkilerinde gündem oluşturmaya da yönelmeli, taraflar arasındaki tüm ilişkileri masaya yatırarak çözmeye hazır olduğu yolunda yoğun bir kampanya başlatmalıdır. Bu sırada Türkiye'de Refahyol hükümetinin bulunması, eğer böyle bir çaba söz konusu hükümet tarafından da gerekli görülürse, kanımca uygulama açısından bir engel oluşturmayacaktır. Bununla birlikte, yeni hükümetin bugüne kadar ortaya koyduğu tutumlar çerçevesinde, böyle bir dış politika atağı yapması pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla denebilir ki "Batı Cephesi'nde Değişen Birşey Yok."

Sonuç

Günümüzde sürdürülmekte olan ve sürdürülecek Türk dış politikası açısından iki nokta önem kazanmaktadır. İlk, özellikle yakın çevremiz ile ilgili dış politika ilişkilerinde, güç dengesi mantığına uygun, yani temelde ülkesel çıkara dayalı, diğer faktörleri ancak bu temele uygun olduğu ya da onunla çelişmediği durumlarda dikkate alan bir bakış açısına sahip olunması gereklidir. İkinci olarak da, ülkenin etkili bir dış politika izleyebilmesinin yolunun etki kapasitesinin yüksek olmasıyla ilgili olduğunun bilincinde olarak, ülkenin büyümesi ve güçlenmesi, başka ülkeleri etkileme kapasitesinin artması açısından, askeri kapasitede belirli bir asgariyi tutturmanın dışında, esas olarak ekonomik/teknolojik kapasitenin artışına önem vermek gerekmektedir.



Yeni Sağ ve Yeni Siyaset: "Her Şeyden Biraz"

TANIL BORA

Liberalizmin bireyci ve faydacı pragmatizmini had safhaya vardırarak neoliberal söylem, her şeyi "performans" ölçüsüne vuran ve "masrafını karşılamayan" her işi ve herkesi "lüzumsuz" sayan "fanatizmiyle", geniş kitleleri "gaza getirmeyi" becerdi.

Cihanda durum

2. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde hemen bütün dünyada serpilen "merkez" veya "kitle" partisi modeli, belirli toplumsal sınıfları ve belirli çıkarları temsil eden eski parti geleneklerini adım adım esnetmişti. "Genel" bir sol veya sağ çizgiyi sürdüren, kemikleşmiş tabanlarını tatmin etmeye hâlâ önem veren, ama bu çekirdeğin etrafını bir dizi başka çıkar ve temsil ilişkisiyle ören parti yapıları hâkimiyet kazandı. Batı Avrupa'da bu eğilimin öncülüğünü "kadim" Sosyal Demokrasi yaptı - bütün dünyaya tesir eden bir öncülüktü bu. Sosyal Refah Devleti'nin altın çağı, Sosyal Demokrasiyi sistemin "esas partisi" haline getirdi. Bu da sosyal demokrat partilerin işçi partileri olmaktan çıkıp, işçi sınıfının örgütlü kesimlerinin yanısıra yükselen modern orta sınıfların geniş bir kesimini -hattâ sanayi sermayesinin "öncü" sektörlerini- temsil eden partilere dönüşmelerine yol açtı. Partilerin temsil yapısındaki bu "gevşeme" Amerikan modeli partiliğin ağırlık kazan-

masını da getirdi. Partiler, belirli toplumsal ilişki ağlarının üzerinde durmaya devam etseler de, esas itibarıyla seçim kazanmaya dönük firmalara benzemeye başladılar. Kuşkusuz ilerleyen kapitalistleşme ve modernleşme sürecinin eski organik ilişkileri "dağıtmasının" da payı vardı bunda.

Modern kitle partisi modelinin öncülüğünü merkez-sola kaptıran Sağ, rövanşı 1980'li yıllarda aldı. Sosyal Refah Devleti çağının sona ermesi ve neoliberal politikaların devreye girmesi, öncelikle, merkez-solun toplumsal dayanaklarını eriten sonuçlar yarattı. Sosyal Refah Devleti'nin çözülmesiyle istikrarsızlaşan (yerleşik saydıkları iş, geçim, eğitim vb. "kariyer"

garantileri sarsılan, işsizlik tehdidiyle karşı karşıya kalan) geniş toplum kesimleri (özellikle orta sınıflar ve orta sınıflaşmış işçi kesimleri), ciddi bir "ne olacağız?" paniğine kapıldılar. Bu istikrarsızlaşmayı "istikrar politikaları" şiarıyla tamamına erdirerek sosyal devlet yapılarını tasfiyeye yönelik Sağ, oluşan paniği ideolojik olarak gayet başarıyla idare etti. Liberalizmin bireyci ve faydacı pragmatizmini had safhaya vardırarak neoliberal söylem, her şeyi "performans" ölçüsüne vuran ve "masrafını karşılamayan" her işi ve herkesi "lüzumsuz" sayan "fanatizmiyle", geniş kitleleri "gaza getir-

meyi" becerdi. Bu bağlamda Sağ, milliyetçi, dindar, muhafazakâr ve otoriter-faşizan motiflerin seferber edilmesine çok şey borçluydu. Dinî ve millî kimliklere hitap eden söylemler yozlaşmış olduğundan yakınılan toplumu tedavi etmeyi vaadeden ahlâkçı vaazlar, iktisaden küçültülmesi gerektiği söylenen devletin güvenlik (ve baskı) aygıtını alabilirdiğine palazlandıran otoriter bir asayişçilik, 80'lerin ve 90'ların ru-



huna damgasını vurdu. Sağın bu dönemdeki egemenliğinin "sırrı", ideolojik düzeyde liberal-muhafazakâr sentezini kotarmasıydı. Buna, parti yapılarının "seçim kumpanyası"na dönüşmesi eğiliminin iyice güçlenmesini de eklemeliyiz. Özellikle medyanın sözkonusu dönemde kazandığı müthiş etkinlik, siyaseti bir imaj pazarlama oyununa benzetti. Bu gelişme, siyaseti farklı çıkarlar ve tercihler arasında bir mücadele olmaktan çıkarıp "mantıklı" iktisadî gerekleri yerine getirme 'teknolojisine' indirgeyen neoliberal zihniyetle gayet uyumludur.

Yurtta durum*

Genel hatlarıyla özetlenen bu gelişme Türkiye'de de yürürlükte. Siyasetin birtakım çıkarlar, tercihler, öneriler arasında bir ikna, geçerlilik ve uygulama mücadelesi, partilerin de bu mücadelenin taraflarını temsil eden yapılar olmaktan çıkması, Türkiye'de çok bariz görünüyor. AP geleneğinin "iyi" siyaseti tanımlamak için bulduğu "hizmet yarışı" vecizesi, bu eğilimle bütünleşen Sağ zihniyetin mükemmel ifadesidir. Bu zihniyete göre siyaset, zaten aklın-mantığın gereği olan "teknik" işlerin idaresine dönük bir yürütme işidir. (Yürütme kavramını, Anayasal güçler ayrımı çerçevesinde taşıdığı anlamın yanısıra günlük dildeki çağrışımlarıyla da anlamakta mahzur yok!) O halde partiler bir nevi müteahhit, seçim de bir nevi "ihale" sayılabilir - nitekim durumun gittikçe buna benzediğini görebiliyoruz. İdeolojilerin ve "taban"ların -ve kimliklerin- temsiline gelince; bunların da organik ve örgütsel ilişkilerden çok imajlarla temsil edilme derecesi yükseliyor, bu da her partinin her imajdan sepetine azbuçuk koyabilmesine imkân hazırlıyor. Teorik olarak, herkesin her şeyi -dozajlar konjonktüre göre ayarlanmak kaydıyla- temsil edebilmesine müsait bir iklim bu...

(Neo) Liberal-muhafazakâr sentezinin Türkiye'deki teşekkülü, bilhassa etkili bir gelişme olarak vurgulanmaya değer. İdeolojik açıdan, güçlü bir modernleşme ve "zenginleşme" iradesiyle dindar hassasiyetleri uyuşturan; siyasal açıdan ise merkez-sağ siyasetle milliyetçi ve muhafazakâr siyasetin gerçek kadrolarını gerekse simgelerini, söylemlerini harmanlayan projeyle, Turgut Özal bu Sentezin öncüsü olmuştu. Özal'ın bu girişimi, RP ve MHP'nin temsil ettiği "radikal" sağın "malzemesini" ehlileştirmeyi, yumuşatmayı, o "malzemenin" esas sahiplerini ise marjinalleştirmeyi hedefliyordu. 1983-87 döneminde bu proje tuttu. 1980'lerin/90'lar dönümünde ise, radikal sağın bizzat kendisi merkezin kapılarını zorlamaya başladı. Bunun

sebepleri şöyle özetlenebilir: Bir yandan ekonomi politikasının tıkanmasıyla, diğer yandan ilerleyen kapitalleşmenin her alana nüfuz etmesiyle maiyet koşullarının "vahşileşmesi", artan yoksunlaşma, yoksullaşma-

sonuçta, klasik merkez-sağın "tuzukuru" kişiliğiyle kolay başedemeyeceği bir durumun ortaya çıkması; ANAP'ın tıkanıp DYP'nin de aynı liberal-milliyetçi-muhafazakâr Sentez projesinin (daha da "çorba") bir taklidine soyunmasıyla merkez-sağda birbirine aman verdirmeyen ikibaşlı bir yapının ortaya çıkması; milliyetçi-muhafazakâr motiflerin mer-

keze yerleşmesinin RP ve MHP'ye sağladığı meşruiyet; boyutlanan Kürt Meselesi'nin otoriter bir "millet-din-devlet" hamâsetine ve fanatizmine açtığı bereketli saha... Böylelikle, MHP ve RP de merkeze yerleşme imkânına sahip oldular. "Merkezileşme"nin bir gereği de elbette bir miktar ehlileşmekti - tabii bu sefer 70'lerin "sol havalı" Türkiye'sinin ölçülerine göre değil, olsa olsa ANAP'lı yılların ölçülerine göre bir ehlileşme. Bu ehlileşmenin şartları, serbest piyasacılığa iman, Kürt meselesini ve asayiş politikasını idare işini üstlenen "Devlet Partisi"ne itaat ve imajını modernleştirme, "her eğilime" azbuçuk göz kırpacak şekilde mezhebinin genişletme, diye sayılabilir. MHP bunu, reaksiyonerliğe, yani "anti" ciliği koşullanmış "katı" yapısının elverdiği sınırlı ölçüde yapabildi - sonuçta tutunduğu merkez-sağ platformuna tımanamayıp asılı kaldı. RP ise bu dönüşümü iyi kotarmış görünüyor. RP'nin orta vadeli geleceğinde, bence, dindar hassasiyetlerin ağırlığının arttığı, klasik merkez-sağ popülizmini bilhassa "sembol/imaj" kaynaklarının dağıtımında başarıyla uygulayan bir "neo-ANAP" profili gözüküyor. Bu profil gerçekleştirdiği ölçüde, hal-i hazırda Türkiye'nin herhalde en "organik" partisi, yani örgüt ve temsil ilişkilerinin en canlı olduğu partisi olan RP'de bir miktar her şeyi ve herkesi temsil edebilme "yeteneğine" erişecek; böylece Türkiye'de sistem herkesin her şeyi temsil edebilir gözükebildiği, "en modern" (doğrusu: post-modern) bir çehreye kavuşmuş olacak...



(*) Bir başka yazıda Türk Sağının yapısal değişim sürecini etraflıca ele almıştım: "Türk sağının ideolojik ve siyasî bunalımı", *Birikim* 64 (Ağustos 1994). s. 11-23.

Sermayenin Bunalımından Siyasal Temsilin, Siyasetin ve Demokrasinin Bunalımına

NAİL SATLIGAN

12 Eylül cuntasının ilk icraatı iki noktada özetlenebilir: 1. siyasal partiler ile parlamentonun kapatılması; 2. sendikal hareketin sol kanadının bastırılması, geri kalanının ise kısmen baskı, kısmen bütünleştirme yoluyla yeni oluşturulacak siyasal yapıya massedilmesi.

Türkiye'de siyasal hayatın uzun süreden beri keskin bir bunalımın pençesinde kıvrandığı ister akademik kökenli olsunlar ister doğrudan siyasetin içinden gelsinler hemen bütün gözlemcilerin paylaştıkları bir sap-tama. Bunalımın nitelendirilmesi konusunda bazen farklı terimler (rejim bunalımı, siyasal temsil bunalımı vb.) kullanılıyor. Ayrıca siyasal alandaki bunalımın toplumun öteki düzlemlerindeki bunalım dinamikleriyle olan ilişkisi konusunda değişik algılayışlar var. Kimilerine göre siyaset alanındaki tıkanmaların toplumun maddi alt yapısıyla, toplumsal sınıflar arasındaki ilişki ve çelişkilerle hiç ilişkisi yoktur. Bunlara bakılırsa "merkez-sağ" kanattaki partilerin önderliklerinde bir personel değişikliği, kişisel sürtüşmeleri nedeniyle bu kanattaki iki "büyük" partinin birleşmesini engelleyen liderlerin yerini Özal benzeri "vizyon sahiplerinin" alması bunalımı çözmeye belki de yetecektir. Elbette bu yaklaşımın doğal uzantısı ekonomi ile siyaset arasındaki belirlenim ilişkisini neredeyse tek yönlü olarak ikincisinden birincisine doğru kıvrarak alıyor. Söz gelimi iktisadi sorunların esas olarak siyasal sorunlardan kaynaklandığı, sermaye birikim tarzının ve bir toplumsal güç olarak sermayenin siyasal bunalımının başta gelen faillelerinden biri değil, bunalımın kurbanı ve mağduru olduğu görüşü, bu yaklaşımın ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor.

Bu tahlilin doğruluk derecesini soruşturmak için yirmi yıl kadar geriye gitmek gerekiyor. 1977'de girilen döviz bunalımı, bunun sonunda ekonominin yer yer, hem de en can alıcı kesimlerde durma noktasına

gelmesi, sermayenin belirleyici hiziplerinin temelleri 1930'ların "büyük depresyonu" sırasında atılmış olan ithal ikamecisi birikim tarzının kendini yeniden üretme yeteneğini yitirdiğinin bilincine varmalarına yol açtı. Artık Türkiye kapitalizminin dünya pazarının döngüleriyle eklemlenmesi, yani uluslararası düzeyde "rekabet gücü" kazanması gerekiyordu. Bunun anlamı ise ekonominin o güne kadarki sosyo-politik parametrelerinde köklü bir değişim zorunluluğunun kendini dayatmasıydı. Bugüne değin yeterince belgelenmiş olan bu öykünün ayrıntılarına girmeye gerek yok. Kapital sınıfın 70'li yılların sonlarında TUSİAD gibi örgütleri ve kitle iletişim araçlarındaki sözcüleri aracılığıyla şekillendirmeye ve savunmaya başladığı "dışa açılma" stratejisinin ana öğelerini belirtmek yeter:

. dünya pazarında rekabet gücü edinebilmenin birinci koşulu olarak emek üretkenliğinde hızlı bir artış, ileri teknolojiye dayanarak yararlanma olanakları sınırlı bir ekon-

omide bunun ön koşulu olarak iş yeri disiplininin sıkıştırılması, bir savunma mevzi olarak sendikal hareketin etkisizleştirilmesi;

. dolaysız ücret maliyetinin, yani ücretlerin kısılması;

. dolaylı ücret maliyetinin, yani "sosyal hakların" kısılması;

. sermaye üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesinin bir yolu olarak kamu hizmetlerinin ve genel olarak devlet aygıtının budanması;

. girişimci sınıfı kollayan bir maliye politikası;

. devletin elindeki yeniden bölüş-türme olanaklarının ağırlıklı olarak sermayenin yeni stratejiye yatkın





kesitlerine ayrılmasına dayalı bir özendirme politikası vb.

Sermayenin bu stratejisi, kâh kısmî başarılar kazanarak, kâh kısmî yenilgilere uğrayarak bu güne dek hükmünü sürdürdü. Merkez-soldakiler dahil, siyasal rejimin bütün yerleşik partileri bu stratejinin temel ilkelere benimsedi. Ancak uygulamanın dozu konusundaki görüş ayrılığı, bir yandan burjuva partileri ile burjuvazinin kendisi arasına kama sokarken bir yandan burjuvazinin parlamenter sistemin kendi çıkarları açısından işlevselliğine olan inancını kalıcı bir şekilde sarstı. 24 Ocak ile 12 Eylül 1980 arasındaki zaman dilimi bütün bu sürtüşmelerin açığa çıktığı, 1946-50'den beri ağır aksak işleyen parlamentoculuğun yakın bir gelecekte 27 Mayıs ya da 12 Mart darbeleriyle karşılaştırılamayacak ağırlıkta bir darbe yiyeceğinin işaretlerinin ayan beyan ortaya çıktığı bir dönem oldu.

12 Eylül cuntasının ilk icraatı iki noktada özetlenebilir: 1. siyasal partiler ile parlamentonun kapatılması; 2. sendikal hareketin sol kanadının bastırılması, geri kalanının ise kısmen baskı, kısmen bütünleştirme yoluyla yeni oluşturulacak siyasal yapıya mas-

12 Eylül cuntasının ilk icraatı iki noktada özetlenebilir: 1. siyasal partiler ile parlamentonun kapatılması; 2. sendikal hareketin sol kanadının bastırılması, geri kalanının ise kısmen baskı, kısmen bütünleştirme yoluyla yeni oluşturulacak siyasal yapıya massedilmesi.

sedilmesi. Bu iki uygulamanın birleşik etkisi geleneksel partiler yelpazesinin önce merkez-sol kanadının ağır bir temsil zaafına sürüklenmesi oldu. DISK'in kapatılması, merkez-sol partileri sermayenin başlıca "hasmı" olan işçi sınıfının örgütlü baskısından "kurtardı". Aynı harekât, çalışma hayatıyla ilgili uzlaşmazlıkların dile getirilebileceği kanallar üzerinde Türk-İş bürokrasisini fiilî tekel hâline getirdi. Temel toplumsal çelişkinin emek kanadı, kurumsal düzlemde her türlü siyasal dinamikten yoksun bırakıldı. Merkez-sol partileri 1990'lı yıllarda sağcı iktidarların edilgin birer payandası durumuna düşüren, birini "milliyetçi sol", ötekini Tony Blair'vari "yeni sol" söyleme sürükleyen evrimin başlangıç noktasını da burada aramak gerekir.

Bu yöneliş, siyasal hayatın parti siyaseti dışında kalan alanlarının da derinliğine dönüştürülmesi hedefine uygundu. Yurttaşların siyasal katılımdan uzaklaştırılıp edilginliğe sürüklenmesi, toplumun ideolojiszleştirilmesi ve siyasal parti bağılıklarının zayıflatılması, partilerin "tabansızlaştırıp" birer seçim karteline dönüştürülmesi, seçim kampanyalarının "pazarlamacılık" kuralları uyarınca "ticarileştirilmesi", siyasal tercihlerin televizyonlar ve kamuoyu yoklamaları aracılığıyla yönlendirilmesi vb. söz konusu sürecin birbiri peşi sıra ortaya çıkan, partiler yelpazesinin önce "solunda" başlayıp zamanla sağına da yayılan ürünleri oldu.

Böylece toplumsal parçalanma ile devlet aygıtının güçlendirilmesi el ele gelişen birer süreç oldu. Burada vurgulanması gereken, bu süreç boyunca atılan bütün belirleyici adımların yeni bir birikim tarzına geçişin beraberinde getirdiği yeniden yapılaşma sancılarını yaşayan az gelişmiş bir kapitalizmin ve onun egemen sosyoekonomik gücü olan sermayenin çıkarlarına ve ihtiyaçlarına uygun düştüğü, onun gerek bireysel temsilcilerinin (örneğin Vehbi Koç'un 12 Eylül darbesinden hemen sonra Kenan Evren'e yazdığı ve iktisat siyasetinin dümeninin Turgut Özal'a teslim edilmesini telkin eden mektup) gerekse örgütlerinin (örneğin TISK'in çalışma mevzuatı konusunda sergilediği anti-sendikal tutum) desteğini hep arkalarında bulduğudur. Ancak

bu süreçler gelişirken parlamenter ifade olanakları büyük ölçüde işlemez hale getirilmiş olduğu için daha çok sistem dışı tepki biçimlerine bürünecek kendini duyuran başka alt üst oluşlar da yaşandı: Birincisi, Türkiye yakın iktisat tarihinin tanık olduğu en şiddetli ve uzun süreli göreceli (ve zaman zaman mutlak) yoksullaşma;

ikincisi, Kürt sorununun silahlı direniş boyutuna tırmanması.

Sermaye sınıfının bu iki sorundan birincisinin mevcut siyasal sistem içinde ifade olanağı bulamamasından hiç yakınması olmadı, hâlâ yok, olacağı da düşünülemez. İkinci soruna gelince askeri çözüm konusundaki akıl dışı ısrar, sermaye düzeninin temel iktisadi dinamikleriyle açıklanamaz. Bazen sermayenin içinden yükselir gibi olan cıvı, gelip geçici, kısmi ve tek tük alternatif arayışlarının yaygınlaşmasının yapısal nedeni, Türkiye'de kapitalizmin tarih sahnesine çıkışının

özellikleriyle ilişkilidir. Bütün zorlu dönemelerde kendini gerek dünya pazarının rekabeti gerek karşıt sınıfların tehdidi karşısında daima güçsüz hisseden sermaye sınıfı, siyasal tikanıklara çözümünü her seferinde rejimin otoriterleştirilmesinde, devletin yürütme, özellikle de baskı aygıtlarının seçilmiş meclisler aleyhine pekiştirilmesinde aramıştır. Bugün sermaye, geçmişte yaptığı gibi bu bilinçli tercihlerin sonuçlarının tutsağı durumundadır. (Son zamanlarda devletin "aslı sahiplerinin" parlamento üzerindeki tahakkümünden sık sık ve haklı olarak yakınılıyor. Ama unutulmasın ki Millî Savunma Bakanlığı bütçelerinin Meclis'te görüşülme tarzını özetleyen "orduya selam, bütçeye devam" tekerlemesi, 12 Eylül ya da "olağanüstü hâl" sonrasında ortaya çıkmış değil, ta 27 Mayıs öncesinden kalmadır.)

1990'larla birlikte siyasal rejimin bunalımının bir kat daha artıran yeni bir etken, ötekilere eklendi: Özelleştirme ve "küreselleşme". Bu yönde atılan her adım kitlelerin yaşam düzeyini etkileyen ve onların eyleminden etkilenen değişkenleri bir bir siyaset alanının dışına iterek piyasanın dizginsiz işleyişine terk ettikçe bizzat "hi siyasetin anlamı kayboluyor; bir başka deyişle, siyasal rejimin siyasal temsil bunalımı biçiminde dışa vuran bunalımı, derin bir anti-politik, giderek antidemokratik boyut kazanıyor. Bu, aynı zamanda siyasal temsil zaafının partiler yelpazesinin merkezini ve merkez-sağını da geleneksel işlevlerini yerine getirmekten alıkoymaya başladığı noktanın aşıldığına işaret ediyor. Partiler yelpazesinin merkezinden ve merkez-solundan kaçan seçmen desteğinin merkez ve uç sağda toplanma eğilimi göstermesi, bu sağa kayışın demokrasiyi ve rejimi bir bütün olarak tehdit etmeyen bir oy tercihi değişmesinden ibaret olduğu izlenimini uyandırmamalıdır. Söz konusu olan "cemaatçi", "pre-modern" bir tepkidir ve bu gidişin sürmesi siyasetin de, demokrasinin de bunalımını artıracak, sermayenin dünya pazarıyla bütünleşme konusundaki tercihlerinin

gerekli kıldığı siyasal üst yapının altını oyacaktır. Rejim bunalımına sürmesi, bizi ancak "güçlendirilmiş Demirel formülünün" ifade ettiği türden yerli malı Bonaparte'çiliklerle veya darbe söylentilerinin ima ettiği türden

faşist ya da faşizan despotluklarla karşı karşıya bırakacaktır. Bir başka, belki daha güçlü ve daha vahim olasılık toplumsal antagonizmanın taraflarının bir kargaşa ortamı içinde karşılıklı olarak helâk olmasıdır.

Bunalımdan kısa dönemde olmasa bile uzun dönemde çıkış yolu, siyasal yelpazenin solunun -ülkemizde bağimsiz bir var oluş temeli bu-

lunmayan "sosyal demokrasiyi" içeren değil, dışlayan bir kapsamda ve sendikalarıyla, demokratik kitle örgütleriyle, yerel dernekleriyle, bir ya da birden çok siyasal partisiyle- ihyasından geçiyor. Bugüne kadar her bunalımının faili olagelmış sermayeden kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirile biçimlendirile uçurumun kenarına gelmiş bir siyasal rejimi kurtarması da, onarması da beklenemez. Sol da, düzenin demokrasinin artık çare bulamadığı sonuçlarına karşı akıl dışı bir tepkiyi ifade eden sağcılaşmayı (dincileşme, ırkçılışma ya da bunları karışımı) durdurmak, giderek geriletmek, bütün ezilenlerin sesi ve sözcüsü konumuna yükseltmek istiyorsa sermayenin bütününü karşısına alan, kitlelerin siyaseti boş bir çaba olarak görmesine son vermek için alternatif bir düzen tasarımını açıkça savunan belirgin bir sosyalist kimlikle siyaset sahnesine çıkmalıdır. Elbette bu, sermaye egemenliği sürdükçe siyasal rejim bunalımını acilen çözecek değildir. Ama ilerde toplumsal çatışmaya değil, toplumsal dayanışmaya dayalı bir siyasal düzen kurulacaksa buna gidecek biricik yolu ne denli zor olsa da şimdiden döşemeye başlamak gerçekçiliğin gereği değil midir?



Refahyol İktidarı, Kapitalist Sömürü Sistemin Bir Parçasıdır

ÇETİN UYGUR

DİSK Yönetim Kurulu Üyesi ve Basın-Yayın
ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanı

Bu özelliğiyle Refah Partisi, başta kendi temsiliyet krizlerini aşamayan düzen partileri olmak üzere, ordu ve Kemalist çevreler tarafından laikliği yıkarak yerine şeriat hükümlerine göre yöneltilen bir devlet kurmakla suçlandı. Ancak, Refah'ı bugün şeriatçı olmakla suçlayan bu kesimler, onun sistem tarafından yıllarca beslenerek bu hale getirildiğini görmezden gelmektedirler.

Refah Partisi ile DYP'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin 54. hükümetidir. 73 yıllık Cumhuriyet tarihi açısından bu oldukça yüksek bir rakamdır. Bu hükümeti kendinden önceki 53 hükümetten ayıran en önemli özelliği ise, ideolojisi-ni sistemin temel ayaklarından biri olan laisizmin eleştirisi üzerinde oluşturan bir partinin ortaklığıyla kurulmuş olmasıdır.

Bu özelliğiyle Refah Partisi, başta kendi temsiliyet krizlerini aşamayan düzen partileri olmak üzere, ordu ve Kemalist çevreler tarafından laikliği yıkarak yerine şeriat hükümlerine göre yöneltilen bir devlet kurmakla suçlandı. Ancak, Refah'ı bugün şeriatçı olmakla suçlayan bu kesimler, onun sistem tarafından yıllarca beslenerek bu hale getirildiğini görmezden gelmektedirler. 1980'lere kadar komünizm tehlikesine karşı bir panzehir olarak devlet eliyle kontrollü bir biçimde desteklenen islami düşünce, özellikle 1980'den sonra belirgin bir güç kazanmaya başladı. Dünyadaki reel sosyalist sistemlerin peşpeşe yıkılmaya başlamasının ardından ise, başarısızlıklarını gizleyecek bir örtüden yoksun kalan sistem partilerinin karşısına alternatif olarak çıktı.

Refah Partisi'nin en temel özelliği, yukarıda da ifade edildiği gibi, anti-laik olmasıdır. Onlara göre, bugün yaşanan çöküşün kaynağında Batı icadı olan laiklik yatmaktaydı ve bu durumdan kurtulmak için özümze dönmeliydik, özümüz ise İslamiyetti. İslamiyet bizim en belirgin kimliğimizdi ve bu kimlik Batı tarafından unutturulmaya çalışılmaktaydı. Yine bir Batı icadı olan kapitalizm ise, Batı'nın mazlum halkları sömürmek için geliştirdiği bir sistemdi. Kapitalizm toplumu sınıfları bölmekte, böylece ümmet bilincinin yok olmasına neden olmaktaydı.

Refah'ın bu söylemleri toplumda esas olarak iki kesimde yankı buldu. Bunlardan biri, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırdığı düşünülen, gerçekte ise illegale geçen ve Özal döneminde yeniden siyaset sahnesine çıkmaya başlayan islami cemaatler ve tarikatlardı. Bu kesim açısından Refah, kendi ideolojilerini, özlemlerini siyaset sahnesinde dile getiren bir partiydi. Bu kesim kendi örgütlülüğünü sadece ideolojik ve kültürel temelde değil, aynı zamanda ekonomik temelde de oluşturmuştu ve Refah'ın kadrosal ihtiyaçları kadar maddi ihtiyaçlarını da karşılıyordu. Bu kesimin sınıfsal kökenini, ağırlıkla orta ve küçük ölçekli işletmeciler ve esnaf oluştururken, bunların yanı sıra, kimi büyük sermaye ve toprak sahipleri de bu kesimin içinde yer alıyordu.

Refah'ın dayandığı diğer kesim ise, bu zengin ve seçkin kesimin aksine, düzenin dışına düşmüş yoksul halk kitleleri oldu. Özellikle 1980'li yıllar boyunca uygulanan neo-liberal ekonomi politikalarının sonucu olarak yoksullaşan ve kentsel ranttan yararlanmak amacıyla büyük şehirlere göç eden bu kesim, sistemin bir yandan ekonomik, diğer yandan kültürel olarak üzerlerinde yarattığı yıkımdan, yalnızlık duygusundan kendilerini kurtaracak bir güç olarak gördü Refah Partisi'ni. Refah her şeyden önce onlara bir kimlik sunuyordu. Diğer yandan, bu yoksulluğun kaynağında yatan kapitalist sistemi eleştirerek onlara "adil" bir düzen vaadediyordu. Bu anlamıyla kendini düzen dışı ilan ediyordu. Tabii ki bunları yaparken, bu insanlara, diğer düzen partilerin yaptığı gibi uzaktan seslenmiyor, aksine onların içine girerek, onlardan biri olarak örgütleniyordu.

Refah Partisi, bütün bu özellikleriyle, sistemin tıkanıp gittiği bir noktada iktidara geldi. İktidarı her ne kadar DYP ile paylaşılsa da, herkes bunu bir Refah iktidarı

olarak görüyordu. Böylece Refah Partisi de sınanmış olacaktı. Koalisyon hükümetinin geçmiş üç ayına bakarak, gelecekteki olası gelişmeler hakkında tahminde bulunmak her ne kadar zor da olsa, bu üç aylık süreçte uygulanan politikalar, Refah Partisi'nin gerçek yüzünü bir parça da olsa ortaya çıkarmıştır. O gerçek de şudur ki; Refah Partisi'nin diğer düzen partilerinden pek de bir farkı yoktur. Kullandığı anti-kapitalist, radikal İslami söyleme rağmen Refah, uygulamalarıyla sistemi meşrulaştırmanın başka bir aracı olmuştur. Kaldı ki, Refah'ın alternatif olarak sunduğu "Adil Düzen'in kendisi, kapitalist sistemin, kendi dilleriyle tarifinden başka bir şey değildir; faiz yerine kâr ortaklığı kavramının kullanılması, sistem gerçeğinin farklı bir dilden ifadesidir. Varlığı özel mülkiyete ve emek-sermaye çelişmesine dayanan kapitalist sistemin alternatif ancak, kollektif mülkiyete dayalı sınıfsız bir sistem olabilir. Adı ne olursa olsun, bu çelişkileri hedef almayan ve emekten yana olmayan her girişim, sistemin dışına çıkamaz ve bu sistemin dinamikleri tarafından belirlenmeye de mahkum olur. Nitekim ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz ortamında hükümetin topluma sunduğu çözüm önerileri, sistem içi önerilerdi. Öyle de olmak zorundaydı, çünkü bu sistemde kimse faizsiz borç vermiyordu. "Kaynak Paketi" adı altında sunulan öneriler de, ciddi ekonomik önlemler olmaktan öte, siyasi kaygılarla hazırlanan, olası bir erken seçim yatırımından başka bir şey değildi.

Siyasi istikrarın olmadığı, iktidarın her an el değiştirmesi tehlikesinin bulunduğu bir ortamda, uzun vadeli plan yapmaktan kaçınan hükümet, kısa bir süre için de olsa iktidarın nimetlerinden kendi tabanını yararlandırma çabası içindedir. Memur maaşlarına, asgari ücrete ve tarım ürünleri taban fiyatlarına yapılan görece yüksek zamlar, KOBİ olarak adlandırılan ve gerek DYP'nin gerekse de Refah'ın tabanını oluşturan küçük ve orta boy işletmelerin teşvik edilmesi bu politikanın bir sonucudur.

Sistemin gereklerini yerine getirmeye çalışan Refahyol hükümeti, bu haliyle uluslararası sermaye açısından bir rahatsızlık doğurmamaktadır. Erbakan'ın başbakan olduktan sonra yaptığı ilk yurtdışı gezisinde, sermayenin küreselleşmesinin en tipik sonuçları olarak ortaya çıkan ve "Uzakdoğu Kaplanları" olarak adlandırılan ülkelere gitmesi ve kendi tabanını oluşturan küçük ve orta ölçekli sermayedarlarla yeni bir "kaplan" olma özlemini dile getirmesi, Refahyol hükümetinin Yeni Dünya Düzeni ile uyum içinde çalışmaya aday olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta, Refah Partisi'nin İslami kimliği, Doğu pazarlarının Batı'ya açılması bakımından yeni olanakları içinde barındırmaktadır. Yine, muhalefetteyken Gümrük Birliği'ne karşı çıkan Refah Partisi, iktidara geldikten sonra bu muhalefetine son verdiği gibi, genel olarak sanayi sektörüne zararlı olabilecek olan bedelsiz ihracat kararnameyi kabul etmiştir. Bu kararnameyle sadece kullanılmış otomobil

değil, aynı zamanda kullanılmış, makina teçhizatlarının da ülkeye girmesi mümkün olacaktır. Böylece geri teknolojilerle üretim özendirildiğinden, Türkiye'nin Avrupa'yla rekabet etme koşulları da zorlaşacaktır. Bu ise, bugüne kadarki süreciyle Gümrük Birliği'nden zaten zararlı çıkan Türkiye'nin zararının büyümesine yol açacaktır.

Bütün bunlara ek olarak, yeni dış borçlar bulabilmenin önündeki engelleri aşabilmek için Refahyol hükümeti, IMF ve Dünya Bankası gibi (Refah Partisi'nin muhalefetteyken karşı çıktığı) uluslararası sermaye kuruluşlarının kapısını çalmaktadır. Karşılığında ise onların "tavsiyelerini" yerine getirme sözü vermektedir. Acilen özelleştirmelerin tamamlanması, kamu mallarının satılması, ücretlerin aşağıya çekilmesi, sosyal güvenlik sisteminin reforme edilerek emeklilik koşullarının ağırlaştırılması gibi "tavsiyeler" hükümet tarafından çoktan programa alınarak uygulamaya konuldu.

Refahyol hükümeti, ulusal ve uluslararası ekonomik politikaları açısından olduğu kadar demokrasi anlayışı açısından da önceki hükümetlerden pek de farklı olmadığını ortaya koymuştur. İktidara gelmelerinin hemen ardından bir Refah Partili başkanın başında bulunduğu Adalet Bakanlığı, cezaevlerinde 12 kişinin açlık grevinde ölmesine seyirci kaldığı gibi, özel timin buralarda yaptığı katliamlar karşısında tavırsız kalmaktadır. Yine bir Refah Partili, aynı zamanda da eski bir sendikacı olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, bakanlığa kendi kadrolarını yerleştirmek ve göstermelik bir SSK yasa değişikliği hazırlamaktan başka bir girişimde bulunmamış, çalışma yasalarında bulunan antidemokratik hükümleri değiştirmek konusunda bugüne kadar en küçük bir çaba göstermemiştir. Yıllardır binlerce insanın ölümüne yol açan ve ülkenin kaynaklarını bir vampir gibi emen savaş konusunda ise Genel Kurmay'ın direktiflerinin dışına çıkamamıştır.

Refah Partisi'nin bugün görünürdeki tek farklılığını ise, söylemleri ve kimi suni çıkışları oluşturmaktadır. Başörtüsü gibi kimi İslami semboller üzerinde yaratılan tartışmalar, gündemi suni olarak belirlemektedir. Bu tartışmalar hem Refah Partisi, hem de onun karşısında yer alan blok açısından önem taşımaktadır. Sistemin asli çelişkilerini ve krizlerini unutturan bu suni tartışmalarla Refah Partisi kendi düzen içi kimliğini gizlemeye çalışırken, karşısında yer alan blok da toplumu laisizm temelinde saflaşmaya iterek kendi tabanını genişletmeye çalışmaktadır.

Kısacası Refah Partisi, görünürdeki bu suni tartışmalardan arındırıldığında düzen içi kimliğiyle ortaya çıkmaktadır. Sermayenin toplumsal meşruiyetini yaratmada yeni bir araç olarak görev yapmaktadır ve bu niteliğiyle emek karşıtı politikalar uygulamaktadır. Sistemin ve Refah Partisi'nin gerçek yüzünü ortaya çıkarılması, ancak toplumun sınıf ekseninde örgütlenmesi ve mücadeleye katılmasıyla ortaya çıkarılabilir.



Dünya Bankası'nın "Yeniden Yapılanma" Adı Altında TCDD'yi Yağmalama Planı

OSMAN TİFTİKÇİ

BTS- Eğitim Uzmanı

Mevcut ulaşım politikalarının genel özellikleri; dışa bağımlı olması, yerli, yabancı petrol ve otomobil tekellerinin, inşaat firmalarının çıkarlarına hizmet etmesi, demiryolu ve denizyolu taşımacılığını öldürerek tüm yolcu ve yükü karayollarına taşıması, doğal olarak da pahalı, çevreyi kirletici olmasıdır.

Sadece 1996 Ağustos ayının birkaç gününde meydana gelen trafik kazalarıyla ilgili haberlere bakıyoruz. Sırasıyla 19, 20, 24, ve 25 Ağustos 1996 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde konuyla ilgili olarak çıkan haber başlıkları şöyle:

"Kazalarda 29 kişi yaşamını yitirdi"

"Kazalarda iki günde 72 kişi öldü."

"47 kişi yaşamını yitirdi, 45 yaralı. Trafik canavarı can almayı sürdürüyor."

"Canavar durmuyor. Bilanço: 37 ölü 97 yaralı."

Bu tür haberler artık herkesin kanıksadığı ve "Allah rahmet eylesin" deyip geçtiği sıradan olaylar haline geldi.

Ulaşım sorununun halkımızın başına ne büyük bir bela haline geldiğini anlatmaya çalışıyoruz. Sorun sadece can kaybıyla da sınırlı değil. Onca kaynağın otomobil, petrol ve yedek parça alımı için dışarı akıtılması, binlerce hektar tarım arazisinin karayollarına kurban gitmesi, doğanın, çevrenin tahribi, dışa bağımlılık gibi sorunlar gene mevcut ulaşım politikalarının kaçınılmaz sonuçlarıdır. Kamuoyu kamyon, otobüs, otomobil sürücüleri olarak lanse edilen "trafik canavarı" aslında işte bu ulaşım politikalarıdır.

Mevcut ulaşım politikalarının genel özellikleri; dışa bağımlı olması, yerli, yabancı petrol ve otomobil tekellerinin, inşaat firmalarının çıkarlarına hizmet etmesi, demiryolu ve denizyolu taşımacılığını öldürerek tüm yolcu ve yükü karayollarına taşıması, doğal olarak da pahalı, çevreyi kirletici olmasıdır.

Ülkemizde yük taşımacılığının sadece % 10'luk kıs-

mı, yolcu taşımacılığının ise % 2,3'lük kısmı demiryollarıyla yapılmaktadır. Bu oranlar 1955 yılında yük taşımacılığı için % 53, yolcu taşımacılığı için % 24 idi. Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizde deniz taşımacılığı hemen hemen yok gibidir. Türkiye'deki kamyon sayısı 14 Avrupa ülkesinin toplamından fazladır. Otobüs için de durum çok farklı değildir.

1946'lardan sonra tek çivi çakılmayan, bilerek planlı bir biçimde batırılan demiryollarımız içler acısı durumdadır. Altyapı sistemi bitmiş durumdadır. Geometrik ve fiziki standartların dışındadır. Örneğin rayların, karp yarı çapları, eğim durumu, dingil basıncı bakımından durumu böyledir. Demiryollarımızın % 98'e yakını tek hatlıdır, sadece % 98'e yakını tek hatlıdır, sadece % 11'lik kısmı elektrikli. Çekilen ve çeken araçlar bakımından da durum aynıdır. Böyle olunca trenlerin verdiği hizmet kaçınılmaz olarak kalitesiz olmaktadır. Örneğin gelişmiş ülkelerde trenler 260-400 km./hız yaparken bizimlerin ticari hızları 40-50 km/h civarındadır. Yani 1840'ların teknik düzeyindedir.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi özelleştirme furyasıyla birlikte devlet TCDD'den tüm desteğini çekmiş ve kurum altından kalkamayacağı bir borç ve faiz yükü altına sokulmuştur. TCDD'nin giderlerinin yarısı faiz giderleridir ve TCDD her yıl zarar etmektedir. TCDD böylesine can çekişirken ve demiryollarının çağdaşlaştırılması ile ilgili tüm projeler kulak ardı edilirken, birden ortaya Booz.Allen & Hamilton isimli bir Amerikan danışmanlık firması çıktı. Dünya Bankası bu firmanın cebine 1 milyon dolar koymuş ve "TCDD'yi yeniden yapılandır" diye görevlendirmiş. Bu firma "yeniden yapılandırdığı" diğer ülkelerde demiryollarını dağıtmış el-

de kalanı da Amerikan ortaklı şirketlere devrederek işin içinden sıyrılmıştır. Şimdi sıra TCDD'de.

Dünya Bankası'nın bütün planı şu amaca yöneliktir: TCDD'den kâr etmek. Dikkat edelim, Dünya Bankası için önemli olan TCDD'nin, yani kamu mülkiyetinde ve belli bir bütünsel işleyişe sahip olan demiryollarımızın kâr etmesi değildir. Önemli olan TCDD'nin sırtından emperyalistlerin kâr etmesidir. Onlar kâr etsin de TCDD batsın o kadar önemli değildir. TCDD'den kâr etmek için en kestirme yolu da Dünya Bankası'na keşfetmiştir: Arsaları, emlakı, lojmanları satarım, limanları, iskeleleri, demiryolu fabrikalarını satarım, hastane okul gibi yerleri fuzuli masraf olduğu için kapatırım, 15 bin personele kapıyı gösteririm, zarar eden hatları, istasyonları, trenleri de kaldırırım. Yatırım için para harcanmasına engel olurum, böylece o para da bana kalır. Ondan sonra elde ne kaldıysa onu da Amerikan ortaklı bir firmaya devrettim mi sen sağ ben selamet. Dünya Bankası'nın "TCDD'nin yeniden yapılanması" hikayesi bundan ibarettir. Biraz daha yakından bakalım.

Amerikan Firmasının Raporları Yağmalama Raporlarıdır.

Bozz. Allen Ş Hamilton firmasının raporlarında TCDD'yi ve ülkemizdeki ulaşımı bu duruma getiren ulaşım politikaları hakkında tek laf yoktur. Yani firma ormanı bilerek görmezden gelerek bir tane ağaçla uğraşmaktadır. TCDD'yi tartışırken Türkiye'de ulaştırma politikalarını sorgulamayan, yeni yatırım projeleri önermeyen, TCDD'yi bu duruma düşüren asıl suçluları gizleyen bir rapor ciddiye alınamaz. Şimdiye kadar TCDD için hazırlanmış olan ve örneğin İstanbul-Ankara hızlı treni, elektrifikasyon, elektrikli işletmeciliğe geçiş gibi yatırımların yer aldığı raporlar içinde en gayri ciddi ve tehlikeli olanı, kasıtlı yalanlarla dolu olanı bu Amerikan firmasının hazırladığı rapordur.

Dünya Bankasından emir: TCDD'ye yatırım yapmayın

Firmanın yeni yatırım projelerine bakışını gösteren birkaç örnek:

Şebeke: "Bizim deneyimlerimize göre, TCDD sistemindeki düşük trafik yoğunlukları altında elektrifikasyon sisteminin yaygınlaştırılmasının ticari ya da ekonomik bir gereksesi bulunmamaktadır."(1)

Yatırımlar için: "...mevcut öneriler basit yenilenme/modernleştirme programının çok üstünde ve ötesinde büyük projeler için yatırım yapılması yönünde bir eğilimi de içermektedir.

Mevcut öneriler demiryollarının finansman gereksinini karşılama kabiliyeti pek dikkate alınmaksızın hazırlanmıştır.

Demiryolu ağının geliştirilmesine yönelik pekçok öneri fazlasıyla spekülattır ve ciddi mali riskler taşımaktadır."(2)

"Kanımızca demiryolları amaçlanan verimliliğe ulaşmak için önemli ilerlemeler kaydetmeden demiryollarına önemli yatırımlar yapılmamalıdır.

- Kısa vadede en az yatırım stratejisi benimsenmeli sadece etkinliği arttırmaya yönelik yatırımlar uygulanmaya konulmalıdır."(3)

Dünya Bankası: Mevcut sistemi daha da küçültün, tasfiye edin.

Demiryollarına yatırım yapılmasına karşı çıkan Dünya Bankası elde olanın da tasfiye edilmesini istemektedir. İlk hedefi de çalışan personeldir. İşte önerilerinden bazıları:

"...tek kişilik tren işletmeciliğine geçerek tren personeli maliyetini azaltmak."

"Yük trenlerinden tren şefinin ve fren gardöfrenin kaldırılması."(4)

"Yeniden yapılanma personel sayısını 10 yıllık dönemde 15.000 kişi azaltacaktır"(5)

"Yük trenlerinin çoğu dört kişilik tren personeline oluşmaktadır. Uluslararası standartlara göre tren personeli tipik olarak, makaslama teknolojisine göre bir ya da iki kişiden oluşur. TCDD tren personel sayısını bu düzeylere indirmeye çalışmalıdır."(6)

Evet mesele demiryollarından işçi çıkartmak olunca Dünya Bankası'nın firması hemen uluslararası standartlardan dem vurmaya başlıyor. TCDD personel sayısı uluslararası standartlara uymuyormuş, fazlaymış. Peki TCDD altyapı, çeken ve çekilen araçlar, tren hızları, sefer sıklığı ve hükümetlerin demiryollarına sağladığı destekler, ulaştırma yatırımlarında demiryollarına ayrılan pay bakımından vs. acaba uluslararası standartla uyuyor mu? Standart dışı olarak bula bula personel sayısını mı buldunuz? TCDD'nin sadece personel sayısı bakımından uluslararası standartlara uydurulması neyi değiştirir ki? Firmanın raporu bu kadar gayri ciddidir.

Bunun yanı sıra, firma istasyonların büyük kısmının kapatılmasını, birçok trenin seferden kaldırılmasını, biletlere ve yolculara sunulan hizmetlere keyfi biçimde zamlar yapılmasını öneriyor.

Dünya Bankası'nın kiraladığı firmanın istekleri bu kadarla da bitmiyor. Firma çalışmalarında stratejik önceliği asli olmayan iş alanlarının elden çıkarılmasına veriyor.

"Limanlar ve iskeleler asli olmayan fabrikalar öncelikle özelleştirmeye adaydır ve özelleştirme idaresine transfer edilmelidir."(7)

"Öğrenim ve sağlık kuruluşları ilgili bakanlıklara aktarılmalıdır."(8)

"Varlıkların serbest bırakılmasını teşvik etmek için fazlalık arazi ve emlakın satışından elde edilecek kazancın bir kısmı demiryolu işletmeciliği yapan iş birimlerine tahsis edilmelidir."(9)

İstasyonların kapatılması, birçok trenin seferden kaldırılması, personelin işten atılmasının yanı sıra, limanları, iskeleleri, fabrikaları, öğrenim ve sağlık kurumlarını, elde olan arazi ve emlağı satacaksın. Tüm bunlar firmanın hazırladığı planların TCDD'nin yeniden yapılanması değil, TCDD'nin yağmalanıp batırılması çalışması olduğunu göstermiyor mu?

Firmanın Raporları birçok yalan yanlış tespitle doludur

Amerikan firması kendi amaçlarına varabilmek için doğal olarak birçok gerçeği gizlemiş ve çarpıtmıştır. Firmanın raporu demiryollarımızı bu hale getiren, karayoluna dayalı ulaşım politikalarını, TCDD'nin bilerek isteyerek, planlı bir biçimde uluslararası petrol ve otomobil tekelleri tarafından batırıldığı gerçeğini gizlemeye çalışmaktadır.

Firmaya göre, TCDD'nin en büyük kusuru zarar etmesi, ticari bir işletme olmamasıdır. Zaten bu çalışmaların amacı da, "TCDD'nin ticari bir teşebbüs olarak yeniden yapılandırılmasını"(10) sağlamaktır.

"TCDD'nin çalışmaya devam etmesinin tek nedeni hükümetin muazzam bir destek sağlıyor olmasıdır." (11)

Bu teşhisler baştan aşağı yanlıştır. Öncelikle TCDD'nin esas kusuru, temel eksikliği zarar etmesi değildir. Bu tüm dünyada varolan doğal bir durumdur. TCDD'nin temel noksanı halkımıza gereken çağdaş ulaşımı, yani karayoluna göre ucuz, çok daha hızlı, daha az dışa bağımlı, çevreyi kirletmeyen, insanları göz göre göre katletmeyen bir ulaşım hizmetini verebilecek çağdaşlıkta olmamasıdır. Demiryolu teknolojisine sahip olmayışımız, bu nedenle de Japonya'nın, Almanya'nın, Fransa'nın, Amerika'nın bize reva gördüğü hurda lokolara, altyapıya mahkum oluşumuzdur. Demiryollarının yeniden yapılanma çalışmalarını bile bir Amerikan firmasına bırakacak kadar, ulaşım politikalarında dışa bağımlı oluşumuzdur.

Hükümetin "muazzam desteği"ne gelince. 1994 yılında ulaşımaya ayrılan kaynaktan demiryoluna düşen pay sadece % 7.2 iken, karayolunun payı % 72,5'tir. Bu mu muazzam destek? Destek bir yana, TCDD'yi altından kalkamayacağı bir borç ve faiz yükünün altına sokanlar, başlamış olan yatırımları bile durduranlar, bilerek batıranlar hükümetler değil mi? Booz.Allen & Hamilton Ltd.'den iki tane daha inci gibi yalan. Diyor ki:

"TCDD demiryolu işletmesinin güçlü noktalar bulunmaktadır.

- TCDD'nin ülkenin başlıca ekonomik faaliyet merkezlerine ulaşmakta olan kapsamlı şebekesi vardır,

- Çeken ve çekilen araç filosunun büyük bölümü oldukça yenidir."(12)

Booz.Allen & Hamilton Ltd. hiç değilse aldığı 1 milyon doları hak etmek için bu kadar göze batan yanlışlar yapmamalıydı. Çünkü en sıradan demiryolcu bile kendine beş kuruş verilmeden ve özel bir araştırma yapmadan bu konuda size gerçekleri söyleyebilirdi. Örneğin TCDD şebekesinin ülkemizin başlıca ekonomik faaliyet merkezlerini birleştirmede çok yetersiz kaldığı herkesin malumudur. Birkaç örnek: İstanbul'dan kömür ve demirçelik bölgemiz olan Zonguldak'a tren yoktur. Gene İstanbul'dan Doğu Karadeniz'in hiçbir iline (Samsun, Trabzon gibi limanlar dahil) tren yoktur. Hatta Ankara'dan bu bölgeye doğrudan tren yoktur. 4. büyük ilimiz olan Bursa'ya hiç tren yoktur. Tarım ve turizm merkezimiz, limanımız olan Antalya'ya hiç tren yoktur. Bu mu "kapsamlı şebeke?" Üstelik bu şebeke ölmüş vaziyettir. Gereksiz yere dolaşan, yolu uzatan ve 1950'den beri doğru dürüst yeni hat döşenmeyen bir şebekedir.

"Çeken ve çekilen araç filosunun büyük bölümünün oldukça yeni" olması teşhisine gelince. 1994 yılında toplam 936 adet lokomotif ve dizi vardı. Lokomotiflerin 58'i buharlı, 59'u elektrikli, 553 tanesi de dizeldi. Buharlıları bir yana bırakalım. Elektrikli lokomotifler batıda modası geçmiş azami hızı 90-120 kilometreyi geçmeyen makinelerdir. 1994 yılında bunlarında sadece 36 tanesi faal durumdaydı. Batıda trenlerin hızı ise saatte 260-400 kilometredir. Saateki hızı 450-500 kilometreyi bulan hız trenini ağızımıza bile almıyoruz.

Dizel lokolara bakalım. Bunların % 80'inin yani 444'ünün yaşı 25'in üzerindedir. Yani ekonomik ömürlerini tamamlamışlardır. (Firma aynı raporun 21. sayfasında dizel lokomotifin işletme ömrünü 25 yıl, elektrikli-ninkini de 30 yıl olarak vermektedir.) Sık sık arızalanmaktadırlar ve % 73'ü faal durumdadır. Ne kadar yeni ve modern (!) bir araç filosu değil mi?

Ama bu yalanlar sebepsiz yere söylenmiyor. Firmanın amacı demiryolu şebekesini ve çeken çekilen araçları iyi durumda göstererek dikkatleri başka noktalara çekmek. Araçlara, altyapıya yatırım yapılmasına yani demiryollarımızın modernleştirilmesine engel olmak.(13)

Demiryollarımızda "trafik düzeylerinin düşüklüğünün" nedeni otobüs taşımacılığının gelişmiş olması ve bu sektörde sağlanan hizmetin üstün düzeyde olması değildir. Demiryolları bilerek, kasıtlı olarak batırıldığı, tüm kaynaklar karayolu için seferber edildiği, örneğin İstanbul'daki raylı sistem 1966'da kökünden sökülüp

atıldığı için insanlarımız otobüslere mecbur bırakılmıştır. Örneğin ülkemiz de bir Fransa, Almanya gibi metro ve tramvay sistemi olsa, şehirlerarası çağdaş trenler çalışsa acaba yolcuların ne kadarı kelleyi koltuğa alarak otobüsle gider?

Otobüslerle sağlanan hizmetin "TCDD'nin ulaşmayı bekleyemeyeceği bir düzeyde" olması tesbitini ise, Amerikan firmasının bir esprisi olarak anlamak daha uygundur. Çünkü bu yüksek (!) hizmete baktığımızda görünen şu:

Kimse ölümü göze almadan, yakınları ile helalleşmeden otobüse binmemeli, karayoluna çıkmamalıdır. Çünkü günde 20 civarında, yılda 8-10 bin kişi trafik kazalarında ölmekte, yüzbinin üzerinde insan da yaralanmakta, sakat kalmaktadır. Şeker ve kurban bayramlarında ise kazalar toplu katliama dönüşür. 4-5 günde 250-300 kişi ölür.

Ya İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerimizde raylı sistem yerine zorla konulan otobüs taşımacılığının durumu? 40-50 kişilik otobüslere 100-150 kişi tıkabasa doldurulur. Otobüslerin duraklara varış saati, geçiş saati bile belli değildir. Raylı sistemle 5-10 dakikada alınabilecek mesafe 1.5-2 saatte gidilir. Minibüs çilesine değinmiyoruz bile.

Evet TCDD, otobüslerin sunduğu böyle bir hizmet (!) düzeyine ulaşmayı bekleyemez.

Bu arada otobüs taşımacılığının ülkemize yaptığı diğer önemli hizmetleri (!) örneğin binlerce hektar tarım alanının yok edilmesi, göl, akarsu ve ormanların, havanın mahvedilmesini, otomobil, yedek parça, petrol için dünyanın parasının dışa aktarılmasını, otoyollarda ihale yolsuzluklarını vs. söz konusu bile etmiyoruz. TCDD bu bakımlardan da otobüs taşımacılığının eline su dökemez.

Sonuç

Demiryolları konusunda Türkiye'ye dayatılan temel politikalar tüm dünya için Dünya Bankası, IMF, Avrupa Komisyonu ve diğer uluslararası emperyalist kuruluşlar tarafından dayatılanların aynasıdır. Örneğin demiryolu işletmelerinin parçalanması, alt yapı ve işletmeciliğin birbirinden ayrılarak özelleştirmeye gidilmesi genel bir politikadır. Birçok ülkede de uygulanmıştır. Ama hiç de vaadedildiği gibi çıkmadığı için başta demiryolu işçi sendikaları olmak üzere, kamuoyu bu politikalara karşı çıkmaktadır. Örneğin, ITF (Uluslararası Ulaştırma İşçileri Federasyonu) 1995 yılının Ekim ayında Budapeşte'de yaptığı, "Demiryolları: Yapısı ve Mülkiyeti" konulu konferansta, demiryolu ağının parçalanmasına ve özelleştirilmesine karşı uluslararası işbirliğini ve etkinlikleri hızlandırma kararlılığını ifade eden bir deklarasyon ve eylem programını oybirliği ile kabul etti.

Ekim 1995'te greve çıkan Fransız demiryolu işçileri hükümetin anti-sosyal politikalarının yanı sıra, demiryolu şebekesinin önemli bir kısmının kapatılmasına, ulusal şebekenin bölgesel birimlere bölünmesine, demiryollarının özelleştirilmesini öngören yeniden yapılanmaya karşı da mücadele ettiler.

Yeni Zelanda demiryollarının tümünü özel sektöre satan ilk ülke oldu. Yeniden yapılanma süreci 1982'de başladı. Ve personel sayısı o zaman 22.000 idi. 1993'te süreç tamamlandıktan sonra günümüzde personel sayısı 4.500'e düştü. Tüm demiryolunu bir Amerikan konsorsiyomu satın aldı. Ve Yeni Zelanda demiryolları çok karlı bir Amerikan şirketine dönüştü.

Yeniden yapılanma altında sürdürülen yağma politikalarının bağımlı ülkelerdeki sonuçları daha da fecidir. Örneğin, Arjantin'de banliyöler özelleştirilirken yabancı bir patronun ortaklığı şart koşulmuştur. İmtiyaz sahiplerine hiçbir borç aktarılmamıştı. Konsorsiyumun kabul etmediği yük taşıma hatları kapatılmış ve imtiyaz sahiplerinin ihtiyaç duyduğu dışındaki personel işten atılmıştı.

Demiryollarının gerçekten bir yeniden yapılanmaya ihtiyacı vardır. Bu da en başta ölmüş durumda bulunan alt yapının (raylar, traversler, kurplar, eğimler, sinyalizasyon ve elektrifikasyon şebekesi) yenilenmesiyle büyük sanayi ve şehir merkezimize kestirme hatlar döşenmesiyle, çeken ve çekilen araç filosunun modernleştirilmesiyle, yeni banliyö hatlarının döşenmesiyle istasyonların çağdaş bir görüntüye kavuşturulmasıyla tüm bunlar yapıldıktan sonra gereksiz (kârsız değil, toplu ulaşımı açısından gereksiz) istasyon ve hatların iptaliyle gerçekleştirilebilir.

Ülkemizde bunu sağlayacak teknolojik birikim ve kaynak vardır. Bunu başarmak için borçların silinmesi, tüm kaynakları karayollarına, otoyol yapımına harcayan politikaların değiştirilmesi, yerli bilim adamlarımızın, sendikaların seferber edilmesi yeter.

Dipnotlar:

- (1) TCDD'nin Yeniden Yapılanma Çalışması. Teşhis Raporu, 4 Mart 1996. Sf.18
- (2) y.a.g. rapor sf.19
- (3) Ticari Bir Demiryolu Olarak TCDD: Strateji Seçenekleri, 4 Mart 1996 Sf.6
- (4) y.a.g. rapor sf.39
- (5) TCDD'nin Yeniden Yapılanması Projesi Final Raporu Özeti, sf.3
- (6) TCDD'nin Yeniden Yapılanma Çalışması. Teşhis Raporu, 4 Mart 1996 sf.8
- (7) Yeniden Örgütlenme Yapısı, 4 Mayıs 1996 sf.4-3
- (8) y.a.g rapor sf.11-4
- (9) y.a.g rapor sf 11-5
- (10) Demiryolu Kanun Taslağı
- (11) TCDD'nin Yeniden Yapılanma Çalışması Teşhis Raporu, 4 Mart 1996 sf.2
- (12) Ticari Demiryolu Olarak TCDD: Strateji seçenekleri, 4 Mart 1996 sf.4
- (13) TCDD'nin Yeniden Yapılanma Çalışması. Teşhis Raporu, 4 Mart 1996 sf.14

Merkez Bankası Analitik Bilançosu

T.C. Merkez Bankası Analitik Bilançosu (Milyar TL)

	10/25/1996	10/18/1996	10/11/1996	10/4/1996	9/27/1996
AKTİFLER	2.379.968	2.439.249	2.410.645	2.363.887	2.338.912
Dış Varlıklar	1.889.270	1.889.361	1.875.882	1.839.195	1.814.385
İç Varlıklar	490.698	549.888	534.763	524.692	524.527
Nakit İşlemler	478.003	544.060	525.534	515.507	512.507
Kamuya açılan krediler	633.102	686.51	659.998	648.327	638.722
Değerleme Hesabı	512.695	5.828	9.229	9.285	12.523
PASİFLER	2.379.968	2.439.249	2.410.645	2.363.887	2.338.912
Toplam Döviz Yükümlülükleri	1.849.980	1.854.000	1.838.505	1.804.335	1.779.495
Dış Yükümlülükler	1.273.316	1.236.644	1.230.750	1.203.417	1.203.521
İç Yükümlülükler	576.664	617.356	607.755	600.918	595.974
Merkez Bankası Parası	529.988	585.249	572.14	559.552	539.417
Dolaşıma Çıkan Banknotlar	368.967	385.502	366.675	363.216	362.839
Bankalar Mevduatı	193.152	177.756	191.75	180.837	182.897
Diğer MB Parası	-39.882	6.26	5.447	5.499	-15.601
APİ Borçları	-60.295	-15.947	-18.22	-15.234	-36.452

Merkez Bankasının iç varlıkları son hafta azaldı. (25 Ekim) İç varlıklar daha önceki iki hafta artmıştı. 37 ve 35 trilyon civarındaki döviz pozisyonu 40 trilyona yükseldi. İç varlıkların azalışının kompozisyonu şöyle: 4 trilyon civarında döviz pozisyonu artışı ve 55 trilyon kadar Merkez Bankası azalışı. Açık piyasa işlemlerindeki 44.5 trilyonluk APİ borç artışı piyasaya ciddi likitide verildiğini gösteriyor. İç varlıklar ise haliyle azalıyor. Hazine kağıtlarına talep yaratmak için piyasanın likit tutulduğu açık. (24 Ekim cuma günkü itfa)

1997 Bütçe Tasarısı

	1995	1996	%	1997	%
HARCAMALAR	1.72	3.947	129.5	6.255	58.5
Cari	645	1.305	102.3	2.345	79.7
Personel	503	975	93.8	1.675	71.8
Yatırımlar	102	227	122.5	525	131.6
Transferler	973	2.415	148.2	3.386	40.2
Faiz Ödemeli	577	1.507	161.2	1.864	23.7
GELİRLER	1.404	2.647	88.5	6.255	136.3
Vergi	1.085	2.2	102.8	4.368	98.5
Vergi Dışı Gelirler	79	167	111.4	1.455	765.3
Diğer	240	280	16.7	442	57.9
Açık	316	1.3	411.4	0	
Birincil Fazla	261	207	-20.7	1.863	

Bütçe tasarısına bir göz attığımız taktirde daha açık bazı göstergeler mevcut, Faiz ödemelerinde inanılmaz bir azalma, yani nominal % 23'lük bir artış öngörülmüş. Vergi dışı gelirlerde ise % 765.3'lük bir artış öngörülmüyor. Buna mukabil personel harcamalarında % 71.8'lik bir artış öngörülmüyor. (Enflasyon % 65 olarak projete ediliyor.) Bütçenin denk olabilmesi için gerekenler şunlar: Özelleştirme ve kamu mallarının satışından inanılmaz bir gelir artışı ve Hazinesinin 1998 başına itfalar gerçekleştirebilmesi. Bütçe denk olabilse 1998'de Türkiye'yi *garanti edilmiş ve beklenen* bir kriz sarsacak. Bu durumda iktidarın 1997 sonbaharına kadar dayanıp seçime gitmeyi düşünmesi akla ilk gelen ihtimal. Geçmiş trendlerin devamı varsayımıyla yapılan bir projeksiyon ise 2.9 katrilyonluk bir bütçe açığını gerçekçi gösteriyor.

TABLO 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

1987 ÜRETİCİ SABİT FİYATLARIYLA, Milyar TL

Altı aylık dönemler itibarıyla

		TARIM	SANAYİ	HİZMETLER	SEKTÖRLER TOPLAMI	GSYİH	DIŞ ALEM FAKTÖR GELİRLERİ	GSMH
1993	1	3,357	12,207	19,799	35,362	39,984	412	40,396
	2	11,106	14,053	26,046	51,206	56,607	674	57,281
1994	1	3,356	11,821	19,274	34,451	38,572	427	38,999
	2	11,002	12,954	24,727	48,683	52,749	(15)	52,734
1995	1	3,447	12,882	20,474	36,802	40,944	529	41,473
	2	11,299	14,884	26,355	52,538	57,095	598	57,693
1996	1	3,507	13,920	22,418	39,845	44,680	1,044	45,725

BÜYÜME

Dönemler itibarıyla yıllık artışlar %

1993	1	3.1	8.0	7.2	7.1	7.8	61.9	8.2
	2	-1.3	8.7	7.1	5.6	6.6	-1.6	6.5
1994	1	-0.0	-3.2	-2.7	-2.6	-3.5	3.8	-3.5
	2	-0.9	-7.8	-5.1	-4.9	-6.8		-7.9
1995	1	2.7	9.0	6.2	6.8	6.1	23.9	6.3
	2	2.7	14.9	6.6	7.9	8.2		9.4
1996	1	1.7	8.1	9.5	8.3	9.1	97.3	10.3

DEFLATÖRLER %

Dönemler itibarıyla fiyat artışları

1993	1	59.1	64.0	74.5	68.9	68.0	5.9	67.3
	2	97.7	60.9	77.7	77.0	75.7	42.7	75.3
1994	1	70.6	104.7	83.3	88.9	89.0	224.0	89.8
	2	105.0	136.3	116.8	119.2	117.2		118.3
1995	1	117.9	100.5	110.4	107.6	103.4	115.6	103.5
	2	76.6	64.7	71.6	70.8	70.8		70.5
1996	1	89.8	62.7	77.3	73.3	70.9	50.3	70.5

GSMH'DA PAYLAR %

1993	1	8.3	30.2	49.0	87.5	99.0	1.0	100.0
	2	19.4	24.5	45.5	89.4	98.8	1.2	100.0
1994	1	8.6	30.3	49.4	88.3	98.9	1.1	100.0
	2	20.9	24.6	46.9	92.3	100.0	-0.0	100.0
1995	1	8.3	31.1	49.4	88.7	98.7	1.3	100.0
	2	19.6	25.8	45.7	91.1	99.0	1.0	100.0
1996	1	7.7	30.4	49.0	87.1	97.7	2.3	100.0

BÜYÜMEYE KATKI %

1993	1	0.3	2.4	3.5	6.2	7.8	0.63	8.2
	2	-0.3	2.1	3.2	5.0	6.5	-0.02	6.5
1994	1	-0.0	-1.0	-1.3	-2.3	-3.5	0.04	-3.5
	2	-0.2	-1.9	-2.4	-4.5	-6.8		-7.9
1995	1	0.2	2.8	3.1	6.1	6.1	0.30	6.3
	2	0.5	3.8	3.0	7.2	8.2		9.4
1996	1	0.1	2.5	4.7	7.2	8.9	2.22	10.3